ISSN 1004—1745

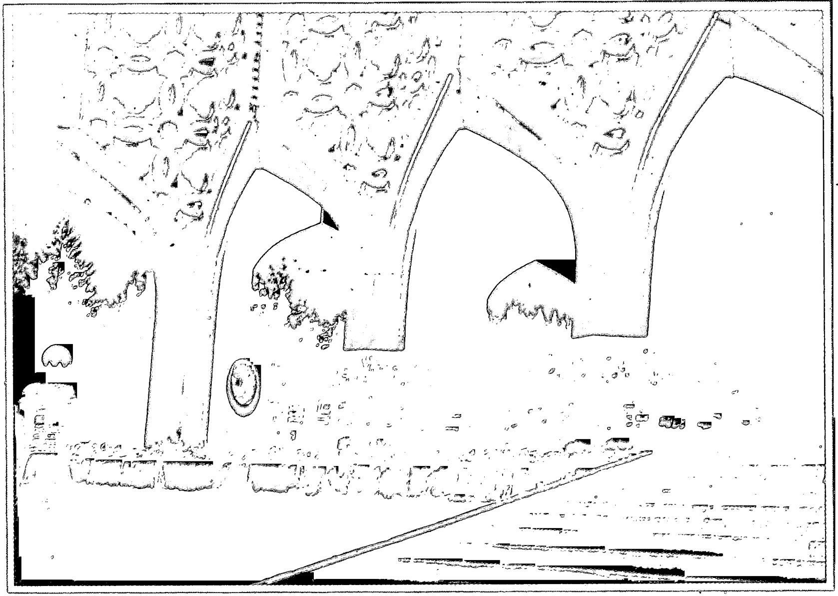

ھۆسن خەت كۆرگەزمىسى ئۆتكۈزۈلگەن تاشكەنت گۈزەل ـ سەنئەت سارىيى

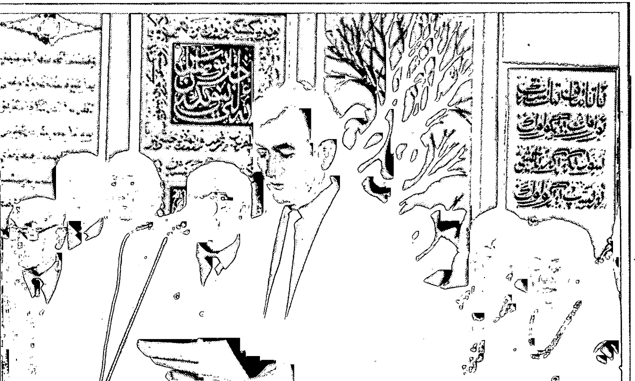

تەڭرىتاغ

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت
ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب

1993 - يىل 3 - سان

مۇندەرىجە

مۇھىم ۋەقە ...... مۇھەممەت ھەمرايىۋ 1

بارىكاللا ...... مۇھەممەت زەيدى 4

ئەزىم قىلىمەن ...... كېرەم بەھرىيىۋ 5

ھېكايىلەر

قىرچىن تال ...... ئابدۇللا ساۋۇت 6

قاباھەتلىك چۈش ...... ھۈسەيىن تاش 23

ئەسەللى ...... ئەنۋەر رەھىم 41

شېئىرلار

ئىككى شېئىر ...... ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر 21

شېئىرلار ...... ئابدۇساتتار ناسىرى 22

ئەدەبىي ئاخبارات

تۇتاش قەلبلەر ...... قۇربان توختى 85

ماقالىلەر

لىرىك شېئىرىيەت ۋە مەپتۇنكار لەززەت ...... ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن 31

ئىزلىنىش، سىناق، يېڭىلىق

مۇھەممەتجان ئالىم تۇرسۇن، ئابدۇقادىر جالالىدىن، كۆرەشجان ئۆمەر، پەرھات تۇرسۇن، مۇھەممەتتۇرسۇن ھەسەن، تەلئەت قادىرى، غۇجىمەت مۇھەممەت، مەمتىجىن مەمتىز، ئەمەت يولداش، مۇھەممەتياسىن ئوسمان، ئوسمان قاۋۇل 44

نەسرلەر

نىگار جىلۋىسى ...... تۇرسۇن مۇھەممەت 55

نەسرلەر ...... پولات ھېۋزۇللا 57

«ئىزلەنمە ھېكايىلەر»

تۇمانلىق يەكشەنبە .... قاھار نىياز 60

مىكرو ماقالىلەر

شېئىردىكى ئەپسانە ۋە ئەپسانىدىكى مۇزىكا .... ئەكبەر سابىھ 74

بالىلار ئەدەبىياتى

كۆكۈل (ھېكايە) .... تۇرسۇن مۇھەممەت پەخرىدىن 76
ئۆگەي ئانا (ھېكايە) .... ئوسمان قادىر 80
مەسەللەر .... ھەسەن تىلىۋالدى 83

چەتئەل شېئىرىيىتىدىكى يېڭى نەمۇنىلەر

شېئىرلار .... باتۇر روزى تەرجىمىسى 91

كىتابخان، ئاپتور، مۇھەررىر

شائىر بولۇپ قالغان ئوخشايمەن .... مۇھەممەتجان راشىدىن 94

نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچىلەر ئەسەرلىرىدىن

ۋالكوت شېئىرلىرىدىن .... ئەركىن نۇر تەرجىمىسى 103

كىلاسسىكلىرىمىز

غەزەللەر .... زەلىلى 109

مۇقاۋا 1 - بەتتە: ياش ناخشىچى. دوچپەنزو فوتوسى.
بۇ ساندىكى قىستۇرما سۈرەتلەرنى ئابلىمىت ئابلىز ئىشلىگەن.

باش مۇھەررىر: ھەبىبۇللا رىقىپ
مەسئۇل مۇھەررىر: پولات ھېۋزۇللا
مۇھەررىرلەر: ئەركىن نۇر، سەنەۋەر ئۆمەر
مەسئۇل كوررېكتور: خەلچەم ئابلىمىت

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى 1992 - يىلى 16 - ئۆكتەبىردىن 22 - ئۆكتەبىرگىچە ئۆزبېكىستاننىڭ تاشكەنت شەھىرىدە «جۇڭگو ئۈرۈمچى ئۇيغۇر ھۆسن خەت ئەسەرلىرى كۆرگەزمىسى» ئاچتى!

مۇخبىرىمىزدىن: ئۈرۈمچى شەھەرلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ئۆمەرمەت سەلەي يېتەكچىلىكىدىكى ۋەكىللەر ئۆمىكى 1992 - يىلى 16 - ئۆكتەبىردىن 22 - ئۆكتەبىرگىچە ئۆزبېكىستاننىڭ

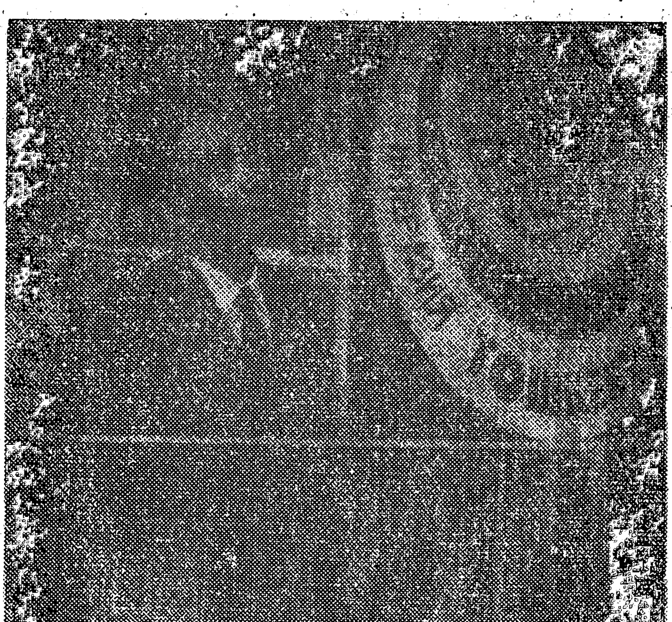

تاشكەنت شەھىرىدە ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇشى، تاشكەنت «ئىنتېر - ئاسىيا» شىركىتىنىڭ دىرېكتورى كامىلجان ۋە تاشكەنت «تەڭرىتاغ» شىركىتىنىڭ دىرېكتورى مۇھەممەتجان ھەمرايېۋ قاتارلىق دوستلارنىڭ قوللىشى بىلەن «ئۇيغۇر ھۆسن خەت ئەسەرلىرى كۆرگەزمىسى»نى ئاچتى. كۆرگەزمە پۈتكۈل ئۆزبېكىستاندا زور زىلزىلە پەيدا قىلدى. گېزىت، ژۇرنال ۋە تېلېۋىزورلاردا كۆرگەزمە ھەققىدىكى خەۋەرلەر ئېلان قىلىندى. كۆرگەزمە كۆرگىلى كەلگەنلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى. يېزىقىمىزنىڭ گۈزەللىكى قېرىنداش ئۆزبېك خەلقلىرى ئارىسىدا تېزلىق بىلەن تارقىلىپ ئۆزبېكىستاندىكى ھەر ساھە كىشىلىرىنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى. بىز بۇ ئەھمىيەتلىك ۋەقەنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە كۈچ چىقارغان كامىلجان ۋە مۇھەممەتجان قاتارلىق دوستلارغا تەشەككۈر ئېيتىمىز. تۆۋەندە ئۆزبېكىستانلىق دوست - ئەرباپلارنىڭ بۇ كۆرگەزمە ھەققىدىكى تەسىراتلىرىنى كىتابخانلارغا سۇنىمىز.

مۇھىم ۋەقە

«ئىنتېر - ئاسىيا» شىركىتى بىلەن «تەڭرىتاغ» شىركىتى سىزنى 16 - ئۆكتەبىردىن 22 - ئۆكتەبىرگىچە تاشكەنت شەھىرىدە جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ مەركىزى ئۈرۈمچى شەھىرىدىكى ھۆسن خەت ئۇستىلىرىنىڭ ئاجايىپ كاتتا «ئۇيغۇر ھۆسن خەت سەنئىتى ئەسەرلىرى» كۆرگەزمىسىگە تەكلىپ قىلىدۇ.

بۇ ئېلان تاشكەنت شەھىرىنىڭ بارلىق جايلىرىغا چاپلانغانىدى. بۇ خىل مەزمۇندىكى كۆرگەزمە بىز ئۈچۈن بىر يېڭىلىق. ئۇيغۇر ھۆسن خەت سەنئىتىنى خۇددى تەڭرىتاغدەك بۈيۈك ۋە قەدىمكى دەپ ئېيتساق زادىلا مۇبالىغە بولمايدۇ. مەن شۇنداق بۈيۈك ۋە قەدىمكى ئۇيغۇر ھۆسن خەت سەنئىتىنىڭ مەپتۇنىمەن. ئىلگىرى مەن ئۈرۈمچى شەھىرىدىكى خەتتاتلارنىڭ خەتتاتلىق مۇجىزىلىرىنى كۆرگەنلىكىم ئۈچۈن ئۈرۈمچىگە كەلگەن كۈنىنىڭ ئەتىسىلا خەتتاتلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزالىرى بىلەن ئۇچرىشىشقا بەكمۇ ئالدىرىغانىدىم.

1991 - يىلىنىڭ يانۋار ئېيى گويا تۈنۈگۈنكىدەكلا ئېسىمدە تۇرماقتا. ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ شۇجىسى جىا ۋچىجەن، مۇئاۋىن رەئىسى ئەخمەت ئابدۇللا ھەم خەتتات نىياز كېرىم شەرقىي، ھوشۇر ئېلى قاتارلىق جانابلار بىلەن ئۇزاق سۆھبەتلەشتۇق. سۆھبەت ئاخىرىدا مەن تاشكەنت شەھىرىدە ئۇيغۇر ھۆسن خەت سەنئىتى ئەسەرلىرىنى كۆرگەزمە قىلىشنى تەكلىپ قىلدىم. ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەھبەرلىرى ۋە خەتتات يولداشلار ماڭا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ كۆرگەزمىنى ئۇيۇشتۇرۇشقا ياردەمدە بولۇشۇمنى ئۈمىد قىلىشتى.

تاشكەنتكە قايتقاندىن كېيىن جىددىي ھەرىكەتكە كىرىشتىم. ئەمما ماڭا مۇناسىۋەتلىك بولمىغان بەزى ئىشلار تۈپەيلىدىن تەييارلىقلار سوزۇلۇپ كەتتى.

1992 - يىلى سېنتەبىر ئېيىدا ئۈرۈمچىدە ئۆتكۈزۈلگەن خەلقئارالىق سودا كېڭىشىش يىغىنى مەزگىلىدە ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى بىلەن تاشكەنت «ئىنتېر - ئاسىيا» شىركىتى پىرېزىدېنتى كامىلجان يولداشېۋ ئىككىمىز تاشكەنت شەھىرىدە «ئۇيغۇر ھۆسن خەت سەنئىتى ئەسەرلىرى» كۆرگەزمىسىنى ئېچىش توغرۇلۇق كېلىشىم ئىمزالىدۇق.

كۆرگەزمە ئېچىلىشتىن بىر كۈن ئىلگىرى جۇڭگونىڭ تاشكەنتتە تۇرۇشلۇق ئەلچىخانىسىنىڭ خادىملىرىنى ۋە باشقا ئورۇنلاردىن نۇرغۇن مېھمانلارنى كۆرگەزمىنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىغا تەكلىپ قىلغانىدۇق. مۇراسىمغا جۇڭگونىڭ ئۆزبېكىستاندىكى سودا ئىشلىرى ۋەكىلى چەن چىنئۇ جانابلىرى رەپىقىسى بىلەن كېلىپ، جۇڭگو ئەلچىخانىسى نامىدىن تەبرىك سۆزى قىلدى. شۇنىڭدەك يەنە ئۆزبېكىستان فىلارمونىيىسىنىڭ ئۇيغۇر ناخشا - ئۇسۇل ئۆمىكىنىڭ، تاشكەنت شەھىرىدىكى خەنزۇ تىلىدا ئىختىساسلاشقان 59 - ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ تەبرىك پائالىيىتى مۇراسىم قاتناشقۇچىلىرىغا ئىنتايىن چوڭ تەسىرات قالدۇردى.

بەش كۈن داۋامىدا ئۈرۈمچى شەھىرىدىكى 20 نەپەر خەتتاتنىڭ 128 پارچە ئىجادىي ئەسەرلىرى كۆرگەزمە قىلىندى. تاشكەنت شەھىرىدىكى مەكتەپلەر، مەسچىتلەر، ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىدىن كەلگەن سەنئەت شەيدالىرى جەمئىي ئىككى مىڭ كىشىدىن ئېشىپ كەتتى،

رەسساملار ئىتتىپاقى كۆرگەزمە سارىيىدىكى بۇ تەنتەنىلەرنىڭ سەۋەب- چىسى بولغان ئۇيغۇر خەتتاتلىرى ئەسەرلىرىنىڭ ئۆزبېكىستاندا ناھايىتى زور قىزىقىش بىلەن قارشى ئېلىنىشى بىز ئۈچۈن ئىنتايىن خۇشاللىنارلىق چوڭ ئىش.

كۆرگەزمە ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، بۇ كۆرگەزمىنى ئۆزبېكىستاننىڭ بىر قانچە چوڭ شەھەرلىرىدە ئۇيۇشتۇرۇشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى سېزىپ يەتتۇق. چۈنكى شۇ كۈنلەردىن كېيىن تاكى ھازىرغا قەدەر يىراق شەھەرلەردىن بىزگە تېلېفونلار كېلىپ تۇردى ھەم خەت يازغانلارمۇ ئاز بولمىدى.

كۆرگەزمە ئېچىلغان مەزگىلدە ئۆزبېكىستان تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى كۆرگەزمە ئەھۋالىنى بىر نەچچە قېتىم خەۋەر قىلدى. كۆرگەزمە بىز كۈتكەن- دىن ئارتۇق سەۋىيىدە بولدى. ئۈرۈمچىدىن كەلگەن ئالتە نەپەر ۋەكىلنى تارىخىي يادىكارلىقلار شەھىرى سەمەرقەندكە ئېلىپ باردۇق ھەم تاشكەنت شەھەر ئەتراپىدىكى دىققەتكە سازاۋەر جايلارنى كۆرسەتتۇق.

بۇ كۆرگەزمە ئۆزبېكىستاندا ئۇنتۇلۇپ كەتكەن خەتتاتلىق سەنئىتىنى قايتىدىن تىكلەش ۋە راۋاجلاندۇرۇش يولىدىكى چوڭ بىر تەدبىر بولدى. كۆرگەزمىنى كۆرگىلى كەلگەن ئۆزبېك خەتتاتلىرى ۋە ھەۋەسكارلىرى ياردى- مىدە ئۆزبېك خەتتاتلىرى جەمئىيىتىنى قۇرۇپ چىقماقچى بولۇۋاتىمىز.

كۆرگەزمىنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىغا قاتناشقان ئۆزبېكىستان خەلق رەس- سامى پروفېسسور چىڭگىز ئەھمەدوۋ ھاياجان بىلەن: «بۇ كۆرگەزمە كېيىنكى 10 يىل ئىچىدە مەن قاتناشقان كۆرگەزمىلەرنىڭ ئەڭ ئەستە قالارلىقى بولدى. ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە قازاقىستان بويىچە مۇنداق كاتتا كۆرگەزمە بىرىنچى قېتىم ئۇيۇشتۇرۇلۇۋاتىدۇ» دېدى.

دەرھەقىقەت شۇنداق. قەدىمكى ئۇيغۇر ھۆسن خەت سەنئىتىنىڭ يۇقىرى پەللىگە چىققان بۇ كۆرگەزمىنى ئۇيۇشتۇرغانلىقىمىز بىلەن پەخىرلىنىمىز. چۈنكى ئۇيغۇر ھۆسن خەت سەنئىتى كۆرگەزمىسى ئۆزبېك خەلقىنىڭ مەدەنىي ھاياتىدىكى يېڭى بىر دەۋرنى كۆرسىتىپ، ئۆزبېك خەلقىنىڭ خەتتاتلىقىنى قايتىدىن تىكلەشكە ئىلھام بەخش ئەتتى.

كامىلجان يولداشنىڭ باشچىلىق قىلغان «ئىنتېر - ئاسىيا» شىركىتى ۋە مەن باشقۇرغان «تەڭرىتاغ» شىركىتى كۆرگەزمىنىڭ بارلىق خىراجەتلىرىنى ئۈس- تىگە ئالدى. بىزمۇ ھازىردىن باشلاپ تەييارلىق قىلىپ ئۆزبېك خەتتاتلىرى- نىڭ ئەسەرلىرىنى ئۈرۈمچى شەھىرىگە ئاپىرىپ كۆرگەزمە قىلىش نىيىتىدە بولماقتىمىز.

بۇ قېتىمقى كۆرگەزمىنى ئۇيۇشتۇرۇشقا ياردەم قولىنى سۇنغان بارلىق يولداشلار ۋە تەشكىلاتلارغا چىن دىلىمدىن مىننەتدارلىقىمنى بىلدۈرىمەن.

مۇھەممەتجان ھەمرايېۋ

تاشكەنت 1992 - يىل 16 - ئۆكتەبىر

بارىكاللا

ئەزىز دىيارىمىزدىن گۈزەللىك ئەلچىلىرى ئېلىپ كەلگەن سەنئەت مۆجىزىلىرى، ئۇيغۇر ھۆسن خېتى دۇردانىلىرى كۆرگەزمىسىنى قىزغىن قارشى ئالىمىز. سەنئەتنى قۇتلۇقلايمىز. بەلەن ئاۋاز بىلەن: ھارماڭلار! بىلىكىڭلارغا كۈچ - قۇۋۋەت دائىم يار بولسۇن! ئىشىڭلار ئىلگىرى بولسۇن! دەيمىز.

ئۇيغۇر خەتتاتلىق سەنئىتىنىڭ قىسقا ۋاقىت ئىچىدە زور يۈكسىلىشى، بۈيۈك نەتىجىلەرگە ئېرىشىشى بولۇشى ئۇنىڭ مۇئەييەن بىر يېڭى تارىخىي بۇرۇلۇش دەۋرىدە سەنئەت سۆيەر خەلقىنىڭ پەرزەنتلىرى — پېشقەدەم ئۇستازلارنىڭ تەربىيىسىدە يېتىلگەن خەتتاتلىق سەنئىتىنىڭ يېڭى، ياش ئەۋلادى — ئارمىيىسى يېتىلگەنلىكىنىڭ ئالامىتى، دالالىتى، نامايەندىسىدۇر. بۇ خەتتاتلىق سەنئەت ئالەمىدىكى چوڭ بىر ۋەقە، بۇنىڭ ئەھمىيىتى مىسلىسىزدۇر. ئۇنىڭ مەقياسى، ماھىيىتى ۋە سەۋىيىسى شۇنچىلىك زور بولغانكى، ئۇ ئۆزىنى خەلقئارا سەھنىگە ئېلىپ چىقتى ۋە نامايىش قىلدى. جاھانغا ئۆزىنى تونۇتتى. ھەممىگە مەلۇمكى: سەنئەت چېگرا بىلمەيدۇ! بۇ مەسىلىنىڭ بىر تەرىپى. يەنە بىر تەرىپى بار. ئۇ بولسىمۇ — ئەزەلدىن دوست، قانداش، جانداش، ئەسلى - ۋەسلى بىر ئۇيغۇر — ئۆزبېك خەلقلىرى ئۈچۈن ئۆز دەۋرىدە مەلۇم ئىسلاھلاردىن ئىلگىرى ئومۇمىي بولغان، بىللە قوللانغان بۇ يېزىقنىڭ ئۆزبېكىستاندا كېيىنكى 60 يىلدىن بۇيان خارلىنىپ، تاشلىنىپ كېلىنىشى كىشىنى ئېچىندۇرىدۇ. لېكىن ئۇيغۇر دىيارىدا ئالەمشۇمۇل مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشكەن بۈگۈنكى ئۇيغۇر يېزىقىنىڭ بۇ كۆرگەزمىسى، ئەسلى كونا ئۆزبېك يېزىقىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش، تىكلەش يولىدىكى ئىشلىرى ئۈچۈن ناھايىتى چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە ھەم چوڭ ئىلھام - مەدەتتۇر. شۇنداقلا يەنە ئۆزبېك خەلقلىرى ئۈچۈن ياردەم سۈپىتىدە خىزمەت قىلىپ، ئۇيغۇر - ئۆزبېك خەلقلىرىنىڭ دوستلۇق، ھەمكارلىق، مەدەنىي ئالاقىلىرىنى كۈچەيتىپ، قويۇقلىشىپ يېقىنلىشىشى ئۈچۈن تۈرتكە بولۇشى شۈبھىسىزدۇر.

كۆرگەزمىگە قويۇلغان ئەسەرلەرنىڭ يۇقىرى دەرىجىدىكى ماھارەتلىرى، سەنئەتتىكى ئىستېتىكىسى، بايلىقى تاماشىبىنلارنى بەك ھەيران قالدۇردى. كۆرگۈچىلەر ئۆزلىرىنىڭ ھېسسىياتىنى يوشۇرالمىدى. ئەسەرلەرگە قانچە قارىسا شۇنچە قارىغۇسى كېلەتتى، سىنچىلاپ قارىساڭ ئۇنىڭدىكى گۈزەللىك، ماھارەت، يېڭى - يېڭى قىرلىرى، سىرلىرى، ھەر خىل نەرسىلەرگە ئوخشىتىلغان خەتلەر كۆز ئالدىمىزدا نامايان بولغاندا ئىختىيارسىز خۇشاللىقىمىزنى باسالماي قالىمىز. خەتتاتلىقنىڭ شەكىللىرىنى كۆرگىنىمىزدە، سەنئەتنىڭ تۈرى چەكسىز ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭدىكى ئۇستىلىق، يۇقىرى ماھارەتكە ئاپىرىن ئوقۇماي تۇرالمايمىز. خەتتاتلىق سەنئىتى ئۇستىلىرىغا ئىچ - ئىچىمىزدىن

رەھمەتلەر ئېيتماي تۇرالمايمىز. ئەسەرلەر ئىچىدە شۇنداق ئاجايىپ نادىر ئەسەرلەر بار ئىكەنكى، ئۇلارنىڭ ماۋزۇسى، مەزمۇنى، سەنئىتى، ئالاھىدە ئۇسلۇب شەكىللىرى، نازۇك تەپەككۇرلىرى، سەھەردىسى ۋە مۆجىزىلىرىنى كۆرگىنىمىزدە چوڭقۇر زوقمەنلىك ھېس قىلىمىز. ھەربىر ئەسەرنىڭ ئۆزى بىر پۈتۈن چوڭ تەتقىقات بىلىمىدۇر. يۈكسەك ماھارەت، تىنىمسىز ئىزدىنىشلەرنىڭ نەتىجىسىدۇر.

بۇ ئەسەرلەر خەلقىنىڭ بايلىقى، مۈلكى، سەنئەت مەدەنىيىتىمىز خەزىنىسىنىڭ ئالتۇن فوندى بولۇپ قالغۇسىدۇر.

خەتتات ئۇستىلىرىنى يەنە بىر قېتىم قۇتلۇقلاپ، تېنىڭلارغا ساغلاملىق، ئىشىڭلارغا يېڭى - يېڭى مۇۋەپپەقىيەتلەر تىلەپ —

ھۆرمەت بىلەن: مۇھەممەت زەئىدى

تاشكەنت، 1992 - يىل 16 - ئۆكتەبىر

تەزىم قىلىمەن

ھاياتتا بىر ئۆمۈر ئەستە قالىدىغان ۋەقەلەر ئۇنچىۋالا كۆپ بولمايدۇ. يېقىندا مېنىڭ ھاياتىمدا ئەنە شۇنداق بىر ئۆمۈر ئەستە ساقلىنىدىغان ئىنتايىن خۇشاللىنارلىق ۋەقە يۈز بەردى. ئۇ بولسىمۇ تاشكەنت شەھىرىدە ئۇيۇشتۇرۇلغان «ئۇيغۇر ھۆسنخەت سەنئىتى ئەسەرلىرى كۆرگەزمىسى» نىڭ ئېچىلىش مۇراسىمى بولدى. مېنى بۇ مۇراسىمغا رەسمىي تەكلىپ قىلمىغان ھالەتتىمۇ بەرىبىر باراتتىم. چۈنكى شۇنچىلىك بىباھا سەنئەتنى كۆرمەي قېلىش ۋە بۇ خىل لەززەتتىن چەتتە قېلىش ھەركىم ئۈچۈن ئېچىنىشلىق ئەھۋالدۇر.

قىسقىسى، مەن كۆرگەزمىگە ئۆزلۈكىمدىن بېرىپ ئېچىلىش مۇراسىمىغا قاتناشتىم. بۇ مېنىڭ پۈتۈن ھاياتىم داۋامىدا قاتناشقان ھېچقانداق بىر مۇراسىمغا ئوخشىمايتتى. مىللىي كىيىملەرنى كىيگەن ئۇيغۇر ئۇسسۇلچى قىزلىرى مۇقامنىڭ شوخ ئاۋازلىرىغا جۆر بولۇپ، ئايلىنىپ ئۇسسۇل ئوينىشى كۆرگەزمە زالى ئىچىدىكى تاماشىبىنلارنى ئالاھىدە زوقلاندۇردى. مېھمانلار ۋە كۆرگەزمە ئۇيۇشتۇرغۇچىلىرى بىر - بىرىنى شادىيانىلىق بىلەن تەبرىكلەشتى. تاشكەنت شەھىرىدىكى 59 - ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 200 دىن ئارتۇق ئوغۇل - قىز ئوقۇغۇچىلىرى مىللىي كىيىملەرنى كىيىپ، ئۆزبېك، خەنزۇ تىللىرىدا ئورۇنلىغان ئالاھىدە دېكلاماتسىيە ئويۇنلىرى يىغىن ئەھلىلىرىنى ھاياجانلاندۇردى. ئۇنىڭدىن كېيىن شوخ ئۇيغۇر ناۋا ئاھاڭلىرى ياڭراپ كەتتى. ئۇيغۇر ناخشا - ئۇسسۇل ئانسامبىلى كوللېكتىپىنىڭ كۆرگەزمە ئېچىلىش مۇراسىمىغا تەييارلىغان بېغىشلىما ناخشا - سازلىرى، ئويۇنلىرى ھەم ناغرا - سۇنايلار زال ئىچى ۋە سىرتىدا ھەيران قالارلىق سادالارنى ياڭرىتىۋەتتى. «ئەجەم»، «ناۋا»

(داۋامى 54 - بەتتە)

قىرچىن تال

(ھېكايە)

ئابدۇللا ساۋۇت

ئاپتوبۇس يەڭگىل تەۋرىنىپ كېتىۋا-ۋاتاتتى، يولۇچىلارنىڭ پاراڭلىرى تۈگەپ، بەزىلىرى مۈگدەشكە باشلىدى، نەبى دېرىزە ئەينىكىدىن سىرتقا قاراپ تۇمان قاپلىغان چەكسىز بوشـلۇق، شىمىلداپ يېغىۋاتقان يامغۇر، يامغۇر سۈيىدە يۇيۇنۇۋاتقان تاغلار ۋە يۈك بارا قىسمان قارا ياغاچلارنى تاماشا قىلىپ ئولتۇراتتى؛ گاھىدا سىرتقى دۇنيادىن كۆز ئۈزۈپ، تىنيا-پىتى كۆز ئۆڭىدا زاھىر بولۇپ تۇر-غان قىزغا قاراپ قوياتتى، ئۇنىڭ ئورنى ئالدىنقى رەتتە بولغانلىقى ئۈچۈن ئالدىدىكى ئەينەكتىن كابىنـكىدىكى شوپۇر ۋە ئۇنىڭ ئوڭ تەرە-پىدە ئولتۇرغان قىزنى ئېنىق كۆرۈپ تۇراتتى. قىز ئىنتايىن چىرايلىق ئىدى، ئۈرۈمچىدە مودا بولۇۋاتقان كەڭ ئېتەكلىك گۈللۈك كۆڭلەكنى زىلۋا، خۇشپىچىم بويىغا خويمۇ ياراشقانىدى. قارىياغاچلار كۆرۈنمەي قالدى، تا-قىر تاغلار - ئېدىرلىقلار، سايلار تۇمان ئاستىدا غۇۋا كۆرۈنەتتى. ئەمەلىيەتتە

نەبىنىڭ كۆزلىرىمۇ، پۈتكۈل پىكىر- خىياللىرىمۇ ئاشۇ قىزدىلا قالدى، قىز ئويچان كۆزلىرىنى ئالدىغا تىكىپ ئول- تۇراتتى. بىردەم ئاپتوبۇس قاتتىقراق سىلكىنگەندىلا شوپۇرغا قىيا بېقىپ نارازىلىقىنى ئىپادىلەۋاتقاندەك قاراپ قوياتتى.

تۇنجى ئەتىگەن يولۇچىلاردىن كېيىن- رەك كېلىپ ئۇدۇل كابىنكىغا چىقىپ ئولتۇرغاندىلا ئۇنىڭ گۈزەل جامالى نەبىنى شېرىن خىياللارغا، بولۇپمۇ ئۆتمۈش خاتىرىلىرىگە قايتۇرۇپ كەت- كەنىدى.

يامغۇر شارقىراپ قۇيۇۋەتتى، ئاپ- توبۇس ئەينەكلىرى ھەم ئېتىلدى، تاغ- لار، يايلاقلار ۋە ئېدىرلار قارا ماتان قوينىغا چۆكۈپ كەتكەندەك تۇيۇلاتتى. قىز تىزلىرى ئۈستىدە تۇتۇۋالغان ھۆددا سومكىسىدىن نېپىزگىنە بىر كىتابنى ئېلىپ ئوقۇشقا باشلىدى، كىتاب بەكمۇ كونىراپ كەتكەنىدى، چەت - چۆرىلىرى تىتىلىپ - يىرتىلغان بولۇپ قىزنىڭ قولىدا تىنىمسىز تىت- رەپ - لەپىلدەپ تۇراتتى. ئاپتوبۇس- نىڭ پات - پات سىلكىنىشى ئۇنىڭ كىتابنى بىمالال ئوقۇشىغا ھالاقەت بېرەتتى. نەبىنىڭ كۆزلىرى، پىكىر- خىيالى ئاشۇ قىزدىلا ئىدى.

ئاپتوبۇس داۋانچىقىغا كەلگەندە يامغۇر بىردىنلا توختاپ ھاۋا ئېچىلىپ كەتتى. بۇلۇتلار ئارىسىدىن قۇياش پارقىراپ كۆرۈندى. ئاپتوبۇس ئەينەك- لىرىدە ئۇنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى جۇلا- لاندى. يىراقتىن پويىز گۈدۈكى ئاڭ- لاندى. يولۇچىلار باشلىرىنى كۆتۈرۈپ قاراشتى، ماي باكلىرى سۆرتۈلگەن پاراۋۇز كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئۆتۈپ كەتتى. قىز كىتابىدىن باش كۆتۈر- مەيتتى. نەبى ئۇنىڭ ھەر بىر ھەرى- كىتىگە دىققەت قىلىپ ئولتۇراتتى. بىر چاغدا قىز شوپۇرغا قاراپ مېيىق- ىدا كۈلدى ۋە نېمىدۇر دېدى. شو- پۇر شۇئان ئاپتوبۇسنى توختاتتى. قىز پەسكە چۈشتى - دە، كۆڭلىكىنىڭ ئۇزۇن، كەڭ ئېتەكلىرىنى كۆتۈرگەن پېتى تويۇق چاتقاللارنى ئارىلاپ كې- رىپ كەتتى. ئار جىلغىدىكى قەدىمىي ئېقىن بويىدا ئەسىرلەردىن بۇيان ياشاپ كېلىۋاتقان ئېپتىدائىي ئورمان يامغۇردىن كېيىنكى قۇياش- لىق ھاۋادا ياشىرىپ - تاۋلىنىپ تۇراتتى. ئاپتوبۇستىكىلەرنىڭ ھەممى- سى قىزنىڭ ھەرىكىتىدىن ھەيران ئىدى. قىز ھايال ئۆتمەيلا چاتقاللىق ئارىسىدىن چىقىپ كەلدى. قولىدا قىر- چىن دەرىخىدىن سۇندۇرۇۋالغان ئىنچى- چىكە بىر تال چىۋىق تۇراتتى، نەبى- نىڭ يۈرىكى جىغغىدە قىلىپ قالدى، «قىرچىن!... قىرچىن تال!... بۇ قا- نداق گەپ؟ قىز نېمە ئۈچۈن ئا- يىغىن قىرچىن تالنى كۆتۈرۈپ چىقىدۇ؟ ئۇ قىرچىن تالنى ياخشى كۆرەمدۇ - يا؟»

ئاپتوبۇس يۈرۈپ كەتتى، قىز قىر- چىن تال چىۋىقىنى كابىنكا ئەينى- كىنىڭ بىر يېرىگە قىستۇرۇپ قويدى. تالنىڭ نېپىز، نازۇك يوپۇرماقلىرى دىر - دىر تىترەيتتى، قىز پات - پات كىتابنى يېپىپ قويۇپ قىرچىن تالغا مەھلىيالىق بىلەن تىكىلەتتى، بەزى- دە كىتاب ئوقۇشنى پۈتۈنلەي يادى- دىن چىقىرىپ قىرچىن تالغا تىكىل- گىنىچە خىيال سۈرەتتى.

بۇنىڭدىن ئون يىل ئىلگىرى، نەبى ئۈرۈمچىگە كېتىۋېتىپ ئاپتوبۇس ئەينىكىدىن ئاشۇ چاتقاللىقلار ئارىسىدا ئۆسكەن ئاجايىپ چىرايلىق دەرەخلەرنى كۆرگەنىدى، بۇ بىرخىل قىزىقىش تۇيغۇسى بىلەن يېنىدىكى ھەمراھىدىن سورىدى:

— ئۇ دەرەخلەرنىڭ ئىسمى نېمىدۇ؟

— ئۆزۈم ئۇقمايمەن، — دېدى ئۇ كىشى، — لېكىن ماڭىمۇ بىرسى ئۇ دالچىن دەرىخى، دېگەنىدى.

ئارقىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان كىشى بېشىنى ئالدىغا سوزۇپ نەبىنىڭ قۇلىقىغا قاتتىق ئاۋازدا دېدى:

— دالچىن دېگەن ئېگىز ئۆسىدۇ، بۇ دەرەخلەرنى قىرچىن دەيدۇ، قىرچىن دەرىخى يوغىنىمايدۇ، ئېگىز ئۆسمەيدۇ، يەنە ئون نەچچە يىلدىن كېيىن قارىسىڭىزمۇ شۇ پېتى تۇرۇۋېرىدۇ، لېكىن... ھەقىقەتەن چىرايلىق دەرەخ جۇمۇ.

قىرچىن دېگەن بۇ ئىسىم نەبىنىڭ قۇلىقىغا تولىمۇ يېقىملىق ئاڭلاندى. ئۈرۈمچىدىن قايتقاندىمۇ ئاپتوبۇس دېرىزىسىدىن ئاشۇ ئېپتىدائىي ئورمانلىققا تويماي قاراپ ئولتۇرغانىدى. ئارىدىن شۇنچە يىللار ئۆتكەن بولسىمۇ قىرچىن دەرىخى ھېلىقى كىشىنىڭ ئېيتقىنىدەك ئۆسمەي - يوغىنىماي بىرخىل تۇرغانىدى، قىرچىن دەرىخى ئىرغايدەك تۈز، ئىنچىكە، سەرۋىدەك قامەتلىك، چىرايلىق ئۆسىدىكەن. قويۇق تاللىرى تېخىمۇ چىرايلىق ئىكەن. ئۇنىڭ ئىسمى راست قىرچىنمۇ - ئەمەسمۇ، بۇنىسى نەبىگە ئانچە زۆرۈر ئەمەس، لېكىن ئۇ ئاشۇ دەرەخنىڭ قىرچىن ئىكەنلىكىگە ئاستا - ئاستا ئىشىنىپ قالدى. قىرچىن دەرىخى ئۇنىڭ خىيال، تەسەۋۋۇرلىرىدىكى غايىبانە ئوبرازغا ئايلاندى. ئۇ بىر گۈزەلگە ئىنتىلەتتى، ئىشقى - پىراقىدا ئوت بولۇپ ياناتتى، ئۇ گۈزەل بولسا نەبىنىڭ خىيالىدا، تەسەۋۋۇرىدا ياشايتتى، گۈزەلنىڭ بوي - بەستى دەل ئاشۇ قىرچىنغىلا ئوخشايتتى، رەڭگى - رۇخسارىمۇ قىرچىندەك چىرايلىق ئىدى. كېيىنكى ۋاقىتلاردا نەبى بىر كىتاب يازدى، كىتابىنىڭ ئىسمى «قىرچىن تال» ئىدى. كىتاب كۆپ تىراژ بىلەن نەشىردىن چىقتى، «قىرچىن تال» نەبىنىڭ داڭقىنى چىقاردى. ئۇنىڭ نامىغا ھەر جايدىن كېلىۋاتقان خەتلەرنىڭ ئاخىرى ئۈزۈلمەيتتى، خەتلەرنى ئەرلەرمۇ، ئاياللارمۇ يازاتتى. بەزىلەر نەبى بىلەن كۆرۈشۈشنى ئارزۇ قىلاتتى، بەزىلەر كىتابتا تەسۋىرلەنگەن گۈزەل قىزنىڭ دەل ئۆزى بولۇپ قېلىشىنى خالايتتى، بەزىلەر مۇھەببىتىنى نەبىگە بېغىشلايتتى، توي قىلىش مۇددىئاسىنى بىلدۈرەتتى، يازغۇچىنىڭ ئۆمۈرلۈك سەپدىشى، سادىق ياردەمچىسى بولۇپ قېلىشنى ئىزھار قىلاتتى. بەزىلەر كىتابنى ئوقۇغاندىن كېيىن سۆيگەن يىگىتىنى تاشلىۋەتكەنلىكىنى، نەبىنىڭ جاۋابىغا ئىنتىزار بولۇۋاتقانلىقىنى قەيت قىلاتتى. نەبى ئۇلارنىڭ تەلىپىگە ماقۇللۇق بىلدۈرسىلا، بىرلىرى شۇ ھامان ئىزدەپ كېلىدىكەن، بىرلىرى ئېرىدىن ئاجرىشىدىكەن، قىزلار، جۇۋانلار، ئەرلىك ئاياللاردىن كەلگەن خەتلەرگە

ئۇدۇللۇق جاۋاب خەت يېزىپ ئولتۇرۇش ئۇنى تەڭلىكتە قويىدىغان، ئازابلايدىغان مۇشكۈل بىر ئىش بولۇپ قالغانىدى. چۈنكى نەبىنىڭ ۋاپادار ئايالى ھەم ئوماق بالىسى بار ئىدى.

ئاپتوبۇس بىردىنلا ئىسسىپ كەتتى. دېرىزىلەردىن ئۆتتەك قىزىق شامال ئۇچۇپ كىرىشكە باشلىدى، ئاپتوبۇس توقسۇنغا يېقىنلىشىپ قالغانىدى. قىزنىڭ كۆڭلىكى بىلەن ئوخشاش رەختتە تىكىلگەن نېپىز كوپتىسى ئىچىدىكى خۇشپىچىم، نازۇك گەۋدىسى ئۇنىڭ تەبىئىي گۈزەل قامىتىنى تېخىمۇ تولۇق نامايان قىلىپ تۇراتتى.

توقسۇنغا بىر كىلومېتىرچە قالغاندا ئاپتوبۇس تۇيۇقسىز توختاپ قالدى.

— سەل تەخىر قىلىپ تۇرۇڭلار، — دېدى شوپۇر كابىنكىدىن يولۇچىلار تەرەپكە بېشىنى چىقىرىپ، — ماتوردىن چاتاق چىقتى.

يولۇچىلار دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ پەسكە چۈشۈشتى، بەزىلەر يول بويىدىكى قارىياغاچ سايىسىغا يۈگۈرۈشتى، بەزىلەر توقسۇن بازىرىغا قاراپ كېتىشتى. ھاۋادىن ئوت تەپتى كېلەتتى، ئىسسىققا چىداش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. نەبى نېمە قىلىشىنى بىلمەي بىر دەم تەمتىرەپ يۈرگەندىن كېيىن بازارغا قاراپ يول ئالدى. چوڭ يول بويىدىكى ئاشخانا، دۇكانلاردا ئادەم شالاڭ ئىدى، نەبى ئۇدۇل كەلگەن بىر ئاشخانىغا كىردى.

— ۋاي-ۋۇي... ئاجايىپ ئۇچرىشىش بولىدىغۇ بۇ؟ مانا، مانا سەپەر ئۈستىدە كۆرۈشۈپ قالدۇق، تېچلىقمۇ ئۇكا؟

نەبى كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالدى، بۇنىڭدىن ئۈچ يىل بۇرۇن ئۈرۈمچىدە ئېچىلغان ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر قۇرۇلتىيىدا تونۇشۇپ قالغان، كومپوزىتور ئابدۇكېرىم ئاكا كېلىپلا ئۇنىڭ قولىغا ئېسىلىۋالغانىدى. ئىككىيلەن قىزغىن كۆرۈشتى، ھال سوراشتى، ئابدۇكېرىم ئاكا ئۇنىڭ قولىنى قويۇۋەتمەستىن ئۆزى ئولتۇرغان جوزىغا باشلاپ كەلدى.

— ھە، ئۇكا، ئۈرۈمچىگە يول ئالغان ئوخشىمامسەن؟

— ئۈرۈمچىدىن قايتىۋاتىمەن.

ئابدۇكېرىم ئاكا ئۆزىنىڭ ئۈرۈمچىگە كېتىۋاتقىنىنى ئېيتقاچ ئۈستەلدىكى گازلىق سۇ بوتۇلكىسىنى نەبىنىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ قويۇپ تاڭجاڭنىڭ ئالدىغا كەتتى. شۇ ئەسنادا نەبىنىڭ كۆزى ئىشىكتىن كىرىپ كېلىۋاتقان ھېلىقى گۈزەل قىزغا چۈشتى. قىز بىر قولىدا بېغى ئۇزۇن قول سومكىسىنى، بىر قولىدا قىرچىن تال چىۋىقىنى كۆتۈرگەن پېتى بولۇڭدىكى جوزىغا بېرىپ ئولتۇردى، ئۇنىڭ پۈتكۈل قىياپىتى نەبىنىڭ سۆيگەن گۈزىلىگە ئوخشاپ كېلەتتى، كۆزلىرى ئۇنى ئالداۋاتامدىكىن، خىيالى ئازدۇرۇۋاتامدىكىن، ياكى رېئاللىقتىن ھالقىغان تەسەۋۋۇرى ئۇنى ئەخمەق قىلىۋاتامدىكىن، ياكى تۇيغۇلىرى بىرەر يوشۇرۇن سېھىر-جادۇغا ئەسىر بولدىمىكىن، ئىشقىلىپ قىز ئۇنىڭ كۆزىگە سۆيگەن گۈزىلىنىڭ ئۆز ئەينى بولۇپ كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ سۆيگەن مەشۇقى سەل گەۋدىلىكرەك ئىدى، بۇ قىز سەل ۋىجىك ھەم

خېلىلا ياش ئىدى، ئاشۇ پەرقنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئۇنىڭ گۈزەللىكى بىلەن بۇ قىز گويا تېردىسىنى بىر-بىرىگە چاپلاپ قويغاندەك ئوخشايتتى، نەبى ئۇ قىزنى ئۈرۈمچى بېكىتىدە تۇنجى قېتىم كۆرۈپلا كۆز ئۈزەلمەي قاراپ قالغانلىقىنىڭ سەۋەبلىرىنى ئەمدى تولۇق چۈشەنگەندەك بولدى.

— ئابدۇكېرىم ئاكا قايتىپ كېلىۋېتىپ قىزنى كۆردى-دە، نەبىنى ئېسىدىن چىقارغاندەك ئۇدۇل قىزنىڭ ئالدىغا باردى، — مانا، مانا ئاجايىپ ئۇچرىشىشنىڭ يەنە بىرى، ھە، نۇرسىيما، داداڭ ئۈرۈمچىگە كۆنۈپ قاپتىمۇ، تېچ تۇرغاندۇ، قارا نۇرسىيما، — ئابدۇكېرىم ئاكا سۆزلەۋېتىپ قىزنى باشلاپ كەلدى ۋە نەبىنى كۆرسىتىپ، — قارا، مەن ساڭا گېپىنى قىلىپ بەرگەن يازغۇچى ئەنە، كۆز ئالدىڭدا ئولتۇرىدۇ، ئابدۇنەبى، ئادەتتە نەبى دەپلا چاقىرىمىز، ھە، ئۇنىڭ شېئىرلىرىغا مەن مۇزىكا ئىشلىگەنىدىم، بىلىسەن، شۇ پېگەت...

— بىر ئاپتوبۇستا ئولتۇرۇپ كەلدۇق، لېكىن... — قىز ھۇپپىدە قىزاردى-دە، نەبىگە قول ئۇزارتتى، — سىز بىلەن تونۇشقىنىمغا خۇشالمەن، مۇشۇنداق ئۇچرىشىشنى ئارزۇ قىلىپ كېلىۋاتقىنىمغا ئۇزۇن بولغانىدى، بۈگۈن ئەجەبمۇ... «قىرچىن تال» نى نەچچە قېتىم ئوقۇپ تۈگەتكىنىمنى دەپ بېرەلمەيمەن، كۆرگەنسىز، بۈگۈنمۇ كابىنكىدە شۇ كىتابىڭىزنى ئوقۇپ ئولتۇردۇم، ھەتتا داۋانچىڭدا شوپۇرنى توختىتىپ مۇنۇ قىرچىن تالنى... مەن كىتابىڭىزنى تۇنجى قېتىم ئوقۇپلا سىزگە خەت يازغانىدىم، جاۋاب بەرمىدىڭىز، ئەمما كىتابىڭىز، مېنىڭ بىردىنبىر ھەمراھىم بولۇپ قالدى، تەقدىر دېگەن شۇ بولسا كېرەك، بۈگۈن كۆرۈشتۇق، ئەجەب ياخشى بولدى-ھە!

قىزنىڭ سۆزۈك پېشانىسىدىن مەرۋايىتتەك دانىمۇ-دانە تەر تامچىلىرى ئېقىپ چۈشمەكتە ئىدى، جوزىدا ئولتۇرغانلاردىن كېيىنمۇ ئۇنىڭ چىرايىدىكى قىزىللىق يوقالمىدى.

— نۇرسىيما سەنئەت شۆيۈەنىنى پۈتتۈرگەن، — دېدى ئابدۇكېرىم ئاكا تاماق ئۈستىدە پاراڭ سېلىپ، — ئىككى يىل بولدى، ئۆمىكىمىزدە ئىشلەۋاتىدۇ، داڭلىق ئۇسسۇلچى، دادىسى ۋىلايىتىمىزنىڭ ئۆكباغ ناھىيىسىگە شۇجى قىلىپ ئەۋەتىلگەنىدى، يېقىندا تەشكىل ئۈرۈمچىگە يۆتكىدى، نۇرسىيما دادىسىنى يوقلاپ كېلىۋاتىدۇ.

قىز يەر تېگىدىن نەبىگە تىكىلەتتى، كۆزلىرىدە مۇھەببەتنىڭ پاك، نۇرلۇق ئۇچقۇنلىرى جىلۋە قىلاتتى، لەۋلىرىدىكى بىلىنەر-بىلىنمەس تەبەسسۇمغا بىر ئىچكى ھاياجان، شادلىق يوشۇرۇنغانىدى. تاماق ئۈستىدە يەنە كەسىپ ۋە سەپەر، ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقى ھەققىدە نۇرغۇن پاراڭ بولۇپ ئۆتتى، ئۇلار ئاشخانىدىن چىقىشىغا ئابدۇكېرىم ئاكا چۈشكەن ئاپتوبۇس سىگنال بېرىپ قالدى.

— بىر ساۋابنى ئالدىم، — دېدى كومپوزىتور خوشلىشىش ئالدىدا، — نۇرسىيما سىز توغرۇلۇق كۆپ سورايتتى، مەنمۇ سىزنى بىلگىنىمچە تەرىپلەپ بېرەتتىم، بۈگۈن مەن ساۋابلىق ئىش قىلدىم، بولمىسا ئىككىڭلار بىر ئاپتوبۇستا

ئولتۇرۇپمۇ تونۇشالماي قالدىڭىزنەسىلەر، ئەمدى... خەير.

— خەير-خوش، — دېيىشتى نەبى بىلەن نۇرسىيىمامۇ.

ئاپتوبۇس كەلگىچە سايە-سالقىن جاي تېپىپ كۈتۈپ ئولتۇرۇشقا توغرا كېلەتتى. نەبى قىزغا گەپمۇ قىلالماستىن كوچىنىڭ چېتى بىلەن ماڭدى، قىزمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن تاپ باستۇرۇپ كېلەتتى، نەبى ئاقىۋەت قىزنى سوغۇق ئىچىملىك دۇكىنىغا باشلاپ كىردى. توڭلاتقۇدىن ئېلىنغان ئىككى بوتۇلكا گازلىق سۇ ئىستاكانلارغا قۇيۇلۇشقا باشلىدى، ئىككىيلەن توك شامالدۇرغۇچنىڭ ئۇدۇلىدا ئۇزاققىچە ئولتۇردى.

ئاپتوبۇس يېتىپ كەلدى، قىز نەبىنىڭ يېنىدىكى ھەمراھى بىلەن ئورۇن ئالماشتۇردى ۋە قىرچىن تالنى قولىدا تۇتقىنىچە نەبىگە يېقىن ئولتۇردى. ئوتتەك قىزىق ھاۋا قىرچىن تالنى سولاشتۇرۇشقا باشلىغانىدى.

نەبىنىڭ ۋۇجۇدى ئاجايىپ بىر سېزىم ئىچىدە مەست ئىدى، ئېنى جوغۇلدايتتى، چۈنكى قىزنىڭ دولىسى، بىلىكى، جەينىكى، يامپىشى ئۇنىڭ بەدىنىگە تېگىشىپ تۇراتتى.

— كىچىكىمدىن كىتابخۇمار ئىدىم، دادامنىڭ كىتاب-ماتېرىياللىرىنى ئاختۇرۇپ مالىماتاڭ قىلىۋېتەتتىم، قوشاق چۆچەكلەرنى كۆپ ئوقۇيتتىم، كېيىنرەك نەۋرە ئاچامنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن ھېكايە، رومانلارنى ئوقۇيدىغان بولدۇم. بۇ پۈتۈنلەي بۇرۇنقى ئىشلار، بىر كۈنى نەۋرە ئاچامنىڭ ئۆيىگە كىرسەم، ئۇ ھويلىدا يىغلاپ ئولتۇرىدۇ، ياشلىرى ئېقىپ قولىدىكى كىتابنىڭ بەتلىرىنى نەم قىلىۋېتىپتۇ، قارىسام، «قىرچىن تال» دېگەن كىتاب ئىكەن، «نېمىشقا يىغلىدىڭ؟» دېسەم، «مۇنۇ كىتابنى ئوقۇساڭ سەنمۇ يىغلايسەن» دەپلا كىتابنى ماڭا تۇتقۇزۇپ قويۇپ مەنزىرىگە چىقىپ كەتتى، مەن كىتابنى ئېلىپ قايتىپ چىقتىم ۋە كېچىچە كىرپىك قاقماي ئۆزرە ئولتۇرۇپ كىتابنى ئوقۇپ تۈگەتتىم، شۇ كۈندىن ئېتىبارەن سىزگە غايىبانە ئەقىدە باغلىدىم، ئېتىقاد قىلدىم، چوقۇندۇم. پۈتكۈل مۇھەببىتىم ۋە ھاياتىم سىزگە باغلىنىپ قالدى، سۆيگەن يىگىتىم مۇزىكانت ئىدى، ئۇنىڭدىنمۇ سوۋۇدۇم، بەختىمنى سىزدىن ئىزدەشكە بەل باغلىدىم، بۇ ئىزدىنىشىممۇ غايىبانە ئىدى، سىزگە خەت يازسام جاۋاب كەلمىدى، تاقەت قىلالماي نەۋرە ئاچامغا دەرد تۆككەنىدىم، يۈزۈمگە بىر شاپىلاق سالدى ۋە: «يازغۇچى دېگەن قۇرۇق گەپكە ئۇستا كېلىدۇ، سەن ئەخمەق، كۆز ئالدىڭدىكى رېئاللىققا ئېتىقاد قىل، «قىرچىن تال»نى يازغان ئۇ كىشى بەلكىم چېچى ئاقارغان، قېرى كىشىدۇ، مۇزىكانت يىگىتىڭنى قولدىن چىقارما» دېدى. دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ چىداشقا مەجبۇر بولدۇم، بىر كۈنى رادىئو ئىستانسىسىدىكىلەر ئۆمىكىمىزگە كەلدى. ئۇلار ناخشىلارنى لېنتىغا ئالماقچى ئىدى، شۇ چاغدا ئابدۇكېرىم ئاكا ئىشلىگەن ئالتە ناخشا لېنتىغا ئېلىندى. بۇنىڭ ئىچىدىكى ئۈچ ناخشىنىڭ تېكىستى سىزنىڭ ئىدى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن مەن ئابدۇكېرىم ئاكىدىن سىز توغرۇلۇق سوراشقا

مۇۋاپپەق بولدۇم، ئابدۇكېرىم ئاكا مېنى ئوبدان چۈشىنەتتى، ئىككىمىز ھەمىشە سىز توغرۇلۇق پاراڭلىشاتتۇق. شۇ چاغدىلا مەن سىزنىڭ نەۋرە ئاچام ئېيتقاندەك چېچى ئاقارغان، قېرى يازغۇچى ئەمەس ئىكەنلىكىڭىزنى بىلدىم. بىراق ئابدۇكېرىم ئاكىغا سىزگە ئاشىق بولۇپ قالغانلىقىمنى ئېيتالمايتتىم، نەۋرە ئاچامنىڭ نېمە ئۈچۈن سىزنى مەندىن قاچۇرغاندەك سۆزلەردى قىلغانلىقىنى ھازىرغىچە چۈشەنمەيمەن ھەم چۈشىنىشنىمۇ خالىمايمەن. شۇنداق قىلىپ مەن ئۆزۈمدىن بېرى سىز بىلەن غايىبانە بىللە ياشاپ كەلدىم، ئۆيدىكىلەرنىڭ مېنى ياتلىق قىلىش توغرىسىدىكى مەسلىھەت، قارارلىرىمۇ ئۆز جايىدا قالدى، ئاخىرى ئىككىمىز سەپەر ئۈستىدە ئۇچراشتۇق، تونۇشتۇق... نۇرسىما بوش، يېقىملىق ئاۋازدا سۆزلەيتتى؛ نەبى ئۇنىڭ چىراي-شەكلىنى يانىدىن كۆزىتىپ ئولتۇرۇپ سۆيگەن گۈزىلىنى ئەسكە ئالدى، گۈزەلنىڭ ئوبرازى كۆز ئالدىدىن كەتمەي تۇرۇۋالدى.

نەبى بىر قېتىم قۇربان ھېيت ھارپىسىدا دارىلمۇئەللىمىندە ئەدەبىيات دەرسى بەرگەن ۋە ئۇنى ئەدەبىي ئىجادىيەت ساھەسىگە باشلاپ كىرگەن ئۇستازىنى يوقلاپ باردى. ئىككىسى كېچىچە مۇڭداشتى، ئەتىسى سەھەردە چوڭ جەمەگە بېرىپ ھېيت نامىزىنى ئوقىدى.

— يۈرۈڭ ئىنىم، — دېدى ئۇستاز شەھەر كوچىسىنىڭ بىر دوقمۇشىغا كەلگەندە، — سىز بىلەن بىللە كىرىپ پاتىھە ئوقۇيدىغان بىر ئۆي بار.

ئىككىيلەن تار كوچىلارنى ئارىلاپ مېڭىپ بىر ئىشىكتىن كىرىشتى، ھويلىدا ھېيت تەييارلىقى بىلەن ئالدىراش مېڭىپ يۈرگەن ئايال ئۇلارنى قىزغىن قارشى ئالدى ھەمدە ئالىي بىساتلار بىلەن بېزەلگەن كەڭ، ئازادە مېھمانخانىغا باشلاپ كىردى.

— سىلىگە بىر ئەزىز مېھماننى ئەكەلدىم، — دېدى ئۇستاز دۇئا ۋە ھېيت تەبرىكلىرىدىن كېيىن، — بۇ ئىنىم شائىر، يازغۇچى ئابدۇنەبى بولىدۇ.

— ئىنشائاللا، مۇئەللىم ياشلىرى ئۇزۇن بولسۇن، — دېدى ساھىبخان ئايال خۇشال كەيپىياتتا، — قۇربان ھېيتنىڭ پاتىھەسىگە كىرگەن تۇنجى مېھمان پەقەت ئىككىلىرى، مەن بەكمۇ خۇشالمەن، ئوغلىمىز ئابدۇنەبىنىڭ قەدەم تەشرىپى قۇتلۇق بولسۇن.

ساھىبخان ئايالنىڭ نەبىنى ھېلىتىن ئوغلىمىز دەپ ئاتىشىغا قارىغاندا بۇ ئۆيدە چوقۇم بىر قىزنىڭ بارلىقى ئېنىق ئىدى، نەبى چۈشىنىكسىز تەسىراتلار ئىلكىدە بىر دەم ئۇستازغا، بىردەم ساھىبخان ئايالغا ھەيران بولۇپ قارايتتى. ساھىبخان ئايال چاي دەملەۋاتقاندا راست دېگەندەك ئىشىكتىن گۈلدەك ياسانغان بىر قىز كىرىپ كەلدى.

— ئەسسالام!

ئۇستاز بىلەن نەبى تەڭلا ئورنىدىن تۇرۇپ قىزنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئېلىشتى.

— قىزىم، بىز كۈتكەن، يولىغا قارىغان يازغۇچى ئابدۇنەبى پاتىھە ئوقۇغىلى كىرىپتۇ، مۇئەللىم باشلاپ كەپتۇ.

قىز شۇ ھامان نەبىنىڭ ئالدىغا

كېلىپ قول ئۇزاتتى. ئىككىيلەن قىز-غىن قول ئېلىشتى. قىزنىڭ يۈزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتكەنىدى.

— ئاللا ئىگەم بۈگۈنكىدەك بەختلىك سائەتتە سىزنى كۆرۈشكە نېسىپ قىلدى.

ئانا بىلەن قىزنىڭ قىزغىن تەكەل-لۇپلىرى نەبىنى گاڭگىرىتىپ قويدى. ئۇ خىجالەتچىلىك ئىچىدە بېشىنى تۆ-ۋەن ساڭگىلىتىپ ئولتۇراتتى، قىز ئۇ-نىڭدىن كۆز ئۈزمەيتتى. ئايال ساھىب-خان تاماق شىرەسىدىكى نازۇ-نېمەت-لەرنى تېخىمۇ كۆپەيتتى، قىز پىيالى-لارغا ناۋات سېلىپ چاي قۇيدى. مېھمانخانا ئىچىنى پات-پات جىملىق باساتتى. قىسقا-قىسقا پاراڭلار بو-لۇپ تۇراتتى-يۇ، ھېچكىم ئېچىلىپ-يېيىلىپ سۆزلىمەيتتى، ئىككىيلەن قۇر-بانلىق قوينىڭ گۆشى پىشقىچە ئولتۇ-رۇشقا مەجبۇر بولدى. ئۇزاپ چىقىش ئالدىدا ئانىسىمۇ، قىزىمۇ «ئابدۇنە-بىنى كەتكىلى قويمايمىز، بۈگۈن بىز-نىڭ ئۆيدە ھېيتلىسۇن» دەپ تۇرۇۋې-لىشتى. ئۇستاز «يەنە بىر قانچە شا-گىرت بۇرادەرلىرىمىزنىڭ ئۆيىگە پاتىھە ئوقۇيمىز، شۇ يەردىن قايتىپ ئاندىن بۇ ئۆيگە كەلسۇن» دەپ نەبىنى بىللە ئېلىپ چىقىپ كەتتى، قىزنىڭ كۆزلى-رىدە ياش لىغىرلاپ قالدى.

— مەن بىر ۋەزىپىنى ئادا قىلدىم، — دېدى ئۇستاز، ئىككىيلەن 3—4 شاگىرت يازغۇچىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ چىققاندىن كېيىن يولدا كېتىۋېتىپ، — قىزنىڭ ئىسمى گۈلسىيما، ئىككىمىز بىر كافېد-رادا ئىشلەيمىز، «قىرچىن تال» نەشىر قىلىنغاندىن كېيىن ئۇ سىزگە غايى-بانە ئاشىق بولۇپ قالدى. دائىم مەندىن سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنى سورايت-تى، مەن، ئۇ مۇشۇ دارىلمۇئەللىمىندە ئوقۇغان، مەن ئۇ ئوقۇغان سىنىپنىڭ مەسئۇلى ئىدىم، ئەدەبىيات دەرسىنى-مۇ مەن بېرەتتىم. ئۇ تېخى ياشلا يىگىت، بىر قېتىم ئۆيلەنگەن، ئاڭلى-سام ھازىر بويتاقمىش، دەيتتىم. ئۇ قىز ئولتۇرسا-قوپسا سىزنىڭلا گېپى-ڭىزنى قىلاتتى، ھەتتا سىزگە يازغان خەتلىرىنىمۇ ماڭا كۆرسەتتى. ئۇ سىزگە كۆپ قېتىم خەت يازغانىدى، سىزدىن ھېچقانداق سادا چىقمىدى، ئاخىرى ئانىسى ماڭا سىزنى چاقىر-تىپ كېلىپ ئۆيىگە باشلاپ كىرىشىمنى ھاۋالە قىلدى، گۈلسىيمانىڭ سىزگە بولغان ئىخلاسى، ئەقىدىسى، مۇھەببىتى كۈچلۈك بولغاچقا ھەمدە مەنمۇ سىزنى ياخشى كۆرگەچكە، ئۇ ئايالنىڭ ھاۋا-لىسىنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىل-دىم. مەن خەت يازغىچە ئۆزىڭىز پوك-كىدە كەپقالدىڭىز، ئوبدان بولدى...

كەچتە ئۇستاز بىلەن خوشلاشقان نەبى قىزنىڭ ئۆيىگە قايتا كىرىشتىن ھېيىقىپ قالدى، خىجىل بولدى. ئۇ قىزنى تۇنجى كۆرۈشتىلا ياقتۇرۇپ قال-غانىدى، ئەگەر بۇ خىل ياقتۇرۇپ قې-لىش بارا-بارا كۈچىيىپ مۇھەببەت تۈسىنى ئالسا نەبى قانداق قىلىدۇ؟ كىرگىنىدىن كىرمىگىنى، ئۇ قىزنى كۆرمىگىنى ياخشىمىكىن؟ نىكاھىدا بىر ئايال، تېخى بالىسىمۇ بار تۇرسا، ئۆزىنى-ئۆزى بىھۇدە قىيناپ، ئوتقا تاشلاپ كۆيدۈرسە قانداق بولىدۇ؟ نەبى شۇ ئوي بىلەن ئۇدۇل بېكەتكە باردى-دە، ئاپتوبۇسقا بېلەت ئېلىپ يېراق سەھرادىكى يۇرتىغا كېتىپ قالدى.

ئەمما ئۇ كەتكەن بىلەن يۈرىكى شەھەردە قالغانىكەن، بىر ھەپتە ئاران چىدىدى، چۈنكى ئاشۇ بىر ھەپتە ئىچىدە گۈلسىيمانىڭ ئەينى مەزگىللەردە يازغان خەتلىرىنى ئىزدەپ تېپىپ ئوقۇپ چىقتى، خەتلەر قىزغىن سالام، يالقۇنلۇق مۇھەببەت ئىزھارى بىلەن تولغانىدى. نەبى شەھەرگە چاپتى. گۈلسىيمانىڭ ئۆيىگە كىردى، گۈلسىيمانىڭ ئانىسى ئۇنى ئوغلۇم دېسە ئوغلۇم دەپ ئاغزىدىن چۈشۈرمىدى. گۈلسىيمانىڭ ياتاق ھۇجرىسى قىز - يىگىتنىڭ ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا سوزۇلغان سۆھبەتلىرىنىڭ بىردىنبىر گۇۋاھچىسى بولۇپ قالدى، گۈلسىيما «قىرچىن تال» نى نەبىگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ ۋارقىلىدى. بەتلەرنىڭ ھەممىسىدە ياش داغلىرى بار ئىدى.

— بۇنىڭدا تەسۋىرلەنگەن گۈزەل زادى كىم؟

— ئۇ بۇرۇن تەسەۋۋۇرۇمدا ئىدى، مانا ئەمدى كۆز ئالدىمدا پەيدا بولدى، بۇ ماڭا ئاللا بەرگەن مۇكاپات.

— ئاللا ماڭىمۇ ئىككى تۈرلۈك مۇكاپات بەردى، بىرى «قىرچىن تال»، بىرى سىز. مەن مۇشۇ كىتابنى ئوقۇغان مىنۇتتىن باشلاپ ئۆزۈمنى غايىبى ئاشىق دەپ ھېس قىلدىم، سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم، خەتلىرىمگە جاۋاب بەرمىسىڭىزمۇ، تەكلىپ قىلسام كەلمىسىڭىزمۇ قىلچە ئۈمىدسىزلەنمىدىم. چۈنكى ھامان بىر كۈنى تەقدىر بىزنى تېپىشتۇرىدۇ، يازغۇچى مېنى چوقۇم يىناقتۇرۇپ قالىدۇ دەپ ئويلايتتىم. نېمە ئۈچۈن؟ مەن ئۆزۈمنىڭ ئىچكى - تاشقى جەھەتتىكى گۈزەللىكىگە ئىشىنەتتىم، ئىشەنچ ئادەمنى ئۈمىدۋار قىلىدۇ، راستىنى ئېيتسام مەن ئوقۇش پۈتتۈرۈپلا توي قىلغان. «قىرچىن تال» نى ئوقۇغاندىن كېيىن ئەسەردىكى باش پېرسوناژنىڭ يۈكسەك ئارزۇ - ئارمانلىرى، ئىستەك - غايىلىرى ۋە تۇرمۇش، ھاياتقا بولغان قىزغىن مۇھەببىتى ھاياتىمدىكى كۆڭۈلسىز نىكاھتىن پەيدا بولغان جاراھىتىمگە مەلھەم بولدى. شۇنىڭ بىلەن تەڭ ھاياتىمدىكى ھەممە نەرسە پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كەتتى، ئەمدىلىكتە مەن ئۆزۈم كۈتكەن ۋىسال مىنۇتلىرىنىڭ ياتىراق يېتىپ كېلىشىنىلا كۈتمەكتىمەن.

— بىراق، مېنىڭ ...

— بىلىمەن. مېنىڭ ئايالىم، بالام بار دېمەكچىمۇسىز، ئەمما مەن ئىككىمىزنىڭ مەقسەت - مۇددىئاسى يولىدىكى ھەرقانداق توسالغۇلارنى يوقىتىش يولىدا كۈرەش قىلىشقا تەييارمەن! ...

شۇنىڭدىن كېيىن نەبى شەھەرگە ئايىمۇ - ئاي بېرىپ تۇردى، گۈلسىيمانىڭ مۇھەببىتى ئۇنى مەجنۇنغا ئايلاندۇردى، بىراق، ئايالى ئۇنىڭ سىرىنى بىلىپ قالغانىدى... گۈلسىيما نەبىنى ئۈچ يىل كۈتتى. نەبى ئايالىنى، بالىسىنى تاشلىۋېتىشكە چىدىمايتتى، گۈلسىيمادىن كۆڭۈل رىشتىسىنى ئۈزۈشكىمۇ چىدىمايتتى. مانا شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئىجادىيىتى تېز يۈكسەلدى. بىراق تەقدىر نەبىگە رەھىمسىزلەرچە چاقچاق قىلىۋاتاتتى، مۇھەببەت يالقۇنى، ۋىسال ئارزۇسى ئۇنى پەيتىدە دوزاخنىڭ ھەممىسىگە بىر

قېتىمدىن تاشلاپ ئازابلاپ چىقتى. ھىجران جېنىمنى قىيىنىدى، پىراق ۋۇجۇدىمنى كۆل قىلدى.

— تاكى مۇشۇ دەقىقىلەرگىچە مەن سىزنىڭ غايىبانە مۇھەببىتىڭىزدە كۆيۈپ كۆل بولۇپ كەلدىم.

بۇ — نۇرسىيمانىڭ ئاۋازى ئىدى. ئۇنىڭ بۇلاق سۈيىنىڭ شىلدىرلىشىدەك يېقىملىق، مۇڭلۇق ئاۋازى نەبىنى گۈلسىيما توغرىسىدىكى خىياللاردىن ئويغىتىۋەتتى، قىز ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىك قاراپ سۆزلەۋاتاتتى. ئۇنىڭ گۈزەل رۇخسارىدىن، ئويناپ تۇرغان ئوتلۇق كۆزلىرىدىن نەبى سۆيگەن گۈلسىيمانىڭ ئەينەن ئوبرازىنى كۆرگەندەك بولاتتى. نەبى شۇڭلاشقا يېنىدا ئولتۇرغان بۇ قىزغا ئاسانلا ئېچىلىپ قالدى.

— كىچىكىمدىن ئەركە ئۆسكەنىدىم، سەنئەت ھاياتى، ئۇسسۇل كەسپى مېنى تېخىمۇ ئەركىن قىلىپ قويدى، شۇڭا گەپنى ئوچۇق قىلىدىغان ئادىتىم بار. سىزدىن يوشۇرۇپ نېمە قىلاي، مەن سىزدەك بىر يازغۇچىنىڭ ئايالى بولۇشنى مەڭگۈلۈك بەختىم دەپ ھېسابلايمەن، ئەمدى سىزمۇ مېنىڭ ئۈمىدىمنى يەردە قويماسسىز، بولمىسا مېنىڭ مۇھەببىتىم، ھاياتىم بەربات بولىدۇ.

نۇرسىيما سۆزلەۋېتىپ ئۆكسۈپ يىغلاشقا باشلىدى، ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى خۇددى نەبىنىڭ يۈرىكىگە ئېقىپ چۈشۈۋاتقاندەك تۇيۇلدى، ئۆزىنى بۇرۇختۇرمىلىق ئىچىدە تۇنجۇقۇپ قېلىۋاتقاندەك ھېس قىلدى، چۈنكى نۇرسىيمانىڭ سۆزلىرىگە ئېنىق جاۋاب بېرىش نەبىگە ئۆلۈمدىنمۇ ئېغىر كېلىۋاتاتتى،

يول ناھايىتى ئۇزۇن ئىدى، نۇرسىيما ئاستا - ئاستا پەسكويغا چۈشۈپ قالدى ۋە ئاز ئۆتمەي مۈگدەشكە باشلىدى، بېشىنى، گەۋدىسىنى ئىختىيارسىز نەبى تەرەپكە تاشلاپ ئۇيقۇغا كەتتى. قاپقارا، قويۇق بۇدۇر چاچلىرى نەبىنىڭ يۈزىگە، قۇلىقىغا، ئېڭىكىگە تېگىپ غىدىقلىسا، چاچ ھىدى، ئەتىر ھىدى دىماغلىرىغا گۈپۈلدەپ ئۇرۇلاتتى. نەبى ئۇنىڭ ئارامىنى بۇزماسلىق ئۈچۈن قىمىرلىماي ئولتۇرۇشقا مەجبۇر بولدى، بۇ خىل مەجبۇرىيەتنى ئۇ بىر ئۆمۈر زىممىسىگە ئېلىشقىمۇ ھامان تەييار ئىدى.

ئاپتوبۇس K شەھىرىدىكى كەچرەك يېتىپ كەلدى. نەبى ئىككى كىشىلىك ياتاقنى بىر ئۆزى سېتىۋالدى. ئۇ نۇرسىيماغىمۇ ياتاق بېلىتى ئېلىپ بەردى، ئاشخانىغا باشلاپ ئاپىرىپ مېھمان قىلدى. ئىككىيلەن سالقىن ھاۋادا بىردەم سەيلىگەندىن كېيىن مېھمانخانىغا قايتىپ كېلىشتى، نۇرسىيما نەبىنىڭ لۆڭگە، پايپاق، قولياغلىقىنى يۇيۇپ بەردى.

— بىر جېنىڭىزغا ئىككى كارىۋاتلىق ياتاق ئاپىرىسىزغۇ؟

— بىرسىدە سىز ياتىسىز ...

— ماڭا ئاياللار ياتىقىنىڭ بېلىتىنى ئېلىپ بەردىڭىزغۇ؟

— سىزنى ... سىز ...

— مېنى شاللاق، بۇزۇق بىر نېمە دەپ ئويلامسىز؟

— ياق.

— ئەمىسە بايىقىدەك گەپلەرنى قىلماڭ. مەن يۈرىكىمدىكىنى دادىللىق بىلەن ئېيتىشقا جۈرئەت قىلدىم،

بۇ ئەيىب ئەمەس، توغرا، سىز تېخى
مېنى چۈشەنمەيسىز، ئاۋۋال توي قىل-
لايلى، ئاندىن ھەرقانداق سىناق،
ئىمتىھانلارغىمۇ تەييارمەن، خەير!

نۇرسىيما دومسايغىنىچە چىقىپ كەت-
تى. نەبى پۈتلىرىنى يۇيۇپ بولۇپ
ياتتى، ئۇيقۇسى كېلمىگەنلىكتىن ئەمەس.
نۇرسىيما ئاتلىق بۇ قىز ئاسماندىن
چۈشكەن پەرىشتىدەك سەپەر ئۈستىدە
پەيدا بولدى-دە، نەبىنى پۈتۈنلەي
ئۆزىگە ئەسىر قىلىۋالدى...

ئۇنىڭ خىياللىرى خىياللارغا ئۇلان-
دى، گۈلسىيمانىڭ ئوبرازى كۆڭۈل
ئەينىكىدە پارلايتتى. ئىككى ئوبراز،
ئىككى سىيما، ئىككى مۇھەببەت بىر-
بىرىگە ئارىلىشىپ كېتەتتى. گۈلسىيما
بىلەن بولغان مۇھەببەت ئوڭۇشسىز-
لىققا ئۇچرىغاندىن كېيىن نەبى ئۇنى
خېلى بىر ۋاقىتلارغىچە ئىزدىمىدى.
ئەمما گۈلسىيما ئۈزمەي خەت يېزىپ
تۇردى. نەبى گۈلسىيمادىن بىر يولىلا
ۋاز كېچەلمەيتتى. سېغىنىش تۇيغۇسى
ئۇنى ئاخىرى شەھەرگە سۆرەپ كەلگەن-
نىدى. نەبى ئۇنىڭ خاس ھۇجرىسىغا
كىرگەندە ئۇ نەبىنى قۇچاقلىۋالدى،
ئىككىيلەن تەقدىرنىڭ كاجلىقىدىن
نالە قىلىشتى، بەختسىز مۇھەببەتنى
قۇتقۇزۇپ، ئۇنى ۋىسال قۇچىقىدا
كۆلدۈرۈش ئۈچۈن يەنە پۇرسەت كۈتۈشكە
ئىرادە قىلىشتى، شۇ چاغلاردا نەبى-
نىڭ ئايالى ئىككىنچى ئوغلىنى تۇغدى.

— ئەمدى مۇمكىن بولامدۇ-يوق،
يەنە ئۈچ يىل كۈتىمەن، — دېدى
گۈلسىيما.

ئۈچ يىل جەريانىدا ئىككىسى پات-
پات ئۇچرىشىپ تۇردى. مۇھەببەت
كۈندىن-كۈنگە كۈچەيدى، توي قىل-
مىسا بىر ئائىلە قۇرۇپ بەختلىك
ياشاش ئارزۇسى بارغانسېرى چىڭىيىپ
باراتتى، لېكىن نەبىنىڭ ئايا-
لى ھامان ئۇنىڭ نىكاھىدا تۇرۇۋەردى.

— ئەمدى مەندىن رەنجىمەڭ، — دېدى
گۈلسىيما ئاخىرى چوڭقۇر ئۆكۈنۈش
ئىچىدە، — كۆڭۈل ئۈلتۈرسام ئۈستۈمدىكى
سۆز-چۆچەكلەر كۆپىيىۋېرىدىغان ئوخ-
شايدۇ، ھەتتا قاتتىق ھاقارەتلەرگىمۇ
دۇچ كەلدىم. سىزگە بولغان مۇھەببى-
تىم تۈپەيلى مەن سىزدىن ھېچ نېمە-
نى ئايىمىدىم، بۇ ھال كىشىلەرنىڭ
مېنى پاھىشە دەپ ئاتىشىغا سەۋەب
بولدى. نېمە ئامال، مەن سىزنى مەڭ-
گۈگە ياخشى كۆرىمەن، مېنى تاشلىۋې-
ۋەتمەڭ. ماڭا ھېسداشلىق قىلىڭ!..

گۈلسىيما ئاز ئۆتمەي ئۆزى ئىشلە-
ۋاتقان دارىلمۇئەللىمىننىڭ قېرى
مۇدىرىغا تەگدى. تەگدىشى يوق، گۈزەل
گۈلسىيمانىڭ مۇھەببىتى نەبىنى ئۆز
ئىلكىدە تۇتۇپ تۇرۇۋەردى، گۈلسىيما
نەبىنى ئىزدەپ تۇردى. نەبىمۇ پات-
پات شەھەرگە كېلىپ تۇراتتى...

ياتاق ئىشىكى چېكىلدى. نەبى ھاي-
كىچان بېرىپ ئىشىكنى ئاچتى، نۇر-
سىيما تەكەللۇپسىزلا كىرىپ كەلدى.
ئۇ نېپىز، قىزىل روباشكا بىلەنلا ئى-
دى. دائىملىق ئۇسسۇل مەشقىدە تىنىم
تاپماي ھەرىكەت قىلىپ چېنىققان
بەدىنى ئاجايىپ جەزبىدار ئىدى.
ئىخچام يەلكىلىرى، تومپايغان، تىك
كۆكسى، زىلۋا ئەۋرىشىم بېلى، ئاپ-
ئاق بىجىرىم پاچاقلىرى نەبىنىڭ
قەلبىنى سېھىرلەپ قويدى. مۇھەببەت،
تەشنالىق ئىلكىدە ئۆتتەك يانغان

كۆزلەر نەبىنىڭ ۋۇجۇدىنى ئېرىتىپ تاشلايدىغاندەك ئىدى، ئۇ نەبى ياتقان كارىۋاتنىڭ ئۇدۇلىدىكى بوش كارىۋاتقا بېرىپ ئولتۇردى. شۇ تاپتىمۇ ئۇ نەبىنىڭ ئالدىدا گۈلسىيمانىڭ ئۆزىدەكلا كۆرۈنەتتى، غەيرىي بىر سېزىم نەبىنىڭ ئەسەبىي تۇيغۇلىرىنى غىدىقلاشقا باشلىدى، لېكىن قىزنىڭ بايا قىلغان سۆزلىرى ئېسىگە كېلىپ ئۆزىنى بېسىۋالدى ۋە مۈگدەك باسقاندەك كۆزلىرىنى يالغاندىن يۇمۇپ يېتىۋالدى. ئاز ئۆتمەي شىپىرلىغان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلىنىپ چىراغ كونۇپكىسى بېسىلدى، ياتاق ئىچىنى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

— بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن، خېلى قاملاشتۇرىدىكەنسىز، — شۇ ئاۋاز بىلەن تەڭ يۇمران ئىنچىكە بارماقلار نەبىنىڭ يۈزلىرىنى سىلاشقا باشلىدى، — بايا رەنجىتىپ قويدۇم، ماڭا ئېتىبار قىلماسلىقىڭىزدىن، تاشلىۋېتىشىڭىزدىن قورقۇپ يەنە كىردىم. مەن بۇرۇنلا ئۆزۈمنى سىزگە بېغىشلىغان، ئەمما بۈگۈن سىز ئەدەبلىك بولۇڭ. سىز يازغۇچىنغۇ، بۇندىن كېيىن مەڭگۈ سىز بىلەن ئۆتىمەن، بۈگۈن پەقەت...

نەبى ئۇنى رۇيا شەكلى ئۈستىدىن قۇچاقلاپ ئاچكۆزلۈك بىلەن سۆيدى، قىزمۇ ئۇنى بىرنى سۆيدى - دە، ياخشى چۈش كۆرۈڭ، دەپ چىقىپ كەتتى. شېرىن دەقىقىلەر گويا چۈشتەكلا غايىب بولدى. نەبى ئازاب، شادلىق ئىچىدە ئۇخلىماي تاڭ ئاتقۇزدى.

سەپەر داۋام قىلدى، نۇرسىيما ئىنتايىن خۇشال كۆرۈنەتتى. ئېچىلىپ - يېيىلىپ سۆزلەيتتى، «قىرچىن تالەيى» سومكىسىدىن ئالاتتى، ۋاراقلايتتى، تەسىراتلىرىنى ئىزھار قىلاتتى. مۇھەببەت، توي، ئائىلە تۇغرىسىدا نەبىدىن جاۋاب ئېلىشقا تىرىشاتتى. گۈلسىيما تېخى يېقىندا يازغان خېتىدە: «قېرىپ بوۋاي - مومايغا ئايلىنىپ قالساقمۇ چوقۇم بىر قېتىم توي قىلىش پۇرسىتىنى قولغا كەلتۈرۈشىمىز كېرەك. بۈگۈنى توي قىلىپ، بىر ياستۇققا باش قويۇپ، ئەتىسى ئۆلۈپ كەتسەكمۇ مەيلى» دېگەنىدى. نەبى مۇنۇ يېنىدا ئولتۇرغان قىزغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىدۇ؟ ئۇ جاۋاب بېرىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ شېئىر، ھېكايە، رومان، تېلېۋىزىيە فىلىملىرى، ئەدەبىيات، ئۇسسۇل، مۇزىكا ھەققىدە بىر تالاي سۆزلىدى. نۇرسىيما بېرىلىپ تىڭشايتتى ۋە گويا ئالدى - ئارقىسىدا ھېچكىم يوقتەك ئۆزىنى ئەركىن تۇتۇپ نەبىگە چاپلىشىپ دېگۈدەك ئولتۇراتتى، بەزىدە بېشىنى ئۇنىڭ دولىسىغا قويۇۋالاتتى.

سەپەر كۆڭۈللۈك ئاخىرلاشتى، ئۇلار گۈزەللىك قۇچىقىغا قايتىپ كېلىشتى. نۇرسىيما ئۆزى تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، ئىشلەۋاتقان شەھەرنى بەكمۇ سېغىنىغانىدى، گۈلسىيمامۇ مۇشۇ شەھەردە ئىدى.

— يۈرۈڭ، — دېدى قىز، — ئۆيگە بارىمىز، ئاپامۇ سىزنى بىلىدۇ، تارتىنىپ قالمايسىز.

— رەھمەت، مەن كېتىۋالاي، بالىلىرىمنى بەكمۇ سېغىندىم.

— ئۇنداقتا ئىككىمىز كېلىشىۋالايلى، سىزنى مەن ئۆيۈمگە ئەكىتىمەن ياكى بولمىسا بىز مېنى يۇرتىڭىزغا

ئەگىشەيلىك، بولامدۇ، قايسىسىغا تۇرسىڭىز، سىزگە ئەگىشىپلا ماڭىدىم ئەمەسمۇ.

نەبى ماڭسا نۇرسىيەمۇ راستتىنلا ماڭىدىغاندەكلا قىلاتتى. نەبى ئۇنى ئۆيىگە قانداق ئاپىرىدۇ، ئايالىغا نېمە دەپ چۈشەندۈرىدۇ؟ نۇرسىيە قەتئىي ئىدى. نەبى يۇرتىغا ماڭسىلا ئۇمۇ بىللە مېڭىشتىن يانمايتتى. نەبى ئاخىرى ئۇنىڭ دېگىنىگە كۆندى، چامادان، پوپكىلارنى ھاممالىغا كۆتەرتىپ ئۇنىڭ ئۆيىگە ماڭدى.

نۇرسىيە بوسۇغىدىلا ئانىسىغا قاراپ قانداقتۇر بىر ئىما - ئىشارەتلەرنى قىلدى، ئانىسى نەبىنى بۇرۇندىنلا تونۇيدىغاندەك قىزغىن ھال سورىدى، ئۆيگە تەكلىپ قىلدى.

شەھەر پاسونىدا ياسالغان خۇسۇسىي ئۆي كەڭ، ئازادە ئىدى. مېھمانخانا ئەمەلدارلار ئائىلىسىگە لايىق جاھازىلانغانىدى. نەبى يۇمشاق دىۋاندا قورۇنۇپ ئولتۇراتتى. قىز بىلەن ئانا ئۇنى كۈتۈش، مېھمان قىلىش ئۈچۈن بارلىق ھۈنىرىنى ئىشقا سالماقتا ئىدى. تاماق ۋاقتىدا نەبىگە قىزلا ھەمراھ بولدى. قىز شۇنچىلىك خۇشال ئىدىكى، نەبىنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى ئىنتايىن ئەركىن تۇتاتتى، كۆزلىرىدە بەخت كۈلكىسى پارلايتتى، نەبىمۇ ئۇنىڭ خۇشاللىقىغا ئورتاق بولدى. چۈنكى ئۇنىڭ سۆيگەن گۈزىلى بىر قېرى ئەرنىڭ قولىدا، پەقەت ئۇ ئايالى بىلەن ئاجرىشالىسىلا ئالدىدا گۈلدەك ئېچىلىپ ئولتۇرغان مۇنۇ ساھىبجامال قىز ئۇنىڭ ئۆمۈرلۈك جۆرىسى بولۇپ قالاتتى.

كەچتە نەبى ئۈچۈن ئايرىم ھۇجرىغا ئورۇن راسلاندى. سەپەر ھارغىنلىقى ئۇنىڭ جېنىغا تەگكەن بولسىمۇ ھېچ ئۇيقۇسى كەلمەيۋاتاتتى. ئۇ بۇ ئۆيدە ئەمەس، بەلكى گۈلسىيمانىڭ ئۆيىدە ياتقان بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى - ھە! قاچان كەلسە، گۈلسىيما ھامان ئۇنى قىزغىن قارشى ئالاتتى. كىچىككىنە يورۇق، ئىللىق ھۇجرىسىغا باشلايتتى، نەبى كېچىدە بىخىرامان لەززەتلىنىپ ئۇخلايتتى. بۈگۈنچۇ؟ بۈگۈن ئۇ باشقا بىر گۈزەلنىڭ ئۆيىدە، ئۇنىڭغا باشقا بىر گۈزەل ساھىبخانلىق قىلماقتا، سۆيگەن گۈزىلىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدىغان بىر قىز ئۇنى ئۆز ئۆيىدە قوندۇرماقتا، نەبى يولدا كەلگىچە بۇ قىزدىن: «گۈلسىيما ئاتلىق ئوقۇتقۇچىنى تونۇمسىز» دەپ سوراپ باقمىغىنىغا ئۆكۈندى. يەنە بىر تەرەپتىن بۇ ھەقتىكى سىرلىرىنى مەخپىي تۇتۇش لازىملىقىنى چۈشىنىپ نۇرسىيەگە دېمىگىنىگە خۇشال بولدى.

نۇرسىيە شەپە چىقارماي كىرىپ نەبىنىڭ يېنىدا بىردەم ئولتۇردى. نەبى ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ ئۆزىگە تارتتى، نۇرسىيە ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭغا تاشلىنىپ سۆيۈشكە باشلىدى ۋە نېمىدىندۇر چۆچۈگەندەك دەررۇ ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كەتتى. «ئاھ خۇدا، گۈلسىيما ئۇنداق قىلمايتتى، بۇنداق پەيتتە بىز ئېرىشىپ - چىرمىشىپ بىر تەن - بىر جان بولۇپ كېتەتتۇق، «قىرچىن تال» دا مەن ئاشىق بولغان غايىبانە گۈزەلنىڭ پۈتكۈل قىياپىتىنى، مىجەز - خاراكتېرىنى، مۇھەببىتىنى، ئارزۇ -

ئىستەك، غايىلىرىنى ئاجايىپ ماھارەت بىلەن تەسۋىرلىگەنىدىم، شۇكۇلاشقا گۈلسىيما كىتابىنى ئوقۇپ بىر نەچچە كۈنگىچە ياش تۆككەنىكەن. ھېلىمۇ ئۇ مەن تەقدىم قىلغان «قىرچىن تال»نى جېنىدىن ئەتىۋارلاپ ساقلاۋاتىدۇ، ئوقۇۋاتىدۇ. ئاھ خۇدا، نۇرسىيمامۇ شۇنداق، تېخى يەنە داۋانچىگىدىن ئېلىپ كەلگەن تالنى مېھمانخانىغا ئەكىرىپ قويدى».

— تۇرۇك، تاڭ ئاتتى.

نۇرسىيما كارىۋات يېنىدا كۈلۈپقىنا تۇراتتى، ئۇمۇ كېچىچە ئۇخلىمىغان بولسا كېرەك. شەھلا كۆزلىرىدىكى قىزىللىق تېخىچە يوقالمىغانىدى، گۈزەل چېھرىدە ئالەمچە شادلىق ئىپادىسى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

— بىرنى سۆيۈپ قوياي، ھە، تۇرۇگە، ئاپام سىزنى ئەجەب قاۋۇل، تەمكىن بالىكەن، سېنىڭ ئاشۇنداق يازغۇچىنى تاللىغانلىقىڭ ئەقىللىق ئىكەنلىكىڭنى بىلدۈردى، دەپ مېنىمۇ ماختىدى، ئاندىن توي ۋاقتىنى بېكىتسەڭلار، داداڭغا خەت يازايلى، دېدى. ھە، تۇرۇڭ ئەمدى. ئۆي ھېلى مەن بىلەن كۆرۈشكىلى كەلگەن تۇغقانلار، دوستلار بىلەن توشىدۇ، ئۇلار مېنىڭ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى غايىبانە سۆيۈپ كەلگەن يىگىتىمنى سەپەر ئۈستىدە تېپىۋالغانلىقىمنى بىلىپ راسا ھەيران قالىدىغان بولدى-دە!

ئەتىگەنلىك ناشتا ئىنتايىن كۆڭۈللۈك ئۆتتى، نەبى قايماق چاينى ئىشتىھا بىلەن ئىچىپ ئولتۇرۇپ ئايالى بىلەن ئاجرىشىش ئىشىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش لازىملىقىنى ئويلاشقا باشلىدى. نۇرسىيما بىلەن ئانىسى ئۇنىڭ ئەتراپىدا پايپېتەك بولۇپ يۈرەتتى، ئانىسى چىقىپ كەتكەندە نۇرسىيما:

— پاتراق بېشىڭىزنى ساقايتىڭ، ئىككىمىزنىڭ تويى ئاخىرلاشقان ھامان سىزنى شەھەرگە يۆتكەپ كېلىمىز. مەكتەپلەرنىڭ بىرىدە ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى بولىسىز ياكى گېزىتتە تەھرىرلىك قىلىسىز، خالىسىڭىز ئۆمىكىمىزدە كەسپىي ئىجادىيەتچى بولۇپ ئىشلەيسىز. قاراڭ، ئەنە دېرىزىدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ، ھويلىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى ئۈچ ئېغىزلىق ئۆي ماڭا ئاتاپ سېلىنغان، بىسات-سەرەمجانلىرىمۇ تولۇق، جىمجىت، ئازادە ئولتۇرۇپ يازالايسىز. ئىجاد قىلالايسىز، سىز يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىسىز، مەن سەنئەت بىلەن، سىز بىلىسىز، ئەدەبىيات بىلەن سەنئەت بىرگەۋدە، ئىككىمىزمۇ بىرتەن-بىر جان، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق!

نەبىنىڭ ئاغزىدىن بۇ سۆز قانداق چىقىپ كەتتى، ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى. «شۇنداق» دېگەن سۆز نۇرسىيمانىڭ مۇھەببىتىنى، توي قىلىش تەكلىپىنى قوبۇل قىلغىنى، رازىلىق بەرگىنى بولۇپ ھېسابلىناتتى.

ئىشىكتە نۇرسىيمانىڭ ئانىسى پەيدا بولدى. ئۇنىڭ كەينىدە گۈلسىيما تۇراتتى.

— ئاچا، — نۇرسىيما ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ بوينىغا ئېسىلدى.

— ھە سىڭلىم، تېچ كەلدىڭمۇ، تاغام ئوبدان تۇرۇپتىمۇ؟

گۈلسىيما سۆزلەۋېتىپ كۆزلىرى

بىردىن تەلەپگە چۈشتى. نەبى نېمە قىلارىنى بىلمەي، ئۇنىڭغا يىسىرلىنىپ ئولتۇراتتى.

— سىز بۇ يەردە نېمە قىلىسىز، نەبى؟

بۇ ئاۋاز نەبىنىڭ قۇلىقى تۈۋىدە بومبا پارتلىغاندەك دەھشەتلىك بىر سادا پەيدا قىلدى، نەبى بۇتتەك قېتىپ ئولتۇراتتى.

— ئاچا، بۇ... بۇ مەن بىلەن توي قىلىدىغان... شۇ، يازغۇچى شۇ.

— بىلىمەن! — گۈلسىمانىڭ چىرايى غەزەپلىك تۈس ئالغانىدى، كۆزلىرى چاچراپ چىققۇدەك ھالدا چەكچەيدى، — ئابدۇنەبى مېنىڭ توي قىلىدىغان ئادىمىم، قېنى، ئۆزى دەپ باقسۇنا؟ بىز نەچچە يىلدىن بۇيان قانداق سەرگۈزەشتىلەرنى باشتىن كەچۈردۇق، ئېيتىڭا ئابدۇنەبى. بۇ ئۆيگە نېمىشقا كەلدىڭىز، نېمىشقا قوندىڭىز، نۇرسىمانى دەپمۇ؟...

نۇرسىمانىڭ ئانىسى ئۆزىنى غەپ-پىدە ھويلىغا ئالدى، نۇرسىما داڭ قېتىپ تۇراتتى. گۈلسىما نەبىنىڭ ئالدىغا يېقىنلاپ كەلدى:

— يازغۇچىلارنىڭ ئىچىدە سىزدەك ئالدامچى، ئىپلاس ئادەملەرمۇ بار ئىكەن. نەۋرە سىڭلىم نۇرسىمانىڭ نېمىدەپ ئالدىدىڭىز، ماھىيەتتە مېنى ئالدىدىڭىز، شۇنداقمۇ، ئىنسىت! دۇنيادا بىر ئۆمۈر قىلمىغان ئىخلاسىڭىزگە قىيدىنىڭ بەربات بولۇشىدىنمۇ ئارتۇق بەختسىزلىك بولمىسا كېرەك، خەير، سىز بىلەن ئايرىم سۆزلىشىمەن، ھازىرچە بۇ ئۆيدىن چىقىڭ! كۆزۈمدىن يوقۇلۇڭ!

— ئاچا، ئاچا ئۇنداق دېمە، مېھمان ئەمەسمۇ، ئۇ مېنىڭ... مېنىڭ...

— ياق، ئۇ سېنىڭ ئەمەس، مېنىڭ! — گۈلسىما نەبى تەرەپكە يۈزلەندى، — نېمە تۇرىسىز، چىقىڭ!

نەبى ئېغىر يۈكنى كۆتۈرۈپ قوپقان تۈگمەندەك ناھايىتى تەستە ئورنىدىن تۇردى. ئۆيدىن، ھويلىدىن — بىر چۈپ پەرىشتىنىڭ ئالدىدىن يېنىپ چىقتى. كوچىنىڭ ئاخىرقى دوقمۇشىغا كېلىپلا ئۆزىنى تۇتالماي ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتتى، ئۇنىڭ پوپكا - چامادانلىرى ئاشۇ ئۆيدە قېپقالغانىدى. بۇنىڭغا ھەرگىز ئۆكۈنمەيتتى، لېكىن «قىرچىن تال» ناملىق كىتاب يېزىپ، گۈلسىما بىلەن نۇرسىمادىن ئىبارەت ئىككى مۇھەببەت شاھىنىڭ سۆيگۈ زەنجىرىگە ئەسىر بولۇپ قېلىپ مۇشۇنداق قىسمەت، سەۋدالارغا گىرىپتار بولغىنىغا ئازابلىنىپ يىغلىدى، ئۇ يىغلاۋېتىپ ئۆز - ئۆزىگە خىتاب قىلدى:

— ھەي!... قىرچىن تال...

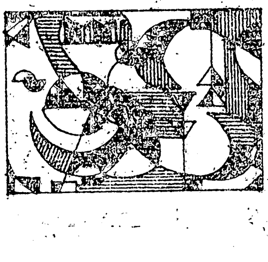

ئىككى شېئىر

ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر

شېھىتنىڭ نىداسى

ماشىنا شىخوغا يېقىنلاشقاندا،
بىر چەكسىز شېھىتلىك بولدى نامايان.
«ئاھ...» دېدىم بىردىنلا كېلىپ ئېسىمگە،
شىددەتلىك جەڭلەردە كۆز يۇمغان ئوغلان.

قەبرىلەر ئالدىدا تۇردۇم باش ئېگىپ،
قەلبىمنى ئۆرتىدى قايغۇ ۋە ھەسرەت.
دېدىمكى «شېھىتلەر، جان-جىگەرلىرىم،
كەلدىمەن سىلەرنى سېغىنىپ، ئەسلەپ.

سىلەرنى ئەسلەيدۇ ۋىجدانلىق ئىنسان،
سېغىنىش ئوتلىرى قەلبىدە يېنىپ.
سىلەرنى ئەسلەيدۇ ئانا تەڭرىتاغ،
مۇسىبەت ئىلكىدە باغرى ئۆرتىنىپ.

ئاھ، سىلەرچەك قىلغان تاغ-دەشتلەر ئارا،
ھۆرلۈك تۇغىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ.
سىلەرگە قۇت تىلەپ ئانا يۇرتۇڭلار،
قالغانتى ھىجراندىن ئىقبالىنى كۆرۈپ.

كۆمپەيكۈم قىلدىڭلار قانچە پوتەينى،
يامغۇردەك ئوقلاردىن قۇيۇندەك ئۆتۈپ.
قانچىلاپ كېچىلەر بۇيرۇقنى كۈتۈپ،
ياتتىڭلار جىلغىدا سازلىقتا پېتىپ...»

دەل شۇ چاغ قەبرىدىن بىر ئاۋاز ياڭراپ،
خىيالىم بىردىنلا كەتتى بۆلۈنۈپ.
«ھەي يىگىت، مىڭ رەھمەت ياخشى كۆڭلۈڭگە،
كېلىپسەن يىراقتىن بىزنى سېغىنىپ...

ئەلنىڭ يىل بويىغا ياتقان يىللىرى بولسىدا،
كەلمەكتە خەلقىمىز ئۇنتۇماي ئەسلەپ.
كەلمەكتە تەڭرىتاغ ئېتەكلىرىدىن،
قەلبىدىن رەڭمۇ رەڭ گۈللەر دەستىلەپ.

ۋە لېكىن بەزىلەر ئەيش-ئىشرەتتە،
ھوقۇققا، مەنسەپكە مەستانە بولۇپ.
تىلغا ئېپ قويمىدى نامىمىزنىمۇ،
ھەممىنى بىر يولى كېتىمىشتى ئۇنتۇپ...

ئېيتىپ قوي شۇلارغا بىز شېھىتلارنىڭ،
سۆزىنى يۈرەككە تەڭكۈدەك قىلىپ.
بىز خالىس نىيەتلىك ئەل پەرزەنتلىرى،
بىزدە بار غۇبارسىز پاك ۋىجدان-قەلب.

تىلەيمىز سىلەرگە قۇت ۋە سائادەت،
يارىتىڭلار كۆرەشتە يېڭى بىر جاھان.
سىلەرنىڭ بەختىڭلار — بىزنىڭ بەختىمىز،
ئۆلمەيدۇ ئەل سۆيەرجەڭگىۋار ئوغلان...»

شېھىتنىڭ ئاۋازى ئۆچتى-دە، شۇدەم،
قەبرىگاھ بىردىنلا جۆمىدى سۈكۈتكە.
ئويلاندىم ئولتۇرۇپ كۆزلىرىمدە ياش،
شېھىتنىڭ نىداسى ياندى قەلبىمدە.

ھەيرانمەن، بەزىلەر ئويناپ، يەپ-ئىچىپ،
ئۆتكۈزگەن ئۆمرىنى دەيدۇ «بەختلىك».
ھەيرانمەن، بەزىلەر مەنسەپ-قوغلىشىپ،
ياشىنى بىلمىدۇ بەكمۇ «شەرەپلىك».

مەن دەيمەن: ئەل ئۈچۈن شۇ شېھىتلاردەك،
جان پىدا قىلغانلار ھەقىقىي ئىنسان.
مەن دەيمەن: ئەلگە ئەپ بەرمەي ئۆتكەنلەر،
ئانا يەر باغرىغا سىغمايدۇ ھامان...

مىسكىن تورغاي

ئاھ، شۇنچە مۇڭلۇق،
شۇنچە ھەسرەتلىك،
زارلىغىپ، تىپىرلاپ سايرايدۇ تورغاي.
چىرايى بەك سۇلغۇن، ۋۇجۇدى ئىمجان،
قەلبىدىن ئۇرغۇيدۇ قايغۇ، نىداسى.

ئۇ تار قەپەزگە ئۇرار ئۆزىنى،
چۈشەنمەس ھېچ بەندە ئۇنىڭ سۆزىنى.
ئۇ پەرۋاز قىلماقنى قىلىدۇ ئارمان،
چەكسىز سامادا،
باغلارنى كېزىپ.
ئۇنىڭ شىپاسى — چەكسىز تەبىئەت،
كۆڭۈلگە ئارامدۇر ۋەتەن دالاسى.

شېئىرلار

ئابدۇساتتار ناسىرى

ھەسەت

ھەسەت نېمە؟
ھەسەت دېگەن ئىت!
كۈن بويى كارۋانغا
قاۋاپ چىقىدۇ.
ھەسەت نېمە؟
ھەسەت ئۇ مۈشۈك!
كۈن بويى تۆشۈكتىن
ماراپ چىقىدۇ.
ھەسەت نېمە ؟
ھەسەت ئۇ چاشقان!
كۈن بويى يۈرەكنى
غاجاپ چىقىدۇ.
ھەسەت نېمە؟
ھەسەت دېگەن ئىت!
مۈشۈك!
چاشقان!
ئۆمۈر بويى بىرىنى بىرى
قوغلاپ چىقىدۇ.

قارا كېچىلەر

ئاھ، قارا كېچىلەر،
قارا كېچىلەر،
سەن تال - تال سۈمبۈل چاچ،
قارا قۇندۇزۇم.
سېنىڭسىز يېتىملەس،
سۆيگۈ ھېسلىرىم،

سېنىڭسىز كۆرۈنمەس،
كۆكتە يۇلتۇزۇم...
ھەسەتخور كۆزلەردىن
ساقلايسەن مېنى،
قاپقارا بۇك ئورمان
بوستان ئىچىدە.
شۇڭلاشقا ساتالماس
مېنى ھېچكىمۇ،
مەن تەنھا سۆيگەنچىكە
يارنى كېچىدە!

بالا

قويۇپ بەرسەڭ
ئۆزى تۇغۇلغان
كۆلچەككە قايتار بېلىقچىلار،
قويۇپ بەرسەڭ تۇغۇلغان
ئۇۋىسىغا قايتار قۇشلار.
قويۇپ بەرسەڭ ئادەم بالىسىنى
تۆت كوچا ئېغىزىدا
تەمتىرەپ قالار...

كېلەچەك

كېلەچەك نەدە؟
يېڭى تۇغۇلغان پەرزەنتىنىڭ
يۇمۇق ئالقان
يۇمۇق كۆزىدە!...

قاباھەتلىك چۈش

(ھېكايە)

ھۆسەيىن تاش

1

ئاليېشىل چىراغلار بىلەن تولغان كوچا. خىرە كافىخانا. ئارقا - ئارقىدىن ئۆلىشىپ ئۆتۈۋاتقان كېچىلىك ماشىنىلار... قېلىنلار! بىر - بىرىنى يەۋېتىشكۇدەك قىلىپ كەتكىنىنى، قولتۇقلىشىپ ماڭسىلا بولىدىغۇ. نومۇسنى بىلمەيدىغانلار! راست، كەچ بولغاندىكەن خەقنىڭ بىر - بىرى بىلەن نېمە كارى. بۇنداق ناچار ئادەت قاچان شەكىللىنىپ قالدىكىنە؟... ياتاققا بېرىۋېلىشقا خېلى ماڭىدىغان بولدۇمدە! ماشىنىدىن بىرەرنى كىرا قىلغان بولسامغۇ بىردەمدىلا باراتتىم. بوپتۇلا، كېچىلىك مەنزىرىنى تاماشا قىلغاچ ماڭاي... كېچىلىك ئولتۇرۇش خېلىلا كېيىن ئاخىرلاشتى. نىجاتمۇ توي قىلىۋالدى. ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگىلى تۆت يىل، ساق - سالامەت تۆت يىل... نېمىدېگەن تېز - ھە! پەردەمۇ

تويي قىلىدى. ساراڭنى، ئۈرۈمچىدە قالغان بولسا بىز بۇ چاغقىچە تويي قىلغان بولاتتۇق، بەكمۇ تېز ئىدى... بويتاقچىلىق. بىر ھېسابتا بويتاقچىلىق تۇرمۇشمۇ بولىدىكەن.

ئىككى قەدەم ئارقىسىدا بىر قىز كېلىۋاتىدۇ، تونۇمىدىم؛ ھېلىلا بىر مەيدان تانسا ئوينىغان قىز شۇ ئەمەسمۇ؟ ئۆزىنىڭ خېلى قاملاشقان كاسا پەتكەن. يۈزلىرى شۇنچىلىك سۈزۈك، كىچىككىنە مۇدۇر - چوقۇرمۇ يوق. كۆزلىرىنىڭ خۇمالىقچۇ - تېخى. تانسىدىكى قىستاڭچىلىقتا پۇتىنىمۇ دەسسەپ سالدىم. تارتىنچاق قىزدەك قىلىدۇ. بىردەم مۇڭداشقاچ ماڭايمۇ-يا؟... تونۇمىغان ئادەمگە نېمە دېگىلى بولسۇن، نېمە دەپ ئويلاپ قالىدۇ. ئالدى تەرەپتە يىگىتى ساقلاپ تۇرغان بولسىچۇ... ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپ قالساق، ئەتە مېنىڭ توغرامدا سۆز-چۆچەك بولسا... چىمەندە ماڭغىنىم تۈزۈك. چىرايىنى خېلى پەيزىكەن، قانداق بىر يىگىت بىلەن يۈرۈۋاتقاندۇ؟ تانسىخانىدا ئادەم كۆپ بولغاچقا، بىرنەچچە قېتىم چاپلىشىپ قالدۇق. بۇ يەردە يالغۇز ئۇچراپ قېلىشىنى كىم بىلىدۇ. ئالدىمغا قاراپ ماڭاي. ئەستاغپۇرۇللا، ئالدى تەرەپتىن مەستلەر چىقىۋاتامدۇ-نېمە؟ قانداق بىرنېمىلەردۇ؟ دېيىشىپ قالمىغىيدىم. بۇ قىزغۇ خىيالىدا يوق كېتىپ بارىدۇ... مەن مېڭىۋېرەي...

— قەيەرگە ئاپپاق قىز؟

— مۇرات!...

مېنى چاقىرىۋاتامدۇ ياكى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىرەرسىنىڭ ئىسمى مۇراتمىدۇ؟ ئاناڭنى خۇمسىلار، ھەممىسى ئەگىشىۋاپتۇ. ئاللىيېشىنى، قىز مېنى چاقىرىپتۇ-دە! قېنى، گەپ قىلماي تۇراي... قىز مەندىن ئۈمىد كۈتىۋاتقاندۇ...

— ئاغىنىلەر، خاپا بولمايسىلەر، بۇ مېنىڭ سىڭلىم ئىدى.

— كۆتەر قاسقىنىڭنى!

تۇيۇقسىز بىر تەستەك تەگدى. قارامتۇق خۇمسى كاچىتىمغا ئەجەب ئۇرۇۋالدىغۇ! ئېلىشايمۇ؟ ياق، ئاناڭنى. بىكارچىلا...

— سەن بىزنى ئەخمەق كۆرۈۋاتامسەن، ھازىر مۇرات دەپ چاقىرسا، سەن سىڭلىم دەيسەنغۇ؟!...

ئەمدى قانداق چۈشەندۈرسەم بولار؟ گەپ قىلىشنىڭ ئورنى قالمىدى. خەق ئۈچۈن بىكارلا بىر شاپىلاق يەۋالدىم. گەپ قىلماي تىكىشۋەتسەمچۇ؟ تەستەك يەپ بولۇپ قاچقاننىڭ پايدىسى نېمە؟

— بىز ياتاققا قايتقانتۇق...— دېدى قىز تىترەك ئاۋازدا.

— ياتاقتا نېمە ئىش قىلماقچى، ھا. ھا. ھا ئىككىڭلارزە...

كۈلۈشىنى، نېمىدېگەن يىرگىنىشلىك! كۈچۈم يەتسە كاچىتىغا تازا سالغان بولسام... ھەرگىز قاراملىق قىلىشقا بولمايدۇ. ئالداپ قۇتۇلۇش كېرەك.

— ئۇ مېنىڭ مۇھەببىتىم!...

ئوھوي، بۇ قىزمۇ ئۇستىكەنغۇ، قورقماي مېنى مۇھەببىتىم دېدى. خېلى يۈرەكلىككەن. بىچارە قىز نومۇستىن قىزىرىپ كەتتى. يۈزۈمنىڭ قىزىرىپ كەتكىنىگە قارىغاندا مەنمۇ قىزىرىپ كەتكەن بولسام كېرەك.

— ھەقىقىي ئاشىق - مەشۇق ئىكەنسىلەر. قېنى ئاغىنىلەر، بىز ماڭايلى، خەير - خوش، خۇدا قوشقان بىر جۈپلەر...

جىمجىت كېچە. كېتىۋاتىمىز، ھەر ئىككىمىز ئۈنسىز. نېمە دېسەم بولار، توۋا، ئەجەب ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدىمغۇ؟

— مەندىن رەنجىدىڭىزمۇ؟

بۇ قىز نېمىلەرنى دەپ يۈرىدىغاندۇ؟ مەن ئۇلار بىلەن ئوغۇل بالا تۇرۇپ ئېلىشالمىسام يەنە رەنجىشكە نېمە ھەققىم. «ئۇ مېنىڭ مۇھەببىتىم!...» بۇ سۆز جىسمىمنى ئېرىتىپ تاشلىغىلى تاسلا قالدى. تۇنجى قېتىم... ئەخمەق قىلىقىمنى، ئۇ باشقىلارنىڭ مەجبۇرلىشى بىلەن مۇنداقچىلا دەپ قويغان تۇرسا...

— ياق، نېمىگە رەنجىيمەن؟ ئوغۇل بالا تۇرۇپ ئۇلارغا تۈزۈك گەپ قىلالمىدىم.

— ئۇنداق دېمەڭ، ھەرقانچە قىلسىڭىزمۇ ئۇلار دېگەن ئۈچ، كۈچىڭىز يەتمەيتتى. قىزلار راستتىنلا ئاجىز ئىكەنمىز...

— مېنىڭ ئىسمىمنى نەدىن ئاڭلىغان؟

— ۋېچېركىدا بىرسىنىڭ سىزنى مۇرات دەپ چاقىرغىنىنى ئاڭلىغانتىم. خۇداغا شۈكرى، سىز بولمىغان بولسىڭىز، مەن... رەھمەت سىزگە.

رەھمەت... ئەسلىدە مەن رەھمەت ئېيتسام بولاتتى. «مېنىڭ مۇھەببىتىم!...» شۇنداقلا ئېيتىپ قويدى. بىراق شۇنداق بولسىمۇ ئادەم - ھە! ھەممە ئادەملەر مېنىڭدەك بولامدىغاندۇ؟ ئامەت! بۇ قىزنى تانسا ئويىنغاندىلا ياقتۇرۇپ قالغانىتىم. بۇ ئىشنىڭ ئاخىرى قانداق بولۇپ كېتەر؟ گەپ قىلمىسا مەيلى، مېڭىۋېرەي. جىمجىتلىق، قاچانغىچە ئۈنسىز ماڭارمىز. بۇ شېرىن مىنۇتلار مۇشۇنىڭ بىلەن ئاخىرلىشىپ كېتەرمۇ؟ ھەي، نېمىشقا دادىل گەپ قىلالمايمەن؟ مەنمۇ ئوغۇل بالا - ھە!...

2

بۇ شەھەرنىڭ كېچىسى نېمىدېگەن گۈزەل! قولتۇقلىشىپ كېتىۋاتقان ياشلار، ئالا - يېشىل چىراغلار، غۇيۇلداپ ئۆتۈۋاتقان ماشىنىلار، بۈگۈن بىزمۇ جۈپ. رەستىدە ئىككىمىز يانمۇ - يان كېتىۋاتىمىز. ئۇ مېنىڭ سۆيگۈنۈم. توغرىسى ئايالىم، مەڭگۈلۈك ئايالىم. ئۇ شۇنچىلىك خۇشال. بىزگە توي قىلغىلى ساق بىر ئاي بولدى. توي قىلغاندىن بۇيان بۈگۈن ئىككىمىزنىڭ تۇنجى قېتىم بىرلىكتە كىنو كۆرۈشىمىز. «ئۆلمەس سۆيگۈ»، بۇ كىنو خېلى ئېسىل ئىشلىنىپتۇ.

— ھېلىقى قىز ئەجەب ۋىجدانلىق ئىكەن. باشقىلار تەرىپىدىن دەپسەندە قىلىنىش ئالدىدا، پاك مۇھەببىتى ئۈچۈن ياردىن سەكرىۋېلىپ ئۆز ھاياتىنى قۇربان قىلدى.

— قانداق، قىزلار ئاشۇنداق ۋاپادار كېلەمدىكەن؟!

بىغەم كۈلكە. يۈرەكنىڭ قات - قېتىدىن چىققان كۈلكە. نېمىدېگەن يېقىملىق - ھە! بىز شەھەرنىڭ گۈزەل كېچىسىدە تاسادىپىي تونۇشۇپ قالغان. كىنوبىتىكىگە ئوخشاشلا... بىللە كېتىۋاتىمىز.

— بىراق، ئۇ دېگەن كىنو - دە!

90 - يىللاردا ئۇنداق قىزلارنى ئۇچراتماق تەس. قىزلارنى ۋاپادار بولسۇن دەپ ئىشلىگەن كىنودۇ، ھەقچان.

— ۋايىيەي، قىزلار ئاشۇنداق ۋاپادار بولىسا كىنو قىلىپ ئىشلەرمىدى؟

— سىزمۇ ئاشۇنداق قىلالامسىز؟

— قىلماي چۇ؟ تېخى، ۋاقتى كەلسۇن.

سائەت ئون ئىككى بوپتۇ. ئۆيگە تېزرەك بېرىۋېلىش كېرەك. يەنە ئاۋارىچىلىققا يولۇقۇپ يۈرمەيلى. ئۆتكەندە ئاۋارىچىلىق تۇپەيلى رەشىدە بىلەن تونۇشۇپ توي قىلىۋالدىم. ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسىمۇ كەلمەيدۇ. ھېلىقى رەڭگىلەرنى بىر مېھمان قىلىپ قويغان بولسام بوپتىكەن. قىزىق ئىشلار... ئالدىمىزدا كىچىك ماشىنىدىن بىرسى تۇرامدۇ - نېمە؟ چوڭ يول بىلەن مېڭىۋەرگەن بولساق بوپتىكەن. رەشىدە بىلىكىمنى چىڭ تۇتۇۋالدى. بىچارەم قورقۇپتۇ - دە! مېنىڭ يۈرىكىممۇ جىددىيلىشىپ گۈپۈلدەپ سېلىشقا باشلىدىغۇ. قانداق ئىش يۈز بېرەر، قانداقتۇر بىر شۇملۇق بۇرنۇمغا پۇراپلا تۇرىدۇ. ئەنە تۆتى چۈشتى. تونۇيدىغان ئاغىنىلەر ئەمەستۇ؟! ئالدىمىزدا قاتارلىشىپ تۇرىدۇ. رەشىدە نېمە بولۇپ كەتكەندۇ؟ تۆت... قانداقمۇ كۈچۈم يېتەر.

— بۇنى قەيەرگە ئېلىپ ماڭدىڭ؟

— بۇ مېنىڭ ئايالىم، ئۆيگە قايتىشىمىز.

— ئايالىڭ بولسا نېمە چاتىقىمىز!

— ئۇنداق قىلماڭلار ئاغىنىلەر...

چىڭقىراق تۇراي. بىرسى دېۋەيلەپ كېلىۋاتىدۇ. مۇشتلىشىدىغان بولدۇق - تە! گەپ يېمەيدىغان بىر نېمىلەركەن.

مانا ئەمدىسە، «ۋايجان» پەشۋا جان يېرىگە تېگىپتۇ - دە! يەردە تولغىنىپ دومىلاندى. بىر مۇشت بىلەن بېشىم قېيىپ، قۇلاقلىرىم غوڭۇلداپ كەتتىغۇ. ھەممىسى يوپۇرۇلۇپ كەلدى...

— بولدى قىلىڭلار، بولدى قىلىڭلار، سىلەردىن خۇش بوپ قالاي!...

— ئاستىراق ۋارقىرا، سېنى ئوبدان خۇش قىلىپ قويىمىز.

رەشىدە قەيەردە قالغاندۇ. ئانا گىنى، قورسىقىمغا ئەجەب دەسسىدى؛ رەشىدە... مەن ئۆزۈمچە يەردە يېتىپ قالدىمغۇ.

— قويۇۋېتىش، ئادەم قېلىپىدىن چىققانلار. بىز ئەر - خوتۇنلار، ئىپلاسلار، قويۇۋېتىش...

رەشىدە... يىغا. يۈرەكنى ئېزىدىغان ھەسرەت يىغىسى، ياق، قارشىلىق يىغىسى. مېنىڭ پۇت - قولۇمدا جان يوق. مىدىراپ باقاي. ئۆلۈپ كېتەمدىمەن - نېمە؟ ئۇنچىۋالا ئاسان ئەمەستۇ. بېشىم زىڭىلداپ ئاغرىپلا تۇرىدۇ. قورسىقىمغا ئەجەب تەپتى.

— مۇرات... قويۇۋېتىش ئادەم قېلىپىدىن چىققان ھايۋانلار!...

— رە... شىدە!...

ئۇلار كەتتى. رەشىدە نېمىشقا قېشىمغا كەلمەيدىغاندۇ؟ ئىسىت - ئىسىت، ئۇنى ئېلىپ كېتىپتۇ - دە! ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟ تۇۋا، مەن چۈش كۆرۈۋاتامدىمەن... مېنى تازا نەس باستى. شۇ تاپتا تونۇش - بىلىشتىن بىرەرسى كېلىپ قالغان بولسا... ئورنۇمدىن تۇراي، راست، ماشىنىدىن بىرسى تۇيۇقسىز بېسىپ مېجىقىمنى چىقىرىۋەتسە قانداق قىلىمەن. تېزرەك تۇراي، تېز، پۇت - قولۇمدا جان يوق.

تىنىدىم سىرىلىپ كېتىپتۇ. ئاناڭنى، بۇرنۇمدىنمۇ قان كېتىپتۇ. مەن دۇنياغا يارىماس ئادەم بولۇپ تۇغۇلغانمۇ؟... ساقچى... ساقچى ئىدارىسىگە دېسەم... بۇ چوڭ شەھەردىن رەشىدەنى تېپىش ئاسانغا چۈشمەيدۇ. ئىسسىت، ئىسسىت...

3

بۇ شەھەر چۈش كۆردى... قالايمىقان، تولىمۇ بىمەنە بىر چۈش. توۋا، بۇ چۈشنى ئەر-خوتۇن ئىككىمىز- رەشىدە بىلەن مەندىن باشقا ھېچ كىشى بىلمەيدۇ. ياق، ھېلىقى تۆت خۇمسىمۇ بىلىدۇ. بىرەرسىنى تونۇۋالغان بولسام... بۇ شەھەرنىڭ چۈشى، بىر رەزىل چۈش. ئادەمنىڭ ۋىجدانىنى ئازابقا سالىدىغان قاباھەتلىك چۈش. بىچارە رەشىدە، قوينۇمدا قوزىدەك يېتىپ ئۇخلاۋاتىدۇ. ئۇخلىمىغان بولسا يۈرىكىمنىڭ سوقۇشىنى تىڭشاپ ياتقانىدۇ. ئۇنىڭ مېنى قۇچاقلاپ تۇرغان جىسمى، ھېلىقى كېچىدىكى تۆتىنىڭ قۇچىقىدا تاڭ ئاتقۇچە ئاياق-ئاستى قىلىنغان. مەن نېمىشقا مۇشۇنداق ئايال بىلەن بىر ئۆيدە تۇرىمەن، ئۇنى يەنە سۆيىمەن. نېمىشقا ئۇنىڭ بۇلغانغان جىسمىنى قۇچاقلايمەن. نېمىشقا ئاجرىشىپ كەتمەيمەن؟ ياق، ياق! رەشىدەدە گۇناھ يوق، نېمىشقا، زادى نېمىشقا شۇ كېچە خىيالىمدىن كەتمەيدۇ. بەزىدە نەس باستۇرغان ھېلىقى كىنو «ئۆلمەس سۆيگۈ» يالغان، ھەممىسى يالغان! ئاشۇ كىنونى كۆرمىمىز دەپ...

— ھېلىقى قىز ھەجەپ ۋىجدانلىق قىز ئىكەن. باشقىلار تەرىپىدىن دەپسەندە قىلىنىش ئالدىدا، پاك مۇھەببەت ئۈچۈن يارىدىن سەكرەپ ئۆلۈۋالدى.

— قانداق، قىزلار دېگەن ئاشۇنداق ۋاپادار كېلەمدىكەن؟!

... ...

— سىزمۇ ئاشۇنداق قىلالامسىز؟

— قىلمايچۇ، قېنى، ۋاقتى كەلسۇن.

رەشىدە ئۆلۈۋالمىغان بولسىمۇ، ئاجرىشىپ كېتەيلى دەپ تۇرۇۋالدى. قوينۇمدا ئۇخلاۋاتقىنى رەشىدە. ئەسلىدە ھېلىقىلار رەشىدەنىڭ ئۆلۈشىگە شارائىت بەرمىگەن بولۇشى مۇمكىن. راست، ئۇ ئۆلۈپ كەتسە مەن قانداق قىلاتتىم؟ بولدى، بولدى. يەنە نېمىدەپ ئۆتۈپ كەتكەن ئاشۇ بولمىغۇر ئىشلارنى خىيال قىلىمەن؟ رەشىدە نەچچە قېتىم ئاجرىشىپ كېتەيلى دېدى. ئۇنىمىدىم. مەن راستتىنلا ئاق كۆڭۈل ئادەممۇ؟ بىلمەيمەن. ھېچنەرسىنى بىلمەيمەن. بىز ئىككىمىز ئەركىن مۇھەببەتلىشىپ تۇرمۇش قۇرغان ئەمەسمۇ؟! رەشىدە... رەشىدە خۇداغا شۈكرى. ئىككىمىز ئۆلۈپ تۈگەشكەن بولساق، قانداق قىلاتتۇق. ئۆلگەن بولساقمۇ بوپتىكەن. ھايات دېگەن شۇنچىلىكلا نېمىكەنغۇ. ئادەملەر بۇزۇلۇپ كەتتى. ئالدىنقى كۈنىلا ئىككى ئەر، بىر ئايال پىچاق يەپ ئۆلدى. بۇنداق ئىشلار دائىم دېگۈدەك ئۇچراپ تۇرىدۇ. ئەجەبلىنەرلىكى يوق. ھېلىقى لۈكچەكلەر... باشقىلارنىڭ ئاياللىرىنى ئالدىدىنلا بۇلاپ كېتىدىغان كىشىلەرمۇ ئادەملەر ئارىسىدا ياشايدۇ. ئۇلارمۇ ئۆزلىرىنى ئادەم دەپ ھېسابلىشىدۇ. ئادەملىكنىڭ

قىلىپى يوق... ھېلىقىلار تۆت...

— بۇنى قەيەرگە ئېلىپ ماڭىدىڭ؟

— بۇ دېگەن مېنىڭ ئايالىم. ئۆيگە قايتىشىمىز.

— ئايالىڭ بولسا نېمە چاتىقىمىز.

— قويۇۋېتىش، ئادەم قىلىپىدىن چىققان ھايۋانلار!...

رەشىدەنى سۆرەشتى. ئۇ بەكمۇ قىينالدى. مەنمۇ ھېچنەرسىنى بىلمەيتتىمەن. تاياقنىمۇ تازا يېدىم. بولدى، بولدى. يەنە نېمىشقا ئاشۇ ئىشلار ئېسىمدە قالىدۇ؟ تۆت، ئۇلار توپتوغرا تۆت. تۆت ئادەمگە قانداقمۇ كۈچۈم يەتسۇن؟ ئاز تاياق يېمىدىم. ھازىر خېلى ياخشىلىنىپ قالدىم. تېخى شۇ كېچىسى رەشىدەنى ماڭا قاراركىن دەپ ئىچىمدە ئۇنىڭغا غەزەپلىنىپ كېتىپتىمەن. ئۇ ئۆلۈۋالمىدى. رەشىدەدە نېمە گۇناھ، ئۇ ئۆلمەي ياشىشى كېرەك. بۇ بىر رەزىل چۈش. بۇ چوڭ شەھەرنىڭ چۈشى. لېكىن بۇ چۈش شەھەرنىڭ تەگپۇك ھالىتىنى بۇزالمىدى، بۇزالمايدۇ. ئىشلار تەبىئىي ھالدا يۈرۈشۈۋېرىدۇ، ھېچ ئىش بولمىغاندەك. ھېلىقى تۆت ئىپلاسنى تونۇمايمەن. راست، تونۇسام قانداق قىلالايتتىم.

— قانداق، قىزلار دېگەن ئاشۇنداق ۋاپادار كېلەمدىكەن؟

رەشىدە ۋاپادارلىق قىلالماي قالدى. ئامال قانچە؟ ئەجەب ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىۋەردىمغۇ. بىچارە رەشىدە ئۇخلىيالماي قالمىسۇن. ئويغانسىلا ئازابلىنىدۇ. نېمە، ئۇخلىماپتىمۇ - قانداق.

— رەشىدە ئۇخلىمىدىڭىزمۇ؟ سىزگە نېمە بولدى؟

— سىز نېمىشقا ئۇخلىمايسىز؟

— ئۇيقۇم كەلمىدى.

— ئاجرىشىپ كېتەيلى دېسەم ئۇنىمىدىڭىز.

— رەشىدە، ئۇنداق گەپنى قىلماڭ دەپ مەن سىزگە نەچچە قېتىم ئېيتتىمەن.

ياشلىرىنى سۈرتىۋېتەي، «ئۇيقۇم كەلمىدى...» بۇ سۆزنى دېمەيدىغان گەپكەن. رەشىدە قانچىلىك ئازابلىنىۋاتقاندۇ. ھېلىقى كېچىسى ئۇ ئۆيگە تاڭ ئاتارغا يېقىن قايتىپ كەلدى. كىيىملىرى يىرتىلغان، چاچلىرى چۇۋۇلغان، ئۇلار ئالدى بىلەن...كېچىچە... ياق - ياق، ئاخىرىنى ئويلىماي. ئەڭ رەزىل چۈش...

— بىز ئاجرىشىپ كېتەيلى.

ئۇ شۇ كۈنى تاڭ ئاتارغا يېقىن كېلىپ ئالدىمغا تىزلاندى. قېشىغا يېقىن بارسام ۋارقىرىدى.

— يېقىن كەلمەڭ! مەن بۇزۇق، سىزگە خىيانەت قىلدىم.

— ياق، رەشىدە ئۇنداق دېمەڭ.

— يېقىن كەلمەڭ!

بۇلغانغان بەدەن. ئازاب ئىچىدە ئۆرتىنىۋاتقان... رەشىدە راستىنلا ماڭا خىيانەت قىلدىمۇ؟ باشقىلار تەرىپىدىن مەجبۇرلاندىغۇ. مەن ئەجەب بىر قىسملا بولۇپ قالدىم. روھىي دۇنيارىمنىڭ ئاللىقانداق جايلىرى تەسۋىرلىگۈسىز قالايمىقان بوشلۇق ئىچىدە. بىلمەيمەن، بەدىنىم تىترەۋاتىدۇ. شەھەرنىڭ بۇ چۈشىنى كۆرگىنىگە بىر ئاي بولدى. بىر ئايدىن بۇيان كېچىسىمۇ تۈزۈك ئۇيقۇ يوق. رەشىدە بىلەن بىرگە ياتقىنىمىز بىلەن بۇرۇنقىدەك قىزغىنلىق يوق. ھەر

ئىككىمىز جىمجىت. ئۈنسىز ئازاب ئىچىدە ئۆتۈۋاتىمىز. توۋا، مەن نېمىشقا ئاشۇنداق قىلىدىغاندىمەن؟ تېخىچە ئازاب. ئازابلانمىسامۇ بولاتتى... بۇ شەھەر بۇنداق چۈشتىن قانچىنى كۆرگەندۇ. كۆرۈۋاتقاندۇ. يەنە كۆرىدىغاندۇ، بىرنەرسە دېگىلى بولمايدۇ. ھايات داۋام قىلىۋاتىدۇ. يەنە داۋام قىلىدۇ. رەشىدە ئاجرىشايلى دېسە، ئاجراشقىلى بىر دېيتىمەن. كاللام قىزىپ قاپتۇ.

— ھوي، سىلەرگە توي خېتى بەرگىلى بىر ئاي بولدىغۇ! يەنە نېمىدەپ كەلدىڭلار؟

— ئاجراشقىلى.

— ئاجراشقىلى؟ نېمە سەۋەبتىن؟

توي خېتى كېسىدىغان پېشقەدەم كىشىنىڭ سوئالى جاۋابسىز قالدى. يېنىپ چىقتۇق. توي قىلغىلى ئىككى ئاي بولدى. ئالدىنقى بىر ئاي تولىمۇ خۇشال-خۇرام، بەخت ئىچىدە ئۆتكەن بولسا، كېيىنكى بىر ئاي ئازاب ئىچىدە ئۆتتى. قاچانغىچە مۇشۇنداق ئازاب ئىچىدە ياشارمىز؟ ئىككى ئاي ئوتتۇرىسىدىكى پەرق تولىمۇ چوڭ. تولىمۇ پەرقلىق. بىر ئايدىن بۇيان ھەر ئىككىمىز گاراخ.

— مۇشۇ كۈندە ياشلار-زە، بۈگۈنى توي قىلىپ ئەتىسىلا ئاجرىشىدىغان بولۇۋالدى.

توي قىلىپ بەخت ئەمەس، ئازابقا ئېرىشتىم. ئۇ كۈندە دېگۈدەك يۇيۇندۇ، لېكىن ھەر قانچە يۇيۇنسىمۇ روھىدا پۇراقسىز، ئاۋازسىز، رەڭسىز ھالەتتە شەكىللىنىۋاتقان داغنى قانداقمۇ يۇغىلى بولسۇن؟! ئۇ بوشلۇق بويىچە تۇرۇۋېرىدۇ. ياق-ياق، پاكلىق ھەم رەزىللىك دېگەنلەرنى ئادەملەر ئۆزلىرى ئىجاد قىلغان. ئۆزى ئىجاد قىلىپ ئۆزى سۆيىدۇ ھەم ئۆزى يىرگىنىدۇ. بۇ پەقەت ئادەمنىڭ ئېھتىياجى ئارقىلىقىلا بەلگىلىنىدۇ. توۋا، ئادەملەر ھاياتتا مۇشۇنداق ئۆزىگە ئۆزى تەسەللى بېرىپ، ئۆزىنى ئۆزى گوللەپ ئۆتىدىغان ئوخشايدۇ. ئازابلانمىسامۇ بولىدىكەنغۇ. لېكىن كۆڭلۈم يەنىلا چىمدىن يەۋالغاندەك. مەن ئۆزۈمگە ئۆزۈم تەسەللى بەرمەكچى بوپتىمەن. تۇتۇرۇقسىز خىياللار... كۆڭلۈم بىر قىسمىلا... يېرىم. ئۆزۈمگە قانچە تەسەللى بەرسەممۇ ئوخشاش.

— سىزنىڭ مەندەك بىر بۇلغانغان جىسمىنى قانداق قۇچاقلىغىڭىز كەلگەندۇ.

— رەشىدە، مەن سىزگە قانچە قېتىم دېيمەن، ئۇنداق گەپلەرنى قىلماڭ، بولمىسا مەن...

بوينۇمغا گىرە سېلىپ يىغلىشى... بىز يېرىم كېچىدە چۈش كۆرۈۋاتىمىز. چۈشتىن ئاخىر ئويغىنىمىز، بىراق ھازىر ئەمەس. شەھەر چۈش كۆردى، تولىمۇ بىمەنە چۈش كۆردى...

— بىز مەڭگۈ بىرگە ئۆتىمىز رەشىدە، ئەمدى مەن سىزدىن بۇرۇن ئۇخلايمەن

رەشىدەنىڭ يۈزلىرى نېمانچە سىلىق. چاچلىرىنىڭ يۇمشاقلىقىچۇ. بۇ يۈزلەر، بۇ يۇمشاق چاچلار، مەن قۇچاقلاپ تۇرغان ئەۋرىشىمدەك بەدەنلەر. ھېلىقى... مەن نېمىشقا ئاشۇ چۈشنىلا كۆرىدىغاندىمەن. رەشىدە شۇ تاپتا نېمىنى ئويلاۋاتقاندۇ، سوراپ باقاي، بىكارچىلا ئازابلىنىپ يۈرەمدۇ؟

— رەشىدە، نېمىنى ئويلاۋاتىسىز؟

— سىزنى.

— سارىغلىقىنى! نېمىدەپ مېنى ئويـ-
لايتتىڭىز؟ بىززە نـە دېبىر ئىشلارنـى
تەگەپ ئولتۇرىدىكـەنمىز.

رەشىدە جىمىپ قالدى... شەھەرنىڭ
كېچىسى، شەھەرنىڭ چۈشى رېئاللىق-
تا بولۇشىغا ئىشەنمەيمەن. رەشىدەنى
باشقىلارنىڭ ئېيقاچقانلىقى پەقەت
چۈشۈمدىلا بولغان. ئۇنداقتا، هازىر
رەشىدە بىلەن بىر يوتقاندا ياتقى-
نىمۇ چۈشۈمىدۇ؟ رېئاللىق بىلەن
چۈش ئاستىن-ئۈستۈن بولۇپ كەتتى.
قاراڭغۇ كوچا. ئەتراپنى غۇۋا يورۇ-
تۇپ تۇرغان يىراقتىكى كوچا چىرىغى.

— بۇنى قەيەرگە ئېلىپ ماڭدىڭ.

— بۇ دېگەن مېنىڭ ئايالىم، ئۆيـ-
گە قايتىشىمىز.

— ئايالىڭ بولسا نېمە چاتىقىمىز.

تۆت كۆلەڭگە رەشىدەنى سۆرەۋا-
تىدۇ... ئۇنى قەيەرگە ئاپارغاندۇ،
تۆتىزە...

— يېقىن كەلمەك، مەن بۇزۇق. سىز-
گە خىيانەت قىلدىم.

رەشىدە ھەممە گەپلەرنى ئېنىق
دېگەن تۇرسا، ئىشىنىڭ تەپسىلى چەر-
يانىنى سوراپ ئولتۇرۇشنىڭ هاجىتى
يوق... ئۇ نېمىشقا ئۇلۇۋالمىغاندۇ؟
ياكى مەن بىلەن خوشلاشقىلى كەلگەن-
مىكىنا؟ بەلكىلى بولمايدۇ. بولدى،
بولدى. پاكلىق روھتىمۇ ياكى تەن-
دىمۇ؟ تەندە بولسا ئۇ بىر ئاي
چەريانىدا كۈندە دېگۈدەك يۇيۇندى.
يۇيۇنغاندىمۇ بەدەنلىرى قىزىرىپ كەتكۈ-
چە يۇيۇندى. ھېلىقىلارنىڭ جىسمى تەگكەن
جايلارنىڭ ھەممىسى يۇيۇلدى. جىسمى پاك-
لاندى. روھ دېگەن چەكسىز بوشلۇق. رەشى-
دەنىڭ روھى ساپ، ئۇ مېنى ئويلايدۇ، مېنى
سۆيىدۇ. دېمەك ئۇنىڭ روھى پاك. رەشىدە
مېنى ياخشى كۆرگەندىكەن، ئۇنى پاك
دەپ سۆيۈۋېرەي... ياق. توغرا چۈشىنىپ
بولالمايدىغان ئىشلار ياكى بۇ خىل پاك-
لىقنى مەنىلا سۈرۈشتۈرۈپ يۈرەمدىغان-
دىمەن؟ ئۇلار تۆت، تۆت. ناۋادا رە-
شىدەنىڭ بويىدا قالسىچۇ؟ ياق-ياق.
خۇدا ساقلىسۇن. دوختۇرخانىغا ئاپىـ-
رىپ تەكشۈرتۈپ تۇراي، بولمىغۇر
رەزىل خىيال...

ئادەملەر ئۆمۈر بويى بىر نەرسىگە
ئىنتىلىپ ياشايدۇ. ئۇ نېمىدۇ، پاك-
لىقمىدۇ، خاتىرجەملىكمىدۇ ياكى مەڭ-
گۈلۈك ياشىمىدۇ؟ ئادەملەر ئىنتىل-
گەن نەرسىگە مەڭگۈ يېتەلمەيدۇ.
ئېهتىمال ئادەملەر ئىنتىلگەن نەرسى-
نىڭ نېمىلىكىنى ئۆزلىرىمۇ بىلمەيدى-
غاندۇ. ئۆلىدىغان ۋاقىتتا پانىي دۇن-
يادا بىر نەرسىنى قالغاندەك ئويۇ-
لىدۇ، ئۆلمەي ياشىسا ئىنتىلگەن
نەرسىگە يېتەلمەي زېرىكىدۇ. دې-
مەك، ياشاش بىلەن ئۆلۈشنىڭ ھېچ-
قانداق پەرقى يوقمۇ-قانداق؟ لېكىن
مەن ئۆزۈمچە پاكلىق، ئازاب، تۇرمۇش،
ياشاش دېگەندەك بىمەنە تار رامكا
ئىچىدە تېڭىرقاپ يۈرۈۋاتىمەن... بوش-
لۇق ئىچىدىكى — ئادەم. ئادەم ئىچىدى-
كى — ئازاب، ئازاب ئىچىدىكى — بوشلۇق.
تۇۋا، تولىمۇ مۇرەككەپ، تولىمۇ بى-
مەنە، قالايمىقان خىياللار قاينىمىدا
قالدىمغۇ... رەشىدەنى ئۆزۈمنىڭ ئايا-
لى بولغاندىكىن سۆيۈۋەرسەممۇ بو-
لاتتى. بىراق، يەنە شۇ پاكلىق رام-
كىسى. مەن پاكلىق ئۈچۈن ئازابلى-
نىۋاتقان بولۇشۇم مۇمكىن... رەشىدە

(داۋامى 59 - بەتتە)

لىرىك شېئىرىيەت ۋە مەپتۇنكار لەززەت

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن

«ئىنسان بىلىمىنىڭ ھەممە ساھەسى شېئىرىيەت بىلەن تولغان»

— پائۇستوۋسكىي

1

شېئىرىيەت — ئىنسان ئىختىرا قىلغان پۈتۈن مەنىۋى مۆجىزە ئىچىدىكى مۇقەددەس مۆجىزە. ئۇ ئالەمگە كەلگەن زاماندىن تاكى دەۋرىمىزگىچە ئۆز بىلىك ئەفسۇنكار ئىقتىدارى ۋە مەپتۇنكار سېھرىي كۈچى بىلەن ئىنسان قەلبىنى مەھلىيالىق ئىلكىدە تۇتۇپ كەلدى.

شېئىرىيەت، ئېھتىمال ئەڭ نىسپىي مەنىدە بولسىمۇ، ئىنسان ئەقلىي كۈچلىرى بىلەن بىلىم چوغلانمىلىرىنىڭ ئۇرلەپ كېتىشىنى ئەمەس، بەلكى ھەممىدىن ئىلگىرى ئىنسان ھېسسىياتىنىڭ ۋە تىلسىم تۇيغۇلىرىنىڭ ئىختىيارسىز ئەركىن تاشقىنىنى ئۆزىگە تەۋەللۇتگاھ قىلىپ مەيدانغا كەلگەن بولۇشى مۇمكىن. ئەڭ قەدىمكى مەڭگۈلۈك نۇرى ۋە ھەر بىر زامان ئۈچۈن يېپيېڭى گۈلشەن ھېسابلانغان شېئىرىيەت، ئۆز تەرەققىياتىدا ھېسسىيات ئۇچقۇنى ۋە مۇزىكىلىق ئاھاڭدارلىقنى تەپەككۇر تېرەنلىكى ۋە تىل گۈزەللىكىنى بارغانسېرى يۇقىرى پەللىدە مۇجەسسەملەشتۈرۈپ كەلدى.

شېئىرىيەت — ئىنساننىڭ تۇنجى ئۆزلۈك پەلسەپىسى قانىلىنى ئاچتى. ئۇ تېخى ئىنساننىڭ مۇنەججىم سۈپىتىدە، كالىندار، سالنامىچى سۈپىتىدە تارىخنامە، كاھىن سۈپىتىدە ئېتىقاد مۇئەككەللىرىنى بەرپا قىلىشىدىن خېلى كۆپ ئىلگىرىلا بارغانسېرى قانات يېيىپ كېتىۋاتقان ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئەينىكىدە ئۆز ئۆزىنى ئىختىرا قىلغانلىقى بولۇپ مەيدانغا كەلگەنىدى. ئەڭ تۇنجى مۇناجات، ئېتىقاد، تەنتەنە ۋە مەرسىيە ئەڭ ھېسسىياتلىق شېئىر ئىدى. لىرىكا — «ھېسسىياتنىڭ ھېسسىياتقا سۆزلىشى» (فېيېرباخ)، پەرمەنچە، ئىنسان سۇبيېكتىدىن چاقنىغان تۇنجى مەنىۋى سىگنال، — تۇنجى پەلسەپىۋى ئۇچۇر بولغان بولۇشى مۇمكىن. تارىخ ۋە ئۇنىڭ شېئىرىي شەكلى بولغان ئەپسانە (مىف) ۋە رىۋايەت (لېگېندا)، جۈملىدىن سىمۋول ۋە ئوبرازلاشتۇرۇلغان تارىخ — داستان (رومان) ئىنسانىيەتنىڭ ھېسسىيات ئۇچقۇنلىرىنى ئەمەس، مۇھىمى ئىنسان تۇرمۇش تارىخىنىڭ ئەقلىي ئەسلىمىسىنى ۋە ھادىسىلىك تىزىمىسىنى ئەكس ئېتىش زۆرۈرىيەتلىرى بىلەن مەدەنىيەت

تارىخىغا كىرىپ كەلدى. شۇنداق، مەن شېئىرىي شەكىلگە ئەدىبىيلىك زېھنىي ۋە كومپوزىتسىيە ئىقتىدارى ئارقىلىق كىرگۈزۈلگەن داستان ژانىرىنى تارىخ تەپسىلاتلىرىغا، لىرىك شېئىرىيەتنى پەلسەپىگە يېقىن دەپ قارايمەن. ئەجدادىيەت ئەمەلىيىتى تارىخچىلارنىڭ مۇنەۋۋەر داستان مۇئەللىپى، پەيلاسوپلارنىڭ تەسەۋۋۇرچان لىرىك شائىر بولالىشى مۇمكىنلىكلىرىنى ئىزچىل ئىسپاتلاپ كەلدى.

ئۇيغۇر شېئىرىيەت تارىخى خەلق قوشاقلىرى، مەشرەپ، ناخشا - بېيىتلىرى، ئەنئەنىلىرىنىڭ بىرىنچى دەرىجىلىك لىرىك شېئىرىي خەزىنە ئىكەنلىكىنى، يازما ئەدەبىيات ۋە كلاسسىك مۇقام نەزمىلىرىدىكى بارلىق لىرىك دۇردانىلەر خەلق لىرىك شېئىرىيىتى بازىسىدا دۇنياغا كەلگەن ۋە تاۋلانغانلىقىنى كۆرسەتتى. مىللىيەتلىك، فولكلورلۇق، تارىخىي قاتلاملىق تولۇق ئۇچۇرنىڭ چىنلىقى، بىۋاسىتىلىكى، جانلىق ۋە گۈزەللىكى خەلق لىرىك شېئىرىيىتىنىڭ ھاياتىي كۈچىنى تەشكىل قىلغان.

2

يېقىنقى زامان ئۇيغۇر شېئىرىيىتى بېيىت شەكلى نۇقتىسىدىن ئالغاندا ئەنئەنىۋى بارماق ۋەزنى بىلەن ئارۇز ۋەزنى شېئىرىي شەكلىگە قوشۇلغان يېڭىچە شېئىرىيەت شەكىللىرىدىن ئىبارەت ئۈچ خىل بەدىئىي قاتلام بويىچە ئۆز گۈلزارىنى داۋاملىق بېزىدى. بۇ ئۈچ خىل بېيىت شەكلى ھەققىدە تۆۋەندىكىچە توختىلىمىز:

مەلۇمكى، شېئىرىيىتىمىزنىڭ ئەڭ قەدىمكى، جۈملىدىن ئۈلمەس دائىمىي شەكلى خەلق شېئىرى فولكلورى بولۇپ، بۇ «تەبىئىي چەشمە» كىشىلەر ئېتىبارىدىن چەتتە قالدۇرۇلماسلىقى كېرەك. خەلق لىرىكىسى مەشرەپ — مۇقاملىرىمىزنىڭ ئادەم ئاتىسى ۋە ھاۋا ئانىسى بولغانلىقى شۈبھىسىز. ھېلىمۇ شۇنى ئېيتىش كېرەككى، شېئىرىيەتنى گۈللەندۈرۈشنىڭ بىرىنچى سەپەرۋەرلىك ئوبيېكتى خەلق ئاممىسىنىڭ ھېچقاچان بېسىلمەس ئەركىن ئىجادىيىتى بولۇشى كېرەك. خەلق لىرىكىسى ۋە فولكلورسىز شېئىرىيەت گۈلزارى خازانلىقتىن خالىي ئەمەس!

ئارۇز ۋەزنىدىكى ۋە كۆپ قىسمى كلاسسىك تۈس ئالغان ئۇيغۇر شېئىرىيىتى خەلقىمىزنىڭ كۈچلۈك تەپەككۇر ۋە يالقۇنلۇق ھېسسىياتچانلىقىغا ئىگە بەدىئىي مىراسى ۋە شېئىرىي ئەنئەنىسى بولۇپ، ئۇ يەنە ھازىرقى زامان شېئىرىيەت گۈلزارىمىزنى بېزەلدۈرۈپ تۇرماقتا.

ئەنئەنىۋى قوشاقچىلىق يىلتىزى ۋە ياۋروپا يېقىنقى زامان شېئىرىيىتى مېۋىلىرى بىرىكمىسى ئاساسىدا مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئالدىنقى چارىكىدىن باشلاپ ھەر خىل ئەركىن بېيىت شەكلىدىكى شېئىرىي ئىجادىيەت ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ يېڭى تارىخىي دەۋرىنى ياساندۇردى. دەۋر تېما تېكىسى تۈ

پەيلى بۇ خىل شېئىرىي شەكلى دەسلەپكى تولاراق ياڭزاق سىياسىي - ئىجتىمائىي ئاڭنى، يېقىندىن بېرى خېلىلا سانلىق تەسەۋۋۇرچان ھېسسىيات ئۇچقۇنلىرىنى ئۆز ئىچىگە مەزمۇن قىلىپ بارماقتا.

يېقىنقى بىر مۇنچە يىللار مابەينىدە شېئىرىي ئىپادىلەشنىڭ بىرمۇنچە خاس شەكىللىرى — نەسرىي شېئىر، ھازىرچە «گۇڭگا (غۇۋا)» ئىبارىسى بىلەن ئاتىلىۋاتقان شېئىر، بىر - ئىككى جۈملىلىك شېئىر قاتارلىق روھىيەتنى ئىزھار قىلىشنىڭ ئىلغار بەدىئىي شەكىللىرى مەيدانغا كەلمەكتە.

گەرچە نەچچە مىڭ يىللىق بەدىئىي تەپەككۇر بىزدىن بۇلارنىڭ قەدىمكى ئەۋرىشكىللىرىنى ئاپقىلى بولسىمۇ، بۇ خىل شېئىرىي شەكىللەر ئومۇملۇق جەھەتتە يەنىلا يېڭىلىق بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ ماھىيەتتە ئىنسان تەپەككۇر ۋە تەسەۋۋۇر بوشلۇقىنىڭ بەدىئىي ئىجادىيەتكە يەتكۈزگەن يېڭى مۇمكىنلىكى توغرىسىدىكى بىر ئۇچۇر بولۇپ، ھېچقانداق تاسادىپىيلىقى يوق.

ئويلايمەنكى، شېئىرىي ئىجادىيەت ئۆز خەلقىمىزنىڭ تۇرمۇشى ۋە روھىيەت تارىخىغا ئويغۇن، ئەمما شېئىرىيەت ئەنئەنىچىلىكى ئاساسلىنىدىغان ئۆلچەم نوقۇل چەتنىڭ بولۇش، مىللىتىمىزنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكلىرىنى ئېتىبارسىز قالدۇرۇش راسا نورمال ھادىسە بولمىسا كېرەك. بۇلبۇل خەندىگە تۇتىقۇش ئۆلچىمى ئىملاجىنىڭ يوقلۇقىدىنلا مۇمكىن بولسىمۇ، ئۇنىڭ نۇقسانلىرىمۇ يېتەرلىك ئىككەنلىكىنى ھەممىمىز سېزىپ كېلىۋاتىمىز. بۇ نىسپىي مەنىدە شۇنداق، ئەلۋەتتە.

3

ئارۇز ۋەزنىدىكى شېئىر دېگىنىمىز، شېئىرىيەت تارىخىمىزنىڭ قەدىمكى بىر ۋەزىن شەكلى سۈپىتىدە مىڭ يىللار داۋامىدا ئېغىز ئەدەبىياتى ۋە يازما ئەدەبىياتىمىزدا ئىزچىللىشىپ كەلگەن. ئۇ بىزنىڭ مۇزىكا - ئۇسسۇللىرىمىزدىمۇ ئورتاق رىتىم ۋە تېمپا ھاسىل قىلىپ، داپ - زەخمەك ئۇرغۇلىرىدا ياشاپ كەلگەن. تۈرك - پارس - ئەرەب ئارۇز نەزەرىيىچىلىرى تەرىپىدىن «ئارۇز تۈركى» دەپ ئاتالغان بۇ ۋەزىن ئىسلامىيەتتىن كېيىن ئۆزىنىڭ ۋەزىن نۇسخىلىرىنى يەنىمۇ كېڭەيتتى ۋە جاھان ئارۇز شېئىرىيىتىگە تۆھپە قوشتى. ئارۇز شەكلىدىكى شېئىرىي ئىجادىيەت خەتتاتلار كۆچۈرمە قىلىشقان شېئىرىي توپلاملار ئارقىلىق بەدىئىي ئۇچۇر تۇشىغا كىرگەن ئۇزاق زامانلاردا ئۆز تارىخىي قاتلىمىغا يارىشا بەزى چەكلىمىلەردىن خالىي بولالمىغانلىقىنى يوشۇرالمايمىز. گەرچە «ئىلمىي ئارۇز» ھەققىدە خاس ئەسەر يازغان خەلىل ئىبنى ئەخمەت، شەمس قەيس، ئەبۇنەسىر فارابى، ئەتتۈركى، ئىبنى سىنا، نەسرىددىن تۇسى، رەشىدى ۋەتۋات، ئىبنۇل ئەسىر، مەۋلانە قۇتبىددىن، ئەتائۇللاھ ھۈسەينى، ئەلىشىرناۋائى، مىرزا بابۇر قاتارلىق غەربىي ئاسىيا ۋە مەركىزىي ئاسىيالىق ئالىم - ئۆلىمالار ئارۇز نەزەرىيىسى ۋە

ئاروز ئەنزارچىلىقى توغرىسىدا بىر قاتار ئەسەرلەر يازغان، ئاروز شېئىرىيىتىدىكى مەنە ۋە شەكىل نۇقسانلىرى ئۈستىدە مەخسۇس توختالغان بولسىمۇ، ئەمما نەشىر تىرىبۇنلىرى ۋە ئۇچۇر ئەفكارچىلىقىدىكى چەكلىمىلەر تۈپەيلى ئاروز تەنقىدچىلىكى كەڭ قانات يايالمىغانىدى. بۇنىڭدىن باشقا، يۇقىرىدا ئىسمى ئاتالغان ئەسەرلەر ئاروزنىڭ ۋەزىن مىزانلىرى، شەكىل ئۆلچەملىرى، ئىستېلىستىك تەلەپلىرى بىلەن قاتتىق چەكلەنگەن، كلاسسىكىزم رىجىملىرىنى تەكىتلەش بىلەن ئۆز سەھىپىلىرىنى بېزىگەنىدى.

ئاروز ۋەزنىدىكى شېئىرىيەتنىڭ بېيىت شەكلى، ئالاھىدىلىكى ئوخشىتىش — ماجازى تەلەپنى بېيىت ئىچىدە ئورۇنلاشتۇرۇشنى شەرت قىلغانلىقى ئۈچۈن ئوخشىتىش — ماجازى ۋاسىتىلەر شېئىرنى گۈزەللىكىنىڭ كۈلتاجى قىلىنغان. بۇ ھال ئۆز ئۇتۇقلىرى بىلەن بىللە، يەنە تېماتىك ۋە ماجازى تەكرارلىققا ئېلىپ كەلگەن. مېنىڭچە، تېماتىك تەكرارلىق شۇ خىل تېمىنىڭ دائىمىي، ئىنسانىي، زورۇرى قىممىتىنى ئەكس قىلسىمۇ، ماجازى تەكرارلىق شائىرنىڭ ئۆلمەس تېمىلارنى يېڭىدىن - يېڭى گۈزەل ماجازى شەكىلدە ئىپادىلەشتىكى ئىجادىي ماھارىتىنى كۆرسىتەتتى. كلاسسىك شېئىرىيەتتىكى ئىشقىي تېمىنى پەرھات، مەجنۇن نامىغا ماجازلاشنى بۇنىڭ بىر مىسالى قىلىش مۇمكىن.

ئاروز شېئىرىيىتى بەزىدە يۇقىرى قاتلام زىيالىيلار ئارىسىدا شېئىرىي بەيگە ۋە شېئىرىي لەززەتنىڭ خاس تۈرى بولۇپ، خەلق لىرىكىلىرى بىلەن مۇئەييەن مۇساپىدە مەشغۇلات ئېلىپ باردى. ئۇنىڭ ئەڭ مۇنەۋۋەر قىسمى ئاروز شېئىرىيىتىدىكى خەلق خاراكتېرى ئامىللىرى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ خەلقپەرۋەرلىكىنى گەۋدىلەندۈردى.

ئېيتىش كېرەككى، ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ بىر مۇھىم ساھەسى بولغان ئاروز شېئىرىيىتىدىكى گۈزەل لىرىزىم ئەنئەنىلىرىنى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر مەنىۋى تۇرمۇشىغا ئېلىپ كىرىش، ئاروز لىرىكىلىرىنى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ مەڭگۈلۈك ژانىرى سۈپىتىدە داۋاملاشتۇرۇش — ئۇيغۇر ئاروز شېئىرىي مىراسلىرى ئۈستىدىن ئىجادىيەت نەزەرىيىسى، زوقلىنىش پىسخولوگىيىسى ۋە ئەنزارچىلىق جەھەتتە مەخسۇس تەتقىقات ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

ھازىرقى مەتبۇئات شەكلىدە ئۇچۇر قىلىنىۋاتقان ئاروز نەزمىلىرىمىزدە كىشىنى سۆيۈندۈرىدىغان لىرىك نەمۇنىلەر غىل - پال كۆزگە تاشلانسىمۇ، ئەمما، شېئىرىيىتىمىزنى قارىماپ ئالغان نەسرىي ئىدىيىلەر بىلەن قويۇق ئىجتىمائىي ۋە ئەخلاقىي نەسىھەتكويلۇق كەيپىياتلىرى پەيدا قىلغان لىرىزىم بۇھرانى ئاروز شېئىرىيىتىمىزنىمۇ قۇرغاق، قاتمال، روھسىز، زېرىكەرلىك ھالەتكە گىرىپتار قىلىپ قويدى. بىز بەزى غەزەللەرنىڭ شەكلەن «فائىلاتۇن» داپ ئۇرغۇلىرى ناھايىتى راۋان، ئەمما، مەزمۇنەن يەڭگىلتەك ئىبارە تىزمىسى بولۇپ قالغانلىقىدىن ئەسىنەيمىز.

4

بارماق ۋەزنىدىكى شېئىرىيىتىمىز مۇشۇ ئەسىر بېشىدىكى ئىنقىلاب
بورانلىرى ۋە گېزىت - ژۇرنال مەتبۇئاتى بىلەن بىللە مەنىۋى تۇرمۇشىمىزدا
يېڭى جانلىنىش قوزغىغانىدى. ئۇ، قىسقىغىنە ۋاقىت ئىچىدە جاھان
ئۇرۇشلىرى، ئىچكى ئىنقىلاب ۋە سىياسىي ھادىسىلەر بۆشۈكىدە كۆز يورۇتتى،
تىل چىقاردى. سەھنە سەنئىتى ۋە داغدۇغىلىق تەشۋىقات ئۇنىڭ ھەر بىر
قەدىمىگە ھەمراھ بولدى. ئارقىدىنلا نەسرىي ئەدەبىيات بەدىئىي ئىجادى-
يەتنىڭ شاھانە شەكلى سۈپىتىدە بارماق ۋەزنىدىكى شېئىرىيىتىمىزنىڭ
ئالدىغا ئۆتتى. ئەدەبىيات تەنقىدى ۋە سىياسىي نازارەت پات - پات بۇ
خىل شېئىرىيەت گۈلزارلىرىنى تەنتەنىلىك يېشىل مۇنبەرلەرگە ئايلاندۇرۇپ تۇردى.
بولۇپمۇ تاكى 80 - يىللارغىچە ھەر قايسى ۋىلايەت - ئوبلاستلاردا شېئىرىيەت
گېزىت - سەھىپىلىرىنىڭ قوشۇمچە مەھسۇلى سۈپىتىدە، گېزىتچىلىك مىزانلىرى
بىلەن تاللىنىپ ياكى ئۆزگەرتىلىپ كەلدى. نەتىجىدە، بىز لىرىزىم ئامىل-
لىرى تولىمۇ كەمچىل، مەنتەقى ھەتتاكى سىياسىي، ئەخلاقىي تەپەككۇرنىڭ
بارماق ۋەزنى كۇپلېت شەكلىدىكى سۆز - جۈملە گۇرۇپپىلىرىنى يېزىشقا كۆنە-
دۇق. «سول» پىكىر ئېقىمى ئەسەبىيلەشكەندە، ھەتتا مەدھىيە، خاتىرە
كۈنلىرى ۋە باشقا خىلدىكى جەڭگىۋار تېمىلاردا شېئىر زاكاز قىلىنىدىغان
بولدى. بىزنىڭ ئالدىنقى ئەۋلاد شائىرلىرىمىز، ئۇلارنىڭ ئىسىيان-
كار ئىلھام تۈپەيلى يازغان بەزى لىرىكىلىرىنى ھېساپلىمىغاندا، ئەنە-
شۇنداق «قېلىپقا قاراپ بۇت قۇيۇدىغان» ھەيكەلتاراشلار بولۇپ قالغانلىقىنى
ئىنكار قىلىش قىيىن. ئۇلار قانداق بولمىسۇن ئۆز دەۋرىنىڭ پەرزەنتلىرى
ئىدى. ئۇلار ئۆزىنى ئوراپ تۇرغان تارىخنىڭ قاتمۇ - قات مۇھىتى، روھىي-
يىتى ۋە ئاتموسفېراسىنى «ئۇخۇمنى يېرىپ چىققان چۈجە» دەك يېرىپ
چىقىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئېيتىش كېرەككى، ئارۇز ۋەزنىدىكى شېئى-
رىيەتمۇ، ھەتتا خەلق قوشاقلىرىمۇ «كەسكىن» خاراكتېردىكى مەتبۇئات
سالاھىيىتى تەلەپ قىلىدىكەن، ئۆز لىرىكىلىرىنى «مېنىڭ يارىم ئىشچان يار»
دەپ، بېشىغا ئېنىق كاكارلىق شەپكە كىيدۈرۈشى كېرەك ئىدى!

دەرۋەقە، ئىجتىمائىي مەسىلىلەر تىنىمۇ - تىنىغ جەڭگىۋار ھالەتكە چۈشۈ-
كەندە، لىرىزىمنىڭ سىياسىي فورما بىلەن جەڭگاھتىن ئورۇن ئېلىشى نورمال
ۋە زۆرۈرىي ھادىسە ئىكەنلىكىدە شەك يوق. مەسىلە، مېنىڭچە، بىرىنچىدىن،
بىزنىڭ يېڭى زامان بارماق ۋەزنىدىكى شېئىرىيىتىمىزنىڭ قىسقا ئەمما
ئېغىر تارىخىنى ئاڭلىق چۈشىنىش؛ ئىككىنچىدىن، شۇ بىر جەريانىدا مەيدانغا
كەلگەن شېئىرىي ئىجادىيەت، شېئىرىيەت ئەنزارچىلىقى، شېئىرىيەت تەھرىر-
چىلىكى ۋە شېئىرىي لەززەتتىكى ۋاقتى ئۆتكەن قاراش، روھىيەت، ئۆلچەم،
ئادەتنى، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر شېئىرىيىتىگە بوھران يەتكۈزىدىغان زامان

روھىيىتى ۋە شېئىرىيەت قانۇنىيىتىگە زىت ھادىسە سۈپىتىدە بىر تەرەپ قىلىشتىن ئىبارەت.

5

يېقىندىن بېرى شېئىرىيىتىمىز مەنىۋى ئىپادىلىنىشنىڭ يېڭى شەكىللىرىنى ئىزدىنىش يولىدا نەسرىي شېئىر (لىرىك نەسىر)، «گۈڭگا (غۇۋا)» شېئىر شەكىللىرى بىلەن گېزىت - ژۇرنال سەھىپىلىرىنى يەنە ياساندۇرۇشقا كىرىشتى. بۇ ھادىسە، بىر تەرەپتىن يېڭى لىرىك ئىجادىيەت شەكلى سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەن بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، پۈتۈن ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە يېڭى لىرىزم ئازادلىقى ئىستەكلىرى كۆتۈرۈلۈۋاتقان پەيتتە يۈز بەردى.

ھازىرغىچە ئۆز دىيارىمىزنىڭ تۈزۈكرەك نەسرىي شېئىر توپلاملىرىمىزنىڭ نەشىر قىلىنمىغانلىقىنى ھېسابلىمىغاندا، «گۈڭگا شېئىر» مەسىلىسى بىر قەدەر ئىنكاس پەيدا قىلدى. بۇ خىل قىسقا، كۇپلېت شەكلىنى مۇئەييەنلەشتۈرمىگەن، تەسەۋۋۇرچان سىگناللىرى ئەركىن، مەنىسى بىر قەدەر غۇۋا بولغان شېئىرلارغا قارشى پىكىر بايان قىلغانلارمۇ، ھامىلىق ئىپادىلىرىنى بىلدۈرگەنلەرمۇ، غۇدۇراپ قويغانلارمۇ بولۇشتى.

ئېيتىش كېرەككى، ئۇيغۇر شېئىرىيىتى لىرىزم قىممىتىگە تولىمۇ مۇھتاج بولۇۋاتقان مۇشۇ كۈنلەردە، «گۈڭگا» شېئىرلار بۇ جەھەتتىكى «بىر پىيالە شەربەت» بولۇپ مەيدانغا كەلدى. ئۇنى غەرب ئەستېتىكىسىدىكى ئاتالما بىلەن «مودېرنىزم» دەپ ئاتىغانلىقى ۋە بۇ خىل شېئىرلارنىڭ ئۈلگىلىك بولمىغان، راسا لەززەتلىك چىقمىغان بىر قىسمىنىڭ تەسىرى تۈپەيلى ئۇنى لىرىك شېئىرىيەتنىڭ يېڭى بىر شەكلى سۈپىتىدە كىشىلەرنىڭ قوبۇل قىلىشىغا كاشىلا بولدى.

مېنىڭچە، «مودېرنىزم» ئىبارىسى ئومۇمەن تۇرمۇش ۋە ئىجادىيەتنىڭ ھازىرقى زامان شەكلىگە قارىتىلغان بولۇپ، ئۇ ھازىرقى زاماندىكى مەلۇم تۈزۈمۈش ۋە سەنئەت ئېقىمىغا قارىتىلمىغان. بۇندىن باشقا، يەنە خاس مەنىدىكى «مودېرنىزم» ئىبارىسىمۇ بار. مودا، بىناكارلىق، رەسساملىق، ئۇسسۇل، مۇزىكا ۋە ئەدەبىياتتا ئۆز ئالاھىدىلىكلىرى بولغان «مودېرنىزم» ئېقىم ياكى شەكىللىرى بار. «گۈڭگا (غۇۋا)» شېئىرىي شەكىل، مېنىڭچە، دوقۇل «مودېرنىزم»گە خاس ھادىسە بولماي، ئۇ سۇبيېكتنىڭ ئوبيېكتنى بىلىش، ئەكس ئەتتۈرۈش، سۇبيېكت تۇيغۇلىرىنى ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىدىن بىرى. «مۇساپە»-كۆرۈش مۇساپىسى، ئۇچۇر بېرىشنىڭ قاتلام مۇساپىسى، تەسەۋۋۇر بوشلۇقىغا ھېس قىلىش ۋە ئىپادە بالداقلىرىنى قويۇش مۇساپىسى، ئاپتور، قەلبى ۋە كىتابخاننىڭ بايقىشى مۇساپىسى ... مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى گۈزەللىكنىڭ ئەستېتىك كاتېگورىيىسى بولغان «غۇۋالىق»نى مەيدانغا كەلتۈرىدۇ. ئېيتىش مۇمكىنكى، مەلۇم مەنىدە، غۇۋالىق گۈزەللىك

كۆرۈنۈشىنىڭ ئەفسۇنكار ۋە مەپتۇنكار شەكلىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئاتەشىن ئىستېتىك لەززەت يارىتقۇچ ئىقتىدارىغا ئىگە.

«گۇڭگا (غۇۋا)» لىق، بىرىنچىدىن، مەۋجۇتلۇقنى كۆرسەتسە، ئىككىنچىدىن، مۇساپىنى كۆرسەتكەچكە، ئۇ ئىزدىنىشنى تەلەپ قىلىدۇ. قاراڭ، چىن شاھزادىسى پەرھاتقا، ئەرمەن مەلىكىسى شىرىن «چاھارنامە»دە غۇۋا كۆرۈنگەن. شىرىننىڭ مەۋجۇتلۇقى پەرھات قەلبىگە ئىشق ئوتىنى سالغان بولسا، چىندىن ئەرمەنگىچە بولغان مۇساپە (باشقا مۇشكۈللۈكلەر بىلەن قوشۇلۇپ) بۇ ئوتنى پەرھات پائالىيىتى ۋە تەقدىرىنى بەلگىلىگۈچى يانغىنغا ئايلاندۇردى. دېمەكچىمەنكى، شائىر مەۋجۇت نەرسىنى غۇۋالاشتۇرۇشى، كىتابىخان غۇۋالىقتىن سىمانىڭ مەنە مېغىزلىرى چىقىشقا ئىزدىنىشى لازىم. بۇ ئىككى شەرت ئەھدىلىشەلەيدىكەن، بۇ خىل شېئىردى شەكىل ئەدەبىياتىمىزدا يىلتىزلىنەلەيدۇ. بۇ ماھىيەتتە، يەنىلا شېئىرىيىتىمىزدە لىرىزمنىڭ تەقدىرى بىلەن ئالاقىدار بىر تەرەپ قىلىنىدىغان ساھە.

6

شېئىرىيەت ئەنزارچىلىقىمىز — تونۇشتۇرۇش، رىكلاما (ئېلان خاراكتېرلىق تونۇشتۇرۇش)، باھا، تەنقىد، تەتقىقات، تەكلىپ- تەۋسىيە قاتارلىق ھەممە چەھەتلەردە تېخى «خارلانغان»، «ياتلاشقان» لىرىزمنى قايتا ئۆز نوپۇزىغا ئىگە قىلىش زۆرۈرىيەتلىرىنى چۇقان پەيدا قىلىسىگە كۆتۈرۈشتىن خېلىلا يىراق. كىشىنى ئېچىندۇرىدىغىنى، دەل بۇنىڭ تەتۈرىسىچە، لىرىزمنى بوغىدىغان بىر قاتار غەلىتە قاراشلار ھېلىمۇ پىكىر سەتھىدىن چىقىپ كەتكەن ئەمەس.

بىر قىسىم شېئىرىيەت كۆزەتكۈچىلىرى ئوخشىمىغان شېئىردى تۈردىكى ئەسەرلەرنى، ئوخشىمىغان ئىجادىيەت ئېقىمىغا تەۋە شېئىرلارنى ئۆزى قوبۇل قىلغان ياكى ياقلىغان بىر تۈر، بىر ئېقىمنىڭ كۆز قاراشلىرىنى مىزان قىلىپ باھالاشقا ئۇرۇنىدۇ. ئۇلار «رەختنى مېتىردا، سۇيۇقلۇقنى لىتىردا» ئۆلچەيدۇ، دېگەن ئادەتتىكى چۈشەنچىگىمۇ ھۆرمەت قىلغۇسى كەلمەيدۇ.

يەنە بىر قىسىم شېئىرىيەت كۆزەتكۈچىلىرى ئومۇمەن شېئىرىيەتنى، خۇسۇسەن لىرىك شېئىرلارنى نەسىردى ئەدەبىيات نەزەرىيىسى دەرسلىكلىرىدىكى كاتېگورىيە ۋە ئىزاھلار، يېزىقچىلىق قائىدىلىرىنى ئۆلۈك پېتى ئەينەن دەززە قىلىپ كۆزىتىشىدۇ. ئۇلار: «ئەدەبىيات تۇرمۇشنىڭ ئىنكاسى»، «تىپىك مۇھىت ۋە تىپىك قەھرىمان» قاتارلىق ھېكايە- دراما دەرىجىلىرى بىلەن لىرىك شېئىرىيەتكە نەزەر سالىدۇ.

يەنە بىر قىسىم شېئىرىيەت كۆزەتكۈچىلىرىمۇ بار. ئۇلار ئومۇمەن لىرىكىنى «ئۇلۇغۋار»، «قايناام- تاشقىنلىق»، «مەرد پەتچان» ئىجتىمائىي- ئەخلاقىي تېمىلاردىن چەتنەشكەن «چاكىنىلىق»، «ھېس- تۇيغۇ مەستانىلىكى»، «چۈشكۈنلۈك» دەپ قارىشىدۇ. ئېيتىش كېرەككى، لىرىزم چوڭ ئىجتىمائىي

ئېپىنىمۇ كۈچلۈك لىرىك ئىقتىدار بىلەن ئىپادىلەيدۇ. ئىبن سىنا «كىتابۇل ئىشق» ناملىق ئەسىرىدە مۇھەببەتنى پۈتكۈل كائىناتتىكى جىسىملارنىڭ كامالەتكە، ئەۋزەللىككە، مۇكەممەللىككە ئىنتىلىشى دەپ ئېيتقانىدى. ئۇ، سۇنغان تالنىڭ قايتا كۆكلەشكە، كېسەلچان كىشىنىڭ سالامەتلىككە بولغان ئىنتىلىشىنى ئەنە شۇنداق مۇھەببەت دەپ ئىزاھلايدۇ. مېنىڭچە، لىرىكا ماكرو ۋە مىكرو ئالەمنى، پىكىرنى قەلبلەشتۈرۈپ ئىپادىلەش مۇمكىنلىكىگە ئىگە.

يەنە بىر قىسىم شېئىرىيەت داخىللىرى، مۇھىمى شائىر ۋە تەھرىرلەر لىرىك شېئىرىيەتنىڭ ئەركىن ئىجادىي روھى ۋە ئەركىن كەيپىيات ۋە ئۇرغۇلىرىدىن چۆچۈيدۇ. ئۇلار پىسخولوگىيىدىكى مەلۇم ئەقىدە بىلەن ئۆز-ئۆزىنىڭ روھىيىتىنى تىزگىنلەش، ئۆز-ئۆزىنى مۇئەييەن روھىي تۈزۈلمە سېستىمىسىدا كونترول قىلىش دېگەن يۈزلىنىشكە ئادەتلەندۈرۈشنى ھەممىدىن ئەۋزەل كۆرىدۇ. نەتىجىدە قاتمال، تار، ھاياتىي كۈچتىن قالغان «جان بېقىمىش پەلسەپىسى» نى يادرو قىلغان روھىي گارازمىغا كىرىۋېلىشنى خالايدۇ. ھەيرانمەن، سازەندە چالغۇ قورالىغا، ئۇسسۇلچى جىسمانىي بەدىنىگە، شائىر لىرىك قەلبىگە (ئاددىي تىلغا ئەمەس) ھاۋالە قىلىپ لىرىك ئەسەر يارىتىدۇ. بۇ ئۈچ خىل سەنئەتنىڭ ھاۋالە شەرتى ئەركىن تەسەۋۋۇر ۋە ئازادە ئىدراكتىن ئىبارەت. شائىرنىڭ تىلى بىرونوبا ئوئېرنى ئوتتا كۆيدۈرگەن جاي ئەمەس تۇرۇقلۇق، ئۇ لىرىكىغا نېمە ئۈچۈندۇر دادىل كىرەلمەي، لىرىكىنى بوھرانغا يۈزلەندۈرۈپ قويۇشتى؟!

شېئىرىيەت ئەنئەنىچىلىقىمىزدا ئىلمىي تەپەككۇر ۋە ئەخلاقىي پەزىلەتكە زىت ئىللەتلەرمۇ بەزى-بەزىدە باش كۆتۈرۈپ قالىدۇ. مېنىڭچە، ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنى ھەر خىل ۋەزىن ۋە ژانىرلار ئوخشاش قەدىرلەنگەن، ھەر خىل ۋەزىن ۋە ژانىرلارنىڭ لىرىك ئىپادىلەش، تىل ئىشلىتىش ئالاھىدىلىكلىرى دەخلىسىزلەنگەن، ھەر خىل ۋەزىن ۋە ژانىرلارنىڭ ئۆزىگە خاس بەدىئىي لەززەت ۋە بەدىئىي باھا، ئۆلچەم ئۆزگىچىلىكلىرى بىر قەدەر روشەنلەشكەن شارائىتتىلا ئومۇميۈزلۈك گۈللەندۈرۈش مۇمكىن. بۇ ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە چەتنىڭ نەزەرىيىۋى دەستۇرلىرى بىلەن ئەنئەنىۋى ۋە ئەمەلىي ئىلمىي مۇھاكىمىنى قانات يايدۇرۇشنى؛ لىرىك شېئىرىي ئىجادىيەتنى ھەممە جەھەتتە قوللاپ، بۇ جەھەتتىكى ئىجادىيەت كۈچلىرىنى ئازاد قىلىپ، لىرىك ئىجادىيەتنى بوھراندىن قۇتۇلدۇرۇشنى ئالدىنقى شەرت قىلىدۇ.

7

شېئىرىيەت — ھېسسىياتنىڭ سىرتلىنىش ۋە ھېسسىياتنىڭ ھېسسىيات قوزغىتىش شەكلى سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەنىدى. ھېسسىيات تۈپەيلى لىرىزم شېئىرىيەتنىڭ تۇنجى تىنىقى ۋە دائىمىي يۈرەك سوقۇشى بولۇپ كەلگەن.

مەلۇمكى، ئىنسان پۈتۈن ھاياتىي ئىقتىدار تۈرلىرىگە، بىلىم تۈزۈل-

مىسى ۋە ئىجادىيەت ئىقتىدارىغا ئىگە، ئۆز سۇبيېكتىنى ئوبيېكتىپلەشتۈرە-لەيدىغان ئىجتىمائىي مەخلۇق. ئۇنىڭ روھىيەت دۇنياسى كۆپ قاتلاملىق. ئۇ پوتېنسىئال ئاڭ. ئالدىنقى ئاڭنى دائىمىي ھېسسىيات، كەيپىيات، خاھىش ۋە ئىنتىلىش سادىر قىلغان ھالدا، بەزى-بەزىدە ئاڭ مۇنبىرىدە مۇھا-كىمە ئېلىپ بارىدۇ. ئۇ تۇرمۇش ھادىسىلىرىنىڭ بىر قىسىم غەيرىي ماددىي ھېس ۋە تەسىراتلىرىنى ئۆزىنىڭ پوتېنسىئال ئاڭ ۋە ئالدىنقى ئاڭ سارى-يىغا چۆكمە شەكلىدە تىندۇرىدۇ، جەمغۇرلايدۇ. بۇ خۇددى «ئېيىق ئىنى»دەك ئۇنىڭغا دائىمىي، بىۋاسىتە، چىن مونولوگ ۋە كەيپىيات دەرگاھى ھېسابلىنىدۇ. تۇرمۇش چىنلىقى ئىنسان نەزىرىدە ئۇ ھازىر كۆرگەن ۋەقە-لىكلا بولماستىن، مۇھىمى، ئۇ كۆرگەن ياكى بىلگەن سان-ساناقسىز تۇرمۇش ھادىسىلىرىنىڭ ئۇنىڭ روھىيەت سارىيىدىكى چۆكمىلىرىدىن ئىبارەت بولىدۇ. بۇ چۆكمىلەر رېئاللىقتىن ئۇزاق ئۆمۈر بويى «تۇرمۇش تەجرىبىلىرى»، «تۇرمۇش تەسىراتلىرى» شەكلىدە توپلانغان ۋە شۇ شەخسنىڭ كىشىلىك قارىشى مايىلدارلىقى بويىچە ھېسسىلاشتۇرۇلغان بولىدۇ. بۇ چۆكمىلەر سۇ ئاس-تىدىكى تىنىملاردەك تۇرغۇن ھالەتتە ئەمەس، بەلكى گاھى كۆتۈرۈلۈپ، گاھى تۆۋەنلەپ، گاھى توپلىشىپ، گاھى تارقىلىپ تۇرىدىغان ھەرىكەتچان زەررىلەردەك دائىمىي ھەرىكەتتە تۇرىدۇ. ئىنساننىڭ بىر نەرسىگە نەزەر سېلىشى، بىر تەسىراتى، بىر كەيپىياتى ھەممىسى مۇشۇ ھەرىكەتچان زەررىلەر ئىشتىراكى بىلەن يۈز بېرىدۇ.

مېنىڭ قارىشىمچە، سەنئەتچى قەلبىدىكى تۇرمۇش-ئىجتىمائىي تۇر-مۇشنىڭ سەنئەتچى قەلبىدىكى مەنىۋى جۇغلانمىسىدىن ئىبارەت. بۇ ھەر قەدەمدە رېئاللىق بىلەن پوتېنسىئال ئاڭنىڭ روھىيەت شەكلىدىكى چۆكمىسى تەرىزىدە توپلىشىپ بارىدۇ. لىرىك شېئىرىيەت دەل ئۇنىڭ نۇتۇق شەكلى-دىكى رىتىمدار ۋە ئاھاڭدار فونىتالىشىشىدىن باشقا نەرسە ئەمەس.

ئىنسان ئۆز ھېسسىياتلىرى ئارقىلىق ھېسسىيات ۋە پىكىر زەرەتلىرى بىلەن تويۇنغان تۇرمۇش قاراشلىرىنى بەدەن ھەرىكىتىنى ۋاسىتە قىلغان ئۇسسۇل، ئاۋۇش ۋە چالغۇ مېلودىيىسىنى ۋاسىتە قىلغان مۇزىكا، سىزىق ۋە بوياقنى ۋاسىتە قىلغان رەسساملىق قاتارلىقلار بىلەن سىرتلاشتۇرىدۇ. بۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، لىرىك شېئىرىيەتنى ئىنسان ھېسسىياتلىرىنىڭ نۇتۇق ۋاسىتە قىلىنغان ئۇسسۇلى، مۇزىكىسى، ئاپتوپورترېتى دېيىش مۇمكىن.

8

كلاسسىك نېمىس پەلسەپىسىنىڭ ئەڭ زور ۋەكىلى گېگېل ئۆزىنىڭ «ئېستېتىكا» ناملىق كىتابىدا لىرىك شېئىرىيەتنىڭ مەيدە تېمىلاردىن ئۆل-مەس بەدىئىي ئەسەر يارىتىش فۇنكسىيىسى ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق دېگەن-نىدى: لىرىك شېئىر «ئايرىم سۇبيېكتنىڭ ئۆز - ئۆزىنى ئىپادىلىشى بولا-

غايىلىقى ئۈچۈن، تولىمۇ ئاددىي مەزمۇنلارنى ئىشقا سېلىش بىلەن قانائەتلەنگەندۇ»، «لىرىك شېئىر دەرھال غايىب بولۇپ كېتىدىغان ھېسسىيات، قەلب شادلىقى، چاقماقتەك غەم-ئەندىشىسىز مەغرۇر كۈلكە، ئىچ ئاغرىتىش، غەزەپ ۋە ھەسرەت، قىسقىسى، ھېسسىياتچان تۇرمۇشنىڭ بارچە قويۇق ياكى سۇس كۆرۈنۈشلىرى بىر دەقىقىدە مىڭ خىل ئۆزگىرىدىغان ھالەت ياكى بىر-بىرىگە تولىمۇ ئوخشىمايدىغان ئوبيېكتىلار قوزغىغان پارچە-پۇرات ئۇچقۇر تەسىراتلاردىن چۆكمە ھاسىل قىلىپ، ئۇلارنى ئىپادىلەش ئارقىلىق ئۇزاققا بەرداشلىق بېرىدىغان ئەسەر قىلىپ چىقىدۇ①».

لىرىك شېئىرىيەت رىتىملىقنىڭ شائىر قەلبىدىكى چۆكمىلىرى، بۇ چۆكمىلەرنىڭ يېڭى رىتىملىق بىلەن سوقۇلۇشىدىن پەيدا بولغان كەيپىياتچان ھېسسىيات فونتانلىرىنىڭ ئەركىن بەدىئىي شەكلىنى ئىگىلىگەندە شۈبھە يوق. لىرىك شېئىرىيەتتە رىتىملىق بىردىنلا غەيرىي رىتىمال چۆكمىگە ئايلىنىپ، ئۇ يەنە رىتىملىققا تەسىر كۆرسىتىدىغان بەدىئىي تۈسكە كىرىدۇ. روشەنلىكتىن غۇۋالىشىش ۋە غۇۋالىقتىن يېڭى روشەنلىككە يۈزلىنىشتىمۇ ئەھۋال خۇددى شۇنداق.

لىرىك شېئىرىيەت ھېسسىياتتىن ھېسسىيات پەيدا قىلىدۇ، چاقماقتىن ئوت تۇتاشتۇرىدۇ. بۇ يەردىكى ئىككىنچى (ھاسىلە) ھېسسىيات بىلەن تۇتاشقان ئوت بىرىنچى ھېسسىيات ۋە چاقماقتىكى ئۇچقۇندىن پەرقلىنىدۇ.

مانا مۇشۇ لىرىك شېئىرىيەت ئۇيغۇر شېئىرىيىتىمىزنىڭ ئەڭ قىممەتلىك ۋە ئەڭ كەڭ ئامىلى بولۇپ قالغان!

بىز ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە لىرىزمنى قايتىدىن تەكىتلىگىنىمىزدە، ئۇنىڭ ئىندىۋىدۇئال خاسلىقىنى؛ ئۇنىڭ سۇبيېكتىپ خاسىيەتلىرىنى؛ ئۇنىڭ پوئېتىكىلىقىنى؛ ئۇنىڭ پارچە-پۇرات كۆرۈنۈشتىكى، ئەمما چىن ھېسسىياتچان تېما تېپىلىرىنى؛ ئۇنىڭ ھېسسىياتتىن تۇغدۇرىدىغان «پىلىك»، «چاقماق»، «سىگنال» لىقىنى؛ ئۇنىڭ كۆڭۈلنىڭ ئېغىرلىق مەركىزىنى جەلپ قىلىشچانلىقىنى؛ ئۇنىڭ غۇۋا، ئەمما گۈزەل مەۋجۇتلۇق قىممىتىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ مايىللىق ۋە خاھىشچانلىقىنى؛ ئۇنىڭ تېز ھەرىكەتچان ۋە ئۆزگىرىشچانلىقىنى؛ ئۇنىڭ ھېسسىياتتىن ئەقىلگە ئۆتۈشچانلىقىنى؛ ئۇنىڭ بىزار ياكى زېرىكىشلىكتىن خالىي شېئىرىي لەززەتدارلىقىنى — ھېچبولمىغاندا مۇشۇ ئون بىر نۇقتىنى گەۋدىلەندۈرۈشنى تەكىتلەيمىز.

لىرىزم قويۇق ھېسسىيات چىنلىقى شارائىتىدىن كۈچلۈك لىرىك شېئىرىي لەززەت پەيدا قىلىدۇ. لىرىك شېئىرىي لەززەت شېئىرىيەتتىن زوقلانغۇچىنىڭ قەلبىدە پەيدا بولغان شېئىرىي شەكىلگە كىرمىگەن شېئىرىي كەيپىيات ۋە شېئىرىي ئىدىيە شەكلىدەك بولۇپ، ئۇ سېھىرلىك جەلپكارلىققا ئىگە.

① شۇ كىتاب، خەنزۇچە نەشرى، 3-توم، 191-192-بەتلەرگە قارالسۇن.

تەسەللى

(ھېكايە)

ئەنۋەر رەھىم

— قىزىم، گۆھەرخاننىڭ ئوغلىنى يوقلاپ قويۇڭلار، بىچارىنىڭ نەچچە كۈنلىكەلا ياتپتۇ...

— ......

جانان ئانىسى ئېيتىپ بەرگەن ياتاقنى ئاسانلا تاپتى. ئۇ ئىشىكتىن كىرىشىگەلا دېرىزە تەرەپتىكى كارىۋاتتا ياتقان بىمار خۇددى شۇنىلا كۈتۈپ ياتقاندەك بوغۇق، تىترەڭگۈ ئاۋازى بىلەن ئۇنى چاقىردى:

— جانان... جانان...

چاقىرغۇچى 26-27 ياشلاردىكى يىگىت بولۇپ، دەل جانان يوقلىماقچى بولغان كونا قوشنىسى گۆھەرخاننىڭ يالغۇز ئوغلى ئىلھام ئىدى.

جانان پالاتىسىدىكى باشقا بىمارلار ۋە ئۇلارغا قاراۋاتقان تۇغقانلىرى بىلەن سالاملىشىشقىمۇ ئۈلگۈرمەيلا ئىلھامنىڭ كارىۋىتى يېنىغا باردى. ئىلھامنىڭ سارغايغان يۈزىدە، نۇرسىز كۆزلىرىدە ۋە تىترىگەن لەۋلىرىدە ھەيرانلىق، خىجىللىق، شادلىق سۆيۈنۈشكە... ئوخشاش چىگىش ھېسسىيات ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. نېمىشقىدۇر جاناننىڭ يۈزىگە قارىيالمايتتى.

— ئولتۇرۇڭ جانان، ئولتۇرۇڭ،— ئىلھام دەرماتسىزلانغان تېنىنى كۈچەپ تەۋرىنىپ، ئۆرە بولماقچى بولدى.

— بولدى قوزغالماڭ،— جانان ئۇنى بىر خىل سوغۇققانلىق بىلەن مەيدىسىدىن يېنىككىنە بېسىپ قويدى. قەلبىدە بولسا كۆڭۈلسىز ئەسلىمىلەر، خىل-خىل پىكىرلەر داۋالغۇيتتى.

ئىلھام گويا كۈچلۈك ھاياجىنىنى بېسىۋالماقچى بولغاندەك ياكى جاناننىڭ كېتىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەندەك تىترىگەن قوللىرى بىلەن دەرھال ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى. لېكىن شۇئان يەنە بۇ ھەرىكەتتىن خىجىل بولغاندەك لاپپىدە جانانغا قاراپ قويدى. ئىلھامنىڭ مۇزدەك ياغاچتەك ئورۇق قولىغا تېگىش بىلەن گويا قانداقتۇر بىر ھاشاراتقا تۇيۇقسىز تېگىپ كەتكەندەك جانان بىردىنلا سىلكىنىپ تەنلىرى جۇغۇلداپ كەتتى. بىر نېمە دېمەكچى بولدى-يۇ، ئىلھامنىڭ چىرايىغا قاراپ توختاپ قالدى ۋە قولىنى تارتىۋېلىشتىنمۇ يالتايدى.

ياتاقتىكى باشقا ئۈچ بىمار ۋە ئۇلارغا قاراۋاتقان ئىككى ئايالنىڭ نەزەرى جاناندىن بىراقلا ئۇلارنىڭ قولىغا يۆتكىلىپ مىختەك قادالدى.

— بۇ خېنىم ئۇنىڭ لايىقى ئوخشىمامدۇ؟— دېدى قىرىق ياشلار چامىسىدىكى سېمىزلىكىدىن ئېڭەك گۆشلىرى ساڭگىلاپ قالغان ئايال.

— ياقەي، ئۇ دېگەنچۇ، ئەدلىيە نازارىتىدىكى ئەخمەتجاننىڭ ئايالى،—

دېدى 36 ياشلاردىكى سېرىق، يۈزى
سوزۇنچاق كەلگەن يەنە بىر ئايال.
ئۇ سۆزلەۋېتىپ ئاۋازىنى، ئەتەي
غەلىتە بىر خىل سوزۇپ، ئالغاي
كۆزلىرىنى شىپىلدىتىپ ئاجايىپ بىر
مەخپىيەتلىكنى ئېيتىۋاتقان كىشىدەك
يېنىدىكىلەرگە مەنىلىك قاراپ قويدى.

— جانان، مەن سىزگە يۈز كېلەلمەي-
مەن... مېنى كەچۈرۈڭ...— ئىلھامنىڭ
قاتتىق خىجىللىقتا قىينىلىپ تەستە
ئېيتىۋاتقان سۆزلىرى بالىنىستىدىكىلەر-
نىڭ ئۇلارغا بولغان قىزىقىشىنى
تېخىمۇ كۈچەيتىۋەتتى.

جانان دەماللىققا ئۇنىڭغا نېمە
دېيىشىنى بىلەلمەي قالدى. ئىختىيارسىز
ھالدا ئۆتكۈر كۆزلىرى ئىلھامغا تى-
كىلدى. قولىنى ئىلھامنىڭ قوللىرى
ئارىسىدىن قانداق تارتىۋالغانلىقى-
نىمۇ بىلمەي قالدى. تاپقارا قوشۇمى-
لىرى تۈرۈلدى. لەۋلىرى بىلىنەر-بىل-
مەس تىترەيتتى. ئىلھامنىڭ كېيىنكى
سۆزلىرى ۋە ھېلىقى ئىككى ئايالنىڭ
كۇسۇلداشلىرى قۇلىقىغا كىرمەيتتى..

بۈگۈن ئۇنىڭ ئىلھامنى يوقلاپ كې-
لىشى پەقەت ئانا سۆزىنىڭ ھۆرمىتى،
كونا قوشنىدارچىلىق ۋە يەنە... يۈ-
زىسىدىن ئىدى. ئەسلى ئۇ ئىلھامنىڭ
ئۆزىگە بىر نەچچە يىللاپ يوشۇرۇن
كۆيۈپ يۈرگەنىدىن كېيىن ئارقا-ئار-
قىدىن قويغان تەكلىپىنى قەتئىي
رەت قىلغاچقا باشقىلار بىلەن بىرلە-
شىپ، نەچچە قېتىملاپ ئەخمەتجاننىڭ
ئالدىنى توسۇۋېلىپ ئۇرۇپ، باش-كۆ-
زىنى قانغا بويىۋەتكەن ۋە توي كۈنى
ئەتەي ماجرا چىقىرىپ جاناننى كۆ-
چۈرۈشكەن ماشىنىلارنىڭ ئەينەكلىرىنى

چىقىرىۋەتكەنىدى... ئۇ، بۇلارنى مەڭگۈ
ئەپۇ قىلالمايتتى. لېكىن، ئىلھامنىڭ
جۇدەپ بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بو-
لۇپ قالغان ئاجىز، بىچارە، سولغۇن
ھالىنى كۆرۈپ ۋە ناماقۇللۇقىنى
ئاڭلاپ كۆڭلى بىردىن يۇمشاپ قالدى.
ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئوچۇق كۆڭۈل-
لۈك بىلەن ئۇنى ئەپۇ قىلغانلىقىنى
ئېيتتى.

ئىلھام گويا ئېغىر بىر غەم-ئەندى-
شىدىن خالاس بولغان كىشىدەك يېنىك
بىر تىنىۋالدى. كۆز چاناقلىرىدا
سىماپتەك ياش ئەگىدى. بۇ ھالنى
كۆرۈپ جاناننىڭ ئۇنىڭغا بولغان
ھېسداشلىقى قوزغالدى. بىردىنلا قۇلاق
تۈۋىدە ئانىسىنىڭ: «...بىر نەچچە
كۈنلىككىلا قاپتۇ...» دېگەن سۆزلىرى
ئاڭلانغاندەك بولدى. ئىلھامغا ئىچى
ئاغرىشقا باشلىدى. كۆڭلى پەرىشان
بولدى.

ئاھ بىچارە، تېخى ئون گۈلىنىڭ
بىرى ئېچىلماي تۇرۇپلا... —سىزمۇ
مېنى كەچۈرۈڭ، —جانان بۇ سۆزنىڭ
ئۆز ئاغزىدىن قانداق سىرغىپ چىقىپ
كەتكەنلىكىنى سەزمەي قالدى.

ئۇ نېمىشقا ئىلھامدىن ئەپۇ سورايدۇ؟
ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلغىنىنى، ئەخ-
مەتجان بىلەن توي قىلغىنىنى ئۈچۈنمۇ؟
ياكى... بۇنىسى جاناننىڭ ئۆزىگىمۇ
ئېنىق ئەمەس ئىدى. لېكىن ئىلھام
بولسا ئۆز ئالدىغا باشقىچە چۈشەن-
گەندەك قىلاتتى. چۈنكى ئۇ قاتتىق
ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتاتتى:

—ياق، ياق، سىز نېمىشقا ئۇنداق
دەيسىز؟— ئۇ ياش ئەگىگەن كۆزلىرىنى
جانانغا تىكتى، لەۋلىرى تىترەيتتى،

دېمەي سىلىقلاتتى، سۆزلىرى قولاشمايتتى.
— مەن ھېچنېمىگە ئەرزىمەيمەن. مەن
ئادەم ئەمەس. سىلەرگە مىڭلارچە نامە-
قۇل... سىلەرگە بەخت تىلەيمەن،
سىلەرگە...

جانان ئىلھامنىڭ بۈگۈن - ئەتىلا
ھەتتا ئۇنىڭ كۆز ئىچىلا جان ئۈزۈشى
مۇمكىنلىكىنى ئويلىغىنىدا كۆڭلى
قاتتىق پەرىشان بولدى. قەلبىنى
بىر خىل قورقۇنچلۇق ۋەھىمە چۇلغى-
ۋالدى. ئۇ قايتماقچى بولۇپ ئاستا
ئورنىدىن تۇردى. يۈرىكى رېتىمسىز
دۈپۈلدەيتتى. ئازراق تەسەللى بېرىپ
قويماقچى بولدى، لېكىن نېمە دېيىش-
شىنى بىلمەيتتى. خۇددى ئۆز ئاكىسى-
دىن ياكى يېقىن تۇغقىنىدىن ئايرى-
لىپ قالىدىغاندەك ئۆكۈندى، ئازاب-
لاندى. يوغان قوي كۆزلىرىدە ياش
ئەگىدى. «ئۇ ئۆلۈپ كېتىدۇ، ئۆلۈپ
كېتىدۇ» دېگەن تۇيغۇ قەلبىنى چۇ-
لغىۋالدى. ئۇ ھەممىنى ئۇنتۇدى. با-
لىنىتسىدىكى ئادەملەر، نەرسىلەر ئۇنىڭ
كۆزىگە كۆرۈنمەيتتى. كاللىسىدا غۇۋا
بىر ئوي پەيدا بولدى. سېھىرلەنگەن
كىشىدەك ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا
ئاستا ئالدىغا ئېڭىشتى. ئىلھامنىڭ
قاشلىرىغىچە چۈشۈپ تۇرغان چاچلىرىنى
قايرىۋېتىپ خۇددى مېھرىبان ئانىلار-
دەك ياكى كۆيۈمچان ھەدىلەردەك ياكى
سەبىي نارەسىدىدەك ئۇنىڭ پېشانىسىگە
يېنىككىنە سۆيۈپ قويدى.

گويا جانانىڭ ۋۇجۇدىدىكى ھارا-
رەت لەۋلىرى ئارقىلىق ئىلھامنىڭ
ئەزرائىلنىڭ كۆلەڭگىسىدە بارغانچە
مۇزلاپ كېتىۋاتقان بەدىنىگە بىردىنلا
ئىللىق، ئىسسىق ئېقىم تاراپ، بىلىن-
نەر - بىلىنمەس سوقۇۋاتقان يۈرىكى
يېڭى ھاياتىي كۈچ قوشۇلغاندەك
يەنە رېتىملىق دۈپۈلدەشكە باشلىدى.
ئۇ ھاياتىدا شۇ مىنۇتقىچە سەزمىگەن،
ھېس قىلىپ باقمىغان ئاجايىپ شېرىن
لەززەتكە، شادلىققا، بەختىيارلىققا
چۆمدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بالىنىتسىدا
ياتقانلىقىنى، ئەزرائىلنىڭ ئالقىنىدا
جان تالىشىۋاتقانلىقىنى... ھەممىنى
ئۇنتۇدى. ئىختىيارسىز ھالدا ياشلار
تۆكۈلۈۋاتقان كۆزلىرىنى يۇمدى.
قەلبىدە ئۆزى ئۈچۈن دۇنيادىكى ئەڭ
شېرىن لەززەتكە، چەكسىز بەختكە
بولغان تەشنالىق ئوتى لاۋۇلداپ
ياندى. ھېچنېمىنى سەزمەس مەستخۇش
ھالەتتە ئېڭىكىنى سەل كۆتۈرۈپ بىر
خىل خىيالىي ئىلتىجا بىلەن لەۋلى-
رىنى يېرىم ئاچتى.

جانان ئۇنىڭ مەقسىتىنى، توغرىسى
ئاخىرقى ئۆتۈنۈشىنى سەزدى بولغاي،
ئايدەك يۈزى شەپەقتەك قىزىرىپ كەت-
تى. شۇ مىنۇتلاردا ئۇنىڭ نېمىلەرنى
ئويلىغانلىقى ئېنىق ئەمەس، بەلكىم
ئۇ ھېچنەرسىنى ئويلاشقا ئۈلگۈرمىگەن-
دۇ. بەلكىم... ئۇ بىر خىل خىيالىي
تۇيغۇ ئىچىدە يەنە ئېڭىشتى. چوغدەك
قىزىل لەۋلىرىنى ئىلھامنىڭ گەز
باغلاپ قۇرۇشۇپ كەتكەن لەۋلىرىگە
يېقىن ئەكەلدى...

ھېلىقى ئىككى ئايال گويا بىر نەرسى-
دىن يىرگەنگەندەك يۈزلىرىنى پۇرۇش-
تۇرۇپ پاكىز پولغا شارتتىدە تۈكۈر-
دى. ئۈچ بىمارنىڭ ياشراق بىرسى
تەتۈر قارىۋالدى. قالغان بىمار
غەزەپتىن چەكچىيىپ كەتتى.

ئىشىك ئالدىدا خېلىدىن بۇيان
ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغان گۆھەرخان
ئانا بولسا «توۋا، توۋا» دەپ پىچىر-
لىغىنىچە ھەدەپ ياقىسىنى چىشلەيتتى.

تۇز قەسىدىسى

ئابدۇقادىر جالالىدىن

1

باشقىچە كۈيلەيدۇ ئالۋان مەپىسى
شاخلاردا تونىگەن قانداق بىر ئانار؟
كىلىپلا يوقالدى سىياھ پەنجىسى
پەنجىلەر كۆكتىدىن يوپۇرماق ياغار.
تۇغۇلدۇم خىيابان قۇشىنىڭ رەڭگىدە،
شاخلارنىڭ ئەۋجىدىن يۈكسىلەر ئاسمان
چۆكۈپ يەر يوپۇرماق قاينىمى ئىچرە،
قۇترىغان ئوت كەبى ئۆزىدۇ ھەريان.
بىلىسەڭلار، باغلاردىن باشلىنار يولۇم،
قىنىمغا ئىبادەت ئەيلىدىم ھەر ئان.
يوقالغان چاقماقنىڭ ئىخىر تىشىدا،
ئاھ، مىنىڭ جىملىقىم قىلىپتۇ جەۋلان.
تۇزۇتسام ئۆيۈمنىڭ كىسەكلىرىنى،
ئۆيلىرىم ئىزدىدى، تۇرۇشتى يوقلاپ،
ئىسىمدە، «خوش» دىدىم ئاداققى بىررەت
يەنىلا شۇ يەرگە كەلدىم دۇدۇقلاپ.

2

ھەي، قىنىم، تەرتىپلىك قۇشلار سەپىرى
قانىتىنىڭ مەۋجىدە يالتىرار ساپا،
چاقنىسا دىڭىزنىڭ قولىدا سەدەپ
قىلدىڭمۇ ئۇنى سەن تەۋرەڭگۈ نىشان
كۆرۈنۈپ كۆزۈڭگە شۇنچە دىلرەبا!؟
سەدەپ!
تۇز ئارا چايقىلىپ سوزۇلغان ئالقان.
قەيەرگە كۆچتىكىن بەزمىسى كۆزنىڭ،
ئاقىرىپ كۆرۈنەر شۇتاپتا جاھان.
ئاق!—
ھاۋادەك يامرىغان بابىل مۇنارى،
ئاقىنىڭ قىياسىغا چىقتىم يامىشىپ،
تەجەللى بولماقتا سۆيگۈم تۇمارى.
نىمە دەيمەن جەۋھەر رەڭگىنى؟
نىمە دەيمەن سەدەپ رەڭگىنى؟
نىمە دەيمەن تۇزنىڭ رەڭگىنى؟
ئاق!
نىمە دەيمەن ئاقنىڭ رەڭگىنى؟
دىڭىزدا خاراموش ئۈزگەن ئاق يەلكەن
يىراقتا ئىپەكتەك تۇزنىڭ رەڭگىنى.
ساھىلدىن كۆۋرىگەن ئاتەش بىر ئۆپۈك
ئاق قىلىپ تاۋلىدى تەنىنىڭ بەرگىنى.

3

نۇرلارنى سۈمۈرگەن ياھۇنىڭ چەرخى،
ئۆچمەكتە تۈندىكى تۈينىڭ ئەۋجىدە.
كۆي ئۆرلەپ بىر يۇتۇم تۇزنىڭ تەپتىدىن،
ئوتلارغا سىڭمەكتە زېمىندا زىدە.
تەقدىرنىڭ تىترەڭگۈ تارىنى بويلاپ،
تۇزلارنىڭ قۇيۇنى بارىدۇ ئاققا.
ئاي نۇرى قىروغا ئايلىنىپ تاڭدا،
چېچەكنى چىللايدۇ يىپيېشىپ شاخقا.
ئەي دەرەخ، پەسىللەر دەۋرىگەن دەمدە
بىر ئوچۇم ئاق تۇزنى سورۇدۇڭ كۆككە.
قاناتلار پەرۋازى تۇزلار ھىدىدىن
يىتىدۇ كۈچلىنىپ ساماۋى چەككە.
قىنى، تۇز، ئايان قىل ئەرشنىڭ پايانى
رىشتىنىڭ ئەگىزى باشلايدۇ قايان؟
لەززەتنىڭ يىلىنجاپ تۇرغان قاقچۈشى
ۋەزنىمنى كۆرسىتەر ئاچچىق تۇز سىمان.
كۆزلەرنىڭ شەبنەمگە يىغلىغان دەرەخ،

سۇخەنسىز ۋەزنىمنى قىلما قىتا كۆز نەك،
مەڭگۈگە ئوت ئالغان يۇمران لالىسنى،
قۇچما قىتا توك بىلەن تويۇنغان چۈنبەك.

4

ئۇيقۇچان تېنىمگە تۈگۈلۈپ ۋولقان
ھۆجەيرەم سانىدا ئېچىلار رۇجەك.
سۆكۈنات شەكلىدە ئۇخچۇدۇم زىنھار
بەھرىمدىن چۆللەردە ئېچىلار چېچەك.

لەھزىدە ئەسلىمدىن غايىب ئەمەن، يا تەمەن —،
قاشالىق قەبرىستان بەزمىگاھ ماڭا.
قەسەملەر تېغىدا چاپچىغان ئاتەمەن،
ئۇنتۇلغان قەترە تۇز نەزمىگاھ ماڭا.
ۋەھدەتتە ئۆزۈمنى ئەيلىدىم تەقسىم،
ئېيتىدۇ سىرىنى ماڭا ھەر نېمە.
ھاياتقا ھامىلدار قەتلىگاھ ئىچرە،
ئەي، كەپسىز يېزىقلار ئۆگەسەن نېمە؟

شېئىرلار

پەرھات تۇرسۇن

بوشلۇق

1

قوغلار مېنى
بىر ۋىلىسىپىت
ھېچكىم مىنمىگەن

2

قولۇمدىكى پاكىز بىر كىتاب
ئاپئاق بىر كىتاب
بولغانىمغان قىلچىمۇ
شۇندىلا ئەمەسمەن يېزىقنىڭ قۇلى
ئەركىنلىكتىن بولدۇم بەھرىمەن
ئاشۇ ئاپئاق بەتلەر يۈزىدە
كۆرەلەيمەن خالىغىنىمنى
بار ئۇندا
بار بولۇپ باقمىغان ئەڭ گۈزەل مىسرا
ئەڭ گۈزەل
ئەسلا بوپ باقمىغان يالىڭاچ رەسىم
ئەڭ ئوتلۇق بىر كۈيىنىڭ نوتىلىرىنى
شۇنىڭ بىلەن
تاشلىدىم يىغلاپ
ئاقتى يېشىم ئۇزاقتىن ئۇزاق

3

ئۆيۈم، سەن نەدە؟
ئۆيۈمنىڭكى يوقتۇر ئىشىكى
ئاھ!
كەڭدۇر نەقەدەر
ئىشىكسىز ئۆيلەر
چۈنكى
چۈنكى بولغاچ ئىشىكسىز

4

بەلكىم يولدا
ھە، بەلكىم ئۆيۈمدە
بىر ۋىلىسىپىت قوغلايدۇ مېنى
ھېچكىم مىنمىگەن

كۆدەك چېغىم بۇ
بىلمەيتتىم ئۇ چاغلار كىيىم كىيىشنى
ھە، بۈگۈن
كىتاب...
...كۆرەلەيمەن...

ئاچلىق ۋە مەستلىك

ئەتىمۇ سۈرگۈم بار ئاچلىق پەيزىنى
بى پەيزى ئالەمدىن تاپتىم شۇنىلا
يارىم بار شەھەرگە قۇستۇم مەستبولۇپ
... ...
كېمىكىن ئۇ تاشلىنىپ ياتقان كوچىدا

قولۇمدا ئازابنىڭ تارتىنچاق قولى
ھۆدۈقۈپ كېتىمەن بولۇپ كېتىشنى
ئاھ، تەنگە سانجىلار يامغۇر تامچىسى
يامغۇردا ھۆل بولغان ئۇ كىمنىڭ جېنى

جانانىمنىڭ پايپاقسىز ئاپئاق پۇتلىرى
كەتمەكتە يادىمدىن چىقىپ يىراققا
ئازابلىق كوچىلار نەقەدەر ئورۇق
ئىلىشىپ قالدىكىن ئۇچى قاياققا
تۇرىدۇ دەرەخلەر ئارا لەپەڭشىپ
گاھ ئوخشار تارتىپ بارغان يوچۇققا

بەك يىراق سىزدىلەر يامغۇر تامچىسى
نەلەردە قالغاندۇ بىچارە تېنىم
تۈگىمەس سوزۇلۇش قىسقىراشلارنى
بېشىمدىن كەچۈرۈپ بۇ يەردە روھىم
بوغۇلغان ئۈن كەبى بوغۇلۇپ گاھى
مەستلىكنى زارىقىپ كۈتەر بىتىنىم

چېگىش مەنزىرە

قۇمۇشلار تىترىشەر شورلۇق دالىدا
قۇرىغان لەۋلەرگە ئوخشايدۇ بۇ يەر
چاشقانلار سادىسى يېقىن بەك يېقىن
يېقىندۇر يۈرەكتىن ھەتتا ھىميالدىن
پۈررىدە قاچىدۇ پاتمىچۇق بەدەر.

بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارايمەن ساڭا
ئىلغىزلاپ ۋە لەيلەپ تۇرىدۇ جىسمىڭ
كۆلكىلىك تۇيۇقسىز ئۆلمەك بولغىنىم
ناخشىلار ساداسى ئاڭلانماس ماڭا
ئايدۇر گاسلىقىم چوڭقۇر گاسلىقىم

تۇرۇستىن كۆزۈمگە تامدى بىر تامچە
تۆكىدى كۆز يېشى بۇزۇق ئايالنىڭ
يۈرىكىم نەلەرگە چۈشۈپ قالدىكىن
قولىدا بارمىدۇ ئۆزۈكى يارنىڭ.

1999 - يىل

ــ ناسارا داماسقا

بىر دەھشەت ئېپكەلدى قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز
شۇم خەۋەر مۇنچىدا يۈرەر يالىڭاچ
ئاھ، نۇرلۇق قۇيرۇقى ئەجەب گۈزەل - ئۇز
چۈنكى ئۇ ئېچىرقاپ كەتكەن بەكمۇ ئاچ.

يۇپۇرۇلۇپ كەلمەكتە مېنىڭ روھىمغا
ئەجەلنىڭ ئۈنىدە ئۈنلەپ كۆچمە قۇم
مەنمۇ ھەم بىر گەۋدە بولۇپ ئۇنىڭغا
يىراقلاپ كېتىمەن بۇ يەردىن چوقۇم.

غايەت زور كېمىدە تەنھا قولۇمنى
بىلمەيمەن كۆتۈرۈپ كۆتكىنىم نېمە
ئۆلۈمنىڭ قولىدا كۆرۈنگەن يولۇم
بىلمەيمەن قەيەردىن يۈرگەن قەيەرگە.

ئاخىرقى موخۇركام كۆيدۈردى لەۋنى
ئۆلۈمدەك قاپقارا چېقىتى تىنىقىم
ئازابلىق كۆيۈكگە چالما پىرجەڭگى
مۇنكىرلار ئازابى يۇتتى كۆي ئارا
ئۆرتىنەر ئۆلۈكلەر لېكىن بىتىنىم

يالىڭاچلىنىش

سىمۋوللۇق مەنىسى يوقتۇپ دېڭىزنىڭ
ئاقماقتا زۇلمەتنىڭ چوڭقۇرلۇقىغا
مەنەندىن قۇتۇلدى، بىر سەزگۈ—سۆيۈش—
سىڭىشىپ دېڭىزنىڭ شاۋقۇنلىرىغا
تېنىمدىن ئاقماقتا تېنىدىگە يارنىڭ
يۇقۇملۇق كىشىلەرنىڭ مىكروبلىرىدەك
سىڭمەكتە يارغا ھەم يارىدىن دېڭىزغا
مەۋجۇدات مەۋھۇمات پارچە كېسەلدەك
قۇتۇلۇپ شائىرنىڭ نېرۋا تورىدىن
نازىلىنىپ يالىڭاچ ياتقان ئايالدەك
سۇرمەكتە پەيزىنى يالىڭاچلىقنىڭ
سىمۋوللۇق مەنىسى يوقتەكەن دېڭىزنىڭ

ئىككى شېئىر

تەلئەت قادىرى

مېنىڭ ناخشام

تىك چوققىنى قامالىغان بىركۈتنىڭ
كۆزلىرىدە سىڭىپ كەتسەم پەيزىدە.
قىيا تاشتىن قاڭقىپ كەتكەن دولقۇننىڭ
زەربىسىدىن مەن قايتىمەن ۋە يەنە.

جان قىينايدۇ بەلكى ئاچچىق سۆكۈتلەر،
ناخشىلىرىم ساداسى شاۋقۇن بورانىدەك.
باش سۆڭەكلەر ئۈنۈپ چىقار قوملاردىن
شېھىتلەرنىڭ ئاسىيالىرى—چوقانىدەك.

مەن يوقايمەن شۇندا گويا چاقماقتەك،
يەر شارىغا گۈلدۈرماما قالدۇرۇپ.
شۇ ناخشامنى دولقۇنلىرى دەريانىڭ
تەكرارلايدۇ قايتا-قايتا ياندۇرۇپ.

قەلبىمدە بىر قۇش

ئۇچۇرما بولۇپ قالغان بىر گۈزەل قۇش،
ياتىدۇ قەلبىمگە سالغان ئۇۋىدا.
يات-يات تىلا ئىنتىلىپ بەلكى تەمشىلىپ
زەڭگەررەك ئاسمانغا شۇڭغۇش ئويىدا.

ئۇ مېنىڭ قەلبىمنىڭ كاۋاكلىرىدا
تۇغۇلغان ئىدى، ھەم چىقارغان قانات.
روھىمنى ئۇزۇقى قىلىپ ئۇ قۇشنىڭ
قەلبىمنى قىلغانىدىم گويا كەڭ ھايات.

ۋە لېكىن چىدىماي بەلكى قۇش بۈگۈن
تەلپۈندى قاناتلار سىلكىپ كەڭلىككە.
يەنىلا بوپقالدى تۇتقۇن ۋە ئەسىر،
ئۇرۇلۇپ قەلبىمنىڭ چېكى-گىرۋەككە.

ئۆزۈمگە

مەمتىمىن مەمتىز

ئۆزۈمنى سۆيۈشنى بىلمەيمەن زىنھار،
ئۆزگىنىڭ سۆيۈشىگە ئېرىشەلمىدىم.
قەدەمدە پۇتلىشىپ يۈردۈممەن ھەر چاغ،
كۆڭلۈمگە شۈكرى قىلىپ يۈرمىگەچ دائىم.
ئۆتمەكتە كۈنلىرىم دائىملا تەنھا،
دوستلاردىن-كىشىلەردىن بولدۇممەن جۇدا.
ئىزدىسەم تاپالماس ئۆزۈمگە ھەمراھ،
ئۆمىدنى سۆيدۈممەن تاللىغاچ جورا...

ئىچىمدىن تۆكۈلۈپ كۈلمىدىم زىنھار، كۈلمىسەم، ھېچقاچان يۈرمىدىم خاپا،
مەن كۆرگەن كۈلكىنىڭ ھەممىسى يالغان. دۇنياغا چۈنكى مەن يىغلاپ يارالغان.

چۈش ئەمەس يا رېئاللىق

مۇھەممەتياسىن ئوسمان

بەرگلەردە شەبنەم يوق، ئىياقلاردا ناز - خۇلۇق
شاۋاقلاردا پۇراق ھەم، مەست بولمايدۇ كۆڭۈللەر.
سېنىڭ مېنى ئۇنتۇشۇڭ بولۇپ ئۆتكەن بولغۇلۇق،
ساڭا بولغان ئەقىدەم كۆزلىرىمدىن تۆكۈلەر.

خاھىشىمنى تامامەن سىڭدۈرۈۋەتتىڭ گۆرگۈمگا،
يۇيۇپ مەيلى زەمزەمدە، سەن بىر روھنىڭ قاتىلى.
قىيالماسلىق نەزەرىڭ نۇر چاچالماس يولۇمغا،
سوقۇلماپتۇ ئېڭىڭغا چۈنكى غۇرۇر پاسىلى.

بولدى كەتكىن، كېتىۋەر كۈلگەنلەرنىڭ كەينىدىن،
يىغلاپ تۇرۇپ سۆيگەنتىم، يەنە يىغلاپ قالىمەن.
ھەسرەت ماڭا قالغىنى بىۋاپانىڭ مەيلىدىن،
مەن ئاھ، بۇندا ھەممىگە مىسكىن نەزەر سالىمەن.

ئاختۇرمىسۇن ۋە ئېيكەن مېنى سوغۇق نىگاھلار،
مەن ئاۋارە بولمايمەن تەسكىن ئىزدەپ ئۆزگىدىن.
خالىمايمەن يانمىسۇن بىر رەت ئۆچكەن چىراغلار،
ئايان ماڭا كەلگۈسۈم ياساپ ئېيتقان سۆزۈڭدىن.

سەلكىن شامال نەھاجەت، چىقسۇن تاتتىق شىۋىرغان،
ئېپقاچمايمەن ئۆزۈمنى ماڭا كېرەك مالاللىق.
يامغۇر ياغسا ئورماندا سۆيۈشلەرنى قىل ھىمايات
مېنىڭ ئۈچۈن مۇھەببەت چۈش ئەمەس يا رېئاللىق.

دۇنيادا بىر قىز، ئاشىق يۈرىكىم

ئالىم تۇرسۇن

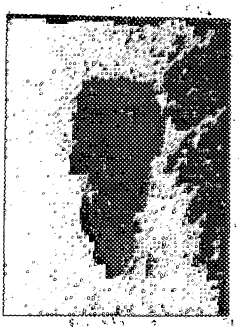

ئاپتور 1969 - يىلى 1 - ئايدا لوپنۇر ناھىيەسىدە تۇغۇلغان. 1988 - يىلى لوپنۇر ناھىيەلىك 1 - ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، قەشقەر سىنەن شۆبىسىنىڭ تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا قوبۇل قىلىنغان. 1991 - يىلى ئوقۇش پۈتتۈرۈپ لوپنۇر ناھىيە گۈلباغ يېزا ئاقچىكە كەنتىدە، 1992 - يىلىدىن باشلاپ لوپنۇر ناھىيەلىك 1 - ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ.

ئۇ 1989 - يىلى «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان «سۆيگۈ» ناملىق شېئىرى بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت سېپىگە كىرىپ كەلگەن بولۇپ، ھازىرغىچە «سېغىنىش ھېسلىرى»، «ئانىجان، ئەلمىيەك ھايات ناخشىسى»، «مەغرۇرلۇق مۇنارى يىگىرمە يېشىم»، «بەشىنچى ئوكيان مەرسىيەسى»، «ئېيتمىدىمۇ، قەشقەر يوللىرى»، «خەير - خوش، مەن تۇنجى سۆيگەن ئىشقىم»، «ئۇنۇتمان تەزكىرىسى» قاتارلىق 100 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرلىرى ھەر قايسى ئەدەبىي ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنغان.

ئۈمىدۋار يۈرىكىم مۇقەددەس ئىلاھ

مەن قۇياش نۇرىدا ياشارغان ۋۇجۇت
مەغلۇبلۇق كېچەمگە ياقىدۇ چىراغ.
تەڭرىنى ئەھدىدە تۇرغۇزدۇم كۆپ رەت،
ئايرىدىم ئۆزۈمنى ئەمرىدىن بىراق.

غالىبلىق ئىستىكىم تۆكەر تال - تال نۇر
خىزىرلىق دەۋاسى قىلمىدىم ئەمما.
ئەيلىدىم ئادەملىك روھىمغا قۇدرەت،
كۆلكەمدە يېشىلدى تالاي مۇئەمما.

روھىمنى توڭلاتتى قاتتىق زىمىستان،
ئېچىلدىم شۇنىڭدىن خۇشبۇي گۈل بولۇپ.
ئىستەكلەر غارىغا كىردىم نەچچە رەت،
ئۈچىنچى كۆزۈمنى نۇرلۇق ياندۇرۇپ.

ئۆزۈمنى ئۆلتۈردۈم، تىرىلدۈردۈم كۆپ،
ئادەملىك لايىھەم بولمىدى تامام.
تەڭرىنىڭ سەۋرىسى ئاشقىچە بەلكىم،
بۇ تەكرار يېڭىلاش قىلىدۇ داۋام.

ئىنسانلىق قۇدرىتىنى كۆزگە ئوخشىتىپ،
قايغۇغا يول قويۇش قاتتىق بىر گۇناھ.
ئۈمىدۋار روھىمدىن ھەيكەل قاتۇرۇپ،
شۇڭلاشقا ئۆزۈمدە چاقناتتىم ئىلاھ.

قايغۇ

يۈرىكىمدە ئۈزۈپ يۈرگەن بېلىقچى كىمدۇ؟
سۈزۈپ يۈرەر سانسىز تورلار بېلىقلىرىمنى.
يوقالمايدۇ دىل كۆكىمدىن نېمىشقا قايغۇ؟
ھەسرەت ھەيدەپ ئوۋلاپ ئالدى تىنچلىقلىرىمنى،

يۆگەلمەكتە ھەشقىپىچەك غولى بويۇمغا،
سۇغارماقتا بۇلاقلىرىم ئۇنى ئۇھسىنىپ.
تون - سەرپايلار تىكىلمەكتە شۇتاپ تويۇمغا،
ياش تۆكمەن كىملەرگىدۇر مەخپىي تىۋىنىپ.

قارا كۆزۈم قارشىسىدا قارا بىر قول بار،
ئۇزاتماقتا تۈزۈپ كەتكەن بىر دەستە چېچەك.
ھەممە جايدا گۈل-چېچەك بار، يۈرىكىمدە قار،
كەچكۈزدەكلا سىيرۇلمەكتە ماڭا كېلەچەك.

مەجرۇھلانغان يۈرىكىمنى كىمگە كۆرسەتەي؟
دىل ئازارسىز پاك سۆيگۈنى كىملەردىن كۈتەي؟!

مەغرۇر قەلئە

مەن ئويلايمەن سېنى قەلئە دەپ،
ئىشىكلىرىڭ تاشتىن ياسالغان.
مەن يىراقتىن كۆپ كۆرگەن سېنى،
بىراق ساڭا كىرىپ باقمىغان.

مەن ئويلايمەن مەغرۇر قەلئە دەپ،
ئىشىكلىرىڭ مەھكەم تاقالغان.
سەيلىچىلەر كەلسىمۇ كۆپ رەت،
ھېچ كىشىنى قوبۇل قىلمىغان.

مەن ئويلايمەن سېنى قەلئە دەپ،
كىرىشكە يول ئىزدەپ يۈرىمەن.
جەزمەن بىر كۈن ئېچىلار ئىشىك،
تۇنجى بولۇپ ئۆزۈم كىرىمەن.

كۈز

ياپراقلار شىلدىرى غەمكىن كۈي بولۇپ،
تۆكۈلەر مۇڭ باسقان جىمجىت داللىغا.
مۇقەددەس پەسلىنىڭ مىس گۈلى سولۇپ
چېچەكلار ئالتۇنرەڭ زېمىن باغرىغا.
قار كەبى تۈزىدى گۈللەرنىڭ بەرگى،
خازانلار سەلكىندە يۈرىدۇ ئۇچۇپ.
ئالتۇن تار ئەۋجىدە يىغلايدۇ يۈرەك،
ئۆتكەندە مۇڭلۇق كۈي دىللارنى قۇچۇپ.
پۇشۇلداپ قوزغالغان پويىز گۈدۈكى
كۆزلەرنى بېزەيدۇ ئاچچىق ياش بىلەن.
ئاخىرەت ھەسرەتلىك پۇلاڭلاتقان قول،
تۆكۈلگەن خازانى ئەسلىتەر چەۋمەن.
جۇدالىق كۈيىگە بۆلۈنۈپ دۇنيا،
يىغلايدۇ ئېيتقۇسىز ھەسرەتكە چۆمۈپ.
سەن بىلەن شادكۈلگەن كۈنلەر مەھبۇبەم،
خازانلار ئاستىدا قالدى كۆمۈلۈپ.
سىرغىدى نادامەت ياشلىرىم ئاستا،
قالغاندا ئۇ كۈنلەر شېرىن چۈش بولۇپ.
ئاڭلىنار قايغۇلۇق دىلىمغا گويا،
ياپراقلار شىلدىرى غەمكىن كۈي بولۇپ.

شېئىرلار

كورەشجان ئۆمەر

ئادەم ئىزدەش ئېلانى

ئولجا ئۈچۈن كەتكەن ئىتىم چىقىپ،
ئىشىكىمنى چەكمىسۇن تېخى،

كۆزۈم ئىچكىرى، قاشلىرىم ئېگىز...
چاچلىرىم قوڭۇر، بەدىنىم قارىدەك...
مېھرىدىئانلاردا كۆرسەتكىلار ئەگەر،
ماڭا تېزدىن بېرىڭلار خەۋەر!

چۈشتىكى ئۇرۇش مەنزىرىسى

شەھەر يىغلار بوۋاق بالىدەك، دىۋانە چال دېمەكلا قىلار،
ئانا ياتار ھىلىنىپ. قانغا تومۇرلاردا قاتقان يوللارغا.

دېكابىر ئاخشىمى

ئۇزاق كېچىلەر كېلىندۇ ئۇچۇپ،
چۈش چىرمىغان قىزغۇچ يوپۇرماقلاردىن.
خەت تاپشۇرۇۋالغان قوللاردا
گىلەرەك تىترەكلەر كۆۋەجەيدۇ مۆزدىكىدەك.
تۇمانلىق بۇ كېچە
غېرىبسىنار يالغۇز ئاياغ تىۋىشى.
قار ئالىمىدىكى ياڭراق ئۇ گەۋدە —
(پورترېتى پىكاسونىڭ)
مىدىرلايدۇ تەڭكەش قىلىپ ۋاقىتقا.
پۈتكەن ماي بوياقلار ئېلىپ چىقىپ كىشىلەر بۇلۇڭدىن،
چىلاشتۇرۇپ ھەسرەتكە تۇغۇمىنى سەنەملەرنىڭ.
سالدۇرۇپ تاشلانغان گىلەرەك يوپۇقلار
ئەسلەنمەيدۇ كۆز يېشىمسىمان كېلەچەكتە.
ئۈركۈپ كەتكەن مۈشۈكلەر توپى
ئايلىنىپ كېتەلمەس
تۇسۇلۇپ تۇرغان بەكلا قېلىن قاراڭغۇلۇقتىن.
بىز چوڭ بولغان ئاشۇ تاغلىق يۇرت،
ئۇچۇپ ئۆتەر شەھەر ئاسمىنىدىن.
قاراپ قالىمىز ئىنىم ئىككىمىز،
... ئانا ... ئانا ...
ھەسرەتلىك تىنىقلار ۋىژىلدىتىپ كۆيدۈرىدۇ تۇتاش تىنىقلارنى،

كۆيۈپ تۇرغان جەزىرىلەردە
تىنەپ يۈرەر شۇنچە قەدىمىي ئاسىي روھىمىز.

ئۇلار پەقەت ... پەقەت ئاشۇ روھ
كالىندارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى رەقەملىرىنى
تاشلاپ ئۆتۈپ كېتىدۇ بىزگە ئېغىردىن ئېغىر.

ئانا ...! دادا ...!
ئۇچۇپ كېلىڭلار تاغلىق يۇرت بىلەن
روھىم نۇر ئەمگەن كۆز نىكىگە شەھەرلەرنىڭ.

ئۆتۈشمە كۆۋرۈكلەر بەك كۆپ بۇ جايدا
ئۇ، مۇزنىكا رەقەملىرىدەك
يېقىنلىشىدۇ چۇچۇلۇپ تۇرغان تارلارغا.
بارماقلار ئەزەلدىنلا مەۋجۇت ئەمەستەك
سىڭىپ كېتەر تاغ سۈيىنىڭ شوخلۇقلىرىغا.
يۈز بېرىدۇ شۇنداق بىر ئىشلار
كېچە ئاسمىنىدا ئۆچكەن ئۇچقۇندەك.
غايىب بولۇپ كېتىدۇ يەنە.

ئاھ! ئۈزۈك مىسرالار، ئۈزۈك مىسرالار
چېتىلغان سىلەر دادامدىكى ... ئانامدىكى ...
ئەجەبمۇ خۇش يۇراق تەسەۋۋۇرلارغا.
ئۇچراشساق دەيمەن،
يۇلتۇزلاردەك يىراقتا تۇرغان ئالۇچىدەك نېپىز لەۋلەردە.
ئىسسىق - تۇتەككە تولغان ۋوگزالدا
يۈگۈرسەك ... يۈگۈرسەك ... يۈگۈرسەك ...

شەبنەم كۆز يېشىدۇر گەچكى قۇياشنىڭ

مۇھەممەتتۇرسۇن ھەسەن

سەگىدى زېمىننىڭ غۇبارسىز كېچىسى،
ئاخىرقى شولىلار ئۇپۇق مەگزىدە.
شەبنەم كۆز يېشىدۇر كەچكى قۇياشنىڭ،
يالتىرار مەرۋايىت ياپراق بەرگىدە.
يىراقتىن يېيىلىپ كەلمەكتە گۈكۈم،
سېغىنچىم تاقەتسىز يوق ماگاسىرداش.
تۇرىمەن يۆلىنىپ قېرى سۆگەتكە.
تەنھالىق كۈيۈمگە شامالار دىلكەش.
ھىجرانلار سىلكىتىپ كىرپىكلىرىمنى،
كۆپەيدى تامچىلار يۇمران چىملاردا.

گويا شام نۇرىدەك ھالسىز يۈرىكىم،
بىر سۆيگۈ مۇڭسىرار قەلبىم قېتىدا.
ئاداققى تەبەسسۇم ئۆچتى ئورمانىدىن،
تىڭلايدۇ قەلبىمنى سۈكۈتلۈك ئاسمان.
ۋىسالسىز سۆيگۈدىن تىلىمە يەنە مەدەت،
خىيالەن بىر روھقا ئەگىشىپ پىنھان.
ئالدىمدا پەقەتلا دەريا دولقۇنى،
لەۋ ياقارسا ھالغا يېنىش - يېنىشلاپ.
ئايرىلىش كۈيىنى ئېيتار تومۇزغا،
چۈشەر كۆك سەتھىدىن شەبنەم تامچىلاپ.

مۇئەككەل

غوجەمەت مۇھەممەت

كەلگىن گۆھەر تۇغمىساڭ، تۇخۇم تۇغقىن كۆك تۇخۇم،
پالاق بولماس كىمنىڭ سۇنۇپ كەتسە ماچتىسى.

كۆلچەك قازدىم سەن ئۈچۈن، ئىچكىن زەھەر بىر يۇتۇم،
ئەمەس ھەسەل سوۋۇلغان ئەزرائىلنىڭ قاچىسى.

كۈنلەر ئۆتۈپ مەن ئۆلۈپ، لەيلەپ چىقار ھاۋاغا،
شېھىتىر بولۇپ تىنىزلىگەن ئاۋاققىنىدە چەستىم.
ئۆلۈم بىلەن باشلانغان چەكسىزلىكتە چېگرا يوق،
تەگرى مېنى دۇدۇقلاپ ئوقۇپ يۈزەر بىتتىنىم...

ھەيھات دەيمەن مەنىڭ ھەيھات، كۆزۈم ئاچسام قاراڭغۇ،
كۆزۈم يۇمۇپ كۆرىمەن بۇ ھاياتنى مۇكەممەل.
قول بولغۇم بار روھىمغا، ئۇ ياشايدۇ قەيەردە،
ئۆلۈم، ئۆلۈم، ئۆلۈمدۇر مەن چوقۇنغان مۇئەككەل.

رەڭدار نەپەسلەر

ئەمەت يولداش

سەۋدالىقنى باشلاپ تىنۇشىنىڭ،
ئۈچۈپ ئۆتتى مەھەللەڭ تامان.
ئاق شولىلار يېپىنىز مارجانىدەك،
سەكرەپ چۈشەر يوللارغا لەرزان.

ياپراقلاردا قاناتلىق يۇلتۇز،
بوستان چېچىمىڭ يەلپۈيدۇ شامال.
كېچىلەردە سېغىنچىڭ بىلەن،
چۆچەك بولۇپ قالىدىڭ ئېھتىمال.

قومۇشلۇقلار تارتقاندا يەپەك،
كېلەر قىزلار توقۇشقا ئۈنى.
چاڭگالىدىكى ئازغىن تورغايلار،
سۇنار ئاڭا «چۇ - چۇ» لىرىدىنى.

شورلۇقلارغا پاتار نازۇك ئىز،
لەپەڭلەيدۇ كۆتۈش قىرلاردا.
سۆيگۈلەردە چايقىلار سەھرا،
سېھىرلىنىپ ياڭراق چىرلاردا.

شېئىرلار

ئوسمان قاۋۇل

سەن مېنىڭ چوغلۇقۇم - چوغلۇقۇم ئەبەد

سەن مېنىڭ چوغلۇقۇم-چوغلۇقۇم ئەبەد،
لېۋىڭدىن تۆكۈلەر ئوماق جىلمىيىش.
نەزەرىڭ پەلەكتە كېزىدۇ مەغرۇر،
مەڭزىڭدە ئۇخلايدۇ تاتلىق بىر سۆيۈش.

سەن مېنىڭ چوغلۇقۇم-چوغلۇقۇم ئەبەد،
نازلىرىڭ ئالەمگە ياقار ئوت-ئاتەش.
تولغىنىپ بېقىشىڭ شۇنچىلىك نەپىس.
گۈزەلسەن، ئامەتتۇر ساڭا قۇت تىلەش!

سەن مېنىڭ چوغلۇ قۇم-چوغلۇ قۇم ئەبەد،
بىر قۇشمەن يېنىڭدىن سايراپ كەتمىگەن.
سەندىكى نازاكەت يەڭگا نەلىمقى،
كۆڭلۈمنى بىردەممۇ ناشاد ئەتمىگەن.

سەن مېنىڭ چوغلۇ قۇم- چوغلۇ قۇم ئەبەد،
سوغ-جۇتتا سولىمىغان خىسلىتىڭ ئۇلۇغ.
يۈرىكىڭ يالقۇنجار چوغ بولۇپ گويا،
شۇ چوغدەك ئوبرازىڭ دىلىغا ئويۇقلۇق...

ساھىلدىكى بىر كونا قولۋاق

1

ساھىلدىكى ئەي كونا قولۋاق
ئازابىمنى ئېلىپ كەت يىراق.
ئۈتۈندۈم قەلبىمنى ساڭا ھېلىلا...

2

نى-نى سۆيگۈلەرگە بولدۇڭسەن گۇۋاھ،
قاغجىراپ سىلىقلانغان گىرۋەكلىرىڭدە.
يۈمران كاسسىلارنىڭ قالدى ئىزناسى!
سايەڭ بولالمىدى كۆزلەرگە پەردە،
يوچۇ تۇڭىنا سىڭدى مۇڭلۇق گىتار ناۋاسى!..

3

تىنتىيدۇ كۆزلىرىم مەيىنەت قىرغاقىنى،
ئەي، ئەبجەق، ئوماق قولۋاق
مەپتۇن مەن ساڭا...

(بېشى 5 - بەتتە)

مۇقاملىرىنىڭ ئاھاڭلىرى ئادەملەرگە ئىختىيارسىزھالدا ئالاھىدە بىر كەيپىيات بەخش ئېتىپ خۇشاللىق ئۇستىگە خۇشاللىق ئەۋج ئالدى.

زال ئىچىدە ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئۇيغۇر خەتتاتلىرىنىڭ ئەسەرلىرى، مىللەتنىڭ نەچچە مىڭ يىللىق بىباھا سەنئىتى كۆز ئالدىمىزدا نامايان بولۇپ تۇراتتى. كۆرسەڭمىزمۇ يەنە كۆرگىمىز كېلىپ تۇراتتى.

بۈگۈنكى ئىقتىسادىي قىيىنچىلىق يىللىرىدا ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ خۇشاللىقىغا سەۋەبچى بولغان بۇ كۆرگەزمىنى ئۇيۇشتۇرغان «تەڭرىتاغ» شىركىتىنىڭ مەسئۇل يولداش مۇھەممەتجان ھەمرايېۋ ۋە «ئىنتېر - ئاسىيا» شىركىتىنىڭ پرېزىدېنتى كامىلجان يولداشۇلارغا چىن دىلىمىزدىن مىننەتدارلىق بىلدۈرىمەن ۋە قولۇمنى كۆكسۈمگە قويۇپ تەزىم قىلىمەن.

كېرىم بەھرىيېۋ
تاشكەنت شەھرى

نىگار جىلۋىسى

(نەسىرلەر)

تۇرسۇن مۇھەممەت

ئاپتور 1963 - يىلى 8 - ئايدا قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئوپال يېزىسىدا تۇغۇلغان. 1986 - يىلى شىنجاڭ داشۆنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن، ھازىر «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە مۇھەررىر، مۇخبىر بولۇپ ئىشلىمەكتە.

ئاپتور 1986 - يىلى «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان «قىيانلىق دەريا پوۋېستىدىكى پېرسوناژلار ئوبرازى ۋە ئۇلارنىڭ يارىتىلىش ئالاھىدىلىكلىرى» ناملىق ئوبزورى بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت سېپىگە كىرىپ كەلگەن. شۇنىڭدىن كېيىن ھەر قايسى مەتبۇئاتلاردا «سەرسان خىياللار»، «دېڭىز»، «بەخت»، «كۈلكە ۋە ياش»، «ئارمان» قاتارلىق يىگىرمىگە يېقىن نەسرى ئېلان قىلىنغان، ھازىر ئۇ «خىياللار ساھىلى» ناملىق نەسرلەر توپلىمى ئۈستىدە ئىشلىمەكتە.

سادا

ئانا دىيار تۇپرىقى مەن ئۈچۈن قىممەتلىك ماھۇق تۇشەك. ئاقەتسىزلىنىپ تۇپراققا ئۆزۈمنى تاشلايمەن، قۇلىقىمنى يۈرىكىگە يېقىپ غايىب سادالارنى ئاڭلايمەن. سادالارغا جۆر بولۇپ كۈلىمەن. سادالارغا جۆر بولۇپ ئۆلىمەن. سادالاردىن مەست بولغاندىن كېيىنلا بۇ دۇنياغا قايتىپ كېلىمەن. بۇ سادالارنى يەر تەۋرىگەندە پەيدا بولىدىغان دولقۇنلار ئازغاشتۇرۇۋېتەلمەيدۇ، قوترىغان جۇدۇن - چاپقۇنلارمۇ ئارىلاشتۇرۇۋېتەلمەيدۇ. جىن - شايتانلارنىڭ ۋارقىراپ - جارقىراشلىرىمۇ بېسىپ كېتەلمەيدۇ.

تاش

يەر ئاستىدىن قېزىۋېلىنغان تاش گوياكى بىر ئەينەك. مەن ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇرۇپ كىملىكىمنى بىلىۋالىمەن.

يەر ئاستىدىن قېزىۋېلىنغان تاش، تاش يۈزىدە ئاتلارنىڭ چېكىم - چېكىم تۇياق ئىزلىرى. ئات ئۈستىدە ئولتۇرۇپ يېنىش - يېنىشلاپ قارىۋالىمەن.

يەر ئاستىدىن قېزىۋېلىنغان تاش، جاھاننامە ئەينىكى. ئاشۇ ئەينەككە قاراپ ئولتۇرۇپ تەقدىرىمنى كۆرۈۋالىمەن.

تىلسىم

چەكسىز كەتكەن قۇملۇق، گويا كى تىلسىم. كۆز يەتكۈسىز قۇم بارخانلىرى ئارىسىدا تارىخ يالدامىلىرىدىن پۈتكەن بىر ئۆي قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ. ئىشىكى ئالدىدا نەچچە مىڭ ياشلارغا كىرگەن بىر نىگار جىلۋە قىلىدۇ. ھەممە كىشى ئۇنىڭغا ئىنتىلىدۇ، ئۇنىڭغا تەلپۈنىدۇ. ئۆتمۈشۈمنىڭ سىرلىرى يوشۇرۇنغان قۇتىنى ماڭا سۇنىدۇ. ھەممە كىشى ھەيرانلىق بىلەن ماڭا تىكىلىدۇ، تەلمۈرىدۇ.

مەن ئاشۇ نىگارىمنىمۇ، ئۇ ماڭا ئۇزاتقان قۇتىنىمۇ تونۇدۇم. كەل، ساڭا كۆز تەگمىسۇن ئۈچۈن، نازۇك بوينۇڭغا يۈرىكىمنى تۇمار قىلىپ ئېسىپ قوياي!

كۈتۈش

ھەر كۈنى كەچتە، ئۇ ئۆز ئاشىقىنىڭ خىيال سارايلىرىغا كىرىپ كېلىدۇ. ئۇنىڭ كېچىسى ئاشىقىدىن سادا كۈتۈپ ئۆتىدۇ.

ھەر كۈنى ئەتىگىنىدە، ئۇ سايىسىزلىغان مېھمانلارنى كۈتۈۋالىدۇ. ئۇلارنىڭ قاتارىدىن ئاشىقىنى تاپالماي، ئويچان كۆزلىرىدىن ياش تۆكىدۇ.

نادامەت يىغىسى

مەن ھەر قېتىم نىگارىمنىڭ ئاشۇ سىرلىق كەپە ئىشىكىدە تۇرۇپ ماڭا ھەدىيە قىلغان جىلۋىسىنى ئەسلىگىنىمدە، غەيرەتلىنىپ كۈلىمەن.

مەن ھەر قېتىم ئاشۇ نىگارىمنىڭ يەر ئاستىدىن كېلىۋاتقان تاتلىق ئىڭرىشىنى ئاڭلىغىنىمدا، نادامەت يىشى ئۆكسۈپ ئۆلىمەن.

گۈلدەستە

مەن باھاردا بىر دەستە گۈل تىزىپ لوڭقىغا سېلىپ قويدۇم، كۆز تەگمىسۇن دەپ ئۇنى قەلب قەسىرىمگە يوشۇردۇم. ياز كەلگەندە باشقىلار گۈل دەستىلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈشۈپ شادلىق بەزمىسى قۇرۇشتى. مەن بەزمىگە قۇرۇق قول باردىم ۋە ئۆزۈمنىڭ ئازغانلىقىنى ھېس قىلدىم.

كۈز ۋە قىش مەۋسۇمىدە، ئەقتۇشلىرىم كۆز ياشلىرى بىلەن يۇيۇپ، يۈرەك قانلىرى بىلەن سۇغارغان گۈللىرىنى كۆتۈرۈشۈپ، بىر-بىرىنى مۇبارەكلەشتى. مەن قەلب قەسىرىمنى ئاختۇردۇم. ئەمما، ئۇنىڭدا گۈلدەستە تۇگۇل قۇرۇپ كەتكەن گۈل بەرگىلىرىمۇ يوق ئىدى. مەن ئۇلارغا ھاسىرلىنىۋاتقانلىقىمنى سۆزلەپ بەردىم.

ياندۇرقى يىلى باھاردا، مەن گۈلدەستە تىزىش ئىستىكىدە باغچىلارنى كەزدىم. لېكىن، ھېلىقى باھاردا دەستە تىزغان گۈللىرىمگە ئوخشايدىغان

گۈللەرنى تاپالمىدىم. مەن دوستلىرىمغا ھاياتىمنى قايتىدىن باشلاش قارارىغا كەلگەنلىكىمنى ئىقرار قىلدىم.

بۇلبۇلنىڭ نالىسى

غۇنچىلىرىم، سېنىڭ گۈزەللىكىڭ، سېنىڭ خۇشپۇراقلىرىڭ چېچىكىمنىڭ جاپاسى بولسىمۇ، ماڭا بىھېساب كۈچ - قۇۋۋەت ئاتا قىلىدۇ.

پورەكلەپ ۋايىغا يەتكەن، تاڭ سەھەر ياپراقلىرىڭ ۋە بەرگىلىرىڭدىن تۆكۈلگەن شەبنەم يارىلانغان يۈرىكىمگە مەلھەم بولىدۇ.

تۇزىغىن، مەن كەچتە تۇزىغان ياپراقلىرىڭ ۋە تارقاتقان پۇراقلىرىڭغا ئەگىشىپ مېڭىپ، ئەل - جامائەتكە نىمجان ئەمەسلىكىمنى نامايان قىلاي.

نەسرلەر

پولات ھېۋزۇللا

بالىلىق يوقالماس

(تۇرمۇش مەندىن تارتىۋالغان نەرسىلەرنى ھامان قايتۇرۇپ بېرىدىكەن. ھەتتا مەن خالىمىساممۇ).

بالىلىقىم بولۇپ باقمىغانىدى. مەن تۇغۇلۇپ ئەقلىنى جىددىيلىك، غەم - غۇسسە ئىچىدە تاپتىم، باشقا بالىلاردەك غەمسىز ئويناشقا ۋاقتىم چىقمىدى. شۇ تەرىقىدە چوڭ بولدۇم. يوقاتقان بالىلىقىم، تۇغۇلۇپ باقمىغان بالىلىقىم ئاشۇ يوقالغان پەيتى كېتىشى كېرەك ئىدى. ئۇنىڭغا تەۋە بولمىغان مېزگىللىرىمدە سىرلىق ئەرۋاھتەك پەيدا بولۇپ مېنى قىينىمىسا بولاتتى.

ئويۇن خاراكتېرىنى ئالغان ئەھمىيەتسىز ئىشلارغا مېلىكە بولۇشقا ئامراق بولۇپ قالدىم. غەمسىز ئىدىم، ئۆتمۈشۈمنى قالچە ئويلىمايتتىم. لېكىن كەلگۈسىمنى ئويلاشقا ھەپسىلەم يوق ئىدى.

شەيتان

سەن شەيتان بولماقچى ئىدىڭ، لېكىن بولالمىدىڭ، كىشىلەرنىڭ نەزەرلىرىدىن ئېشىپ جىسمىڭغا باغلانغان ئارغامچا سېنى ئېتەكلىتىپ ئولتۇرغان مۆمىن قارىغا ئايلاندۇرۇپ قويدى: لېكىن سەن ئۆزۈڭ ئالدىدا شەيتان سانىلالمىساڭمۇ باشقىلارنىڭ ئالدىدا شەيتان سانىلىۋەردىڭ.

ھورۇنلۇق

سىرتتىن ئاڭلىنىۋاتقان ئاياغ تىۋىشلىرى تاڭنىڭ ئاللىقاچان ئاتقانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى. ئەمما مېنىڭ تېڭىم تېخى ئاتمىدى، ياكى مەن

بىرەرسىنى كۈتۈۋاتىمەن، ئازاب، تەشۋىش يولىمىغان سەھەرنى كۈتۈۋاتىمەن. مېنىڭ قۇياشىم، مېنىڭ سەھىرىم، مېنىڭ ساپ ھاۋايىم، مېنىڭ باشلانغىنىشلىرىم ھەر قانداق كىشىنىڭكى بىلەن ئوخشاشمايتتى.

كەچۈرۈم

ئۇ مېنى كەچۈرمىدى. قارىغاندا ئۇ مېنى مەڭگۈ كەچۈرمەيتتى. ئۇنىڭ ئاشۇ غەزەپ ئۇچقۇنلىرى يېنىپ تۇرغان كۆزىدىن بىزار بولدۇم. ئۇنىڭ ئاشۇ غەزەپلىك كۆزى ئارامىمنى بۇزدى. مەن ئۇنىڭ نەپرىتىگە بەرداشلىق بېرەلمەي ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتتىم.

ئۇ مېنى كەچۈرمىدى. ئۇ كەچۈرمىگەچكە مەنمۇ پۈتكۈل ئۆزۈمنى ئەپۇ قىلالمايتتىم.

مەن يىرتىپ پارە-پارە قىلىۋەتكەن ئۆتمۈشۈمنى ئۇ خۇددى قىممەتلىك ئاسار-ئەتىقىنى ساقلىغاندەك ساقلاۋاتاتتى. خەير دېيەتمەن ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتتىم. راستىنى ئېيتقاندا، مەن ئۇنى ئەمەس، قەلبىمدىكى «ئۇ»نى ئۆلتۈرۈۋەتتىم.

نامەرت

سەن ھەتتا ئۆزۈڭگىمۇ نامەردلىك قىلىسەن. شۇڭا باشقىلارغا ئەلۋەتتە نامەردلىك قىلىسەن-دە، «مېنى» بىرىنچى ئادەم بىرلىشىپ تەشكىل قىلغانىدى.

مەن باشقا ئۆزۈمگە قارىغاندا ئۇ ئۆزۈمگە ئۆچ بولۇپ قالدىم. ئۇ مېنى ئالدىمدىلا تىللىغانىدى. ئۇ «مەن» باشقا «ئۆزۈم»گە قارىغاندا ئابرويلۇق بولۇپ پۈتكۈل «ئۆزۈم»گە ۋەكىللىك قىلىش سالاھىيىتىگە كۆپرەك ئىگە بولۇۋالغانىدى. شۇڭا ھەسەت ئوتىنۇسىمۇ بار ئىدى. لېكىن ئۇ كۈچتۈنگۈر بولغاچقا مۇشتلاشسام تەڭ ياق يېيىشىم ئېنىق ئىدى. ئالداپ دامغا چۈشۈرەي دېسەم ئۇ ئەقىللىق ئىدى. غەيۋىتىنى قىلىپ سېسىتاي دېسەم قابىلىيەتلىك ھەم پەزىلەتلىك ئىدى. شۇڭا مەن ئۇنىڭغا بوھتان چاپلىسام، روھىمنىڭ خوجايىنىغا چېقىپ ئۇنى كۆزدىن يوقىتىشىم كېرەك.

سەن

مەۋجۇتلۇقۇڭ بەزىدە ساختىلىقتا ئايلىنىدۇ. سەممىيلىكىڭ ساڭا سەممىي بولماي قالغان چاغلاردا...

سەن ياشىساڭ، قانچىلىك ئۇزۇن ياشىساڭ ئۇ ئۆلەتتى شۇنچىلىك ئۇزۇن ۋاقىت ئۆلۈپ ياتاتتى. لېكىن سەنمۇ ياشىدىڭ، ئۇمۇ ياشىدى. ۋاقىتسىز تۇغۇلۇپ قالغان بوۋاقنى ئانا كىشىلەرگە سەزدۈرمەي بېقىپ چوڭ قىلغىنىدەك مۆجىزە ياراتتىڭ، سەن بەرىبىر ئۆلىسەن. ئۆلۈشۈڭ ئاسان، ئۆلۈشۈڭ ھەقىقەت. باشقىلارمۇ، ئەجەلمۇ سېنى ئۆلتۈرىدۇ. سەن ئۆلسەڭ سەندىن ھېچنېمە قالمايدۇ. ئەرزىگىلىدىن بۇرۇن ئۇ سېنى ئۆلتۈرەلمىسە ئۇ مەڭگۈ ياشايدۇ. سەن ئاشۇ سۆيۈملۈك قاتىلىڭنى يارىتالىساڭ سەن غالىب.

مەن تېنىمگە يۈز كېلەلمەيمەن

مەن تېنىمگە يۈز كېلەلمەيمەن، غۇرۇرۇم كۆتۈرمىگەچكە ئەپسۇس ئۈچۈن كىشىلەرگە تەلمۈرۈپ قاراشنى خالىمىدىم-دە، ئاچ قالدىم، ئوزۇقلىنىش تېنىمنىڭ ئەڭ ئەقەللىي ھوقۇقى ئىدى. بەدىنىم زەئىپلەشتى، مەن تېنىمگە يۈز كېلەلمەيمەن.

باشقىلاردىن ئارتۇقراق بولغان قانائەتسىز تەلۋىلىكىم زور ئىشلارنى ۋۇجۇتقا چىقىرىشقا مېنى مەجبۇرلايتتى. مەن ئارام ئېلىشنى ئۇنتۇپ ئىشلىدىم. مېڭەم چارچىدى، پۇت - قوللىرىم، پۈتكۈل جىسمىم تالدى. مەن تېنىمگە يۈز كېلەلمەيمەن.

يۈك

ئەمدى بىپەرۋا ئەمما سەگەك بولۇش ئادىتىمگە ئايلاندى. مەن ئۆز - ئۆزۈمنى تەربىيىلىمەكتىمەن، ئەمما كەلگەن كىچىك زەربىلەرگە پەرۋا قىلمايمەن. مەن ھامان بىپەرۋا بولالىساممۇ ئەمما ھەرگىز بىپەرۋا بولالمايمەن. چوڭراق بىر، مەلۇم بىر خىل زەربىنىڭ ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋېلىشىمغا سەۋەبچى بولىدىغاندەك ئىدى. ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋالماسلىقىم ئۈچۈن قولىدىن كەتكەن بۆگۈنىدىن ۋاز كېچىپ ئەتىگە ئېرىشىشىم كېرەك ئىدى. مەن ئۆزۈمگە ئەرزىمەس نۇرغۇن نەرسىلەرنى بەكلا بالدۇر، بەكلا كۆپ تەۋە قىلىۋالىدىكەنمەن. شۇڭا ئۇلارنىڭ قولىدىن كېتىش مۇمكىنچىلىكى ھەقىقەت بولسىمۇ مېنىڭدىن رەھىمسىزلەرچە كۆپ يۈز ئۆرۈشىگە بەرداشلىق بېرەلمەيتتىم. شۇڭا مەن ئەڭ قىممەتلىك نەرسىلىرىمدىن باشقىلىرىنى روھىمدىن سىرتقا تاشلىۋېتىشىم كېرەك ئىدى. بۇمۇ مېنىڭ يوغان چامداپ مېڭىشىم ئۈچۈن...

مەن بىپەرۋا ئىدىم، ئەمما ئىرادىلىك ئىدىم. مەن ياردار بەدىنىمدىن ئوق تەگكەن بىلەك، قول، پۇتلىرىمنىڭ پۈتۈنلەي كېسىپ تاشلىنىپ ئاقىۋەت يالغۇز بىر يۈرەكلا قالغان پېتى مەنزىلىمگە بارىدىغانلىقىمغا ئىشىنىمەن.

(بېشى 30 - بەتتە)

ئۇخلاۋاتىدۇ. ياق! ئۇ ئۇخلىمىدى. ئۇنىڭ خىيالىدا يەنە شۇ رەھىمسىز كېچە، رەزىل چۈش. نومۇسسىز ئەبلەخلەر. ئۇلارنىڭ ئالداشلىرى، يېلىنىشلىرى، ئارقىدىن ۋارقىراش، ئەڭ ئاخىردا مەجبۇرىي كىيىملىرىنى سالدۇرۇشلىرى، ئەسەبىيلەرچە سۆيۈشلىرى، ئارقىدىنلا يەنە... ئا شۇلار ھۆكۈمران بولۇپ ئالەپلەپ يۈرىدىغاندۇ.

ئادەملەر توللىمۇ ئەخمەق. قارشى تەرەپتە ئۆزىگە نىسبەتەن قىلچىلىك ياقتۇرۇش بولمىسىمۇ، خالىمىسىمۇ ئۆز كۆڭلىنى خۇش ئېتىشىدۇ. نېمىشقا ئاشۇ رەزىل چۈشلەر خىيالىمغا كىرىۋالىدۇ؟ ئويلىماي دېسە تېخى. رەشىدەدە گۇناھ يوق. مەندىچۇ؟ ئەلۋەتتە مەندىمۇ گۇناھ يوق. ئۇنداقتا رەشىدەنى سۆيۈۋېرەي...

«ئىزلەنمە ھېكايىلەر»

تۇمانلىق يەكشەنبە

(ھېكايە)

قاھار نىياز

ئۇ ئەتىرگۇلنىڭ بۇنداق سەت، كۆرۈمسىز نەرسە ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم ھېس قىلدى. ئۇنىڭ قات-قات بەرگىلىرى پۈرلىشىپ كەتكەن لاتا پۇرۇچلىرىغا ئوخشايتتى. ئۇنىڭدىن كېلىۋاتقان پۇراقچۇ؟ خۇشبۇيمىش. ئۇ ئەتىرگۇل ھىدىنى ئىچىگە كۈچلۈك سۈمۈرۈپ بېقىپ سەسكىنىپ كەتتى. ئۇنىڭ نەزەرىدە بۇ شاللاق كوچا ئاياللىرىنىڭ يۈزىگە سۈرۈۋالغان ئۇپا-ئەڭلىكتىن كەلگەن يىرگىنىشلىك پۇراققا ئوخشاپ قالاتتى. «ئەتىرگۈل كۈلەرمىش، ئادەمگە مۇڭلىنىپ باقارمىش، ئۇ ھېسسىياتچان قىزغا ئوخشايمىش». ئۇ قاچانلاردا ئاڭلىغان شۇ سۆزلەرنى ئېسىگە ئالدى. كىشىلەر ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈۋېرىدۇ. قېنى بۇنىڭ كۈلگىنى، ئۇ شۇنداق سوغۇق، ھېسسىياتسىز، بۇتتەك قېتىپ تۇرۇپتۇ. بۇنىڭ ئاۋۇ بۇلۇڭدىكى سۇپۇرگىدىن نېمە پەرقى؟

ئۇ تەشتەكتىكى گۈلگە ئۇزاقتىن-ئۇزاق تىكىلىپ قارىدى. گۈلمۇ خۇددى مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتكەندەك، ياكى تىمتاس ھالدا بىر نەرسىنى خىيال قىلىۋاتقاندەك جىمجىت قېتىپ قالغانىدى.

ئۇ ئەمدى تەشتەكتىكى چىرىپ كەتكەن تۇپراقتىن كېلىۋاتقان قىغ ھىدىنى پۇراپ قالغاندەك بولدى. ھۇ لەنىتى!... گۈلمىش تېخى، مۇشۇ نەرسىنىمۇ پەرۋىش قىلىپ كەتكىنىمنى. بۇنىڭ زادى نېمە پايدىسى بار؟ يا قوشتەك سايراپ بېرەلمەيدۇ، ياكى باشقا ئىشقا ئەسقاتمايدۇ. گۈل ئۇنىڭغا شۇنچىلىك ئەھمىيەتسىز ھەم بەدبەشىرە كۆرۈنۈپ كەتتىكى، كۆتۈرۈپلا دېرىزىدىن تاشلىۋەتكۈسى كەلدى. لېكىن بۇ نىيىتىدىن يانىدى. چۈنكى ئۇ ھېچكىمنىڭ بىكاردىن-بىكارغىلا بۇنداق قىلغىنىنى كۆرۈپ باقمىغانىدى. بىرسى كۆرۈپ قالسا مازاق قىلىشىدىن قورقتى...

بۇ بىر تەشتەك گۈل ئۇنىڭغا خوتۇنىدىن قالغانىدى. خوتۇنى بىلەن ئاجرىشىپ كەتمەستە ئۆيىدە بۇنداق گۈل تەشتەكلىرى كۆپ بولىدىغان. خوتۇنى گۈلگە تولىمۇ ھېرىسمەن ئايال ئىدى. خوتۇنىنىڭ نېمىشقا بۇنداق ئادىتى بارلىقىنى ئۇ ئانچە چۈشەنمەيتتى. ئەمما خوتۇنى كېتىش ئالدىدا تاپشۇرۇپ كەتكەن بىرنەچچە تەشتەك گۈلگە ھەرھالدا سۇ تۆكۈپ، پەرۋىش قىلىپ تۇردى. بۇ خىل ئادەت ئۇنىڭ گۈلگە ھېرىسلىكىدىن ئەمەس، بەلكى نېمىشقىدۇر قىلمىسا بولمايدىغاندەك بىر رىغبەتسىزلىككە ئايلىنىپ قالغانلىقىدىن ئىدى. ئەمەلىيەتتە

ئۇ گۈل ھەققىدە ھېچنېمىنى ئويلاپ قويمايتتى. بىكار ۋاقىتلىرىنىڭ كۆپلۈكىدىن شۇنداق قىلدى دېسىمۇ بولاتتى. شۇنداقتىمۇ گۈللەرنىڭ قالغىنى بارا-بارا سولىشىپ قۇرۇپ كەتتى. پەقەت مۇشۇ ئەتىرگۈل ۋە يەنە ئىسمى نامەلۇم بىر تەشتەك گۈللا ھازىرغىچە قۇرۇپ قالماي كۆكلەپ كېلىۋاتاتتى.

دېرىزىنى ئېچىۋەتتى. تۈرلۈك-تۈمەن ۋاڭ-چۇڭلار ئۆيى ئىچىگە بۆسۈپ كىردى. ئۆيىنىڭ سەل نېرىسىدا چوڭ يول بار ئىدى. يولدا ماشىنىلار، پىيادىلەر، ھارۋىلىقلار، ۋېلىسىپىتلىكلەر توختاۋسىز ئۇياقتىن-بۇياققا ئۆتۈشەتتى. ھەممىسى نېمىلەرگىدۇر ئالدىرايتتى، بار كۈچى بىلەن ئالغا ئىنتىلەتتى، ھېچكىم بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمايتتى. ئۇ ھەر كۈنى بۇنداق مەنزىرىلەرنى تولا كۆرۈپ جاق تويۇپ كەتكەنىدى. ئۇلار نېمىگە شۇنچە ئالدىرايدىغاندۇ؟... خۇددى بارىدىغان مەنزىلىدە تۈگىمەس بايلىق باردەك... بەربىر مۇشۇ بىر كۈن كەچ بولىدىغۇ؟... ئۇ ئاشۇلارنىڭ ھەرقانچە ئالدىرىسىمۇ، بىر ئۆمۈر ماڭسىمۇ ھامان ئۆلۈپ، بىر ئوچۇم تۇپراققا، تۇپراقتىن ماۋۇ ئۆزى تۇرغان ئۆيىنىڭ تېمىدىكى تاملارنىڭ بىر تال كېسىكىگە ئايلىنىپ كېتىدىغانلىقىنى ئويلاپ، ئۇلارنى شۇنچە بىچارە ھېس قىلدى، ھەممىسىگە ئىچى ئاغرىدى.

چۇرۇقلاپ سايراۋاتقان قۇشقاچلارنىڭ ئاۋازى ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى، ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى. دېرىزىگە يېقىن يەردىكى قارىياغاچتا بىر توپ قۇشقاچلار چۇرۇقلىشىپ شاختىن-شاخقا قونۇپ يۈرەتتى. ئۇلار زادىلا تىنىم تاپمايتتى. باشلىرىنى توختىماي مىدىرلىتاتتى. پۇررىدە ئۇچۇپ دەرەخنى بىر-ئىككى ئايلىنىپ يەنە قونۇۋالاتتى. نېمىگە شۇنچە خۇشال بولۇشۇپ كېتىدىغاندۇ؟ خۇددى بايرام بولغاندەك. مېنىڭچە ئۇلارمۇ چوقۇم بىرەر نەرسىگە تەنتەنە قىلىۋاتقان ياكى بىرەر مۇھىم مەسىلىنى مۇھاكىمە قىلىشىۋاتقان بولسا كېرەك. بولمىسا بىكاردىن-بىكار بۇنچە خۇشال سايرىشىپ كېتەمدۇ؟ ئادەملەر بىلمىگەن بىلەن ئۇلارنىڭمۇ ئۆز تىلى بار. ئۇلارمۇ بىزدەك كۈلىدۇ، يىغلايدۇ، ۋارقىرايدۇ، ئاچچىلىنىدۇ ياكى بىر-بىرىگە ئىچ سىرىنى تۆكۈشىدۇ، قەلبىنى ئىزھار ئېتىشىدۇ.

ئۇ شاختىن-شاخقا سەكرەپ چۇرۇقلىشىۋاتقان قۇشقاچلارغا ئۇزاق قاراپ تۇردى. قۇشقاچلار ھەققەتەن كۆپ ئىدى. تۇرۇپلا كاللىسىغا بىر خىيال كېلىپ قالدى: بۇلار مېنى مەسخىرە قىلىۋاتامدۇ-نېمە؟ بولمىسا نېمە دەپ دەرەخ تېپىلمىغاندەك ھەممىسى مېنىڭ بېشىمغا كېلىپ سايرىشىدۇ؟ راست، بۇ بىرنېمىلەر ئۆزىچە ماڭا قاراپ كۈلۈۋاتىدۇ، مېنىڭ يالغۇزلۇقۇمنى زاڭلىق قىلىۋاتىدۇ. مېنىڭ لەقىمىمنى بىلىۋاپتۇ-دە، بۇ ھارامزادىلەر. بۇرۇن ئەجەب سەزمەپتىمەن. ئۇ ئەمدى قۇشقاچلارغا بىردىنلا ئاچچىقلىنىپ قالدى. قېرىشقاندەك قۇشقاچلار تېخىمۇ يۇقىرى ئاۋاز بىلەن ئۇنىڭ مېڭىسىنى قوچۇۋەتتى. تېخى بىر جۈپى پۇررىدە ئۇچۇپ كېلىپ، ئۇنىڭ دېرىزىسى ئۈستىدە بىر ئايلىنىۋېتىپ يەنە دەرەخكە قونۇۋالدى.

ئۇ ئەمدى قۇشقاچلارنىڭ ئۆزىنى مەسخىرە قىلىۋاتقانلىقىغا تولۇق ئىشەندى. سەپرايى ئۆرلەپ جۇدۇنى تۇتتى. قۇشقاچلارنى قوغلىۋېتمەكچى بولدى. لېكىن قانداق قوغلىۋېتىش كېرەك؟ يا ئاتقۇدەك بىر نەرسە بولمىسا. دېرىزىدىن پەسكە چۈشكىلى بولمايدۇ. ئاتايىن ئىشىكتىن چىقىپ بىرمۇنچە تار كوچىلارنى ئايلىنىپ دەرەخنىڭ يېنىغا بارسۇنمۇ؟ ئۇ مۇشۇ كىچىككىنە ھارامزادىلەرنىڭمۇ ئۆزىنى كولدۇرلىتىۋاتقانلىقىنى ئويلاپ تۇرالماي كەتتى. بىكار ۋاقىتتا رەگەتكىدىن بىرنى ياساپ تويمىغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى. كالىسىغا بىر ئەقىل كەچتى، دېرىزىنىڭ ئەتراپىغا قارىۋىدى، بىرمۇ ئادەم يوق. «ھاۋ... ھاۋ... ھاۋ... ھې... ھاۋ!...» ئۇ ئىتنى دوراپ بار كۈچى بىلەن قاۋىدى، ئىتتەك ئەتراپقا قاراپ قويدى. قۇشقاچلارغا ئۇنى يەتمىدى بولغاي، ھېچقايسىسى مىتمۇ قىلىپ قويمىدى. ئۇ ئەمدى يەنە قاۋاشتىن نومۇس قىلدى. راست، دېرىزىنى يېپىۋەتسىلا بولمامدىمۇ؟ بايا نېمىشقا بۇنى ئويلىمىغانىدۇ؟ ئۇ ئۆز ئەقلىدىن مەمنۇن بولۇپ دېرىزىنى مەھكەم ياپتى، ئىلغۇچنى ئىلىۋەتتى.

جىمجىتلىق. باش - ئاخىرى يوق جىمجىتلىق. گويا پۈتۈن جاھاندىكى ھەممە جانلىق ئۆلۈپ تۈگەپ ئۆزى يەگانە قالغاندەك. گويا بارلىق ئاۋازلارنىڭ ھەممىسىنى بىرسى «ھاپ!» دەپلا يۇتۇۋالغاندەك.

تۇيۇقسىز ئىشىكنى بىرسى چەككەندەك قىلدى. قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلىۋىدى جىم.

— كىرىڭ! ھېچكىم يوق. قۇلىقىمغا شۇنداق ئاڭلىنىپ كېتىپتۇ - دە! مەيلى كىم بولسىمۇ بىرسى كىرسە بولاتتى. ئۇ ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلاپ قويدى.

كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇردى. ئۆيگە بىر قۇر نەزەر سېلىپ چىقتى. جەلپ قىلارلىق ھېچقانداق يېڭىلىق يوق ئىدى.

تۇيۇقسىز ھېلىقى كىچىك مىلىچ مال دۇكىنىدا ئۇچراتقان ئاق يۈزلۈك، پومساق ئايال يادىغا يەتتى. (شۇ ئايالمۇ ئۇنى مەسخىرە قىلغانىدى). ئۇ پۈكەيدىكى ماللارغا قارىغاچ ئۇيان - بۇيانقا ماڭاتتى. قاپقارا پارقىراق ئۆتۈكى غىچ - غىچ قىلاتتى. بۇ ئاۋاز ئۇنىڭ قۇلىقىغا مۇشت ئۇرغاندەك ئاڭلانىدى. دىققىتى چېچىلغانىدى. ئۇ ئايالغا ھومىيىپ قارىدى. بايىقى يۇمىلاق، پومساق يۈزى بىردىنلا كۆزىگە سەت كۆرۈنۈپ كەتتى. مېنى تونۇيدىغان ئايال بولسا كېرەك، شۇڭا قەستەن ئۆتۈكىمنى غىچىلدىتىپ.... غىچىلدىغان ئاۋاز بارغانسېرى كۈچىيىپ دۇكاننى بىر ئالدى، يۈرىكىنى تاتىلاشقا باشلىدى.

— خېنىم، سىپسىق ئۆتۈكلىرىنى كۆزۈمدىن يوقاتسىلا، مېنى زاڭلىق قىلىدىغان سىلى قالدىمۇ ئەمدى؟

ئايال بۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا نەزىرىنى ئاغدۇردى، دەقىقە ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى. ئۈستى - بېشىغا سىنچىلاپ قاراپ چىقتى:

— كاللىلىرى جايىدىمۇ قانداق؟ — دېدى ئۇ ئاخىرى، — مەن سىلىنى نەدە كۆرگەن.

— تولا كاپشىماي كۆزۈمدىن يوقال-

سىلا، بولمىسا ھېلى بىلكار...

— تۈۋا خۇدايىم، قىپقىزىل ساراڭكەنغۇ ماۋۇ...

ئايالىنىڭ گېپى ئاخىرلاشماستىن ئۇ مۇشتىنى كۆتۈرۈپ يۈگۈرۈپ كەلدى. ئايال «ئاپەي!...» دېگىنىچە دۇكان سىرتىغا ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ بۇنىڭدىن يېرىم يىل ئىلگىرىكى ئىشلار ئىدى.

ئەجەب تولغان چوكان ئىدى، ئەمما ئۇچرىشىمغۇ... بەدىنىدە تازا قىزىپ قارىشۋالسا. (چۈنكى ھازىر ئۇنىڭ لەقىمى نېمىشقىكىن كىشىلەر تەرىپىدىن ئۇن-تىنسىز ئۇنتۇلۇپ كەتكەنىدى.) لېكىن ئۇ چوكان ئۇنىڭغا ئىككىنچى يولۇقمىدى. ئېھتىمال باشقا يەردىن كەلگەن چوكان بولسا كېرەك. ئۇ يومساق چوكانىنىڭ لىغىلداپ تۇرغان بەدىنىنى يالىڭاچ ھالدا كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. بىردىنلا ھەۋەسى قوزغالدى. ئۇنى قۇچاقلاپ سۆيگەن، كارىۋاتقا باسقان كۆرۈنۈشلەرنى تەسەۋۋۇر قىلدى... تۇرۇپلا يومساق چوكانىنىڭ ئورنىنى ئۆز ئايالىنىڭ سىماسى ئىگىلىۋالدى. ئايالىنىڭ تىنىقى، نازلىرى، ئۇھ تارتىشلىرى كۆز ئالدىدا شۇنداق ئېنىق جىلۋىلەندى. ئۇ ئايالىنى خىيالىدىن چىقىرىۋېتىپ ھېلىقى چوكاننى ئويلاشقا باركۈچى بىلەن ئۇرۇنۇپ كۆردى. لېكىن ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇ چوكانىنىڭ قىلىقلىرىنى تەسەۋۋۇر قىلالمىدى. ئۇ چوكان پەقەت ئۇنىڭغا قاپىقىنى تۈرگەن ھالدا قاراپلا تۇراتتى. ئۇ ئايال بىلەن ئۇنداق مۇناسىۋەت قىلىش مۇمكىن ئەمەستەك ئىدى. پەقەت ئۆز ئايالىلا ئۇنىڭغا بىردىنبىر ئەڭ تونۇش، ئەڭ يېقىن ھەم... ئۇنىڭ خۇيى-پەيلىنى، نازلىرىنى، ئۆزگىچە پۇراقلىرىنى ئېنىق يادىغا ئالدى، ئىختىيارسىز دېمىنى ئىچىگە تارتىپ قويدى.

ۋۇي، ئەجەب ئۇنى ئويلاپ كەتتىمغۇ؟ خۇددى قويۇۋەتكىنىمگە پۇشايمان قىلغاندەك. بولدى ئۇنى خىيال قىلمايمەن، خىيال قىلدا سالىقىم كېرەك. خىيال قىلىشقا بىر نەرسە تاپالمىسام، ھايۋانلارنى خىيال قىلساممۇ بولىدىغۇ؟ ئۇ ئاخشامقى بۆرىلەرنى ئېسىگە ئالدى. ئاشخانىدا تاماق يېگەچ «ھايۋاناتلار دۇنياسى»نى كۆرگەنىدى. ئاپئاق قارلىق دالىدا ئىككى بۆرە بىر-بىرىنى قوغلىشىپ كېتىۋاتاتتى. «نېمىدېگەن ئەسەبىي» دەپ ئويلىغانىدى ئۇ، «بىر-بىرىنى تالامدۇ-نېمە؟» لېكىن ئۇنداق بولمىدى. بىردەم ئەركىلىشىپ ئويناشقاندىن كېيىن ھېلىقىدەك... تېلېۋىزوردا ئاخىرىنى كۆرسەتمىدى. پەقەت بالىلىق بولغانلىقىنىلا ئېيتتى. ئەر-خوتۇن بۆرىلەر ئەتىسىدىن-كەچكىچە بالىلىرىغا ئوزۇق ئىزدەيتتى، ئۇلارنى ئەركىلىتەتتى، ئۇ يەر-بۇ يەرگە ئاپىرىپ تاغ-دالىلارنى ئايلاندۇراتتى. ئىش ئۆگىتەتتى. لېكىن باشقا ھايۋانلارغا شۇنچىلىك ۋەھشىي ئىدى. ئۇ بۆرىلەرنىڭ كۆپ جەھەتتىن ئادەملەرگە ئوخشايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى.

راست، بىر چاغلاردا بىزنىڭمۇ بۆرىدىن تۆرەلگەن دېگەن رىۋايەتنى ئاڭلىغاندەك قىلىمەن. لېكىن بۇنىڭ ماڭا نېمە ئەھمىيىتى؟ ئۇ ئورنىدىن تۇردى، ئۆي ئىچىدە ماڭدى. موخۇركا

ئوراپ تۇتاشتۇردى، كۆپچۈك ئەس ئاستا سوزۇلۇپ تورۇسقا كۆتۈرۈلەتتى ۋە نەلەرگىدۇر غايىب بولاتتى. «ئەجەب ئىچىم سىقىلدى» دەپ ئويلىدى ئۇ، «ئىزدەپ قېلىپ بولسىمۇ بىرەرسى كىرسە بولاتتىغۇ».

شەھەرنىڭ يېنىدىكى ئورۇنلاۋققا كېلىپ ئولتۇردى. شەھەر ئۈستىدە قېتىپ كەتكەن تۇمان پارچىلىرى، ئىككى تاختا كونا كېزىت، قاسما قىلىشىپ كەتكەن بىر لۆڭگە تۇراتتى. ئۇ لۆڭگىنى ئېلىپ قوزۇققا ئىلىپ قويدى. ئورۇنلۇق يېنىغا كېلىپ بولۇپ، يەنە يېتىش قارارىغا كەلدى. كارىۋاتقا قىڭغايدى.

لەقەم، ئۇنىڭ لەقىمى قىزدىق. يا ئېغىزدا دېگەنلى بولمايدۇ. ۋىجىلدىغان. غىجىلدىغان ياكى شۇنىڭغا ئوخشاپراق كېتىدىغان ئاۋاز بولسىلا ئۇنىڭ سەپرايى ئۆرلەيدۇ. ھەممىسى ئۆزىگىلا قارىتىلغاندەك ھېس قىلىدۇ. بۇ لەنتى لەقەمنى ئاشۇ ئىدارىدىكى سەت، ھەجىيىپلا يۈز دېيدىغان ۋالاقتەككۈر خىزمەتداشلىرى تاپقان. ياق، توغرىسى ئۆزى تاپقان. شۇ كۈنى ئۆزى كەچلىك كۆڭۈل ئېچىشقا بارمىغان بولسا بۇ ئىش يوق، ئۇ بۇرۇنمۇ ھېچكىم بىلەن ئارىلاشمىغانىدىكەن، چاقچاقلىرىغا ئارىلاشماي تەنھا يۈرگەندىكەن بارمىسا ھېچكىم بىرنېمە دېمەيتتى. توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراقلارغىمۇ خۇشى تۇتسا ياكى خوتۇنىنىڭ سەت تۇرىدۇ دېيىشى بىلەن بېرىپ قوياتتى. باشقىلارمۇ بۇنىڭغا كۆنۈپ كەتكەنىدى. شۇ كۈنى ئۆزىدىن كەتتى. ئۇ كۈنى ئىدارىدە نورۇز بايرىمىنى تەبرىكلەش يۈزىسىدىن كەچكى كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىتى ئۆتكۈزۈلگەنىدى. ئايالى ئۇنى زورىلاپ دېگۈدەك ئۆيىدىن ئېلىپ چىقتى. ئولتۇرۇشقا ئاساسەن دېگۈدەك ياشلار قاتناشقانىدى. 30 - 40 چە ئادەم يىغىلغانىدى. ناخشا-ئۇسسۇل، تانسا ئارىلىقىدا ئويۇن باشلاندى. بۇلار تولىمۇ قىزدىق ئويۇن تاپقانىدى. كىچىك كارتوچكىلارغا تەلەپ يېزىلىپ ئولتۇرغانلارنىڭ ئالدىغا بىر-بىرلەپ ئېلىپ كېلىنەتتى. ئولتۇرغان ئادەم كارتوچكىدىن بىرنى تەۋەككۇلگە تارتاتتى، نېمە يېزىلغان بولسا شۇنى ئورۇنلاپ بېرەتتى. سورۇن قائىدىسى شۇنداق چىڭ بولدىكى، ھېچكىمنىڭ ياق دېيىشىگە ياكى چىقىپ كېتىشىگە يول قويۇلمىدى. «خالىغان بىر ھايۋاننىڭ ئاۋازىنى دوراپ بەرسۇن». ئۇنىڭ بېشىدىن تۈتۈن چىقىپ كەتتى. مانا تويە، شۇنچە خەقنىڭ ئالدىدا، چوپچوك بولغاندا سەتلىشىپ نېمىنى دوراپ يۈرەرمەن؟ ھەممەيلەننىڭ كۆزى ئۇنىڭغا تىكىلگەنىدى. شوخراق ئىككى سورۇن باشقۇرغۇچى ئۇنى سۆرەپ دېگۈدەك ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقتى. ئۇ دەسلەپ تاتىرىپ كەتتى، كېيىن مەڭزىلىرى قىزىشقا، پۇت-قوللىرى تىترەشكە باشلىدى. ئاغزىغا گەپمۇ كەلمەيۋاتاتتى. جۈپ-جۈپ كۆزلەر ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇ ئۆمرىدە بۇنچىلىك كۆپ ئادەمنىڭ بىرلا ۋاقىتتا ئۆزىگە نەزەر ئاغدۇرغانلىقىنى كۆرۈپ باقمىغانىدى. ئارقىغا ئۆرۈلۈپلا قېچىپ چىقىپ كەتمەكچىمۇ بولدى. لېكىن بۇ تېخىمۇ سەت ھەم

كۆلكىلىك بىر ئىش بولاتتى. نېمىلا بولمىسۇن بىر نەرسىنى دوراش كېرەك! بىردىنلا ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا چاشقان كەلدى. ئۆيىدە چاشقان كۆپ ئىدى، دائىم كېچىلىرى چاشقانلار ئۇۋىسىدىن چىقىپ چىرىلدىشىپ ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇراتتى. چاشقاننىڭ ئاۋازى ئۇنىڭغا ئەڭ تونۇشلۇق ئىدى.

— چاشقاننى دوراپ بېرەي...

كۆپچىلىك ئۇنىڭ بۇنىڭغا غەيرىدىگە ھەيران قالدى ھەم خۇشال بولۇشتى، قىزغىن چاۋاك ياغدۇردى.

«ۋىچ ... ۋىچ ... ۋىچ !...... چىس ... چىس ... چىس ......»

كۆپچىلىك تېلىقىپ-تېلىقىپ كۈلۈشتى، كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى، بەزىلىرى قورسىقىنى چاڭگاللاپ قالدى.

شۇ ئولتۇرۇشتىن كېيىن، ئۇنىڭ چاشقاننى دورىغانلىقى ھەققىدىكى خەۋەر ھەممەيلەننىڭ ئاغزىغا بىر كەلدى. چاشقاننىڭ ئاۋازى ھەممىسىگە ياد بولۇپ كەتتى.

ئۇ ھەيران قالدى ھەم قاتتىق ئاچچىقلاندى. ھېچكىمنىڭ كۆرسەتكەن نومۇرلىرىغا بۇنچىلىك كۈلمىگەن خالايىقنىڭ ئۆزىگە شۇنچە چاپلىشىۋالغانلىقىدىن ئاھانەت ھېس قىلدى. كۆپچىلىكتىن ئۆزىنى تارتىپ چەتكە ئالمىغان بولۇۋالدى. كىم يېنىدا مۇشۇ توغرۇلۇق گەپ قىلسا، ئادىتىسى ئىسسىقىرتىپ قويىشىمۇ خۇيى تۇتاتتى. ھەتتا كېيىنكى كۈنلەردە بىر-ئىككىسى بىلەن سوقۇشقانمۇ بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئىشداشلىرى ئۇنىڭغا چاقچاق قىلماس بولدى ۋە بارا-بارا بۇ ئالەمنى ئۇنتۇپ كېتىشتى. لېكىن ئۇنىڭ جېنى بولمىغان خۇيى يوقالماستىن، بەلكى سەۋەبسىزلا ئادەملەردىن نەرسە-كېرەكلەرگە يۆتكەلدى. ئىشىك، شىرە، ئورۇندۇق... لارنىڭ غىچىلداشلىرى ئۇنىڭ يۈرىكىگە مىخ سانچىلغاندەك يېقىمسىز، سەت ئاڭلىنىدىغان بولدى. بولۇپمۇ ئايالى بىلەن ئاجرىشىپ كەتكەندىن كېيىن بۇ ھالەت تېخىمۇ كۈچىيىپ كەتتى، بۇلارنى ئويلىماسلىققا ئۆزىنى شۇنچە زورلاپ باقسىمۇ زادىلا كۆڭلىدىن چىقىرىۋېتەلمەيتتى. ئويلىغانسېرى ئىچى تىتىلداپ كېتەتتى. ئەقلىنى يوق چاغدا، بولۇپمۇ يېڭى توي قىلغان چاغلاردا، ئۇ خېلى تىنچ ئۆتۈپتىكەن، ئۇ ۋاقىتلاردا بۇنداق نەرسىلەر خىيالىغىمۇ كىرىپ چىقمايتتى. ئۇنىڭ بۇرۇنقى ئايالىنىڭ تەتىنىقى يېنە ئۆزۈلدى. توي كېچىسى يادىغا يەتتى. تۇنجى قېتىم ئۇ بەكمۇ ھودۇققانىدى، ئاچا يىپ لەرزە تەلەنگەن، لېكىن پۈتۈن ئەزالىرى، ھەتتا كىرپىكلىرىمۇ چىپىلداپ تەرلەپ كەتكەنىدى. ئەتىسى بىر-بىرىگە تىك بېقىپ قارىيالماي يۈردى. بولۇپمۇ ئۆزىنى گويا بەكلا سەت ھەم نومۇسلۇق ئىش قىلىپ قويغاندەك ئادەمدەك ھېس قىلدى. كېيىنچە ئۇ خوتۇنىغا ئىچىنىپلا قالدى. سۆيۈپ قانمايدىغان، تۇتچا قالاپ ھارمايدىغان بولدى. ھەممە كىشىدىن كۆنلەيتتى. ھەتتا ئوغلىدىنمۇ... تېخى بىر ياشقا تولمىغان ئوغلىنىڭ ئانىسىنىڭ باغرىغا ھەتتا يېپىشىپ ئۇنىڭ ئاپئاق، تولغان كۆكسىلىرىنى ئاچكۆزلۈك بىلەن يالا

ماشىلىرى بىردىنلا ئۇنىڭدا ئوغلىغا نىسبەتەن ئۆچمەنلىك پەيدا قىلدى. ئوغلىنى ئېلىپلا كارۋاتقا تاشلىۋەتكۈسى كېلىپ كەتتى. نېمە ئۈچۈن شۇنداق بولۇپ قالغىنىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

ئاي- كۈنلەر بىر- بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتۈۋەردى. بالىسىمۇ چوڭ بولۇۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئانىلىق بولغان ھېسسىياتى سەۋەبسىزلا باراـ بارا سۇسلاشقا باشلىدى. ئانىلىق ئۇنىڭ ئۈچۈن بولسىمۇ، بولمىسىمۇ بولۇۋېرىدىغان نەدەك ئىدى. ھەممە نەرسە ئەھمىيەتسىز ھەم بىمەنىدەك تۇيۇلىدىغان بولۇپ قالدى. يالغۇز، تەنھا چاغلىرىنى سېغىندى: ۋاراڭ- چۇرۇڭ، غەم- غۇسسە يوق ئىدى. نېمە ئىش قىلىشى، نەدە تۇرۇشى بىلەن ھېچكىمنىڭ چاتىقى بولمايتتى. ھازىرچۇ؟ ئائىلىسىنىڭ مىڭ ياڭزا غېمى، كەپسىز بالىسىنىڭ باش ئاغرىتىشلىرى، ئىشتىن يېنىپ كېلىپ ئەمدى ئۆھ دەپ يېتىشىغا ئانىلىق يىغىسى كېلەتتى. دەسلەپ تاغدىن- باغدىن گەپ قىلاتتى. ئاندىن ئۈنى خەتلەردەك ئۇنى- بۇنى قىلىشقا دەۋەت قىلاتتى. كالىسىغا كەلگەن خىياللىرىنى، تۇغقانلار، قوشنىلار... بىلەن بولغان ئۇششاق- چۈششەك ئىشلارنى، ئۆيگە شۇنداقلا ئۆزىگە نېمىلەرنى ئاماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى... ئۇزاق سۆزلەيتتى. ئۇجمەجمەت ئاڭلايتتى، زادىلا پوزىتسىيە بىلدۈرمەيتتى. پەقەت ئاخىرىدا بىر- ئىككى ئېغىز گۇدۇڭشىپلا قوياتتى. خۇددى بۇ ئۆينىڭ ئەزاسى ئەمەستەك ئىدى. كۈنلەر ئۆتۈۋەردى. ئائىلىنىڭ پاراغىتى يۈكى خوتۇنىنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىپلا قالدى، بارغانسېرى جۈدەپ ياشلىقى سۇسلىشىپ كېتىۋاتاتتى. بۇنداق تۇرمۇشتىن خوتۇنىمۇ خېلى بۇرۇنلا زېرىكىشكە باشلىغانىدى. لېكىن ئېغىزىدىن چىقىرالمايتتى. پەقەت يالغۇز قالغاندا مىشىلداپ يىغلىۋالاتتى. ئاخىر چىدىيالمىدى. ئېغىر- بېسىق، تەمكىن دەپ ئويلىغان ئېرىنىڭ ئەسلىدىنلا يېغىزەل ھەم قولىدىن ھېچ ئىش كەلمەيدىغان ئادەم ئىكەنلىكىگە تولۇق كۆزى يەتتى.

— ئاجرىشىپ كېتەيلى، — دېدى ئۇ ئاخىرى، — مېنىڭ چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. ئەڭ ياخشىسى بالا بىر چاغدا ئاجرىشىۋالايلى.

ئېرىگە بۇ سۆزلەر بەكلا غەلىتە ئاڭلاندى. ئۇ ئايالىنى بۇنداق دەيدۇ دەپ ئويلىمىغانىدى، لېكىن گەپ قىلمىدى. موخۇركىسىنى قاتتىق- قاتتىق شوراپ، ئۈن- تىنسىز ئۇزاق ئولتۇردى. كېيىن گەپ قىلمايلا سىرتقا چىقىپ كەتتى. خوتۇن كارۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ بۇقۇلداپ يىغلىدى. ئېھتىمال ئۇ ئېرىدىن تاتلىق سۆز كۈتكەن، تەسەللى تەمە قىلغان بولغىيدى. لېكىن ئېرىدىن كۈتكىنىگە ئېرىشەلمىدى. دېمەك، ئۆزىدىن زېرىككىنى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى. ئۇ بۇقۇلداپ، ئىچ- ئىچىدىن تۆكۈلۈپ يىغلاپ كەتكەنىدى. ئېرىنىڭ نېمىسىگە تارتىشىپ شۇنچە يىغلىغان بولغىيدى تاڭ؟...

دېگەندەك ئۇلار ئۇزاق ئۆتمەيلا ئاجرىشىپ كەتتى... ئۆيدە ئۆزىمۇ بىلمەستىن ئايالىنى ئويلاپ سالغانلىقىنى تۇيۇقسىز ئېسىگە ئالدى-دە، كالىسىغا سىغدۇرالماي كىرىپ، خىياللىرىنى چالغىتىۋاتقان بۇ لەنىتى

خوتۇننى ئىچىدە تەبلاپ قويدى. نېمە دەپ تەللىغا ئىلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى. «خوتۇنۇمنى ئويلىمايمەن» دېگەن بىر سۆز ئۇنىڭ كاللىسىدا ئەگىپ يۈرەتتى. لېكىن بۇ خىيال ئورۇنۇش كۈچى ئاجىز بولۇپ، ھېچقانداق كۈچ كۆرسىتەلمەيۋاتاتتى. كاللىسىنىڭ بىر بۇرجىكىدە غۇۋا ئۇقۇم سۈپىتىدە ئەگىپلا يۈرەتتى. قانداقتۇر بىر كۈچ ئۇنى ھامان ئايالى تەرەپكە سۆرەيتتى. ئەمەلىيەتتە باشقا ئويلىغۇدەك نەرسىمۇ تېپىلمايۋاتاتتى.

ئۇ ئېغىر خورسىندى. موخوركا ئوراندى. ئۆيىنىڭ ئىچىنى تۇماندەك ئىس قاپلىدى. تۇمانلار، كۆكۈش تۇمانلار. ئۇنىڭ قەلبىنى چۈشىنىكسىز بىر تۇمان قاپلىۋالغانىدى. بۇ تۇمان قىش كۈچىگە ئىگە ئىدى. بارغانسېرى قاپساپ كېلىپ ئۇنىڭ يۈرىكىنى مۇجۇيتتى، ئاغرىتاتتى. بۇ زادى قانداق تۇمان؟ نېمىشقا ئۇنىڭ يۈرىكى سەۋەبسىزلا سىقىلىدۇ؟... بۇنىڭغا ئۇ جاۋاب تاپالمىدى.

ئۇ ئەمدى كارىۋاتقا ئەركىن سوزۇلدى. تورۇسقا قاراپ تىنمىر قىلماي ياتتى. ھېچنېمىنى ئويلىماسلىق قارارىغا كەلدى. بېشى چىڭقىلىۋاتاتتى. كېيىن قىچىشقاندەك بولدى. ئارقىدىنلا يۆتىلىپ كەتتى. ئاغزىغا خەپرۇك چىقتى. بېشىنى كۆتۈرۈپ تۈكۈرۈۋېتىش زادىلا خۇشىيا قىلمىدى. ياتقان پېتى تۈكۈرسە ئەلۋەتتە ئۆزىنىڭ يۈزىگە چۈشەتتى. ئۇ ئاخىرى تۈكۈرۈكنى يۇتۇۋېتىش قارارىغا كەلدى.

بۇ دېگەن ئۆز كېلىمەدىن چىققان نەرسە، ھېچنېمە بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەتراپىدا بۇنى كۆرۈپ قالغۇدەك ئادەممۇ يوق. ئۇ خەپرۇكنى غىرتىدە يۇتۇۋەتتى. تورۇس ئۇنىڭغا بەكلا قارىداپ كەتكەندەك كۆرۈندى، ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىگە چىۋىن قونۇۋالغانىدى. خۇددى جانسىز مەخلۇقلاردەك قىمىر قىلمايتتى. بەلكىم ئۇخلاۋاتقان بولسا كېرەك.

ئۇ كۆزىنى يۇمدى. ئۇنى يىراقتىن شېرىدىن بىر ئويقۇ ئۆز باغرىغا چىللاۋاتاتتى. مۈگدەشكە باشلىدى. تۇيۇقسىز تىترىقلىغان ئاۋازدىن چۆچۈپكەتتى. قولىقىنى دىڭ تۇتۇپ قولاقسالدى. يەنە تىترىقلاش، ئاندىن چىس... چىس...ۋىچ...ۋىچ...ۋىچ... چاشقان!

ئۇ ئورنىدىن دەس تۇردى. بىرەرمۇ چاشقان كۆرۈنمەيتتى. ھۇ لەنەتلەر، يەنە پەيدا بوپتۇ - دە! خېلى يوقاتقاندەك قىلىۋىدىم. ئۇ بۇلۇڭدىكى ئىشكاپنىڭ ئاستىدىن تاختىمۇشۇكنى ئالدى. بىر ئايدىن ئاشتى، تېخى بىرەرمۇ چاشقان چۈشمىگەنىدى. بۇ ھارامزادىلەرمۇ قۇۋلىشىپ كېتىپتۇ. ئۇ تاختىمۇشۇكنى سەل بوشراق قىلىپ قۇرۇپ قويۇپ ئورنىدىن تۇردى. قورسىقى ئاچقانلىقىنى سەزدى. ئالمىقاچان چۈشبولۇپ كەتكەنىدى. تاماق يېيىش كېرەكمۇ؟ قورسىقى تويسا يەنە خىيال باساتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىر يېسە، كەچتە يەيدىغانغا يوق. ئۇخلاي دېسە ماۋۇ چاشقان يەنە ئارام بەرمەيدۇ. ئەڭ ياخشىسى كوچىغا چىقىپ بىردەم ئايلىناي، ئاندىن ئىككىنى ئېلىپ كىرگەچ پۇت - قولۇمنى تازا ھاردۇراي، ئاندىن كارىۋاتقا ئۆزۈمنى تاشلاي - دە، پوككىدە ئۇيقۇغا كېتەي. لېكىن

كوچىنىڭ ئايلانغۇدەك قىممىتى بارمۇ؟ بەرىبىر ئۇنى ئۆزىگە تارتقۇدەك بىرەر يېڭى نەرسە كۆزىگە چېلىقمايدۇ. لېكىن... (ئۇ ئايالىمنى ئۇچرىتىپ قالارمەنمىكىن دېگەن خىيالىنى ئېيتمىغىنە ئالدى‌يۇ، دەرھال بۇ ئويىدىن نومۇس قىلىپ توختىۋالدى). لېكىن بىرەرسى بىلەن گەپلىشىۋالسىمۇ ھېسابقۇ؟ بىرەرسىگە سوقۇلۇپ كەتسە شۇ كىشى، يولنى خاتا ماڭسا ساقچى، ھال باھاسىنى سورىسا پىركازچىك بىلەن پاراڭلىشىۋېلىشى مۇمكىن. لېكىن بۇ چاغدىكى گەپلەر ھەممىلا ئادەمگە دەيدىغان گەپلەرغۇ؟ خۇددى ئۇنداق لغۇغا ئېلىپ قويغاندەك. يەنە كېلىپ ئۆزى ئاۋۋال سەۋەب قىلىشى كېرەك. بولمىسا ھېچكىم، شۇنچە كۆپ ئادەمنىڭ بىرەرسىمۇ ئۇنىڭغا نەزەرىنى ئاغدۇرۇپ قويمايدۇ.

نېمىلا دېگەنبىلەن ئۇ ئۆيدە ئولتۇرغاندىن كوچىغا چىققان ياخشىمىكىن دېگەن ئويغا كېلىپ قالدى.

ئۇ بىر نان، كىچىك بوتۇلكىلىق ھاراق ۋە بىر قاپ تۇزلىغان سەي كۆتۈرۈپ كىردى. كۆڭلى بەكلا غەش ئىدى. ھېچكىم بىلەن گەپلەشمىدى. بىر سىنگە سوقۇلۇپ كەتتى. چوڭ يولنى قەستەن كېسىپ ئۆتتى. لېكىن ئۇنىڭغا گەپ قىلىدىغان ئادەم چىقمىدى. ئۇ ئاچچىقىدا دۇكانغا كىرىپ كىچىك بوتۇلكىلىق ھاراقتىن بىرنى ۋە سەي ئالدۇردى. ناۋايخانىغا كىرىپ نان ئالدى. ھەممىسىنىڭ باھاسى قەغەزگە يېزىقلىق، سوراش ھاجەتسىز ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ساتقۇچىلارمۇ ئالدىراش بولۇپ، ئۇنىڭغا قارىغۇچىلىكمۇ ھەپسىلى بولمىدى.

ئۇ ئىشكابىنىڭ تارتمىسىدىن سۈپ‌سۈزۈك ئەينەك رومكىنى ئالدى. ھاراقنىڭ ئاچچىق ھىدى ئۆيىنى قاپلىدى. رومكىدىكى ھاراققا قاراپ ئولتۇرۇپ كەتتى. ئۇ پات‌پات زادىلا بولالمىغاندا مۇشۇنداق يالغۇز ئولتۇرۇپ ئىچىپ قوياتتى. بەك ئاچچىق بولغاچقا كۆپ ئىچەلمەيتتى. ئۇنىڭ نەزەرىدە ھاراق كۆلرەڭ، پورۇقلاپ قايناۋاتقان، دۇغ سۈيىدەك قويۇق‌قىراق ھالەتتە بولۇشى كېرەك ئىدى. چۈنكى شۇ چاغدىلا ئۇ ئۆزىنىڭ ئەسەبىي قۇدرىتىنى سىرتقى كۆرۈنۈشىدىلا نامايان قىلالىغان بولاتتى. لېكىن ئۇ ھەيران ئىدى. بۇلاق سۈيىدەك سۈپ‌سۈزۈك، مۇزدەك. بىر قاراشتا ئادەمگە تاتلىقتەك تۇيغۇ بېرىدىغان بۇ غەلىتە ئىچىملىكنىڭ قۇدرىتىگە ئەقلى يەتمەيتتى. نېمىلا دېگەنبىلەن بۇ بىر ھەقىقەت ئىدى. ئۇ رومكىنى قولىغا ئېلىپ گۇپپىدە كۆتۈرۈۋەتتى. ئەيھانناس! زەھەرمۇ مۇنچە ئاچچىق بولماس.

ئۇ قىيقىلىپ كەتتى. نان چاينىدى.

ھاراق يېرىمىدىغانىدا ئۇنىڭ بىردىنلا قەي قىلغۇسى كەلدى. ئەمدى ئىچمەي، جېنىم بەك قىينىلىپ كەتتى.

ئۇ ئورنىدىن تۇردى، بېشى سەل پىرقىرىغاندەك بولدى. كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى...

ئايالى ئالدىغا بىر لىگەن پولۇ قويدى. پولوغا بېيە، گۆلە بېسىلغانىدى، ئىسسىق ھورى كۆتۈرۈلەتتى. جوزا ئۈستىدە چاشقانلار يۈگۈرۈشۈپ يۈرەتتى. شۇنچىلىك ئوماق ھەم چىرايلىق ئىدى.

— ھېلىمۇ مۇشۇلارنى بېقىپ قويۇپتىكەنمىز، — دېدى ئايالى، — بولمىسا زېرىكىپ ئۆلەركەنمىز. مەن بۇلارنى ئۆز بالامدەك كۆرىدىغان بولۇپ قالدىم.

چاشقانلار ئايالىغا قاراپ كۈلۈپ قويدى. چىسلىداپ سايرىشىپ كەتتى. ئايالىنىڭ قوللىرىدا، مۈرىلىرىدە ئويناپ يۈرەتتى. ئېگىسىگە تەلمۈرۈپ قاراشتى. يوغان بىر چاشقان يۈگۈرۈپ كېلىپ ئېگىسىگە ئالدى پۇتلىرىنى تىقتى. ئۇ چاشقاننى ئەتىۋارلايتتى.

— ھاي، ئۇنداق قىلماڭ، بىرى كېلىڭلار، گەپ بىلەن بولۇپ كېتىپ سەلەرگە ئاش بېرىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن.

ئايال بىر تەخسىگە پولو ئېلىپ كېلىپ چاشقانلارغا قويۇپ بەردى. ھەممە چاشقان زىل ئاۋازلىرى بىلەن تەكلاچۇر قىلىشتى: «رەھمەت سىزگە ئاپا» ئۇ چاشقانلارغا ھوزۇرلىنىپ قاراپ قويدى.

...ئايالى بىلەن كاردۋاتتا ياتاتتى.

— سەن يوق بەكمۇ غېرىبسىنىدىم، — دېدى ئايالى، — كۈندە ئاخشىمى ئۇخلىماي تولغىنىپ چىقىمەن. ئۆگىنىپ قاپتىكەنمەن. — ئايالى شۇنداق دېگەچ يوتقاننى قايرىپ بەدىنىنى ئېرىگە كۆرسەتتى، بەكمۇ ئورۇق قاپ كەتكەنىدى، سۆڭەكلىرى قولىغا ئۇرۇناتتى. كۆكسىنىڭ ئورنى مەيدىسىنىڭ ئىچىگە ئويۇلۇپ كىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ ئايالىنىڭ بەدىنىنى سىلىدى. تاشتەك قاتتىق ھەم مۇزدەك سوغۇق. ھەممە يېرىنى ئۇزاقتىن-ئۇزاق سىلاپ چىقتى. زادىلا ئىسسىتالمىغاندەك ئەمەس ئىدى. باياتىن قۇچاقلاپ ئەجەب سەزمەپتىمەن دەپ ئويلىدى ئۇ، ئۇنى چوقۇم ئىسسىتىمەن، ئىسسىتىشىم كېرەك. ئۇ ئايالىنى سۆيدى، پۇردى، يېنىش-يېنىشلاپ سىلىدى...

ئۇ ئويغىنىپ كەتتى. يەردە ئۆزى ياتاتتى. ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىملىرىنى قاقتى. «توۋا، قاچانلاردا يەرگە چۈشۈپ كەتكەندىمەن، شۇنچە يىقىلىپمۇ ئويغانماپتىمەنا.» ئۇ بېشىنىڭ سەل ئاغرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. دېرىزىدىن سىرتقا قارىدى. كۈن بىرچە تىككە قېيسايغانىدى. ئاچچىق بىر قاچا سۇيۇقئاش بولغان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى-ھە! بىراق ئەمدى پۇل يوق، كېلەر ھەپتە مائاش بەرسە تازا بىر تويۇۋالىمەنغۇ، دەپ ئويلىدى ئۇ.

كاردۋاتقا ئولتۇرۇپ چۈشلىرىنى ئەسلەشكە باشلىدى. قىزىق، بالىسى زادىلا چۈشىگە كىرمىگەنىدى. بالىسىنى ئۇ كوچىدا ناگان-ناگاندا ئۇچرىتىپ قالاتتى. ھەي، شۇ بالامۇ ئوبدان ئىكەنتۇق، نېمىلا دېگەن بىلەن مېنى زېرىكتۈرمەيتتى، چاگىلداپ ھازمايتتى...

بەش ياشلاردىكى بۇ ئوغۇل بالىنىڭ چاچلىرى، قاشلىرى ساپسېرىق، كۆزلىرى كۆپكۆك. ئىچىدە قۇرت باردەك زادىلا جىم تۇرمايدۇ. ھەدېسىلا ئۇنىڭ-بۇنىڭ بىلەن چېپىلىپ باقىدۇ، ئۆيدىكى قولغا چىققۇدەكلا نەرسە بولسا ھەپىلىشىپ بۇزۇپ باقمىسا ھېساب ئەمەس. ھەپتىدە بىر-ئىككى قېتىم بىر چىنىنى سۇندۇرۇپ تۇرىدۇ. ئۇ بۇنىڭدەك كەپسىز، بۇزغۇنچى بالىنى كۆرۈپ باققان ئەمەس. بەزىدە ئۆزىنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەيمۇ قالىدۇ. ئوغلىنىڭ بۇرنىنىڭ بىر تۆشۈكىدىن

داۋام يۆتىلىسى چىقىپ تۇرىدۇ. خارت-خارت قىلىپ تارتىپ قويىدۇ.

دادىسى تازا بىر دېلىپ تېلېۋى-زور كۆرۈۋاتقاندا ياكى كارىۋاتتا مۇشۇن-داق يېتىپ خىيال سۈرۈۋاتقاندا يۈگۈ-رۈپ يېنىغا كېلىدۇ-دە، بىردىك سا-قاللىق ئېڭەكلىرىگە چوكۇلدىتىپ تۆت-بەشنى سۆيۈۋېتىپ، يۇمران مەڭزىنى سۈركەشكە باشلايدۇ.

—ئوھۇش، بولدى قىلە، —ئۇ بالىنى ئىتتىرىۋېتىپ ئېڭىكىگە مۇزدەك تەگكەن نەرسىنى سىلاپ باقىدۇ، —ئوغلىنىڭ ماڭقىسى.

—بۇرنۇڭنى تاشلىساڭ بولمامدۇ؟ قاچانغىچە چوڭ بولمايسەن؟

بالا ئالدىراپ چاپىنىنىڭ يېڭىنى نۆۋەت بىلەن بۇرنىغا ئاپىرىدۇ.

—ئاپلا، ما كاساپەتنى. يېڭىڭگە ئېرىتما دەيمەن! مۇنداق قىلە!

بالا شۈمشىيىپ تۇرۇپ يەر تېگىدىن دادىسىغا قاراپ قويۇپ ئىككى قولىنى ئالدىغا چىقىرىدۇ. پارقىراپ قوغۇ-شۇندەك قېتىپ كەتكەن چاپىنىنىڭ يېڭىنى كۆرۈپ دادىسىنىڭ سەپرايى ئۆرلەيدۇ، بىر مۇنچە قاينايدۇ، قولىغا بىر كاللەك قەغەزنى تۇتقۇزۇپ تالاغا بۇيرۇيدۇ. بىراق بالا ئەتىسىلا يەنە كونا ئادىتىنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىدۇ...

ئۇ پىسىڭگىدە كۈلۈپ قويدى. ئوغ-لىنى كۆرگۈسى كەلدى. قەلبىگە ئىل-لىقسىنە بىر سېزىم يامرىدى.

«ھازىر بولسىمۇ-ھە! يەنە شۇنداق ماڭقىسىنى سۈۋاپ بۇرنى سۆيۈپ قوي-سىمۇ مەيلى ئىدى.» ئۆز-ئۆزىگە پىچىر-لىدى.

ئۇ يەنە ئادەم سېغىنىپ قالدى. مەيلى كىم بولسىمۇ بىرسى كىرسە بو-لاتتىغۇ ئاخىر! قەلەندەر بىر نەرسە تىلەپ كىرگەن بولسىمۇ بولۇۋېرەتتى. بىر ئىككى ئېغىز گەپ قىلىشسىلا كۇپايە ئىدى. كۆڭلى ئارامىغا چۈشكەن بولاتتى.

ئۇ مۇشۇ ئولتۇرۇشىدا نېمىدۇر بىر نەرسىنى كۈتۈۋاتقاندەك قىلاتتى. لېكىن نېمىنى كۈتۈۋاتقانلىقىنى ھەر-قانچە ئويلاپمۇ تاپالمىدى. ئىشقىلىپ ھامان بىر ئىش يۈز بېرىدىغاندەك، بىرەر مۆجىزىۋى ئەھۋال يۈز بېرىدى-غاندەك ئىدى. ئۇنىڭ مۆجىزىۋى ئەھ-ۋال دەپ نېمىنى كۆزدە تۇتىدىغانلى-قىنى ئۆزىمۇ ئېنىق دەپ بېرەلمەيتتى.

موخۇركا ئوراپ تۇتاشتۇردى. بىگىز بارماق توملۇقىدىكى تاماكىنى كۆچەپ ئىككى تارتىۋىدى، خۇددى كانىيىغا بىرسى زىق تىققاندەك چىدىغۇسىز ئېچىشىپ كەتتى. كۆزلىرىدىن ياش چىقتى. بىردەم ھاسىراپ دېمىنى ئې-لىۋالدى. يەنە چېكىشكە باشلىدى.

تۇيۇقسىز تاماكا چوغىدىن چۈشكەن بىر تال ئۇچقۇن بىلىكىگە چۈشۈپ، پىژژىدە كۆيدۈرۈۋەتتى. ئۇ سەكرەپ كەتتى. تاماكىنى غەزەپ بىلەن يەر-گە ئاتتى، مىڭنى قاغىدى. «قورسى-قىم ئاچ، شۇڭا تاماكا ئېغىر كېلىۋا-تىدۇ» دەپ ئويلىدى ئۇ. شىرەدىكى نانغا قاراپ قويدى، زورلاپ بولسىمۇ ئازراق يېيىش كېرەك.

ئۇ قاچىغا سۇ قۇيۇپ نان چىلىدى. يېرىمىنى ئىچىپ قالغىنىنى زادىلا ئىچكۈسى كەلمىدى. نان بەكمۇ ئاچ-چىق يېقىلغانىدى.

ئىشىك ئالدىغا مەقسەتسىزلا چىقتى. ئۆينىڭ ئەتراپىنى سانجاق-سانجاق پاكار كېسەك ئۆيلەر ئوراپ تۇراتتى.

لېكىن بۇ ئۆيلەرنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ ئىشىكى ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئەكسى تەرىپىگە قارايتتى. شۇڭا ئاۋۇ يەردىكى يۇندا كۆلچەكلىكگە بىرە - بىرە يۇندا تۆككىلى ئادەم چىقىپ قالمىسا، بۇ تار كوچىدىن ئانچە ئادەم ئۆتمەيتتى.

تۇيۇقسىز چوڭ يول تەرىپىدىن ئىككى بالا يۈگۈرگىنىچە بۇ تەرەپكە كەلدى. ئۇ ئۆزىگە يېقىنراق تام تۈۋىدە ئول-تۇرۇپ مۇخۇركا ئوراشقا باشلىدى. بىر-سى سەرەڭگە يېقىپ بەردى. نۆۋەت - نۆۋەت بىلەن ھوزۇرلىنىپ چېكەتتى. بىر - بىرىگە قاراپ كۈلۈپ قويۇشاتتى. ئاشۇ بالىلار چېغىدا ئۇنىڭدەك تېپىنالمايت-تى. خۇددى ئىنتايىن قىممەت ئىلمىك بىر نەر-سىنى ئىچىگە يۇتۇۋالماقچى بولغاندەك ھەۋەس ۋە قانماسلىق ئىچىدە ئىچىگە شورايتتى. بىرسى ئوغلىغا سەل ئوخشىشىپ قالاتتى، لېكىن سىرتىق ئەمەس ئىدى.

بۇ بالىلارغا قاراپ تۇرۇۋېرىپ ئۆزى-نىڭمۇ خۇمارى تۇتۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. يېنىپ كىرىپ چاپاننىڭ يان-چۇقىنى ئاختۇرۇۋىدى، مۇخۇركا تۈگەپ-تۇ. بايا تاشلىۋەتكەن مۇخۇركا كۆتى-كىنى تېرىپ ئېلىپ قايتا تۇتاشتۇردى. كاردۇۋاتقا سونايلىنىپ ياتتى.

«ھەي، بۇ بىر كۈنمۇ كەچ بولدى» دەپ ئويلىدى ئۇ «بۈگۈن ئەجەب ئاچ قالدىما، ئاناڭنى...»

بەزى - بەزىدە تونۇشىسى ئۇنىڭغا بىرەر قاچا ئاش ئەكىرىپمۇ بېرەتتى. يالغۇز دەپ شۇنداق قىلاتتى. چىقىپ كېتىدىغانىدا: — قاچىنى سۇنۇۋېتەرسىز ھە!— دەپ قوياتتى. ئۇ ئاشنى گەپ قىلماي ئالاتتى - يۇ، ئىچىدە بىر ئاز خورلۇق ھېس قىلاتتى. تونۇشىسى ئۆزى-نى كۆزگە ئىلماۋاتقاندەك بىلىنەتتى. ئەمەلىيەتتە ھەممە ئادەم ئۇنىڭ كۆزىگە شۇنداق كۆرۈنەتتى.

ئۇنىڭغا نىسبەتەن ھەممىلا ئادەم ئۆزىگە بۇيرۇق قىلىش ئۈچۈن يارال-غاندەكلا تۇيۇلاتتى. ئىدارە باشلىقى، كوچىدىكى ئادەملەر، ئايالى، بالىسى-مۇ بۇنىڭ ئىچىدە ئىدى. ئۇ بۇ قىزغىن، ئەسەبىي ئادەملەرگە بەكلا ئۆچ بولۇپ كەتكەنىدى. شۇڭىمۇ ئادەملەرگە ئارىلىشىشتىن قورقاتتى. بۇيرۇق قىلغۇچىلارمۇ، ئۇنى ئىجرا قىلغۇچىلارمۇ بىردەك ئۆلىدىغۇ؟ ئۇلار-نىڭ مۇشۇ ئادەتتىكى ھەقىقەتنىمۇ چۈشەن-مەي، خۇددى مەڭگۈ دۇنيانىڭ ھۆكۈم-رانى بولىدىغاندەك جاھان تەككىلىشىپ، غادىيىپ ياشايدىغىنى قىزىق.

لېكىن رېئاللىق ئۇنىڭ خىيالى بو-يىچە ئەمەس، بەلكى ئۆز رېتىمى بو-يىچە شۇنچىلىك تەبىئىي ھەم بىر خىل يوسۇندا كېتىۋېرەتتى. ھېچقانداق ئا-لاھىدە بىر ئىش يۈز بەرمەيتتى. بە-زىدە ئۇ بۇنداق ئەھۋالغا قاراپ بار-لىق ئادەملەرنى گويا بىر سايىدەك، بار - يوقلۇقىنى بىلگىلى بولمايدىغان-دەك، پەقەت ئۆزى ئادەم بار دەپ ھېس قىلغىنى ئۈچۈنلا ئالدىدا «ئادەم» ئاتالغۇسىدىكى نەرسىلەر مىدىراپ يۈرگەندەك ھېس قىلاتتى. بۇنداق چاغ-لاردا ئۇ بىردىنلا غەيرەتلىنىپ، ئۆزىنى دۇنيادىكى ھەممىدىن ئۈستۈن ئىلاھىي كۈچتەك، ھەممىسىنى ئۆز روھىيىتىدە باشقۇرۇۋاتقاندەك، قەلبىدە چەكسىز بىر قۇدرەت ۋە ئۇلۇغۋارلىق سېزەتتى...

چېكىدىغان مۇخۇركىمۇ تۈگىدى. ئوخ-لاش كېرەك. ئۇخلىغاندىلا ھەممىنى

ئۇنتۇلغىلى، ھەممىدىن قۇتۇلغىلى بولاتتى. ئۇخلاش ھەم ئۆلگەنلىك ئەمەس، ھەم ياشىغانلىق. بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشى چارە ئىدى.

ئۇ كۆزىنى مەھكەم يۇمۇپ جىمجىت ياتتى. ئايالى، لەقىمى، ئىشىك ئالدىدىكى ئىككى بالا، چاشقانلار... ئۇنىڭ قاپقاراڭغۇ خىيال دۇنياسىدا چۈشىنىكسىز، گاددىرماش ھالەتتە ئايلىنىپ يۈرەتتى. بۇ نەرسىلەر بىر-بىرى بىلەن شۇنچىلىك ئېلىشىپ كەتكەن ئىدىكى، قايسىنىڭ ئايال، قايسىنىڭ چاشقان، يەنە قايسىنىڭ باشقا نەرسە ئىكەنلىكىنى ئۇ ئۆزىمۇ ئايرىپ بېرەلمەيتتى...

...ئۆلۈم، جىنازا... ئۇ جىنازا ئىچىدە ياتاتتى. ئۇ ئۆلگەنىدى، كۆمگىلى ئېلىپ كېتىۋاتاتتى. «ئۆلۈم دېگەن مۇشۇنداق بولىدىكەن-دە» دەپ ئويلىدى ئۇ، «مەن تېخى ھېچنېمىنى خىيال قىلغىلى بولمايدىكەن دەپ ئويلىغانىدىم. خىيال قىلىدىكەنسەن، پەقەت، ئۇنى باشقىلارغا بىلدۈرەلمەيدىكەنسەن. قىسقىسى، مىدىرلىيالمايدىكەنسەن. ھەي، ئايالىم بىلەن بىر كېچە يېتىۋېلىپ ئۆلگەن بولسامۇ ئارمانسىز كەتكەن بولار ئىدىم. لېكىن مەن قاچان ئۆلگەنىدىمەن؟ نېمە سەۋەبتىن ئۆلگەنىدىمەن؟» ئۇ بۇلارنى ھەرقانچە قىلىپمۇ ئەسلىيەلمىدى. ئەسلىگەن تەقدىردىمۇ ئۇ بەرىبىر ئۆلگەن تۇرسا، ئۇنىڭ ئەمدى نېمە پايدىسى؟ خەيرىيەت، ئەمدى مەڭگۈ تارا گۆر ئىچىدە ياتىدىغان بولدۇم. ئادەمگە بۇنىڭدىنمۇ زېرىكىشلىك ھەم ئازابلىق ئىش بولامدۇ؟

ئۇ كېتىۋاتاتتى. بۇ يول تۈگەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى. بىردىنلا قۇلىقىغا ئىچىلىدىغان ئاۋاز ئاڭلانغاندەك بولدى. بىر خىل رېتىملىك زىل ئاۋاز ئىدى، شۇنچىلىك ئېنىق ئاڭلىنىۋاتاتتى. جىنازىنىڭ ئاۋازى دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە. ئۇنىڭ غەزىپى يەنە قوزغالدى. تىرىكلىكىمدىمۇ ھەممىنىڭ ئانىنى تاپتىڭ، ئەمدى ئۆلگەندىمۇ مېنى جىم ياتقۇزمامسەن؟ ئۇ شۇلارنى ئويلاپ قاتتىق جىلى بولدى. يىغلىغۇسى كەلدى. بىردەم يېتىپ باقاي، بۇ ئەڭ ئاخىرقىسىمۇ. ئېھتىمال قەبرىستانلىقتىمۇ يېقىنلىشىپ قالغاندىمىز.

لېكىن بۇ ئاۋاز تۇختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. چوقۇم جىنازا كۆتۈرگەنلەرنىڭ ئىشى دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە، جىنازىنى قەستەن يۇقىرى-تۆۋەن قىلىپ ئاۋاز چىقىرىۋاتقان گەپ. راست، جىنازىنى كىم كۆتۈرگەندۇ؟

ئۇ ئەڭ ئاخىرقى قېتىممۇ ئۆزىگە ئازابلىق بەرمىگەن بۇ ئەنسىلەرنىڭ كىملىكىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن، ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ جىنازىنىڭ يوچۇقىدىن قارىدى. ئالدى تەرىپىنى ئىككى ئادەم كۆتۈرۈپ كېتىۋاتاتتى. ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇلارنى تونۇيالمىدى. ئەمدى ئارقا تەرەپكە ئۆرۈلۈپ قارىدى. قىزىق، ئارقا تەرەپنى ھېچكىم كۆتۈرمىگەنىدى. جىنازا كەينىدە بىرمۇ ئادەم كۆرۈنمەيتتى. توۋا، بۇ قانداق بولغىنى؟ ئېھتىمال بۇ مۇشۇنداق ياسالغان جىنازا بولسا كېرەك.

ئۇ ئورۇندا ياتتى... گۈدۈڭشىغان ئاۋاز ئاڭلانغاندەك بولدى. ئايالى بىلەن بالىسىنىڭ ئاۋازىدەك قىلاتتى. توغرا، شۇلار ئىدى. ئۇلار بىر نېمىلەرنى

دېيىشىۋاتاتتى. دەسلەپ نېمە دېگەنلىكىنى ئاڭقىرالمىدى. قۇلىقىنى دىڭ تۇتتى:

— دادامنى تېزرەك كۆمۈۋەتسەك بولاتتى ئاپا، يېڭى دادام قاچان كېلىدۇ؟

— ھازىر داداڭنى كۆمۈۋېتىپلا ئۆيگە بارساق ساقلاپ ئولتۇرىدۇ، — دېدى ئايالى، — ئەمدى سەن ئاجايىپ ياخشى بىر دادىغا ئېرىشىسەن. ئۇ ساڭا دېگىنىڭنى ئېلىپ بېرىدۇ. ئۇرمايدۇ، تىللىمايدۇ. بىز بېرىپلا توي قىلىمىز.

— ئۇنداق بولسا تېزرەك بولساق بولاتتى ئاپا، قەبرىستانلىق يىراقمۇ؟

— خېلى بار.

— مەن بىلەك ھېرىپ كەتتىم ئاپا، مېنى تاۋۇتنىڭ ئۈستىگە چىقىرىپ قويە.

— ياق بالام، سەن چىقىۋالساڭ يامان بولىدۇ... يەنە كېلىپ ئۇلار ئىككىسى تاۋۇتنى كۆتۈرگىلى ئۇنىمايدۇ، ھېلىمۇ ئۇلارنى پۇل بېرىپ ئاران ئۇناتتۇق...

— جىنىم ئاپا، مېنى تاۋۇتقا چىقىرىپ قوي، تاۋۇتقا مىنىمەن!... ھى... ھى... ھى!...

ئۇ دەرغەزەپكە كەلدى. «ئەمدى چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى، ئۆلتۈرۈۋېتىدمەن!» ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى... ئۇ ئۆز كارۋىتىدا ئولتۇراتتى، يۈرىكى گۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتكەنىدى. ھاسىراپ ئۇزاقتىن - ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتتى.

ئۆي ئىچىگە قاراڭغۇلۇق يامرىغانىدى. نەرسىلەرنى بەكمۇ غۇۋا ئىلغا قىلغىلى بولاتتى. ئۇ گويا يىراق بىر سەپەردىن ھازىرلا قايتىپ كەلگەن ئادەمدەك چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتىپ قويدى. ئەمدى قورسىقى ئاچقاندەكمۇ قىلمايتتى. لېكىن پۇت - قولىدا ماغدۇر يوق ئىدى. بېشى چىڭقىلىپ ئاغرىۋاتاتتى.

كىم بولسىمۇ بىرسى كىرسە بولامامدۇ؟ ئوغرىدىن بىرى پىچاق كۆتۈرۈپ كىرسىمۇ مەيلى ئىدى! بىر - ئىككى ئېغىز پاراڭلىشىۋالسىلا بولاتتى.

ئايالى، بالىسى. بالىسى بولسىمۇ كىرىپ قالسا - ھە! ئۇنىڭغا قەلبىدىكىنىڭ ھەممىنى تۆكۈۋالسا... بۇ بەك ياخشى بولاتتى. ئۇ شۇنداق خىيال قىلىپ تۇراتتى، ئىشىكنى بىرسى چەككەندەك قىلدى. ئۇ سەكرەپ ئورنىدىن تۇردى. بىردىنلا خۇشاللىنىپ كەتتى. «ئوغلۇممىكىن» دەپ ئويلىدى ئۇ، ئەگەر شۇ بولسا «دادا، ئاپام ئاغرىپ قالدى، سېنى كەلسۇن دەيدۇ» دېسە ئۇ شۇ خىيال بىلەن ئىشىكنى ئاچتى...

شېئىردىكى ئەپسانە ۋە ئەپسانىدىكى مۇزىكا

پەرھات ئىلياسنىڭ «قومۇشلۇقتىن باشلانغان يوللار» ناملىق پوۋېستىغا بېغىشلايمەن.

ئەكبەر سالىھ

كائىناتنىڭ بۇ زوجىكىدىكى ئىپتىدائىي كەيپىدىن تەمتىلەپ چىقىپ كەلگەن بىر سەبىي گۈگراش ئاشۇ مۇقەددەس كىندىكتىن يىپ تارتقىنىچە يىراق-يىراقلارغا ئۇزاپ كەتتى. ئەمما بۇ ئۇچقۇر ئاياغلار قەدىمى يەتكەنلىكى يەرگە گىگانت بالىلىدەك مەغرۇر ئۈندەشلەرنى تىكلىۋەتكەن، كائىناتنىڭ ئەڭ چەت زۆھرە يۇلتۇزلىرىغا قەدەم باسقان ھالەتتىمۇ، ئۇزاق خىلۋەتتىكى ئاشۇ قەدەم كەپە، ئاشۇ «قومۇشلۇقتىن باشلانغان يوللار»... يەنىلا ئالتۇن سۈپەتچاقلاردا قەد تىكلەۋاتقان بۇ زامانىۋى ئاڭغا ئۆزىنى ئەسلىتىدۇ، سېغىندۇرىدۇ...

بۇ قېتىم بىزنىڭ زوقلىنىش مۇھىتىمىزغا ئاققۇ پېيىدەك لەيلەپ كىرگەن ئاشۇ پاك ۋە چىن قەدىمكى قومۇشلۇق ماكان تۇيغۇمىزنى چوغدەك يېلىنجىغان بىر پارچە لىرىك شېئىر ئۈستىدە قايتا قۇرۇۋالدى.

ساجىدەنىڭ تىنىدىن باراقسانلىغان قومۇشزار ماكان بىر گۈزەل ئەپسانە، بۇ ئەپسانە ساجىدەنىڭ دانىيار بىلەن بۇلاق بويىدا تونۇشۇپ قالغانىدا تۇغۇلۇشقا باشلايدۇ. ساجىدە بۇ ئەپسانىنى ئىلاھىي ئاۋازدا بايان قىلغۇچى، شۇنداقلا بۇ ئەپسانىنىڭ ئۆزى. ئۇنىڭ ئارمانلىق خىياللىرى ئۇنى پارچىلاپ قومۇشلۇق يوللارغا، دەريا، سازلىقلارغا چېچىۋېتىدۇ. شۇڭا قومۇشزارنىڭ ھەممە يەرلىرىدىن شېئىر پۇرىقى، ساجىدەنىڭ پۇرىقى كېلىدۇ.

ساجىدەنىڭ رېئال ماكانىدىكى سەرگۈزەشتىلىرى مۇنداقلا ئېيتقاندا ھاياتتىكى بەختسىز بىر كەچمىش. مۇبادا ئۇنىڭ پىسخىك ماكانىدا باراقسانلاپ تۇرغان ئارمانلىرى بولمىغانىدا ئىدى، ئۇ بىزنىڭ روھىي دۇنيايىمىزنى ھېچقاچان بۇنچىلىك چالغۇتالمىغان بولاتتى.

ئەسەردە مەنزىرە، مۇھىت، خىيال ۋە تەسەۋۋۇر دېڭىز سۈيىدەك تولۇق سۈيۈلدۈرۈلۈپ ساجىدەنىڭ ئوبرازى ئاشۇ تىپتىنىچ دېڭىز سۈيى تېگىدىن شوڭغۇپ چىقىپ كېلىۋاتقان ئاپئاق بېلىقتەك جەلپكار ۋە مول ھېسسىياتلىق يارىتىلغان. ئاپتور ئالاھىدە ۋە ساددا بىر تۇرمۇش مۇھىتى بىلەن بۇ مۇھىتتا ياشاۋاتقان ساجىدەنىڭ ئاڭ پائالىيىتىنى شېئىرىي ۋە مۇزىكىلىق كەيپىيات ئىچىدە چىنلىق بىلەن يۇغۇرۇپ، ئەسەردە كىتابخاننىڭ تۇيغۇلىرىنى

قوچۇۋېتىدىغان، كىتابخانىنى بۇ قومۇشزار ماكانغا باشلاپ كىرىدىغان بىر خىل سېھىرىي كۈچنى يارىتالىغان. «شۇنىڭ بىلەن يېگىمەچ گۈللەر قومۇش باراڭنى بويلاپ پىلەك تارتىپ تېخىمۇ يۇقىرى ئۆرلەشكە باشلىدى. ئاندىن قومۇش باراڭنى ئارتىلىپ چۈشۈپ تەرەپ-تەرەپكە يېيىلغىلى تۇردى. ھەش-پەش دېگۈچىلا ھويلا، قومۇشلۇق، دەريا... پۈتۈن زېمىننىڭ ھەممىسىنى يېگىمەچ گۈل بېسىپ كەتتى!

ساجىدە بۇ ئاجايىپ مەنزىرىلەردىن قاتتىق ھوزۇرلىنىپ كەتتى.

بىر چاغدا يېگىمەچ گۈللەر ئۆزىنى بۇ ئاپەتتىن قاچۇرۇپ ماشىنىنى ئۆلە-تىرىلىشىگە قارىماي ھەيدەپ كېتىپ بارغان دانىيارنى ماشىنا بىلەن قوشۇپلا يۆگىۋالدى-دە، يۇقىرى كۆتۈرۈپ ئېلىپ چىقىپ كەتتى.»

ساجىدە دانىيار بىلەن خۇپىيانە ھالدا ھاياتلىق مېۋىسىگە ئېغىز تەگكۈزۈشكەندىن كېيىن، قومۇشلۇق ماكانىنىڭ تىنچلىقى، پاكلىقى ۋە ئېغىر خىيالىدەك جىمجىتلىقى بەربات بولدى. ساجىدەنىڭ يۈرىكىگە دەز كەتتى. بۇ ئىپتىدائىي ئاڭنىڭ مەشھەرى. زامانىۋى ئاڭ بۇ گۈزەل ناخشىنى تولۇقى بىلەن ئوقۇشى كېرەك ئىدى. ئەپسۇس... شۇندىن كېيىن ساجىدە دانىيارنى كۈتتى. ئەمما ئۇ مەڭگۈلۈك ئازاب بىلەن ئىڭىرىغىنىچە، بۇ ئىپتىدائىي ماكانغا قومۇش بولۇپ كۆكلەپ سىڭىپ كەتتى.

ئادەم پىسخىكا ماكانىدا رېئال ماكاندىكىدىنمۇ ئۇزۇن ھەم بەختلىك ياشىيالايدۇ. شۇنداقلا رېئال ماكاندىكىدىنمۇ ئۆتە ھەم ئازابلىق ياشايدۇ. شۇڭا بۇ ماكان ئادەمگە ئەڭ ئەركىن دۇنيا. ساجىدەنىڭ رېئال ماكاندىكى پائالىيىتىنىڭ پىسخىك ماكانغا ئۆتەلىشى سەۋەبلىك بىز خىلمۇخىل بولاق سۈيىنىڭ قويۇق يالپۇزلار ئارىسىدا ئاستا ۋە ئېغىر ھالدا تىم-تىم ئېقىۋاتقان ھالىتىدەك كۆز ياشلىق بىر مۇزىكىنى ئاڭلىغاندەك بولىمىز. بۇ مۇزىكا ئۇكسۈشتەك تىترەڭگۈ ۋە شۇ قەدەر ھەسرەتلىك.

ساجىدەنىڭ خىيالى، تەسەۋۋۇرلىرى ئەتراپتىكى مۇھىت ۋە ئەھۋاللارنىڭ تەسىرىدىن ئايرىلمىغان. شۇڭا ئۇ بىزگە رېئال ماكاندىكى مۇزىكىلاشقان بىر خىل چىن تۇيغۇلارنى بەخش ئېتىدۇ ۋە بىزنىڭ يۈرەك رېتىمىمىزنى قايناملىق سۈكۈتلەرگە باستۇرىدۇ. تېخىمۇ مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن ھېس قىلساق بۇ سۈكۈتلەر ھاياتلىقىمىزنىڭ تىمتاس تۇرۇۋاتقان ئەڭ نازۇك ھېسلىرىدىن تارتىپ، قىيانلاۋاتقان تەگسىز ئارمانلىرىمىزغىچە بولغان بارلىقىمىزنى كۆيدۈرگۈچ قوللار بىلەن سىلاۋاتقانلىقىنى، كۆپ چېكىتلەرنىڭ ئورنىغا جاۋاب بېرىشنى كۈتۈۋاتقانلىقىنى سېزىمىز. شۇنداق، «دۇنيا سۈكۈتكە پاتقان، ھەممە نەرسە ھەرىكەتتىن توختىغان؛ يۇلتۇزلار جىمىرلاشتىن، قومۇشلار شىۋىرلاشتىن، ياقىلار كۈرۈلداشتىن، شاماللار غۇرۇلداشتىن؛

سۇلار ئېقىشتىن، يەر شارى ئايلىنىشتىن، تىرىكلەر ئۆلۈشتىن، ئۆلۈكلەر تىرىلىشتىن...»

(داۋامى 84 - بەتتە)

كۆكگۆل

(ھېكايە)

تۇرسۇنمۇھەممەت پەخرىدىن

ياز كېلىشى بىلەنلا مەن ھەر يىلى
يازلىق تەتىلدە چىقىپ دەم ئالىدى-
غان يېزا كۆز ئالدىمغا كېلەتتى. نەغ-
مىچى قۇشلارنىڭ سايراشلىرى، ماھىر
تەبىئەتنىڭ قىر - دالىلارغا سالغان
نەقىشلىرى، يېشىل دەل - دەرەخ، رەڭ-
دار گۈل - گىياھ، ئوت - چۆپلەرنىڭ
پۇراقلىرى يېزىغا بولغان تەلپۈنۈ-
شۈمنى ئېخىمۇ كۈچەيتەتتى. مانا بۇ
يىلقى ئوقۇشلىرىمىزمۇ تۈگەپ، ياز-
لىق تەتىلىمىز باشلاندى. خىيالىمغا
يەنە يېزا مەنزىرىسى كىرىۋالدى. كۆ-
جۈم مەھەللىلەر، گۈل - چېچەككە پۈر-
كەلگەن مېۋىلىك باغلار، پايانسىز
كەتكەن سالا ئېتىزلار، يىراقتىن كۆ-
رۈنۈپ تۇرىدىغان قىزغۇچ، ساغۇچ
ئارىلاش بىنەملەر، سۈپسۈزۈك ئېرىق -
ئۆستەڭلەر، سۇ ياقىلىرىدىكى بۈلجۈر-
گەنلىك چاتقاللار... ئوخلىسام چۈشلى-
رىمگە يېزىلىق دوستلىرىم بىلەن باغ
ۋە دالىلاردا چۇرقىرىشىپ ئويناپ سۇغا
چۆمۈلگەنلىرىمىز، سېخىز كولاپ، تۈت
قۇلاق ئېزدەپ سەيلە قىلغانلىرىمىز،
كېپىنەكلىرى چۆچەك ئېيتىشقان ياكى
مۆكۈ - مۆكۈلەك ئوينىغانلىرىمىز كىرەت-
تى. ئەنە شۇنداق ئەسلەش، سېغىنىش
بىلەن تەتىلىمىزنىڭ بىرىنچە كۈنى
ئۆتۈپ كېتەتتى. شەھەر ھاياتى زېرى-
كىشلىك، مەنىسىز سېزىلمەكتە ئىدي.

ئولتۇرسام - قوپسام خىيالىم يېزىدا...
شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئاپام
مېنى شەرق مەھەللىدىكى كىچىك ئا-
پاملارنىڭ ئۆيىگە سىيادان ئېلىپ كې-
لىشكە ئەۋەتتى. يولدا ئوينىغاچ مېڭىپ،
كىچىك ئاپاملارنىڭ ئۆيىگە قانداق
يېرىپ قالغانلىقىمنى تۇيماي قالدىم.
كۈن چىقىش تەرەپكە قارىتىپ سېلىن-
غان دەرۋازىدىن كىرىشىمگە كۆزۈم ھويى-
لىدا تۇرغان كۆك ھارۋىغا ۋە ئۇ-
نىڭ يېنىدا تۇۋۇزىدىن كۆپ ۋسلىتىپ
يەم يەۋاتقان ئاتقا چۈشتى. بۇ مەن
تونۇيدىغان ئات، چوڭ دادامىلارنىڭ
جىرەن ئېتى ئىدى. ھارۋىمۇ دەل
ئۆزى. قانداقتۇر بىر ئىسسىق ئېقىم
ۋۇجۇدۇمغا تارقىلغاندەك بولدى. خۇ-
شاللىقىمدىن ئالدىراپ كىچىك ئاپا-
مىلارنىڭ ئۆيىگە ئۆزۈمنى ئاتتىم. ئۆيى-
گە كىرىشىم بىلەنلا كۆزۈم ئالدى بى-
لەن يېزىدىكى چوڭ ئاپامنىڭ ئوغلى
رۇستەمكامغا چۈشتى. ئۇ كۆرپە ئۈس-
تىدە ئولتۇرۇپ كىچىك ئاپاملار بىلەن
سۆزلىشىۋاتقانىكەن. مەن يۈگۈرۈپ
بېرىپ رۇستەمكامنىڭ بوينىغا ئېسىل-
دىم. ئۇ مېنى مۇرەمدىن تۇتۇپ ئەھ-
ۋال سورىدى:

— قانداق ئەھۋالىڭ، ئوقۇۋاتامسەن، سەھراغا قاچان چىقىسەن؟

رۇستەمكام كۆڭلۈمدىكى گەپلەرنى

تېپىپ سورىغاچقىمۇ ئىچ-ئىچىمدىن خۇشال بولۇپ كەتتىم:

— سېنىڭ بىلەن چىقىپ كېتىمەن، بىزنى يازلىق تەتىلگە قويۇپ بەرگىلى بىر ھەپتە بولدى، — دېدىم مەن رۇستەمكامنىڭ يېنىدىن جاي ئېلىپ.

— بوپتۇ، مەن بىلەن چىقىپ كەت. سەھرادىكى ئاغىنىلىرىڭ سېنى قاچان چىقىدۇ دەپ سوراپ تۇرىدۇ. ئۆرۈكلەرمۇ پىشىپ تۆكمە بولۇپ قالدى.

ئۆرۈكنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ئاغزىمغا سۇ كەلدى. ئالتۇندەك سۈزۈك ئاق ئۆرۈكلەر، قىزىلقاچا، كىشمىشلەر كۆز ئالدىمدا گەۋدىلەندى.

— سەھراغا قاچان ماڭىسىلەر، — دېدىم رۇستەمكامغا تاقەتسىزلىنىپ.

— مەن بازارغا بېرىپ كەلگەندىن كېيىن، — دېدى ئۇ، — ئەسلىدە سىلەرنىڭ ئۆيگىمۇ بېرىپ كەلمەكچى ئىدىم، بازاردىكى ئىشىمنى پۈتتۈرۈۋالمىسام بولمايدۇ...

— مەن سېنىڭ بىلەن بىللە چىقىپ كېتىمەن جۇمۇ؟ — دېدىم رۇستەمكامغا بايىقى سۆزۈمنى تەكرارلاپ.

— ماقۇل دېدىمغۇ، ھەدەممۇ بىللە چىقىدۇ، — دېدى رۇستەمكام جاۋاب كۈتكەندەك كىچىك ئاپامغا قاراپ.

— سىز بازاردىكى ئىشلىرىڭىزنى پۈتتۈرۈۋېلىڭ، زاكىر سىيادانىنى ئاپىرىپ بەرگەچ ئاپىسىغا دەپ قويۇپ كەلسۇن. ئەتە ئەتىگەندە ماڭايلى، قانداق؟

— ئۇنداق بولسا ھازىرلا بېرىپ ئاپامغا دەپ قويۇپ كېلەي.

— نەرسە-كېرەكلىرىڭنى ئېلىپ ئەتىگەنلىكتە كەلسەڭمۇ ئۈلگۈرىسەن.

سېنى ساقلاپ تۇرىمىز، سەن كەلگەندىن كېيىن ماڭىمىز، — دېدى كىچىك ئاپام بېشىمنى سىلاپ.

مەن كىچىك ئاپام قەغەزگە ئوراپ بەرگەن سىيادانىنى ئېلىپ ئۆيگە ئۇچقاندەك چاپتىم. ئۆيگە كىرسەم ئاپام كىر يۇيۇۋېتىپتۇ. مەن كىرىپلا سۆزلەپ كەتتىم:

— ئاپا، سەھرادىن رۇستەمكام كىرىپتۇ، ئەتە ئەتىگەن چىقىپ كېتىدىكەن. كىچىك ئاپاممۇ چىقىدىكەن، مېنى بىللە ئېلىپ چىقىدىغان بولدى، — دېدىم قولۇمدىكى قەغەزگە ئورالغان سىيادانىنى تەكچىگە قويۇۋېتىپ.

— رۇستەمكام كىرىپتۇ؟ قاچان؟ بىزنىڭكىگە كەلمەمدىكەن؟

— بىزنىڭكىگە كېلەلمەيدىغان ئوخشايدۇ، بازاردا ئىشى بار ئىكەن، — دېدىم يەڭگەم بىلەن پېشانەمدىكى تەرلىرىمنى سۈرتۈپ.

— نېمانچە قىزىرىپ كەتتىڭ، يۈگۈرۈپ ماڭغان ئوخشىمامسەن؟ كىيىملىرىڭنى يۇيۇۋاتاتتىم، قۇرۇغاندا دەزماللاپ بېرىمەن، بۈگۈن يېتىپ دەمىڭنى ئال. — دېدى ئاپام قولىنى ئىشتىن توختاتماي.

— تېزرەك دەزماللاپ بەر، بۈگۈن كىچىك ئاپاملارنىڭ ئۆيىگە بېرىپ قونىمەن.

— نېمىگە ئالدىرايسەن، قولۇمنى بىكار قىلىپ نەرسە-كېرەكلىرىڭنى تەييارلاپ بەرمەيمەنمۇ؟ ئەتىگەنلىكتە سېنى مەن ئۆزۈم ئويغىتىپ قويىمەن...

بۈگۈن ناھايىتى تەستە كەچ كىردى، ئورنۇمغا كىرىپ ياتتىم. بىراق ئۇزۇنغىچە كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمىدى.

قاچانلاردىدۇ ئۇخلاپ قاپتىمەن. بىر چاغدا ئاپامنىڭ ئاۋازى قۇلىقىمغا كىردى:

— ۋاكىر، بالام، تۇرغىن! كۈن چىقىپ كەتتى. چايلىرىڭنى ئىچىپ ماڭ، كىچىك ئاپاڭلار سېنى ساقلاپ قالمىسۇن!

دەرھال ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە، كىيىملىرىمنى كىيىپ، يۈزۈمنى يۇدۇم، ئالدىراپ-تېنەپ چېيىمنى ئىچىپ، ئاپام بوپلاپ بەرگەن كىيىملىرىمنى ئالدىم، ئۇنىڭغا يېزىغا چىققاندا ئوقۇيدىغان كىتابلىرىمدىن بىرنەچچىنى سېلىپ ئۆيدىن چىقتىم. ئاپام مېنى دەرۋازىغىچە ئۇزىتىپ ئارقامدىن قاراپ قالدى. مەن يەنە يۈگۈرگەنچە كىچىك ئاپاملارنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدىم... ئۇلارنىڭ دەرۋازىسىنىڭ قىيا ئوچۇق تۇرغان بىر قانىتىنى ئىچىپ هويلىغا كىرسەم تۈنۈگۈن مەن كۆرگەن ئات - هارۋا يوق؛ كىچىك ئاپاملارنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ قارىسام قۇلۇپلاقلىق. بېشىمدىن بىرچېلەك سوغۇق سۇ قۇيۇلغاندەك ئەندىكىپ تۇرۇپ قالدىم. شۇ قورۇدىكى قوشنىسى خېلىچەمدەملەرنىڭ ئۆيىگە كىرىپ سورىدىم:

— خېلىچەمدە، كىچىك ئاپاملار يوقمۇ؟

— تۈنۈگۈن كەچتە سەهراغا چىقىپ كەتتى. سەهرادىن تۇغقىنى هارۋا ئەكىرگەنىكەن، — دېدى ئۇ ماڭا مۇلايىمغىنە جاۋب بېرىپ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ قولۇمدىكى بوپا چۈشۈپ كەتكىلى تاس قالدى، ئۆپكەم ئۆرلۈپ كۆزلىرىمگە ياش كەلدى.

— نېمە بولدى، بىرەر مۇهىم ئىش بارمىدى؟ — دېدى خېلىچەمدەم ماڭا كۆڭۈل بۆلۈپ.

هېچنېمە دېمەي كەينىمگە بۇرۇلدۇم-دە، ئېگىزدىن يىقىلىپ چۈشكەن ئادەمدەك هالسىزلىنىپ ئۆيگە يول ئالدىم. ئۆيگە كەلگىچە كىچىك ئاپاملارنىڭ قورسىقىغا قانداق جىن كىرگەنلىكىنى بىلەلمەي ئەلەم چېكىپ ماڭدىم. ئېنىقىنى ئېيتسام كىچىك ئاپاملارغا ئۆچلۈكۈم كەلدى. ئۆيگە كىرىپلا بوپىنى كارىۋاتقا تاشلىدىم. ئاپام مېنى كۆرۈپ ئالدىمغا كەلدى. كۆزلىرىمدىكى ياشنى كۆرۈپ:

— نېمە بولدى بالام، نېمىشقا يىغلايسەن؟ — ئاپام ماڭا قاراپ تېڭىرقاپ قالدى.

— كىچىك ئاپاملار سەهراغا چىقىپ كېتىپتۇ، — ئەلەمدىن غەزىپىم ئۆرلەپ ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلىدىم.

— ئۇلار قاچان چىقىپ كېتىپتۇ؟ — ئاپام يېنىمغا كېلىپ سورىدى.

— تۈنۈگۈن...

— تۈنۈگۈن؟ — هەيران بولدى ئاپام، — ساڭا ئەتىگەنلىكتە ماڭىمىز دەپتىكەنغۇ؟

— كىچىك ئاپامغۇ شۇنداق دېگەن، بىراق مەن ئۇلارنىڭ مۇنداق قىلارىنى نەدىن بىلەي...

— توۋا، — دېدى ئاپام، — بۇ ئۇلارنىڭ نېمە قىلغىنىدۇ، كىچىك بالىنى ئۇمۇلدۇرۇپ. بولدى بالام، يىغلىما، بىرەر تونۇشلار چىقىپ قالسا سېنى شۇلارغا قوشۇپ قويىمەن. ئالدىرىمىساڭ، داداڭ ئىلقىدىن كەلگەندە ئۆزۈم ئېلىپ چىقارمەن.

— ياق، بۈگۈن، بۈگۈن بولمىسا ئەتە يېزىغا چىقىمەن، — دېدىم جاهىللىقىم تۇتۇپ.

شۇندىن كېيىن ئاپام ئۇقۇشۇپ

يۈرۈپ مەھەللىمىزدىكى قېيۇمكامنىڭ دوستلىرى بىلەن يەكشەنبە كۈنى ئۆرۈك سەيلىسىگە چىقماقچى بولغانلىقىنى بىلىپتۇ. ئاپام مېنى يەكشەنبە كۈنى شۇلارنىڭ ھارۋىسىغا سېلىپ قويدى. چۈش بولاي دېگەندە يېزىغا يېتىپ چىقتۇق. چوڭ ئاپاملارنىڭ ئۆيىگە يېقىن كەلگەندە قېيۇمكام مېنى ھارۋىدىن چۈشۈرۈپ قويدى. ئۆزلىرى يۇقىرىقى مەھەللىگە قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

چوڭ ئاپاملارنىڭ ھويلىسىغا كىرسەم ئۇلار گۈللۈك ئارىسىدىكى بۇگۈلۈك ئۈستىدە تاماققا ئولتۇرۇشقانىكەن. ئۇلار مېنى كۆرۈپ «زاكىرغۇ، زاكىر چىقىپتىغۇ؟» دېيىشتى. چوڭ ئاپام ئالدىمغا يۈگۈرگەندەك كېلىپ پېشانەمگە سۆيدى. جوزىدىكىلەر ماڭا ھەيران بولۇشۇپ، بەزىلىرى خۇشال بولۇشۇپ قارايتتى. مەن چوڭ ئاپامنىڭ قولىدىن چىقىپ چوڭ دادامنىڭ يېنىغا باردىم. ئۇ قولۇمدىن تۇتۇپ قېشىدا ئولتۇرغۇزدى-دە:

— قانداق ئوغلۇم، تىنچ تۇردۇڭمۇ؟ ئاتا - ئاناڭ تىنچلىقمۇ؟ قانداق چىقتىڭ؟ — دېدى.

— قېيۇمكاملار بىلەن چىقتىم، ئۇلار مېنى دەرۋازا ئالدىدا ھارۋىدىن چۈشۈرۈپ قويۇپ ئۆزلىرى يۇقىرىقى مەھەللىگە ئۆتۈپ كەتتى.

— ھوشەرە، — دېدى چوڭ دادام، — ئوقۇشلۇرۇڭ قانداقراق؟

— 4 - سىنىپقا كۆچتۈم. يازدا ئوقۇيدىغان كىتابلىرىمنى بىللە ئېلىپ چىقتىم.

— يارايدۇ، يىگىت، — دېدى چوڭ دادام، — قاراڭلار، ئوقۇيدىغان كىتابلىرىنىمۇ ئۇنتۇماي ئېلىپ چىقىپتۇ.

— مەن ئۇنتۇپ قالىدىغان كىچىك ئاپام ئەمەس، — دېدىم قورسىقىمدىكى ئاچچىقنى چىقىرىۋېلىش ئۈچۈن.

ھەممە پاراقلاپ كۈلۈشتى، كىچىك ئاپام بىلىنەر - بىلىنمەس ھىجىيىپ:

— مېنى دەۋاتامسەن؟ — دېدى ماڭا كۆز قىسىپ.

— ھە، رۇستەمكام ئىككىڭلار مېنى ئالداپ قويۇپ كېتىپ قاپسىلەرغۇ؟ سىلەر ئەچىقمىساڭلارمۇ ئۆزۈم چىقالالامدىكەنمەن؟ — دېدىم كىچىك ئاپامغا قادىلىپ.

— بالام، تاماققا قارا، قورسىقىڭ ئېچىپ كەتكەندۇ، — دېدى چوڭ ئاپام ئالدىمغا تاماق كەلتۈرۈپ.

رۇستەمكاك ئالداپ قويغىنى ئۈچۈن كېيىنچە بىرەر ۋاقىت چىقىرىپ سېنى قوغۇنلۇققا ئاپىرىپ ئويناتىپ كەلسۇن، چىلگىلەر پىشىپ قاپتۇ، ئۆزۈڭ يېگەچ بىزگىمۇ ئالغاچ كەل، بولامدۇ؟ — دېدي چوڭ دادام بېشىمنى سىلاپ.

ماقۇل دېگەندەك بېشىمنى ئىرغىتىپ جوزىدىكىلەرگە كۆز يۈگۈرتتىم. رۇستەمكام كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا كىچىك ئاپامغا قارىدى. كىچىك ئاپام بولسا كېكىردىكىگە نان تۇرۇپ قالغان ئادەمدەك دېمى ئىچىگە چۈشۈپ ئولتۇرۇپ كەتتى. مەن خۇشاللىقىمدىن باغقا قاراپ يۈگۈردۈم...

ئۆگەي ئانا

(ھېكايە)

ئوسمان قادىر

مەن باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 2-سىنىپىدا ئوقۇۋاتقان چېغىمدا، ئانام ئاغرىپ دوختۇرخانىغا كىرىپ قالدى. ئانامنىڭ چىرايلىرى سارغىيىپ، ئورۇقلاپ بارغانسېرى ئاجىزلاپ كەتتى. ئانام ئاق يۈزلۈك، ئوتتۇرا بوي، كەم سۆزلۈك، چىرايىدىن دائىم كۈلكە يېغىپ تۇرىدىغان مېھرىبان ئايال ئىدى. مېنىڭ چىراي-شەكلىم ئانامغا بەكمۇ ئوخشايتتى. شۇڭا مېنىڭ بەزى كەپسىز ئاداشلىرىم چىشىمغا تېگىپ ئەتتەي:

— ئەلھام قىز، — دېيىشەتتى.

ئانام دوختۇرخانىدا ئۇزاق يېتىپ قالدى. بارغانسېرى ئاجىزلاپ، چىرايلىرى تېخىمۇ سۇزۇلۇپ، دائىم كۆز يېشى قىلىدىغان بولۇپ قالدى. دادام مېنى دوختۇرخانىغا كەچلىك تاماق ئاپىرىدىغاندا پات-پات بىللە ئاپىراتتى. ئانام مېنىڭ بېشىمنى سىلاپ، ئانىلىق مېھرى بىلەن پېشانەمگە سۆيۈپ قوياتتى ۋە كۆزىدىن ئاققان ياشلار ياستۇقىغا ئېقىپ ھۆل قىلىۋېتەتتى. مەن بۇنىڭ سىرىنى بىلەلمەي:

— ئانام ئەجەبمۇ يىغلاڭغۇ بولۇپ قاپتۇ، — دەپ ئويلايتتىم.

ئانام كۈندىن-كۈنگە ئورۇقلاپ، چىرايلىرى سارغىيىپ، بىر تېرە-بىر ئۇستىخان بولۇپ قالدى. ئانامنى يوقلاپ كېلىدىغانلارمۇ كۆپەيگىلى تۇردى. ئانامنىڭ مەكتىپىدە بىللە ئىشلەيدىغان ئوقۇتقۇچىلار كۈنىدە دېگۈدەك مېنىڭدىن ئانامنىڭ ئەھۋالىنى سورايتتى ياكى نۆۋەت بىلەن دوختۇرخانىغا بېرىپ ئانامنى يوقلايتتى. كېيىنكى كۈنلەرگە كەلگەندە ئانام ھوشسىز دېگۈدەك ياتتى. تاماقنىمۇ تۈزۈك يېمەيتتى. ھەتتا تىلدىنمۇ قالدى. مەن گۆدەك بولغانلىقىمدىن «ئانام ئۇخلاۋاتىدۇ، ئارام ئېلىۋاتىدۇ» دەپ ئويلاپتىمەن. بىچارە دادامنىڭ ساقاللىرى ئۆسۈپ خۇددى كىرپىنىڭ تىكىنىدەك بولۇپ كەتتى. ئورۇقلاپ، كۆزلىرى قىزىرىپ قانداقتۇر قىممەتلىك بىرەر نەرسىسىنى يوقىتىپ قويغاندەك ئولتۇرغان يېرىدە خىيال سۈرىدىغان پەرىشان ھالغا چۈشۈپ قالدى. ئەتىياز كۈنلىرى ئىدى. يەرلەرنىڭ پاتقاقلىرى تېخى قۇرۇپ كەتمىگەن، ھاۋا ئۆزگىرىپ سوغۇق شامال چىقىپ تۇرغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەن مەكتەپتىن قايتىپ كەلسەم ئانامنى ئۆيگە ياندۇرۇپ ئەكىلىپ ياتقۇزۇپ قويۇپتۇ. ئانام ئاران-ئاران نەپەس ئالاتتى. ئۆيدە مومامۇ بار ئىكەن. قوشنىلىرىمىزنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەي كىرىپ-چىقىپ تۇراتتى. ھەممەيلەن قانداقتۇر بىرەر پالاكەت يۈز بېرىدىغاندەك ئەنسىز كۆرۈنەتتى. ئەتىسى مەن مەكتەپكە ماڭاي دەپ تۇرۇشۇمغا مومام مېنى چاقىرىپ:

— ئىلھامجان، ئوبدان بالام، بۈگۈن مەكتەپكە بارمىغىن، ئىشىڭ بار، — دېدى.

ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكى ئېسىمدە يوق، دادام، مومام ھەم قوشنىلىرىمىز ئۆپۈر - تۆپۈر بولۇپ ئالدىرىشىپ كەتتى. مومامنىڭ يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئانامنىڭ يېنىغا كەلسەم قوشنىمىز ئانامنىڭ ئېڭىكىنى داكا بىلەن تېڭىۋاتقانىكەن. بۇنى كۆرۈپ بەك قورقۇپ كەتتىم. يۈرىكىم سىقىلىپ، ئۆزۈمنى يوقاتقان ھالدا يىغلاپ ئانامنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇپ: «ئانا، جېنىم ئانا! مېنى تاشلاپ كەتمە، ئوبدان ئانا، مەن سېنى بۇندىن كېيىن ھەرگىز خاپا قىلمايمەن» دەپ يالۋۇرۇپ يىغلىدىم. لېكىن ئانامدىن سادا چىقمىدى. ئۇنىڭ قوللىرى پۈتۈنلەي مۇزلاشقا باشلىغانىدى.

دادام، مومام ۋە باشقىلار ئۆزىنى تۇتالمىغان ھالدا كۆز يېشى قىلىشتى. ئانامنى قوزغىماي ئۈستىگە ئاق رەخت يېپىپ قويدى. مومام مېنىڭ بېلىمگە ئاق باغلاۋېتىپ كۆز يېشىنى توختىتالمىغان ھالدا:

— بالام، بىز ئاناڭدىن ئايرىلدۇق، مېنىڭ كۆيۈمچان قىزىم بىزنى تاشلاپ كەتتى، — دەپ مېنى باغرىغا بېسىپ، مەڭزىمنى مەڭزىگە يېقىپ يىغلاپ كەتتى. مەن نېمە دېيىشىمنى، قانداق جاۋاب قايتۇرۇشنى بىلمەي، ئىختىيارسىز كۆز يېشى قىلدىم، ئانامغا ئۆزۈمنى ئېتىپ بولۇشچە يىغلىدىم...

شۇندىن كېيىن ئارقا - ئارقىدىن يەتتە نەزىر ۋە قىرقى نەزىرلەرنى ئۆتكۈزدۇق. ئۇزۇن ئۆتمەي مومام سىڭلىم مېھرىگۈلنى «مەن بېقىپ قاتارغا قوشۇپ بېرەي، قىزىمنىڭ قايغۇسى شۇنىڭ بىلەن بىر ئاز يەڭگىللەپ قالار» دەپ يۇرتىغا ئېلىپ كەتتى. مەن دادام بىلەن قالدىم.

مەن دائىم ئانامنى ئەسلەيتتىم، چۈشۈمگە كىرىپ قالسا، ئانام شۇ گۈزەل ئوكۇمدا ئۆيگە قايتىپ كېلىدىغاندەك، مەكتەپتىن ئۆيگە قايتىشقا ئالدىرايتتىم. ئۆيگە كېلىپ ئانامنىڭ يوقلۇقىنى كۆرۈپ ئۆپكەم ئۆرۈلەتتى... بۇنداق چاغلاردا ئانامنىڭ رەسىمىگە قاراپ ئۇزۇن سىلاپ يىغلىسام، خېلى يەڭگىللەپ قالاتتىم. دادام كەچتە ئىشتىن كەلسە، مېنىڭ يىغلىغىنىمنى كۆرۈپ:

— ئىلھامجان، يەنە يىغلاپسەن - ھە! كىم سېنى خاپا قىلدى، — دەيتتى - دە، بىردىن كۆزىگە ياش ئالاتتى.

دادامغىمۇ تەس ئىدى. ئانام ھايات ۋاقتىدا ئاش - ئاماق ئېتىش، ئۆي ئىشى، كىر - قات يۇيۇشنىڭ ھەممىسىنى ئۆزى قىلاتتى. ھازىر پۈتۈن ئۆي ئىشى دادامغىلا قاراشلىق ئىدى.

دادامنىڭ چاچلىرىغا ئاق كىرىپ، پېشانىسىگە ياڭاق پوستىدەك قاتار - قاتار قورۇقلار چۈشۈپ، بىراقلا قېرىپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى. ئانامدىن ئايرىلغاندىن كېيىنكى قىسقىغىنە بىر يىل بىزگە خۇددى ئون يىلدەك بىلىنىپ كەتتى. ئۆيدە ئولتۇرسام زېرىكىلىق، يېتىملىق ھېس قىلىپ، ئۆيىمىزدىن سوغۇق شامال چىقىپ تۇرغاندەكلا بىلىنىدىغان بوپقالدى. دادام خىزمەتنى تىرىشىپ ئىشلەيتتى.

ئۆينىڭ ھەممە ئىشى دادامغىلا قاراشلىق ئىدى. مەنمۇ ئۇششاق-چۈششەك ئىشلارنى قىلاتتىم. لېكىن يەنىلا ئانامنىڭ يوقلۇقى ئۆيىمىزنىڭ زىننىتىنى ئۇچۇرۇۋاتقانىدى. دادامنىڭ بەزىدە ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن، كۆڭلىكىنىڭ ياقىلىرى كىرلىشىپ قالغان، روھىي چۈشكۈن ھالەتتە كۆرسەم ئانام يادىمغا كېلىپ قاتتىق ئازابلىناتتىم. دوستلىرىمنىڭ ئانىلىرى بىلەن بىرگە تۇرغىنىنى، ئانىلىرى بىلەن خۇشال-خۇرام بىللە كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالسام، كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ بوينۇم قىسىلىپ قالاتتى. ئۆزۈمنى «يېتىم» ھېس قىلىپ بىئارام بولاتتىم.

بىر كۈنى كەچتە دادام ماڭا:

— بالام ئىلھامجان، ئاناڭ ئالەمدىن ئۆتكىلى بىر يىلدىن ئاشتى، سەنمۇ جىق چاپا تارتتىڭ. بىز كۆپ قىينالدۇق. شۇڭا ساڭا بىر «ئانا» ئەكېلىپ بېرەيمىكىن دەيمەن، — دېدى.

مەن دەسلەپ بىر ئاز ئىككىلەندىم. كېيىن «مېنىڭمۇ باشقا ئاداشلىرىمغا ئوخشاش ئانام بولىدىغان بولىدى. مەكتەپتىن كەلسەم ۋاقتى قارارىدا ئىسسىق، ياخشى، مەززىلىك تاماقلارنى يەيدىغان بولىدۇم» دەپ خۇشال بولۇپ ھاياجانلاندىم.

بىر يەكشەنبە كۈنى ئەتىگەندە دادام مېنى بالدۇرلا ئويغىتىۋەتتى. ئۆزى بىر ئاز جىددىيلەشكەن ھالدا:

— ئىلھامجان، ئوبدان بالام، ماڭا ياردەملەش، بۈگۈن ئۆيگە مېھمان كېلىدۇ، — دېدى.

دادام بىلەن ئىككىمىز ئىشىك-دېرىزىلەرنى سۈرتۈپ، پەردىلەرنى تۈزەشتۈردۇق. پوللارنى يۇدۇق. دادام مېنىڭ باش-كۆزۈمنى يۇيۇپ، پاكىز كىيىملىرىمنى كىيدۈرۈپ قويدى. دادام ساقاللىرىنى پاكىز قىرىپ، يېڭى كىيىملىرىنى كىيىپ ياشىرىپلا قالدى. چۈشكە يېقىنلاشقاندا دادام سىرتقا چىقىپ كەتتى. ئالاھەزەل قىرىق مىنۇتلاردىن كېيىن دادام بىر ئايالنى ئۆيگە باشلاپ كىردى ۋە مېنى تونۇشتۇردى. تىنچلىق-ئامانلىق سورىغاندىن كېيىن، ھېلىقى ئايال مېنىڭ بېشىمنى سىلاپ قويدى. دادام ئۇ ئايالنى ماڭا تونۇشتۇرۇپ:

— بالام، بۇ مەريەمخان ئاچاڭ، بۈگۈندىن كېيىن ساڭا ئانا بولماقچى، — دېدى.

ماڭا ئانا بولغۇچى ئۇ ئايال پاكار، سېمىز، ئاق سېرىق، كۈلگەندە ئاغزىدىكى تۆت دانە ئالتۇن چىشى پارقىراپ تۇرىدىغان ئايال بولۇپ، خېلى سىپايە، مۇلايىمدەك كۆرۈنەتتى.

بىر-ئىككى ئايدىن كېيىن دادام توي قىلىپ، ئانامنى ئۆيىمىزگە يۆتكەپ كەلدى. بىر مەزگىل خېلى ياخشى ئۆتتۇق، بولۇپمۇ دادام ئۆيدە بار ۋاقىتلاردا ئانامنىڭ ماڭا بولغان پوزىتسىيىسى، كۆيۈنۈشى، مۇئامىلىسى باشقىچە بولاتتى. كېيىنچە مېنىڭ ئىسمىم «ئىلھامجان» بولماي ئۇنىڭغا «يېتىم ئوغلاق»، «ئانىسىنىڭ بېشىنى يېگەن شۇم» دېگەندەك لەقەملەر قوشۇلۇشقا باشلىدى. كۈندە دېگۈدەك دىلىم ئازار يەپ، دەشنەم ئىشىتىپ، كۆز يېشىم قۇرىمايدىغان بولدى. ھەر خىل ئىشلاردا مەندىن قۇسۇر تېپىپ ئەدىبىمنى بېرەتتى. مەن تاماقنى

قوشۇق ياكى چوكا بىلەن ئىتتىك يېسەم مېنى ئەيىبلەپ: «تاماقنى خۇددى كالا ھەلەپ يېگەندەك يەمە-سەن؟!» دەپ ماڭا دەشنەم بېرىپ تىللايتتى. ئالدىرىماي، ئاۋاز چىقار-ماي ئاستا يېسەم بۇنىڭدىنمۇ قۇسۇر چىقىرىپ: «نېمانچە خېنىملاردەك مىسىل-داپ ئولتۇرىسەن؟ تېز-تېز يەپ تۈگەتمەي...» دەپ تىللايتتى. يا كۈلەلمەي، ياكى يىغلىيالماي ئازاب ئىچىدە كۈن ئۆتكۈزىدىغان بولدۇم. مېنىڭ بەكرەك قورقىدىغىنىم ئۆگەي ئانام ئادەم كۆرمەيدىغان يوتام ياكى كاسسامنى چىمدىۋالاتتى. بۇنداق ئىشلارنى ھەرگىزمۇ دادامغا دېيەل-مەيتتىم. دېسەم ئۆگەي ئانام خاپا بولۇپ:

— جۇۋاينەمەك، يېتىم ئوغلاق، مېنى تېخى دادىڭ قەلەندەرگە چىقىرىش-تۇرغۇدەك بولدۇڭمۇ؟— دەپ ئەدىبىمنى بېرەتتى.

بەزىدە چۈشۈمدە ئانامنىڭ مېنى ئەركىلىتىپ، بېشىمنى سىلاپ پېشانەم-گە سۆيۈۋاتقان ياكى بېشىمنى قۇچىقىغا قويۇپ تېلېۋىزور كۆرۈۋاتقان ھالەتتە كۆرسەم، ئانامنى سېغىنىپ، قەلبىم ھاياجانلىنىپ قانداقتۇر پېشانەمدە ئانامنىڭ سۆيگەن ئىزى قالدىمىكىن دەپ سىلاپ كېتىمەن ۋە ئىختىيارسىز كۆزۈمگە ياش ئالىمەن.

مەن يېتىملىكتە قېقىندى-سوقۇندى بولۇپ يۈرۈپ، ئۆز ئىستىقبالىمنى ئويلايدىغان بولۇپ قالدىم. شۇڭا تىرىشىپ ئوقۇدۇم. قارىغاندا مەن خېلى چوڭ بولۇپ قالغان ئوخشايمەن. خۇددى يىغلىغىنىمنى ئانام بىلىپ ياتقان يەردە تىنچ ياتالمايدىغان-دەك ھېس قىلىدىغان بولدۇم. پەقەت يىغلىمايدىغان، ئۇنىڭ ئورنى-غا تېخىمۇ جاھىللىق بىلەن تىرىشىپ ئۆگىنىپ، دادامنى ۋە مۇئەللىملەرنى خۇشال قىلىدىغان بولدۇم.

مەسەللەر

ھەسەن تېلىۋالدى

ئىككى بۆرە

ئىككى بۆرە دوست بولۇپ،
ئوزۇق ئىزدەپ مېڭىشتى.
نۇرغۇن جاپا-مۇشكۇلدە،
بىر ئولجىغا ئېرىشتى.

قىزغىنىشىپ ئىككىسى،
تۇردى بىر پەس قارىشىپ.
خىرقىراشتى ئولجىنى،
بىر-بىرىدىن تالىشىپ.

ئوزۇقلۇقنى تەڭ يېيىش،
نومۇس ئىشتەك تۇيۇلۇپ.
تالىشىشتىن باش-كۆزى،
كەتتى قانغا بويۇلۇپ.

ئۇلار قاتتىق ئېلىشىپ،
يوقاتقاندا ھوشىنى.
پۇرسەت تېپىپ تۈلكىۋاي،
ئېلىپ قاچتى ئولجىنى.

ماختانچاق پاقا

ئەتىگەندىن تا كەچكىچە كوركىراپ،
قومۇشلۇقنى كىيگەچ پاقا بېشىغا.
ئۇنىڭ شۇ سەت ئاۋازىدىن زېرىكىپ،
كەپتۇ توشقان سۆزلەشكىلى قېشىغا.

دەپتۇ: «كىمنى چاقىرىسەن يېنىڭغا،
تېنىم تاپماي بۇنچىۋالا ۋارقىراپ.
ئارامىنى قويمىدىڭغۇ كۆڭۈلنىڭ،
ئەتىگەندىن تا كەچكىچە كاركىراپ».

«كۆرمىدىڭمۇ» دەپتۇ پاقا ماختىنىپ،
«مەزمۇن قوشۇپ تۇرغىنىمنى ناخشامغا.
بۇ ماكاندا ئەڭ ئاتاقلىق چولپانمەن،
زوقلىنىدۇ بۇلبۇل ھەتتا ناخشامغا».

«باھا بەرسۇن» دەپتۇ توشقان «باشقىلار،
ياخشى ئەمەس ئۆزۈڭنى ماختىساڭ.
بىلەلەيسەن ھەر بىر ئېيتقان ناخشاڭنى،
ئۇنتۇلغۇغا ئېلىپ ئوبدان ئاڭلىساڭ».

تەدبىرلىك خوراز

ئاچ تۈلكە كەلدى ئىنتىقلاپ ھەريان،
ئۇچرىدى ئاڭا يوغان بىر خوراز.
ئېتىلماق بولۇپ يانىدى پەيلىدىن،
ئىش قىلاي دېدى، ئويلىنىپ بىر ئاز.

يالغان ھىجىيىپ دېدى: خورازغا،
«ئاڭلىسام قاپقان يولۇڭدىن ئېزىپ،
خالىساڭ ئۈيگە ئەپ كېتەي سېنى،
يۈرمە كوچىدا بىھۇدە كېزىپ».

سېزىپ تۈلكىنىڭ يامان پەيلىنى،
خوراز دەرەخقە چىقىۋالدى تېز.
دېدى «بۇرادەر كەلگەن يولۇڭغا،
نېمىشقا چوڭقۇر قالدۇرغانتىڭ ئىز.

ئىزىڭنى پۇراپ تېخى ھازىرلا،
ئىككى ئىت ئىزدەپ كەپتىكەن سېنى.
«ئادىشىپ قالدۇق ئىزچى بارمۇ دەپ»،
خېلى ئاۋارە قىلىشتى مېنى.

تۈلكە ھودۇقۇپ دېدى خورازغا:
«مەن كېتىۋالاي قالماي سەپەردىن،
ھېلىقى ئىتلار كەپقالسا يەنە،
قۇتۇلالماق تەستۇر بەلكى خەتەردىن».

(بېشى 75 - بەتتە)

ياخشى ئىنسانلارنى ئۇچرىتىش تەس بولۇپ قالدى. ئىنسانىيەت ئالەمى مىسلىسىز دەرىجىدىكى تاۋارلىشىش تەسىرىگە ئۇچراپ، سەنئەتنىڭ ئىستىبداتى ئاجىزلىشىۋاتقان بۇ كۈنلەردە كىشىنى ئۆزىدە لەنۇرىدىغان يېڭى كۆچلەرنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى ئاسادىپىيلىق ئەمەس.

يېقىندىكى قول سېلىنىۋاتقاندا كۆزىمىز چۈشىدىغىنى ساجىدەنىڭ قومۇشلۇقتا ئايلىنىپ كەتكەن ئارمانلىق تېنى. سۆكۈتكە باستۇرۇلغان ماكان. ئەمما بۇ سۆكۈتنىڭ بولۇشى بۇ ماكاندا يەنە دېيىلگەن، دېيىلىۋاتقان ۋە دېيىلمىگەن نۇرغۇن ئەپسانىنىڭ بارلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. بىز پەرھات ئىلىياسقا ساجىدەنىڭ قەلبىدىكى «ئۆلۈم» دېگەن سۆزنىڭ ئورنىغا ئالماشقان «ھايات» سۆزىنىمۇ ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئېيتىشىنى تەۋسىيە قىلىپ قويۇپ، بۇ ئەپسانىنى ئۆزىمىز ئايىتالاپ چىققان مۇشۇ قەدىمكى ھەم قەدىناس قومۇشزار ماكاندىن ئىزدەيلى. بەلكىم شېئىر پۇراپ تۇرغان ساجىدە ئاشۇ يەردىن مۇزىكا بولۇپ لەيلەپ چىقار، بەلكىم...

ئۈتاش قەلبلەر

(ئەدەبىي ئاخبارات)

قۇربان توختى

— دادا، ۋۇخەندىن خەت كەپتىمۇ؟

— راستىنلا قىزىمىزدىن خەت كەپتۇ، تېپىمانچىلا تېز-ھە!

— راستىنلا سېغىنىمىدىن كەپتۇ. نېمىدېگەن ياخشى، قېنى ئوقۇپ كۆرەيلىچۇ، دادا.

يەكەن ناھىيىلىك دورا شىركىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى قاسىم زىياۋۇدۇن ئەمدىلا تاپشۇرۇۋالغان بىر پارچە خەتنى ئېلىپ ئۆيگە كىرىشى بىلەنتەك، ئائىلە ئەزالىرى يەۋاتقان تاماقلىرىنى قويۇشۇپ، ئۇنى گۈررىدە ئورىۋېلىشتى. ئۇلار دىر-دىلدەپ تىترەۋاتقان قوللىرى بىلەن تاقەتسىزلىك ئىچىدە كونۋېرتنىڭ ئاغزىنى ئاچتى ...

× ×

دادا، ئاپا، ئاچا-ئۇكىلار، ياخشىمۇسىلەر؟ مېنىڭ بۇ خېتىمنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن بەلكىم ھەيران قالارسىلەر، چۈنكى مەن ھەپتىنىڭ ئالدىدا سىلەرگە بىر پارچە خەت سالغانىدىم.

دادا، مېنىڭ بىر ئېغىز سۆزۈم سىزنىڭ ئېسىڭىزدىمۇ؟ چوقۇم ئېسىڭىزدە! مەن سىزگە ئۆزۈمنىڭ كەلگۈسىدە بىر ناخشىچى بولۇپ چىقىش ئارزۇيۇمنىڭ بارلىقىنى ئېيتقانىدىم. بىلەمسىز، مەن ھازىر شۇ ئارزۇيۇمنىڭ تۇنجى قەدىمىنى غەلىبىلىك بېسىپ ئۆتتۇم. دادا، ئەگەر قىزىڭىزنىڭ بۈگۈنكى شادلىقىنى، ھاياجىنىمنى ئۆز كۆزىڭىز بىلەن كۆرگەن بولسىڭىز، شادلىق ۋە خۇشاللىقنىڭ جۇشقۇن قاينىمى ئىچىدە كۆزىڭىزگە ياش ئالغان، يۈگۈرۈپ كېلىپ مەڭزىمگە تاتلىققىنە بىرنى سۆيۈپ قويغان بولاتتىڭىز. ئاپام ۋە ئاچا-سىڭىللىرىممۇ شۇنداق قىلاتتى. ئۇلار ماڭا گۈلمۇ تاقاپ قوياتتى-تېخى! بۈگۈن مەن مۇشۇ خۇشاللىق مىنۇتلاردا ئائىلىمىزنىڭ ھەممە ئەزالىرىغا بەش قولدەك ئېنىق بولغان تۇرمۇش سەرگۈزەشتىلىرىمنى خاتىرە سۈپىتىدە يەنە بىر قېتىم قايتا يېزىپ چىقىشنى توغرا تاپتىم.

دادا، 1989-يىلى 7-ئايدا ئىللىق ئائىلەمدىن، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ئانا دىيارىدىن ئايرىلىپ چىققىنىمغا 150 كۈن ئەتراپىدا بولغان، ئادەملىرى، گەپ-سۆزلىرى، بىنالىرى، ئېرىق-ئۆستەڭ ۋە يوللىرى پۈتۈنلەي ناتونۇش بولغان يەكەن ناھىيە بازىرىدە تېنەپ-تەمتىرەپ يۈرگەن، ئۇچىسىدا كىرلىشىپ كەتكەن بىر قۇرلا يىرتىق كىيىمى قالغان، چاچلىرى چۇۋۇلغان، تۇرقىدىن ئاچ-زارلىق ۋە روھىي ئازاب چىقىپ تۇرىدىغان، پۈتۈن بەدىنىنى سۇلۇق قىچىشقاق بېسىپ كەتكەن گۆي-ماكانىسىز 14 ياشلىق بىر قىز ئىدىم. كېيىن ئۆزۈممۇ

بىلمەيمەن، قانداق بولۇپ سىزگە — ھەقىقىي دادىلىق مېھرىنى يەتكۈزەلەيدىغان مېھرىبان دادىغا يولۇقتۇم. شۇ كۈندىن باشلاپ مېنىڭمۇ ئۆيۈم، قەرەللىك يەيدىغان تاماقىم، يۇمشاق ئورۇن-كۆرپەم بولدى. تويۇنۇپ تاماق يېدىم. يۇيۇنۇپ-تارانىدىم. شۇندىلا ئۆزۈمنى ھاياتلىق ئالىمىدە بىر ئادەم ئەۋلادى سۈپىتىدە كۆردۈم. كەلگۈسىگە، قىسقىسى ئۆزۈمنىڭ ھايات ئىكەنلىكىمگە ۋە ھايات قالىدىغانلىقىمغا ئىشەنچ باغلىدىم، قەلبىم ئىللىدى.

كىشىلەرنىڭ «باھارنىڭ جۇدۇنى، گۈلنىڭ تىكىنى بار» دېيىشكىنى شۇ بولسا كېرەك. ئەمدىلا تۇپراق ئاستىدىن باش كۆتۈرۈپ چىققان يۇمران بىخقا ئوخشاش كۆتۈرۈلۈۋاتقان كۆڭلۈمگە يەنە غەم-ئەندىشە چۈشتى. خەنزۇ تىلىدىمۇ سۆزلىشىشنى بىلىدىغان بۇ ئائىلىنىڭ ئەزالىرى ئاشۇ كۈنى ساپ ئۇيغۇر تىلىدا سۆزلىشىپ بىر نەرسىنى تالىشىۋاتاتتى. سىز بولسىڭىز ئۈن-تىنسىز ئولتۇراتتىڭىز. ئۇلارنىڭ تۈرۈلگەن قاپاقلىرىدىن، قوللىرىنى شىلتىشلىرىدىن چوقۇم مەن توغرۇلۇق پاراڭ بولۇۋاتقىنىنى بايقىدىم. سىلەرنىڭ گېپىڭلارنى چۈشەنمەي تولىمۇ بىئارام بولدۇم. شۇندىقتىمۇ سىلەرنىڭ تالاش-تارتىش قىلىشىۋاتقانلىقىڭلار ئېنىق ئىدى. شۇ كېچىسى پەقەتلا ئۇيقۇم كەلمىدى. راستىنى ئېيتسام، ئەندىشىگە چۈشكەنىدىم. كۆڭلۈمدە «بۇلار ئۆيىدىن ھەيدەپ چىقارسا يەنە نەلەردە تېنەپ سەرسان بولۇپ يۈرەرمەن. كىملەرنىڭ ئىشىكى ئالدىدا سارغىيارمەن» دېگەن خىيال كېزەتتى. خېلى ئۇزۇندىن كېيىن سىزنىڭ بوش، ئەمما ئورغۇلۇق سۆزلىرىڭىز ئاڭلىنىشقا باشلىدى! مەن ئۇخلىغان بولۇپ كۆزۈمنى مەھكەم يۇمغىنىمچە ھەر بىر ئېغىز سۆزگە گويا مەن ئاشۇ سۆزلەرنى چۈشىنىدىغاندەك زەڭ قويۇپ ئاڭلايتتىم، نەپەس ئېلىشىممۇ بارغانسېرى جىددىيلىشىپ كېتىۋاتاتتى. سىز ئۆزۈڭىزدىن - ئۇزۇن سۆزلىدىڭىز. باشقىلار سىزنىڭ گېپىڭىزنى ئىخلاس بىلەن ئاڭلاۋاتقان بولسا كېرەك، ئىككىنچى بىر ئادەمنىڭ ئاۋازى ئاڭلانمايتتى. شۇ يوسۇندا خېلى ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتتى، بىر چاغدا ئىللىق بىر قول پېشانەمنى يەڭگىلگىنە سىلىدى. مەن كۆزۈمنى ئاستا ئاچتىم، سىز ماڭا تىكىلىپ تۇراتتىڭىز.

— قىزىم، — دېدىڭىز يېقىملىق ئاھاڭدا، سىزنىڭ خەنزۇچە تەلەپپۇزىڭىز ئۆلچەملىك بولمىسىمۇ، بەك يېقىملىق ئىدى، — بەلكىم چۈشەنگەنسەن، كەچتىن بېرى سەن توغرۇلۇق تالاش-تارتىش قىلىشتۇق، ئائىلىمىزدىكىلەرنىڭ بەزىلىرى سېنى ئۇزىتىپ قويايلى، ئائىلە يۈكى ئېغىرلىشىپ كېتىدۇ دېيىشتى. دېيىشىمۇ راست، ئائىلىمىزنىڭ كىرىم مەنبەسى بەك ئاز. ئالتە جان ئادەم ياشايدىغان بۇ ئائىلىدە پەقەت مەنلا ئىشلەيمەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سېنىڭ جاراھەتلىرىڭنى داۋالىتىش ئۈچۈنمۇ... بولىدىلا، ئۇنداق دەپ سېنى يولغا سېلىپ قويغىلى بولامدۇ، مەن ئۇلارغا چۈشەندۈردۈم. بۇندىن كېيىن ئۇنداق ئويدا بولمايدىغان بولۇشتى. سەن ئەمدى ئائىلىمىزنىڭ رەسمىي بىر ئەزاسى بولدۇڭ، — دېدىڭىز.

ئەندىشە ئىچىدە ئازابلىنىۋاتقان

كۆڭلۈم قايتىدىن باھار شادلىقىغا چۆمدى. ئاتلىق خىياللار ئىلكىدە قاچانلاردىدۇر كۆزۈم ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

— دادا، مەن ھېچقاچان سىزدىن بۇ خىل سىرلىق تىكىلىپ قاراشنى، بۇ خىل ئۆكۈنۈش ۋە ئۇلۇق - كىچىك تىنىشلارنى كۆرەرمەن دەپ ئويلىمىغان، ئەمما كۆردۈم، كۆرگەندىمۇ ئۇيغۇرلارنىڭ ئەنئەنىۋى بايرىمى قۇربان ھېيت كۈنى كەچتە كۆردۈم. ئاشۇ سىرلىق تىكىلىپ قاراشلار تۈپەيلى، گېلىم غىققىدە بوغۇلۇپ قالغاندەك ھېچنەرسە يېگۈم كەلمىدى. راستىنى ئېيتقاندا مەن شۇ كۈنى، پەقەت شۇ كۈنىلا ئاجايىپ مولچىلىق داستىخاننى كۆرۈۋاتاتتىم. ئۆز كۆزۈمگە ئىشەنمەيلا قالدىم، ئۇيغۇرلارنىڭ قۇربان ھېيتى قالتىس بولىدىكەن. گۆش، سامسىلار، كەمپۈت، پېچىنە - پىرەنىكلەر، ۋاي - ۋۇي، قايسى بىرىنى دەپ بولغىلى بولسۇن؟... مېنىڭ ئاشۇ نېمەتلەردىن تازا تويۇپ، ھوزۇرلىنىپ يېگۈم كەلدى. راستىنلا شۇنداق قىلغۇم بار ئىدى. ئەپسۇس سىزنىڭ ئاشۇ قاراشلىرىڭىز...

بىراق، سىزنىڭ ئاشۇ قاراشلىرىڭىزنى بىر سىرلىق كۈلكە يوققا چىقاردى. ئەمدى مەڭزىڭىزدە ئانچە قىزغىن بولمىغان بىر كۈلكە جىلۋىلىنەتتى، تۇرۇپ ماڭا ئىچ ئاغرىتقاندەك قىلاتتىڭىز. بۇنىڭ بىلەن كۆڭلۈمدە «ھە، دادام ئەسلى ماڭا ھېيتلىق قىلىپ بەرگەن كىيىمگە ئىچ ئاغرىتىۋاتماپتىكەن، داستىخاندىكى نېمەتلەرنى مەندىن قىزغىنىۋاتماپتىكەن - دە!» دېگەن خىياللار كەچتى. ئىشتىھايىم ئېچىلدى. نېمىنى دېسەم شۇنى ئېلىپ بەردىڭىز. شۇ كۈنى ئاچا-سىڭىللىرىم «تازا ئاچ كۆز نەرسىكەن» دەپ قالدىمىكىن، بىلمەيمەن، ئىشقىلىپ نېمىنى خالىسام شۇنى، بولۇپمۇ گۆشنى تويۇپ يېدىم. سىزمۇ دېگىنىمچە ئېلىپ بەردىڭىز. ئەمما نېمە ئۈچۈندۇر چېھرىمگە تەشۋىشلەنگەندەك قارايتتىڭىز. كېيىن يېگەنلىرىمنىڭ كۆپ قىسمى ياندى. بۇنى مەن غىزانى كۆپ يەپ قويغىنىمنىڭ تەسىرى دەپلا چۈشەنگەنىدىم.

— دۇڭدۇڭ!

بۇ سىزنىڭ ئاۋازىڭىز ئىدى. مەن ئۆيگە ئالدىراپ كىرىپ ئالدىڭىزدا توختىدىم.

— ماۋۇنىڭغا قارا، — سىز شۇنداق دېدىڭىز - دە، قولۇمغا بىر ئەينەكنى تۇتقازدىڭىز. مەن ھەيرانلىق ئىچىدە ئاۋۋال سىزگە، ئاندىن ئەينەككە قارىدىم. ئەينەككە قاراش بىلەن تەڭ چۆچۈپ كەتتىم. ھەيرانلىقىم تېخىمۇ ئاشتى، كۆزۈمنىڭ ئېقى تامامەن سارغىيىپ كەتكەنىدى.

— قانداق تۇزدىسەن قىزىم، نېمىنى ھېس قىلدىڭ؟

— سىزنىڭ سۆزىڭىز نېمىشقىدۇر قايغۇ ئارىلاش ئىدى. مەن ھېس قىلغانلىرىمنى دېدىم. سىز مېنىڭ ئورنۇمغا كېلىپ ئولتۇرۇپ سۆزىڭىزنى داۋاملاشتۇردىڭىز:

— قىزىم، بەلكىم داستىخاندىكى كەيپىياتىمغا قاراپ مەندىن رەنجىپ قالغانسەن، راستىنلا ئۆزۈممۇ كۆپ ئازابلاندىم، نېمىشقا ئازابلاندىم؟ ساڭا بۇرۇنراق قارىمىغىنىم، دىققەت قىلمىغىنىم ئۈچۈن ئازابلاندىم. داستىخاندا ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن كۆزۈڭگە

كۆزۈم چۈشۈپ قالدى، قارىسام جىگەر كېسەللى بولۇپ قالغانىدەك قىلىسەن، ئىچىم سىيرىلدى. داستىخانىدىكى گۆش ۋە باشقا نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ساڭا زىيان قىلىدىغىنىنى ئۈچۈن تولىمۇ ئەپسۇسلاندىم، بەرمەي دېسەم يۈرىكۈڭ بار. ئامالسىزلىقتىن بۈگۈن بىر كۈن سېنىڭ دېگىنىڭ بويىچە يېمەكلىك بېرىشنى توغرا تاپتىم. لېكىن ھەممىسىنى يانىدۇرۇۋەتتىڭ. شۇنداقتىمۇ قورقۇپ كەتمە قىزىم، كېسەلىڭ ئانچە ئېغىر ئەمەس..

شۇ چاغدا مەن بىلىپ تۇردۇم دادا، كېسەلىم ئېغىر ئىدى، پەقەت سىز ماڭا تەسەللى بېرىش ئۈچۈنلا شۇنداق دەۋاتاتتىڭىز. «ئەمما داۋالاش ئۇسۇلىغا كۆنمىسەڭ بولمايدۇ. بالا دېگەن دادىسىنىڭ سۆزىگە ماقۇل بولىدۇ. شۇنداقمۇ؟ بۈگۈندىن باشلاپ ساقىيىپ بولغۇچە گۆش ۋە باشقا قورۇمىلارنى يېمىگىن. پەرھىزلىك تاماق قىلىپ بەرگەندىن باشقا تاۋۇز بىلەن پەمىدۇر يەيسەن، قالغىنىغا دورا بېرىدەن، تاماق ۋە ياتىقىڭ ئايرىم بولىدۇ... شۇنداقمۇ قىزىم» دەپ ئىللىق تەبەسسۇم قىلدىڭىز. بىر جۈپ كۆزىڭىزدىن ھەقىقىي ئاتىلىقنىڭ مېھرىنى كۆردۈم. گېلىمنى يىغا قاپلاپ «ماقۇل» دېگەن سۆزنى چىقىرىشقا ئامال بولمىغىنى ئۈچۈن سىيرىقلىق قاپلاپ كەتكەن كۆزۈمنى سىزگە تىكىپ تۇرۇپ، باش لىڭشىتىپ ماقۇل بولدۇم، شۇندىلا ھېلىقى قاراشلىرىڭىزنىڭ، سىرلىق كۈلكىڭىزنىڭ مەنىسىنى تولۇق چۈشەندىم.

شۇندىن كېيىنكى ئىشلار سىزنىڭ تاپشۇرۇقىڭىز بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ئوتتۇرانچى ھەدەم مەخسۇس مېنى كۆتۈشكە مەسئۇل بولدى. بۇ ئائىلىدە ھېچكىممۇ مەندىن يىرگەنمىدى، مەندىن قاچمىدى.. باشقىلارنىڭ سىزگە «بۇ قىزنى ئۆيدىن دەرھال يوقىتىڭ، بولمىسا ئائىلىڭىزنى جىگەر كېسەلى بېسىپ كېتىپ تۈگىمەس ئاۋارىگەرچىلىككە قالىسىز، ئۇنى ئاز دېگەندەك بۇ كېسەل ئىدارە ئىچىگە تاراپ كەتسە بۇ ئاقىۋەتكە نېمە دەپ جاۋاب بېرىسىز؟ تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدىغان بۇ ئىشنى قىلماڭ دەپ باش-ئاخىرى يوق خاپىلىقتا قالماڭ يەنە» دېگەن تەنبىھلىرىنى ۋە «بۇ قىزنىڭ كېلىپ چىقىشىنى كىم بىلىدۇ، كېسەلدىن ساقىيىۋېلىپلا ئۆيدىن بىر نەرسىلەرنى ئېلىپ قاچىدۇ-تېخى! ئۇ چاغدا نەلەردىن ئوغرى ئىزدەپ يۈرىسىز؟» دېگەندەك ۋەھىمىلىك سۆزلەرنى ئەمدىلا ئۆگىنىۋاتقان ئۇيغۇر تىلى چۈشەنچەمگە تايىنىپ بىلدىم. لېكىن سىز ئۇلارغا پىسەنت قىلمىدىڭىز، ئۆز قىزىڭىزدەك كۆرۈپ داۋالاپ ساقايتتىڭىز، ئاشۇ نىجىس كېسەل ماڭا چاپلاشقان مەزگىلدە ئىللىق چىرايىڭىزنى مەن پەقەت ئائىلە ئىچىدىلا كۆرەلىدىم. سىرتقا ھاجەتكە چىققان چاغلىرىمدا ھەممە ماڭا يىرگىنىش بىلەن تىكىلەتتى، مەندىن قاچاتتى. كىيىمىمنىڭ كىيىمىگە تېگىپ كېتىشىدىن ئېھتىيات قىلاتتى. باشقىلار مېنىڭ كېسىلىمنىڭ ئۆزلىرىگە يۇقۇپ قېلىشىدىن شۇنچە قورقاتتى. ھەتتا ئۆز مىللىتىم بولغان خەنزۇلارمۇ شۇنداق قورقاتتى.

شۇ كۈنلەردە ئاچىلىرىم بىلەن قىلىشقان شوخلۇقلىرىمىزنى، ناخشا توۋلاپ، ئۇسسۇل ئوينىغانلىرىمىزنى ئەس-

لىسەم ئۆزۈمنى قويغىلى جاي تاپالماي قالىمەن دادا، ئائىلىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك خەنزۇ تىلىنى ياخشى بىلگەچكە تىل جەھەتتىن پەقەتلا قىيىنچىلىق بولمايتتى.

دادا، ئاشۇ قېتىم يەڭگە ئاچام بىلەن كىچىككىنە بىر ئىش تۈپەيلى چېقىشىپ قالغانىدا سىزدىن قاتتىق قورققانىدىم. ئەمدى مېنى بۇ ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىدىغان بولدى دەپ ئەندىشە قىلغانىدىم. ئۇ قېتىم يەڭگە ئاچام سەل يەڭگىللىك قىلدى. ئۇ مېنى: «ئۆيدىن چىق، كۆزۈمدىن يوقال!» دېدى. قانداقسىگە ئاغزىمغا كېلىپ قالدىكىن بىلمەيمەن. مەنمۇ: «ئۆيدىن سەن چىق، بۇ دېگەن مېنىڭ ئۆيۈم، بىلەمسەن، بۇ ئۆيگە مەن قىز، سەن كېلىن» دەپ ساپتىمەن. يەڭگە ئاچام ئاچچىقىغا پايلىماي پاكىنىدە يىغلاپ تاشلىدى. مەن قورقۇشىراپ تۇرغان شۇ مىنۇتلاردا ماڭا تونۇش خۇش كۈلكىڭىز بارلىق ئەندىشىلىرىمنى يوققا چىقاردى. سىز كۈلدىڭىز. راستتىن خۇشاللىق كەيپىياتىڭىز بىلەن قاقاقلاپ كۈلدىڭىز. يەڭگە ئاچام ئۆزىنى سىرتقا ئاتتى. باشقىلارمۇ كۈلدى. كېيىن مەنمۇ كۈلدۈم. سىز يېنىمغا كېلىپ بېشىمنى سىلاپ تۇرۇپ:

— رەھمەت قىزىم، بۇ ئۆيىنى چىن يۈرىكىڭىزدىن ئۆز ئۆيۈم دەپ تونۇغىنىڭىزغا رەھمەت، — دېدىڭىز. مەن شۇ چاغلاردا دادىلىق مېھرىنىڭ قانچىلىك چوڭقۇر بولىدىغانلىقىنى، دادىنىڭ بالا ئۈچۈن قانچىلىك ئاۋارە بولىدىغانلىقىنى چۈشەندىم. پەقەت شۇ چاغدىلا سىز قايتا - قايتا سورىغان ئائىلەمنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى ۋە ھەقىقىي ئادرېسىنى ئېيتىپ بەردىم.

سىز ئائىلىنىڭ ئىللىقلىقى ئارقىلىق مەن رەنجىگەن ئائىلەمنى، دادىلىق مېھرىڭىز ئارقىلىق دادام شۆي جەنخۇانى سېغىندۇرۇۋاتتىڭىز.

دادا، مەن سىزنىڭ شۇ يىلى 1 - ئاۋغۇستتا مەخسۇس داستىخان تەييارلاپ تۇغۇلغان كۈنۈمنى خاتىرىلەپ بەرگەنلىكىڭىزنى، ئانام ۋە ئاچىلىرىمنىڭ سوۋغا تەقدىم قىلغانلىقىنى، 1990 - يىلى 1 - ئاۋغۇستقا ئاتاپ يەنە سوۋغا ئەۋەتكىنىڭلار ۋە باشقىلارنى دوستلىرىمغا، مۇئەللىمىمگە، تاغ - دالىلارغا، دەرەخلەرگە، قۇشلارغا قالدۇرماي سۆزلەپ بەردىم. ئۇلارغا سىزنى، مېنىڭ ئاشۇ ئائىلەمنى، ئاق كۆڭۈل ئۇيغۇر مىللىتىنى چۈشەندۈردۈم، چۈشەندۈرۈۋاتىمەن.

شۇ يىلى 20 - ئاۋغۇستتا سىزنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىڭىز بويىچە يازغان خېتىمنى تاپشۇرۇپ ئالغان دادام شۆي جەنخۇا، قەدىمكى دىيار يەكەنگە يېتىپ باردى. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە مېنى ئۆزى تەسەۋۋۇر قىلغانىنىڭ تامامەن ئەكسىچە كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ. دادام مېنى كۆرۈپ شادلاندى، خۇشال بولدى. مېنى باغرىغا بېسىپ ئۈنسىز ياش تۆكتى. يۈزۈمنى، بەدەنلىرىمنى يەڭگىل سىلىدى. كۆزلىرىمگە ئۇزۇندىن - ئۇزۇن تىكىلىپ قارىدى. ئۇ مېنىڭ نەچچە مىڭ كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بۇ دىيارغا كېلىپ تېلىشىمنى خىيالىغا كەلتۈرمىگەنىكەن. ئۇ كۈلەتتى، لېكىن شادلىقىنىڭ ئارقىسىدا بىر غەمنىڭ گۇڭگا كۆلەڭگۈسى كۆزۈمگە كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ سىرنى ئاخىر ئېيتتى. ئۇ ماڭا:

— قىزىم، داداڭغا ئېيتقىن، مەن پەقەت ئىككى خىش قارا چايدىن باشقا ھېچقانداق سوۋغا ئېلىپ كېلەلمىدىم. چۈنكى ئۇيغۇرلارنىڭ نېمىنى ياخشى

كۆرىدىغانلىقىمنى بىلمىدىم. جىق ئەمەس ئىككى مىڭ يۈەنلا پۇلۇم بار، ئاشۇنى بەرسەم سىڭلىمنى قايتۇرۇپ بېرەرمىكىن، — دېدى.

بىز مېنىڭ تولىمۇ قىيىنچىلىق ئىچىدە دېگەنلىرىمنى ئاڭلاپ:

— قىزىم، دادىڭىزغا ئېيتىپ قويۇڭ، بىز ئۇيغۇرلاردا قىلغان ياخشىلىقنى پۇلغا ساتىدىغان ئادەت يوق! — دېدىڭىز.

دادام بۇ سۆزىڭىزنى ئاڭلاپ ۋە ماڭا قىلىپ بەرگەن سەككىز قۇر كىيىمىنى كۆرۈپ ئۈن سېلىپ يىغلاپ كەتتى، ھەتتا سىزگە باش ئۇرماقچىمۇ بولدى.

دادا، ھازىرمۇ دائىم دېگۈدەك ئاچىلىرىم بىلەن ناخشا ئېيتقۇم، ئۇسسۇل ئوينىغۇم ۋە ئانام بىلەن رېشىلىيىە ئىشلىگۈم كېلىدۇ. سىلەردىن ئايرىلغان كۈنى، يەنى 1989 - يىل 25 - ئاۋغۇستنى ئەسلىسەم ئۆزۈمنى تۇختىتالماي يىغلاپ كېتىمەن. مۇشۇنداق چاغلاردا سىلەر قۇربان ھېيتلىق ئېلىپ بەرگەن گۈللۈك قىزىل كۆڭلەكنى ئېلىپ باغرىمغا باسىمەن، سۆيىمەن. دائىم ئۇنى كىيىپ يۈرگۈم كېلىدۇ. لېكىن ئۇنىڭ كونىراپ كېتىشىدىن ئەندىشە قىلىپ يەنە چىرايلىق تاتلاپ چامادىنىمغا سېلىپ قويىمەن.

دادا، بۈگۈن سىزگە ئېيتقان ئارزۇيۇمنىڭ تۇنجى قەدىمىنى بېسىپ خۇبېي ئۆلكىسى ئويۇشتۇرغان ئىشتىن سىرتقى سەنئەتكارلارنىڭ ناخشا ئېيتىش مۇسابىقىسىگە قاتنىشىش شەرىپىگە مۇيەسسەر بولۇپ، مۇسابىقىدە نەتىجىگە ئېرىشىپ چەكسىز شادلاندىم، ئەمما بىر نەرسە ماڭا كەمدەك تۇيۇلۇۋاتىدۇ. كۆزلىرىم نەچچە مىڭ تاماشىبىن ئىچىدىن سىزنى ئىزدەيدۇ. سىز ھەقىقەتەنمۇ مېنىڭ ياخشى دادام، ياخشى ئۇيغۇر ئوغلانى ئىدىڭىز.

دادا، سەھنىدىن چۈشۈۋېتىپ ئۈزۈلمەي ئۇرۇلۇۋاتقان چاۋاكلار ئارىسىدىن تونۇش بىر ئاۋازنى — مېنى ئىللىق چىراي ئېچىپ كۈتۈۋالغان تارىم دەرياسىنىڭ دولقۇنلىرىدىن كەلگەن شاۋقۇن ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك قىلدىم. سىلەرگە بولغان سېغىنچىم ھەسسىلەپ ئېشىشقا باشلىدى. سەھنىدىن چۈشۈپ كېتىۋېتىپ كۆزۈم يەنىلا تاماشىبىنلار ئارىسىدا تاشلىنىپ سىلەرنى ئىزدىمەكتە ئىدى... مەن شۇندىلا شىنجاڭغا قايتىشىم، ئۇ يەردە چوڭقۇر يىلتىز تارتىشىم كېرەكلىكىنى ھېس قىلدىم. مەن چوقۇم قېشىڭلارغا پات ئارىدا يېتىپ بارىمەن، مېنى كۈتۈڭلار! خەير، سىلەرگە سالامەتلىك تىلەپ، سىلەرنىڭ خۇبېي ئۆلكىسى ۋۇخەن شەھىرى چىڭشەن رايونى رىنجا يولى 47 - كوچا 10 - قورۇ 13 - نومۇرلۇق ئۆيدىكى قىزىڭلار دۇڭدۇك.

×   ×

قاسىم زىياۋۇدۇن خەتنى ئوقۇپ بولۇپ بالىلىرىغا تەكشى قاراپ چىقتى. ئاجايىب بىر ھال: ھەممە چىرايدا كۈلكە، ھەممە كۆزدە ياش.

— ئاچامنىڭ نەتىجىسىنى تەبرىكلەپ ۋە قايتىپ كېلىشىنى قارشى ئالىدىغانلىقىمىزنى ئىزھارلاپ دەرھال خەت يېزىۋېتەيلى!

— دادا، شۇنداق قىلايلى، ئۇ ئۇيغۇرلارنىڭ مېھمان دوستلۇقىنى يەنە بىر قېتىم ھېس قىلىپ قالسۇن، ھازىرلا يېزىۋېتەيلى.

قاسىم ئاكا خەت يېزىش ئۈچۈن قولىغا قەلەم ئالدى. ئائىلىنىڭ باشقا ئەزالىرى ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى. ئۇلار سوۋۇپ قېلىۋاتقان تامىقىنى ئەستىن چىقىرىپ قويۇشقاندەك قىلاتتى.

شېئىرلار

باتۇر روزى تەرجىمىسى

مۇھەررىردىن: چەت ئەل زامانىۋى (ئاۋانگارت) ئەدەبىياتى تىلغا ئېلىنسا كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا ئەڭ ئاۋۋال سىمۋولىزم شېئىر ئېقىمى نامايان بولىدۇ. سىمۋولىزم شېئىر ئېقىمى غەرب مودېرنىزم ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسى ھۇلى، ئۇ ئۆز دەۋرىدىن كېيىنكى ھەر قانداق بىر ئەدەبىي ئېقىملارغا چوڭقۇر ئىزنا قالدۇرغان. دېمەك، ئۇ پۈتكۈل زامانىۋى ئەدەبىياتنى چۈشىنىشنىڭ بىردىنبىر ئاچقۇچى.

شۇڭا تۆۋەندە بىز ھەرقايسى قاتلام ئۇيغۇر كىتابخانلىرىنىڭ ئېستېتىك تەلىپىنى نەزەردە تۇتۇپ، دەل شۇ سىمۋولىزم ئەدەبىياتىدىكى ئەڭ ئاساسلىق پېشىۋالارنىڭ بەزى ۋەكىللىك ھەم چۈشىنىشلىك، ئاممىباپراق شېئىرلىرىنى ھۇزۇرۇڭلارغا سۇنىمىز.

كۈگۈم گارمونىيىسى

بودلېر [فرانسىيە]

كۈگۈم كەلدى، تىترەپ كەتتى شاختا چېچەكلەر،
ئۇلار تامام ئىسلاشقاندۇر، ئىسرىقدان ئوخشاش؛
رەڭ، ئاۋازلار قوچۇلماقتا كەچكى شامالدا،
مەسكىن ۋالىس ئوينالماقتا قايدۇرغانچە باش.
گۈللەر تامام ئىسلاشقاندۇر ئىسرىقدان ئوخشاش،
ئىسكرىپكا يارىلانغان يۈرەكتەك تىترەر؛
مەسكىن ۋالىس ئوينالماقتا قايدۇرغانچە باش،
گۈزەل ئاسمان پاجىئەلىك مېھراپتىن بەتتەر.
ئىسكرىپكا يارىلانغان يۈرەكتەك تىترەر،
يۇمشاق كۆڭۈل ئۆچ بوشلۇققا — زۇلمەتكە چەكسىز!
گۈزەل ئاسمان پاجىئەلىك مېھراپتىن بەتتەر،
چۆكۈپ ئۆلدى قۇياش قاتقان قېنىمغا تەگسىز.
يۇمشاق كۆڭۈل ئۆچ بوشلۇققا — زۇلمەتكە چەكسىز،
يورۇق ئۆتمۈش يىغىۋالغان ئىزلارنى تامام!
چۆكۈپ ئۆلدى قۇياش قاتقان قېنىمغا تەگسىز...
ئاھ سېغىنچىم دىل بۈيۈك زات نۇر سەپكەنسىمان؛

تۈيغۇ

رەمبو [فرانسىيە]

يېشىل ياز ئاخشىمى ئايلاندىم دالا،
ئېگىزلار سانجىلدى، دەسسەلدى ئوتلار.
شامالغا پۈركەلدى بېشىم چۈشۈمدەك،
تاپىنىم ساپ - سالقىن ھاۋانى تۇيار.
ھېچنېمە دېمىدىم ئويۇمۇ قۇرۇق،
بىر چەكسىز مۇھەببەت قەلبىمنى سۆرەر.
كەتتىمەن يىراقلاپ سەيياھ سىڭاندەك
قىلدىم تەبىئەتنى سایاھەت خۇشال،
ھەمسەپەر بولغاندەك گوياكى دىلبەر.

كونا كىيىم يىغقۇچى ئايال

مالارمى [فرانسىيە]

بىر جۈپ ئۆتكۈر كۆز نۇرۇڭ بىلەن،
ئىچ - تېشىمنى كۆردۈڭسەن شۇ تاپ،
كىيىمىمنى سالدۇردۇڭ تامام،
مەن يالىڭاچ، بىر ئىلاھسىمان.

سەھەر

ئونگارىتتى [ئىتالىيە]

چەكسىزلىكتە يورۇتىمەن ئۆزۈمنى.

تەڭرى روھى

گېپئوس [روسىيە]

سەن ياسىغان شەيتاننى تەڭرىم،
شەيتاننى دەپ تونۇيدىم ساڭا.
دەردلىرىمنى كۆردۈم شەيتاندىن،
سۆيگۈم تالىق شەيتانغا شۇڭا.
دەم ئېلىشىپ، دەم چەككەنچە دەرد،
ئۇ ئۆزىگە تۇتقۇماقتا تور.
ھېسداش بولماي قاندىقمۇ ئاڭا،
دەردمەنلىكى ماڭا ئوخشاشتۇر.
تەنلىرىدىمىز يېتەر ئەرشىگە،
سوتلا ئۇنى، تۆلەتكىن بەدەل:
بەرگەن چاغدا شەيتانغا جازا
تەلۋىلىكنى كەچۈرگىن تۈگەل.

دەرۋازامغا بېغىشلىما

نىتزى [گېرمانىيە]

ئۆز ئۆيۈمدە تۇرىمەن ھەر ۋاق،
ھېچكىمنىمۇ باقمىدىم دوراپ.
ئۆزلىرىنى مازاق قىلمىغان،
ئۇستىلارنى قىلىمەن مازاق.

«ئايلانما ياغاچ ئات» كۆۋرۈكى

رىلكى [ئاۋستىرىيە]

كۆۋرۈكتە تۇرغىنى بىر ئىما كۆلەڭ،
نامسىز دۇنيادىكى پاسىل تاشسىمان.
ئېھتىمال تۇرار ئۇ بىر خىللا ئەبەد
ئايلىنار يۇلتۇزلار ئۇنى ھەر زامان.
ئۇ پۈتۈن ئاسمانغا تەۋرەنمەس مەركەز.
ئاقىدۇ بار رەڭلەر ئەگىپ شۇ تامان.
ئۇ ئادىل، يۆتكەلمەس ئورنىدىن پەقەت،
چايلاشقان گادىرماش ئاچا يول ئارا:
لەيلىگەن مەللەتنىڭ ئارىسىدا دەل
دوزاخنىڭ ئىشىكى كۆرۈنەر غۇۋا.
ئەي تەڭرى، قاندىقمۇ ياشارسەن ئۆلسەم؟
ئەي تەڭرى، قاندىقمۇ ياشارسەن ئۆلسەم؟
چېقىلسام نە ئامال (چەينىكىڭ تۇرسام)؟
بۇزۇلسام نە ئامال (شارابىڭ تۇرسام)؟
مەن سېنىڭ كىيىمىڭ، ھۈنىرىڭ ئۆرمەن.
مەن ئۆلسەم قالارسەن ئۆيسىز، ماكانسىز،
ئۇنى كۆتەر، ئەدى سېنى خۇش كالام،
گەر مېنى يوقاتساڭ، بەرقۇت كالاچمۇ
پۇتۇڭدىن ئايرىلار، تامام ۋەسسالام!

تاشلايدۇ سىنى ھەم ئۈستۈڭدىكى تون،
كۆزۈڭگە يۈزۈڭنى قىلىپ سەن ياستۇق—
ئىللىپ ئالالايسەن ھازىرمۇ بىر ئاز،
ئىزلەيسەن ئاقىۋەت سەن مىنى ئۇزاق،
تاكى كۈن پاتقۇچە يوچۇن خادا تاش—
باغرىنى قىلغۇچە ساڭا پايانداز.
مەن ئۆلسەم قانداقمۇ قىلارسەن تەڭرى؟
تەشۋىشلەر ئىلكىدە قالىدىمەن شۇ ئان.

ئىككى شېئىر

ئىزرا پوند [ئامېرىكا]

دەرەخ ئۆسەر ئالقانلىرىمدىن،
بىلىكىمدىن چىقار يوپۇرماق.
دەرەخ كۆكسۈمدە پەس تامان ئۆسەر،
شاخلار تىنىمىدە بىلىكىم كەبى.
سەن دەرەخ،
سەن مۇخ،
مەيىن شامال پۈلەڭگەن گۈل سەن،
ئەخمەقلىق دەر بۇ ھەممىنى ئىنسان.

يەر ئاستى ۋوگزالدا

ئاۋام ئارا ئاشۇ يۈزلەر ئەرۋاھتەك ئايان،
ھۆل ۋە قارا شاخلار ئۈزرە گۈلبەرگى چەندان.

ئەلۋىدا «V»

ماددېئاس ھېرمان [گېرمانىيە]

شەيتان بىلەن ئويناشقان مىسال
چۆكمەكتىسەن
زۇلمەتتىكى ئېقىنلىرىغا،
سەن ھاجەتمەن ئەڭ يالتىراق مارجانغا
مۇھتاج ئەمەسسەن.
زۇلمەتتىكى ئېزىتقۇلارغا.

يەلكەنگە باغلانغان تەۋرەنمەس يىپلار،
سەن ئۈچۈن پەقەت
يوللىرىڭنى تۇرمىدا بىزەپ،
چۆكمەكتىسەن غەرەزسىز
قەلبىمگە
قەبرىلەرگە چۆككەندەك گويا.

مەن بۇندا ۋەزنىڭنى ئۆلچەمەكتىمەن،
ئۇزاتماقتىمەن ئۆيۈڭگە سىنى
ھاياتىڭنىڭ قىرغىقىغىچە تا.
ئېلىپ خۇشبۇي ئابىدىدەك سۆڭەكلىرىڭنى
ئېقىپ كەتتىم يىراققا قاراپ.

ئاتەش روھى

ۋىلىيامىس [ئامېرىكا]

ياشىنىپ قالدىم.
ئوت يېنىدا ئىللىيالامسىلەر؟
ئولتۇرسامۇ مەركىزىدە يالقۇنىنىڭ
كاسىلدايدۇ چىشلىرىم!
قايدىن تاپاي راھەتنى ئىزلەپ؟

ئۇ ئەمەس سۇمرۇغۇم ياسىغان ئۇۋا

ھوپكىنس [ئەنگلىيە]

مۇبادا بولسام سەن قالىغان پالما،
تىرىلىپ شېخىمدا بەرسۇن سۆيگۈك جان.
مەن سېنى قۇچاقلاي، شاخلىرىم كۆيسۇن
سۇمرۇغلار تىرىلىپ ئەيلىسۇن جەۋلان،
پالمىلار ئۆسمىسۇن مەيلى كۆل ئارا
زېمىن بولسۇن ھەتتا قاقاس بەرسىمان.

بولسام ئەگەر سەن تاللىغان پالما،
ئوتتۇن قىلىپ قالسۇن دېھقانلار شۇئان،
مەيلى مەن كېسىلەي، بولىدۇ چوقۇم—
تەشنالىق، تىرىلىش سەۋداسى ئايان:
كۆرەر ئۇ مەن يانغان يالقۇنلار ئارا
كۆيگۈچى قۇش ۋە شۇ دەرەخنى ھامان.

شائىر بولۇپ قالغان ئوخشايمەن

(تەسرات)

مۇھەممەتجان راشىدىن

«مەن ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى»دە ئېلان قىلىنغان «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ كىتابخانلار ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان يازغۇچى، شائىر، ئوبزورچىلارنى باھالاپ چىقىش پائالىيىتىنىڭ خۇلاسە تىزىملىكىدە ئۆز ئىسمىمنىڭ چىقىپ قالغىنىغا ئىنتايىن خۇشال بولدۇم. يوشۇرمايمەن. خۇشال بولغانلىقىمۇ خۇددى «نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى»غا ئېرىشكەندەك خۇش بولۇپ كەتتىم. چۈنكى، ئۇ ھەقىقىي شان-شەرەپ خۇشاللىقى ئىدى. ئۇنى پۈتۈن ھايات تارىخىمدا ئېرىشكەن مۇكاپات، ئالغان ئۇنۋان، قازانغان شان-شەرەپلىرىمدىن ئېشىپ كەتتى ۋە پۈتۈن ئۆمرۈمدە يولۇققان بەختسىزلىك، چەككەن جاپا-مۇشەققەتلىرىمنى ئۇنتۇلدۇردى، دېسەممۇ لاپ ئۇرغان بولمايمەن. بىر ئويلىسام 38 يىللىق ئىجادىيىتىمنىڭ ھاردۇقۇم چىقىۋاتقاندەكمۇ قىلىدۇ. شۇنى كېسىپ ئېيتالايمەنكى، بۇ باھالاش خۇلاسىسىنىڭ ماڭا بەخش ئەتكىنى ھەرگىز شۆھرەت تۇيغۇسى ئەمەس، شەرەپ تۇيغۇسى! ئۇنىڭ ئەڭ قىممەتلىك يېرى، باھالاشقا كەڭ كىتابخانلار رايىنىڭ ئىشتىراك قىلغانلىقىدا، بۇ ئۇنىڭغا ناھايىتى زور ھەققانىيلىق ئېلىپ كەلگەن ئاساسىي ئامىل. ھەرقانداق ئادىل خۇلاسە ۋە ھەقىقىي نەتىجىلەرنى تارىخنىڭ ھۆكۈمىدىنلا كۈتۈشكە، خەلقنىڭ باھاسىدىنلا ئىزدىنىشكە توغرا كېلىدۇ. بىز ئەدەبىي ئىجادىيەتتە باشقا ئەگرى-توقاي يوللاردىن ئېرىشكەن نەتىجىلىك بىلەن ھەر بىر كىشى ئۇستىدىكى ئاقلانە باھامۇ ئەنە شۇنىڭ دەلىلى، مەن بۇ يەردە ئازغىنە ئەسلىمىگە قايرىلىدىغاندەكمۇ قىلىمەن:

مەن شېئىرىيەتكە 1955-يىلى كىرىشكەنىدىم. بىز ئۈچۈن ئۇ چاغلاردا تېيىپجان ئېلىيوپ، نىمشېھىت، ئابدۇلھەي روزى، تۇردى سامساق، باتۇر راشىدىن، ئابدۇكېرىم خوجا قاتارلىق داڭلىق شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرى غايىبانە ئۇستازلىق قىلاتتى؛ رەخىم قاسىم، قەمەر قۇربان، مۇھەممەتجان سادىق، مىركامىل ياقۇبى، مىرزايىت كېرىمى، ھەجەر قادىر قاتارلىق ئىز بېسىپ كېلىۋاتقان شائىر، شائىرەلەرمۇ ئۈلگە ئىدى، ئۇلارنىڭ كەينىدىن قولىمىزغا قەلەم ئېلىپ، بىزمۇ سەپكە قېتىلدۇق. بىزدە خۇددى ئىلىمنىڭ بەشىنچى ئاي بۇلبۇللىرىدەك بەس-بەستە سايرايدىغان شىجائەت بار ئىدى، لېكىن، ئۇزاق ئۆتمەي ئەدەبىيات-سەنئەت تەقىپ ئاستىغا ئېلىنىپ، ئۇنىڭ تېما

دائىرىسى تارتىپ كەتتى، بىز بىرلا خىل سايراشقا مەجبۇر قىلىنىدۇق. ئەدەبىيات - سەنئەت خەلقتىن تامامەن دېگۈدەك ئايرىلىپ، شېئىرىيەت سىياسەتنىڭ قاپىيەلەشتۈرۈلگەن تەشۋىقاتى بولۇپ قالدى. گويا بۇ زېمىندا ئەدەب بولۇشنىڭ پۈتۈنلەي ئىمكانىيىتى ۋە زۆرۈرىيىتى تۈگىگەندى. ئەمما، بۇنىڭلىق بىلەن قەلەمنى تاشلىۋېتىش بىز ئۈچۈن ناھايىتى چوڭ يوقىتىش ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە، خۇددى چېچىلغان ھەرقانداق سۇغا پىسەنت قىلمايدىغان يانغىندەك لاۋۇلداپ تۇرغان ئىجادىيەت ئىشقى بىزنى تىنىچ قويمايتتى. نەتىجىدە بىز ئۈچۈن سۈكۈت ۋە چىدامغا مۇراجىئەت قىلىشقا توغرا كەلدى. چۈنكى بىز ھەر قانچە ياش بولساقمۇ، ئەدەبىيات - سەنئەت دېگەننىڭ مەڭگۈ ئۇنداق تار، كىچىك، تېيىلغاق يول ھالىتىدە كېتىۋەرمەيدىغانلىقىنى بىلەتتۇق. شۇڭا ھەممە ئىش ۋاقىتنىڭ ئېقىمىغا تاشلاندى. ئامېرىكا يازغۇچىسى جېك لوندوننىڭ: «قەيسەرلىك — يازغۇچىنىڭ يازغۇچى بولۇشىدىكى سىر» دەپ ئېيتقىنىدەك، بۇنىڭغىمۇ ئۇزاق مۇددەتلىك جاسارەت كېرەك ئىدى. گەرچە، كۆپچىلىك قەلەمكەشلەر بۇ مۇشكۈل مۇساپىنى ئاڭلىق (ئەمما چارىسىز) قوبۇل قىلغان بولسىمۇ، ئۇلاردىن ئۇ يىللاردا ئۇرۇلماي - سوقۇلماي ئۆتۈپ كەتكەنلىرى ناھايىتى ئاز چىقتى، باشقىلارغا ئوخشاش مەنمۇ كۈتمىگەن ئوڭۇشسىزلىقلارغا يولۇقتۇم. چۈنكى، ئۇ چاغلاردا مەن ئېھتىياتچان بولۇشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلگىنىم بىلەن ئويلىرىم تېخى ساددا ئىدى، ئۆز - ئۆزۈمگە ساق بولساملا كىم مېنىڭدىن قۇسۇر چىقىرالايدۇ؟ دەپ ئويلايتتىم. ئىرىناق ئاستىدىن كىر ئىزدەپ، قۇرۇق چاقماقتىن ئوت چىقىرىدىغان زىيانكەشلەر ئوخلىسام مېنىڭ چۈشۈمگىمۇ كىرمەيتتى. مېنىڭ شېئىر يازغىنىمغا مومام (ئانامنىڭ ئانىسى)نىڭ تولىمۇ مەستلىكى كېلەتتى. بوۋامدىن ياش قېلىپ، تۆت بالىنى قاتارغا قاتقۇچە جىق جاپا تارتىپ كەتكەچكىمىكىن، مۇڭلۇق تېمىلاردا يازغان شېئىرلىرىمنى ئوقۇپ بەرسەم يىغلاپ كېتەتتى، بالىلىرى ۋە نەۋرىلىرىنىڭ ئارىسىدا، خۇددى كۆڭلىنى مەنلا چۈشىنىپ، دەردىگە مەنلا يېتىپ يۈرگەندەك، مېنى باشقىچىلا ياخشى كۆرەتتى. موماملار ئابرال تېخى ئاغرىدىكى توقاي دەپ ئاتىلىدىغان بۈك - باراقسانلىق مەھەللىدە بولۇپ، بۇ ئانامنىڭ تۇغۇلغان يۇرتى ئىدى، بۇ يەرنىڭ ئۆرۈك، ئالمىسىغا ئۈششۈك تەگمەيتتى، بېغى يوق ئائىلىلەر ئىنتايىن كەم ئىدى، مەھەللىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن توختىماي ئېقىپ تۇرىدىغان ساي سۈيى بىلەن مەھەللىنىڭ جەنۇبى تەرىپىنى ياقىلاپ ئۆتىدىغان قاش دەرياسى سۈيىنىڭ شارقىرىشى كەچ كىرگەندە تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقاتتى، مېنىڭ سېھىرىي كۈچ ۋە گۈزەللىككە تولغان بۇ مەھەللە ھەققىدە يازغان شېئىرلىرىمنى موماممۇ تېخىمۇ سۆيۈنۈپ ئاڭلايتتى. «تۇغۇلغان يەرنىڭ تېشى گۆھەر» دېگەننى مومامدەك چۈشىنىدىغانلار كۆپ بولمىسا كېرەك. مومام مۇنداق شېئىرلاردىكى تەسۋىرلەرنى ئاڭلىغاندا «راست دېسە راست دەپ، تەستىقلىغانىنىڭ ئۈستىگە، مېنى ئالاھىدە ماختاپ

كېتەتتى. دەسلەپتە، ھەر قېتىم بارسام ماڭا شېئىر ئوقۇتۇپ ئاڭلاپ يۈردى، كېيىن بولسا، شېئىرلارنى ساراي ئۆينىڭ ئەللىك - ئاتمىش يىلدىن بېرى چىۋىنىنىڭ قانىتىچىلىك كىر يۇقتۇرماي، ناۋاتتەك پاكىز تۇتۇپ كەلگەن ئىشىكىگە يازدۇرۇۋالىدىغان بولدى. ئاڭلىسام، موموم مەن بىلەن پەخىرلەنـ گەچكە، ئۆيگە كەلگەن مېھمانلارغا شېئىرلارنى كۆرسىتىپ مېنى بىر ھازارغىچە ماختاپ بېرىدىكەن.

موموم مېنىڭ ئىشىكىنى شېئىر بىلەن تولدۇرۇۋېتىشىمگىمۇ رازى ئىدى، ئەمما ھاياتتا ئويلىغانىنىڭ ھەممىسى ۋۇجۇتقا چىقىۋېرىدۇ دەمسىز؟! كۆپ ئۆتمەي پارەكەندىچىلىك كۈنلەر باشلىنىپ كېتىپ، مەن ئۇلارغا ئۇلگۇرمىدىم. كىشىلەرگە تۇرمۇشتىن كېلىدىغان خاتىرجەمسىزلىكلەر كۆپەيدى، ۋەھىمە، ئەندىشە، تەشۋىش دەيدىغانلار ھەممىلا ئادەملەرنى يوقلاپ تۇرىدىغان بولدى، مەدەنىيەت ئىنقىلابى جەريانىدا بۇرۇن يازغان شېئىرىم تۈپەيلى تۈرمىگە كىردىم. لېكىن، شېئىر دېيەت بىلەن شۇغۇللانغىنىمغا پەقەتلا پۇشايمان قىلمىدىم. بۇنىڭ بىر تەرىپى مەندە ئىجادىيەت ئىشقىنىڭ «چىققاس كېسەل» دەك چوڭـ قۇر يىلتىزلىق ئىكەنلىكىدە ئىدى. كېيىن تۈرمىدىن چىقىپ ئانامدىن ئاڭـ لىسام، موموم رەھمەتلىك «ئىست شائىر بالام!» دەپ مەن ئۈچۈن يىغلاپ يۈرۈپ ئۆلۈپ كېتىپتۇ، شۇلارنى ئويلىسام، ھازىرمۇ ئىككى كۆزۈمگە لىققىدە ياش كېلىدۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ موموم مېنىڭ ئالدىمدا تېخىمۇ ئۇلۇغ ئىنسان سۈپىتىدە نامايان بولىدىغان بولدى. ئۇنىڭ روھىي دۇنياسى كىشى يىغلاپ تۇرۇپ ئوقۇيدىغان ئاجايىپ مۇڭلۇق شېئىر ئىدى. رەھمەتلىك مېنىڭ كېيىنـ كى شېئىرلىرىمنى ئاڭلاشقا ئۈلگۈرەلمىدى. بۇ مېنى بىر ئۆمۈر داغدا قويدى. شۇڭا، تۇقسانىدا ۋاپات بولغان موماي ماڭا گويا تۇقسان يىل بۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەندەك، مەن دۇنيادا شېئىرنى خۇددى موموم ئۈچۈنلا يازـ غاندەك، ئۇنىڭ ۋاپاتى بىلەن مېنىڭ شېئىرلىرىمنى ئاڭلايدىغان ئادەمـ لەرنىڭ ھەممىسى تۈگەپ كەتكەندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. بۇ ھەسرەتنىڭ ئەسەبىيـ لىكىدىن ئىدى، ئەلۋەتتە.

بىز دەسلەپتە بىللە يولغا چىققانلار نۇرغۇن ئىدۇق، كېيىن بوران - چاپـ قۇنلاردا سېپىمىز شالاڭلاپ كەتتى، بەزىلەر جىسمانىي جەھەتتىن نابۇت قىلىنـ ىپ، زېھنىي ئىقتىدارىنى يوقاتتى. بەزىلەر روھىي جەھەتتە قاتمۇ - قات زەربىلەرگە ئۇچراپ، ئۈمىدسىزلىك ۋە روھىي چۈشكۈنلۈك ئىچىدە قەلەمنى تاشلىۋەتتى. مېنىڭ تارتقان زىيان، چەككەن روھىي ئازابلىرىم يۇقىرىدا ئېيتىلغانلار بىلەنلا چەكلەنمەيتتى. يامان يىللاردا تۈرمە سىرتىدا قالغان «تىيانـ شان تىلەكلىرى» ناملىق شېئىرلار توپلىمىم يوقىلىپ كەتتى، تۈرمىدىن چىققىچە ۋەتـ كەن بىر تۈركۈم غەزەللىرىممۇ ئاشۇ ئاقىۋەتتە يوقالدى. ئۇلارنى ئويلىسام، «شائىرلىق» دېگەن بۇ ئازاب - ئوقۇبەتلىك كوچىدىن ئاللىقاچان قايتىپ چىققان بولاتتىم. ئەمما، مومامنىڭ روھى مېنى چىداملىق - غەيرەتلىك بولۇشقا

ئېغىنىدىدى. ئۇ مېنىڭ نەزىرىمدە شېئىر خۇمار خەلقىمىزنىڭ ئۇلۇغ بىر ئەزاسى، ئاددىي ئەمما يۈكسەك نامايەندىسى ئىدى. مېنىڭ يەنە داۋاملىق يېزىشىم لازىم بولدى. مەندىكى شېئىر ئىشقى يەنە غەيرەت - جاسارەت بىلەن قوزغىلاندى.

مەن ئوڭۇشسىزلىقلار ئىچىدە چىدام ۋە جاسارەتنىڭ ماڭا قانچىلىك ئەسقاتقانلىقىنى سۆزلەپ تۈگىتەلمەيمەن، تۈرمە ئىچىدىمۇ داۋاملىق مەشىق قىلىپ شېئىر يېزىشتىن قول ئۈزمىدىم، يازدىم. خەنزۇچە ساۋاتىمنى چىقىرىپ، شېكىسپىرنىڭ دراممىلىرىنى كۆرۈپ چىقتىم. «622 - مەھبۇس» ناملىق كىتابىنى تەرجىمە قىلىپ چىقتىم. مەن ئۈمىدلىك ئىنسان ئىدىم، لېكىن يۇقىرىقىلار ئاسانغا چۈشمەيتتى. ماڭا يەنىلا چىدام ئەسقاتتى. ئۇ بولمىسا مېنىڭ بۈگۈنكى ئەدەبىي ھاياتىم بولمىغان بولاتتى. ماڭا مۇنداق باھالاشلارغا قاتنىشىشمۇ نېسىپ بولمىغان بولاتتى. مەن «تارىم» ژۇرنىلىغا بېسىلغان «شائىرلىقنى ئويۇن دەپ قالماڭ» دېگەن شېئىرىمدا، ئىجادىيەت يولىنىڭ بىر ھەۋەسكار ئۈچۈن، ئۇنى خىلمۇ خىل ئوڭۇشسىزلىق، ھەتتا قاباھەتكە ئۇچرىتىش ئېھتىمالى بولغان مۇشەققەتلىك سەپەر ئىكەنلىكىنى ئىزاھلىغانى-دىم. راستىنى ئېيتقاندا، بىرتال بۇغداي بىلەن سەمىرىپ، بىرتال تېرىق بىلەن جۇدەپ كېتىدىغان چىدامسىزلىق بۇ يولنىڭ دوستى ئەمەس، بىر جەھەت-تە ئۆزۈمدىن كۆرە، ئەڭ ياخشىسى شائىر مىرزايىت كېرىمى ۋە مىركامىل ياقۇپتەك ئاجايىپ ئىگىلەرنى تىلغا ئېلىشنىڭ ئۆزىلا كۇپايە. مەشھۇر رۇس يازغۇچىسى تولستوي: «يۈرەك قېنىنى يېزىقچىلىققا بېغىشلىغان يازغۇچىلار ھەر قېتىم قەلەم ئۇچىنى دوۋەتكە چىلىغانىدا، دوۋەتتە ئۆزىنىڭ ئىسسىق قانلىرىنى قالدۇرىدۇ» دېگەنىدە، ئېھتىمال، يازغۇچى ئۆز ئەسەرلىرىنى پەيدىنىي جەھەتتىن ۋايىغا يەتكۈزۈپ، ئىسمى - جىسمىغا لايىق سالاھىيەت يارىتىش ئۈچۈن ناھايىتى زور بەدەل تۆلىشىنىڭ تەبىئىيلىكىنى كۆزدە تۇتقان بولسا كېرەك. لېكىن، بىزنىڭ ئەدەبىي ئىشتىميا قىقا چېنىقىشلىق سەرگۈزەشتىلىرىمىزنى قوشقاندا، ئۇنى «زۆرۈر قوزغاتقۇلار بېرىدىش، ھەتتا ئىسسىق جانىنى سېلىپ بېرىدىش» دېگەن جۈملىلەرگە ئالماشتۇرۇش توغرا كېلەتتى. چۈنكى، مەلۇم مەنى-دىن ئېيتقاندا ئۇ چاغلاردىكى ئەدەبىيات خۇددى قول كۆيدۈرۈپ تۇرغاندەك ئوت ئىدى.

پارتىيە 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن ئەدەبىيات - سەنئەت ئىسكەنجى-لىرىدىن ئازاد بولدى، ھەقىقىي خەلق ئەدەبىيات - سەنئىتى بارلىققا كەلدى، ئۇ بىز كۈتكەن خاسىيەتلىك بىر باھار ئىدى. بۇ باھار شېئىرىيەتكىمۇ ئوب-رازلىق تەپەككۇر ۋە خىلمۇ خىل ئېقىملاردا يېزىشنىڭ ئىمكانىيىتىنى بەخش ئېتىپ، قايتىدىن قاناتلىنىش، يېڭىباشتىن ئات ئىگەرلەش باشقا قەلەمكەشلەر قاتارىدا ماڭىمۇ نېسىپ بولدى. ھەممە گەپ ھەقىقىي تۈردە خەلق ئالقىشلايدى-غان يولنى تۇتۇشتا ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە كالىندارچىلىق ۋە ساراي

شائىرلىرى بولۇشىنىڭ ۋاقتى ئۆتكەنلىكى بارلىق ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئېنىق ئىش بولۇپ قالدى. بىزنىڭ سەنئەتخۇمار خەلقىمىز يالغان تەسۋىرلەر بىلەن كەمبەغەللىكىنى بوياشتىن، ساختا مەدھىيىلەر بىلەن «ياشا - ياشا!» دەۋېرىشتىن بىزار ئىدى، ئۇلار ھەقىقىي ئادەمدەك ياشاشنى، مەنىۋى تۇرمۇشنىڭ بېيىشىنى، خىلمۇخىللىقىنى تەلەپ قىلاتتى. ھايات شېئىرغا، شېئىرلار ھاياتقا تەسىر قىلدى، شېئىرىيەتتە خۇددى تار كەتكەن قاپتاللاردىن كۆتۈرۈلۈپ چىقىۋاتقان كۆكلەم مايسىلىرىدەك گۈزەل مەزمۇنلار بارلىققا كەلدى. تۇرمۇشلىرىدىنمۇ تالاشمىغان قەلىمىم بىلەن يەنە شېئىر يېزىشقا كىرىشتىم. سانسام، بۇنىڭغىمۇ ھەش - پەش دېگۈچە ئون يىلدىن ئېشىپ قاپتۇ. يەنە كېلىپ، بۈگۈن كىتابخانلار ياخشى كۆرىدىغان قەلەمكەشلەرنىڭ قاتارىدا ئۆتۈپ قاپتىمەن.

مەن ھېلىغىچە ئۆزۈمنىڭ قايسى پەللىگە يېتىپ كەلگەنلىكىمنى بىلمەيتتىم. چۈنكى، يازغۇچى، شائىر دېگەنلەردە ئاخىرقى مەنزىل بولمايدۇ. ئۇ ئۆمۈر بويى ئۆزى شۇغۇللىنىۋاتقان ئىشىنىڭ ئىسكەنجىسىگە بەنت قىلىنغان بولىدۇ، ئىلھاملار ئۇنى تىنچ قويمايدۇ، يېڭىدىن-يېڭى تېمىلار ئۇيقۇ بەرمەيدۇ، ماۋزۇلار ئۇنى تالىشىپ ئۆچرەتتە تۇرىدۇ. ئۇ: مېنىڭ ئىشىم ئاخىرلاشتى، دەپ ئېلان قىلىشقا قادىر ئەمەس. مەيلى مېنىڭ شېئىرلىرىم ھەققىدە يېزىلغان ئوبزورلار، ھەۋەسكارلاردىن كېلىۋاتقان خەتلەر بولسۇن، مەيلى شاگىرتلىرىمنىڭ يۈكسىلىشلىرى، دوستلارنىڭ تەبرىكلىرى بولسۇن، ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىمۇ بۇ قېتىمقى باھالاشتەك مېنى بەلگىلىك بىر مەنزىلدە كۆرسىتەلمەيتتى، چاقىرالمايتتى، ئۇلار تارقاق ئىدى. بۇ قېتىمقى باھالاش بولسا، مېنىڭ بىر مەزگىللىك ئەجرىمنىڭ قىممىتىگە نومۇر قويۇپ چىقتى، مەن ھەممىدىن كۆرە بۇ باھالاش نەتىجىسىنىڭ، مېنىڭ شېئىرلىرىمغا ئادەتتە ئاممىدىن كېلىۋاتقان ئىجابىي ئىنكاسلار بىلەن ئوخشاش چىققانلىقىغا ھەيران قالدىم.

بۇ نۆۋەت باھالانغان قەلەمكەشلەردىن كىتابخانلار نەزەرىدە ھەرقايسىمىزنىڭ ئۆزىمىزگە خاس ئالاھىدىلىكلىرىمىز بولسىمۇ، ئەمما ماڭا نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۇ مېنىڭ شېئىرىيەتتە رېئاللىققا، تۇرمۇشقا يۈزلەنگەنلىكىمدىن باشقا نەرسە بولمىسا كېرەك، دەپ ئويلايمەن. چۈنكى، ئۇسلۇب، تىل جەھەتتە راۋان، چۈشىنىشلىك بولۇشى، تېما، پىكىر جەھەتتە يېڭى، چوڭقۇر بولۇش — مېنىڭ ئىزچىل تىرىشىش نىشانىم بولۇپ كەلدى. ئاخىرى سىڭدۈرگەن ئەجرىم نەتىجىگە ئايلاندى، جەمئىيەتنىڭ ھەر بىر بۇلۇڭ - پۇشقاقلىرىدىن مېنىڭ شېئىرلىرىم توغرىسىدا ياخشى ئىنكاسلار كېلىپ تۇردى. بۈگۈن ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى خۇددى بۇ قېتىمقى باھالاشقا قاتناشقانلار سۈپىتىدە ئىختىيارسىز كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم؛ بىر كۈنى بىرەيلەن كېلىپ ماڭا: «خەۋىرىڭ بارمۇ، پالانى مەسچىتتە جامائەت سېنىڭ ‹بۇ دۇنيا› دېگەن شېئىرىڭ ئۈچۈن ساڭا دۇئا قىپتۇ!» دېدى. مەن ھاياجانلىنىپ كەتتىم، شۇ چاغلاردا

مەن بۇ شېئىرنىڭ غۇلجا خەنزۇ بازىرىدىكى بىر ئاشخانىغا تۈرمىدە دوست-بۇرادەرلىرىمنى ئەسلەپ يازغان «چەك» دېگەن بىر غەزىلىم بىلەن بىللە چوڭ خەتلىك قىلىپ كۆچۈرۈلۈپ بىر تامغا چاپلاپ قويۇلغانلىقىنىمۇ كۆرگەنىدىم. دېمەك، خەلق ئۆزىگە بېرىلگەن ياخشى ئوزۇقنىڭ قەدىر-قىممىتىنى بىلەتتى، بايىقى شېئىر كىشىلەر قەلبىنى زىلزىلىگە سالالىغان، ئۇلارنىڭ ئويىدىكىنى تېپىپ چىقالىغانىدى. ئەمەلىيەتتىمۇ، دۇنيادىن ئىبارەت بۇ ناھايىتى قەدىمكى (كونا) شەيئىي ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە تېخى يېڭى تېما ھالىتىدە تۇراتتى. مەن ئۇنى «تۆت كۈنلۈك ئالەم»، «ۋاپاسىز دۇنيا» دېگەنگە ئوخشاش مۇجەسسەم پىكىرلەرنى چۆرىدەپ تۇرۇپ، ئەتراپلىق ھالدا ئوبرازلىق تىل بىلەن شەرھىيلەپ چىققان بولدۇم، ئۇنىڭدا ھەرگىز بىر مىللەت ياكى بىرلا تائىپىگە قارىتىلغان نوقۇل مۇكەممەللىك تەشۋىقاتى كۆتۈرۈپ چىقىلغان بولماستىن، ئەكسىچە، بۇ دۇنياغا ئىنسان بولۇپ يارالغانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ تەڭ مالال، پاك ياشاشنىڭ لازىملىقى ئىلگىرى سۈرۈلگەن، بۇ، كىشىلەر ۋۇجۇدىدىكى ھەققانىي تۇيغۇغا تامامەن ئۇيغۇن، بۇ شېئىر ئۈچۈن چېلىنغان چاۋاكلار ھەرگىز ئاددىي خەلقنىڭ ئالقىشى بولماستىن، بەلكى ئاچقان يېرىگە بارغان دانىنىڭ مىننەتدارلىق جاۋابى. بۇ ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكىنى ئەكس ئەتتۈرگەن، مەن ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئۆزلىرى ئۇزاقتىن بۇيان دېمەكچى بولۇپ يۈرگەن، ئەمما قاملاشتۇرۇپ دېيەلمەيۋاتقان گەپلىرىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك شېئىرلاشتۇرۇپ چىققۇچى ئىدىم.

جەنۇبىي شىنجاڭنى ساياھەت قىلىپ كەلگەن بىر بۇرادىرىم ماڭا ئالاھىدە كېلىپ بىر شەھەردە بىر ئايالنىڭ مېنىڭ «ئۆز يارىڭ» دېگەن شېئىرىمنى بىر نەچچە ئايالغا ئېزىلۈك ئوقۇپ بېرىۋاتقانلىقىنى، ئۇلارنىڭ «شېئىر دېگەن مۇنداق بولامدۇ!» دەپ تەرىپلىشىپ كەتكەنلىكىنى يەتكۈزدى. ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىدا: «پاھ، پاھ، شۇ ئايالارنىڭ كۆڭلىدىكىنى قەيەردىن تېپىۋالغانسەن؟» دەپ چاقچاق قىلدى، ئۇ شېئىردا سۆيگۈ-مۇھەببەت، ئائىلە تېمىسىدا ۋاپادارلىق نۇقتىسىدىن كۈچلۈك تەشۋىق قىلىنغانىدى. مېنىڭ ئەسلىشىمچە، بىزنىڭ كۆپ شېئىرلىرىمىز سۆيگۈ مۇھەببەتتىكى ساداقەت-ۋاپادارلىقنى پەقەت ئاشىق-مەشۇقلارنىڭ قىز-يىگىتلىك مەزگىلىگىلا خاس پەزىلەت سۈپىتىدە كۆيلەپ كەلدى. مەن ئۇنى ئائىلە زېمىنىدىمۇ شەرھىيلەپ، مۇھەببەتتىكى پاكلىقنىڭ زۆرۈرىيەت دائىرىسى ئۆمۈر بىلەن بىر مەنزىلدە كۆرسەتتىم، بۇنىڭ بىلەن ئۇ تېخىمۇ يۈكسەكلەشتى، يۇقىرىقى شېئىردىن باشقا «مۇھەببەتتە ياشايمىز»، «ۋىسال لىرىكىسى» قاتارلىق شېئىرلىرىم ھەم ئەنە شۇنىڭ مىسالى. مېنىڭ شېئىرلىرىم ئېھتىمال، كىشىلەرگە ئاشۇ نۇقتىلاردىمۇ ئىجادىي، يېڭى تۇيۇلغان بولۇشى مۇمكىن.

مەن ئائىلە تېمىسىدىمۇ كۆپ شېئىر يازدىم، دۇرۇس، بۇ تېمىدا يېزىلىپ، ئائىلىلار ئۇلۇغلانغان شېئىرلار ناھايىتى كۆپ، لېكىن ئۇلاردا بىرلا

خەلىق ئېغىر ئىدى. ماڭا بۇ تېمىدىمۇ ئىزدىنىش زۆرۈر بولۇپ چىقتى.
نەتىجىدە «قانداق قىلارمەن»، «ئانا يار ئۆيلەر بېھىش»، «ئانا دېسەم»،
«سەن يوق» دېگەن بىر قاتار شېئىرلارنى يازدىم. «قانداق قىلارمەن»نى
ئوقۇپ بەرگىنىمدە مۇيسىپىتلەر يىغلىدى، ياشلار ئويغا چۆمۈلدى. «سەن
يوق»نى تېلېۋىزوردا ئوقۇپ ئۇزۇن ئۆتمەي، بىر دوستۇم ماڭا قىزىق بىر
ئۇچۇر يەتكۈزدى: «بىزنىڭ مەھەللىدە بىر ياش چوكان ئانىسىنى رەنجىتىپ
قويۇپ بېرىش-كېلىش قىلماسلىقى تۈپەيلى ئاي بولۇپ قاپتىكەن، دېدى ئۇ،—
سىزنىڭ شېئىرىڭىزنى تېلېۋىزوردىن ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئەتىسى ئۈچ-تۆت بولاق بىر
نەرسە ئېلىپ، ئانىسىنىڭكىدە يىغلاپ كىرىپ كەپتۇ، ئانىسى ئاۋۋال ھاڭ-
تاڭ قىلىپ، كېيىن ئۇمۇ قوشۇلۇپ يىغلاپ كېتىپتۇ. ئەسلىدە ئانىدىكى
كۆڭۈل سىزنىڭ شېئىرىڭىزنى ئوماي ئاڭلاپ كۆز يېشى قىپتىكەن. شۇنداق قىلىپ
ئۇلار ئەپلىشىپ قاپتۇ. كېيىن ھېلىقى موماي قىزىقچىلىق قىلىپ:
ھېلىقى بالىمۇ يەرنى تۆت ئاي قېيداشتۇرۇپ يۈرگىچە، ئاشۇ شېئىرنى
بالدۇرراق ئوقۇسا بولمامدۇ؟ دېگەن». بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ مەن كۈلۈپ كەت-
تىم. بىر شېئىرنىڭ مۇنچىلىك تەسىر قوزغىيالىشىنى ئۆزۈممۇ ئويلاپ باقمى-
غانىدىم. بۇنداق تەسىراتنىڭ ئەڭ چوڭىنى شائىر ئىمىن ئەخمىدىنىڭ
بۇلتۇر ئۈرۈمچىدىن يازغۇچى ئابدۇراخمان ئارقىلىق ئېيتقان سەممىمىي سالا-
مىدىن ئاڭلىدىم. شائىر ئۇنىڭغا: «يېقىندا جەنۇبىي شىنجاڭنى ئايلىنىپ
كەلدىم. كۆپ كىشىلەر مۇھەممەتجاننى سورۇشتۇردى، شېئىرىيەت ھەققىدە سۆز
بولغانلىكى يەردە ئۇنىڭ شېئىرلىرى تەرىپلەندى. كۆپ كىشىلەر مەندىن
غايىبانە سالام ئېيتتى، بىز بۇنى مۇھەممەتجانغا ئۇنتۇلماي يەتكۈزۈپ قوي-
سىڭىز» دەپتۇ. مەن بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، «يىللار ئىزى» توپلىمىم ئارقىلىق
جەنۇبتىكى قېرىنداشلار بىلەن تېخىمۇ چوڭقۇرراق مۇڭدىشالىغانلىقىمغا تولىمۇ
خۇشال بولۇپ كەتتىم.

بۇلتۇر نورۇز بايرىمىدىكى بىر ئىش مېنى تېخىمۇ ھاياجانغا سالدى.
مەن بايرام مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇيۇشتۇرۇلغان ئاممىۋى سەنئەت سورۇنىدا بىر
شېئىر ئوقۇدۇم. ئۇنىڭدىكى:

ناننى بىلىپ، تونۇمىساڭ دېھقاننى،
بۇ دۇنيالىق ئىمتىھاننىڭ نۆل، دەيدۇ!

دېگەن مىسرالارنى ئوقۇغىنىمدا
پۈتۈن زالدىكى تاماشىبىنلار مېنى گۈلدۈراس ئالقىش-چاۋاكلارغا كۆمۈپ
تاشلىدى. بۇنىڭغا شېئىردا يۈكسەكلەشتۈرۈلگەن دېھقاننىڭ قەدىر-قىممىتى
پىكىردىكى ھەققانىيلىق بىلەن سەۋەب بولغانىدى، مانا بۇ خەلقنىڭ كۆڭلى-
دىكى ئارقىلىق خەلقنىڭ ئۆزىنى يېزىش مەقسىتىگە يەتكەنلىك بولاتتى.
مەن مۇشۇ ئارقىلىق ئاستا-ئاستا خەلقنىڭ قەلبىگە كىرىپ بارغان، مېھمان-
دىن ئۆزگە ئايلانغان، ئۇلار بىلەن كۆڭۈل ئالماشتۇرغانىدىم.

شېئىردىكى پىكىرنىڭ ئىنچىكە، چوڭقۇر بولۇشى بىلەن تىلىنىڭ

چۈچۈك، راۋان بولۇشى — شېئىرىيەتتە ئاسان يەتكىلى بولىدىغان ئىش ئەمەس. يېتەلمىسەممۇ مەن ئۇنىڭغا يۈرۈش قىلغانمەن، ئاخىرى ئۇنىڭ كىشىلەرگە بەخش ئەتكەن ھوزۇرىدىن بۇنىڭغا سىڭدۈرگەن ئەجرىمنىڭ بىكارغا كەتمىگەنلىكىگە كۆزۈم يەتتى. بىر ئىش تېخى يادىمدا: 1985 - يىلى يازدا «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ ئويۇشتۇرۇشى بىلەن بىر تۈركۈم قەلەمكەشلەر خوتەندە بولدۇق. بۇ پائالىيەتتە پېشقەدەم يازغۇچى، شائىرلاردىن مەرھۇم زۇنۇن قادىرى، تېيىپجان ئېلىيوپ، تۇردى سامساقلارمۇ بار ئىدى. ساھىبخان ۋىلايەت بىزنى ناھايىتى ياخشى كۈتۈۋالدى. بىرنەچچە كۈتكۈچى قىزلارنىمۇ ئورۇنلاشتۇردى. ئۇلار بىزنىڭ خىزمىتىمىزنى خۇددى ئۆز ئاتا - ئانىلىرىنىڭ، قېرىنداشلىرىنىڭ خىزمىتىنى قىلغاندەك قىلىشتى. ئۇلار ئۈچۈن بىز داستان يازساقمۇ ئەرزىمەيتتى. خوتەندىن ياناردا ئۇلار خاتىرە سۆزى قالدۇرۇش ئۈچۈن بىزگە خاتىرە دەپتەرلىرىنى سۇنۇشتى. مەن باشتا نېمە دېسەم بولاركىن، دەپ ئويلاندىم، كېيىن قەلەمنى ئالدىم - دە، مەدىنىيە ئىسىملىك بىر قىزنىڭ دەپتىرىگە:

ئىسسىق چاي، ئىسسىق چىراي سىزدىن بولدى،

رەنجىمەڭ، قۇرۇق رەھمەت بىزدىن بولدى! — دەپ يېزىپ قويدۇم، ھېلىقى قىز بۇنىڭدىن خۇددى تاۋار - دۇردۇن كىيگەندەك خۇش بولۇپ كەتتى. بۇ ئىككى قۇر نەزمىنى يازغۇچى مەمتىمىن ھوشۇرمۇ پىكرىنىڭ يېڭى، تىلىنىڭ چۈچۈك، ۋەزنىنىڭ يەڭگىللىكى بىلەن ماختاپ كەتتى. ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتۈپ، 1987 - يىلى كەچكۈزدە قارامايدا يەنە جەم بولۇپ قالدۇق؛ ئايتاردا، پائالىيەت جەريانىدا بىزگە ناھايىتى قىزغىن خىزمەت قىلغان مېھمانخانا ئاشخانىسىغا بىر لەۋھە تەقدىم قىلىش زۆرۈر بولۇپ قالدى. بۇنىڭغا بىر نەچچىمىز شېئىر يېزىپ باقتۇق، ئەمما، لەۋھەگە ئازراقلا سۆز لازىم ئىدى، شۇ چاغدا مەن خوتەندە يازغان بايىقى بىر بېيىتلىق شېئىرنى سۇندۇم، رەھبەرلىك ئۇنى قىزغىن قوبۇل قىلىپ لەۋھەگە ئىشلەتتى، كېيىن خۇلاسە يىغىنىدا پېشقەدەم شائىر ئابلىز نازىرى شېئىرىيەت ئۈستىدە توختىلىپ، مۇشۇ ئىككى مىسرا بېغىشلىمىنى ھەقىقىي ئىلھام ۋە پىششىق ماھارەتتىن ئاپىرىدە بولغان يېقىملىق شېئىر، دەپ ماختىدى. دېمەك، ئۇ تۆۋەندىكىمۇ، يۇقىرىدىكىمۇ بىردەك ئالقىشىغا ئېرىشتى. شۇ قېتىم قارامايدىن ياناردا مۇشۇنداق شېئىرلارنىڭ جۈملىسىدىن، پېشقەدەم ئارتىستكا گۈلگىنەنىڭ ماڭا سۇنغان خاتىرە دەپتىرىگىمۇ:

ئاسان ئىكەن دەستلاشماق،

قىيىن ئىكەن خوشلاشماق، — دەپ ئىككى قۇر شېئىر قالدۇرغانلىقىم، گۈلگىنەنىڭمۇ بۇنىڭدىن مىننەتدار بولۇپ كەتكەنلىكى ھېلىمۇ ئېسىمدە.

مەن كېيىنكى يىللاردا «سەن مەندەك بولالامسەن»، «ئون بەش چۈجەم»، «تامچى توغرىسىدا مۇخەممەس»، «يامان بولىدۇ»، «ئىنجىق» قاتارلىق يەنە

يىرغۇلانغان ساتىرىلارنىمۇ يازدىم، بۇنىڭدىنمۇ ئوبيېكتىنى خەلقنىڭ كۈندى-
لىك تۇرمۇشىدىن ئىزدىدىم، شېئىرنىڭ تىلىنى ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن، ماتېرى-
يالىنى شۇلارنىڭ ھايات پائالىيەتلىرىدىن ئالدىم، ئۇلار مۇنداق ساتىرىلارنى
سۆيۈنۈپ ئوقىدى. ساتىرىدىن ئىبارەت بۇ سۈپۈرگىنىڭ قولۇمدىن چۈشۈپ
كەتمەسلىكىنى تەلەپ قىلىشتى. «ئىلى گېزىتى» ۋە «شىنجاڭ گېزىتى»گە
بېسىلغان «بىر دېھقاننىڭ سوۋغىتى» ناملىق ماقالىدىكى ئىلغىلىق دېھقان
مۇتەللىپ ئىسھاقنىڭ ماڭا بىر دانە سۈپۈرگە سوۋغا قىلغانلىقى دېگەن
شۇنىڭدىن ئىبارەت ئىدى.

يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان بىر قاتار ئەمەلىي مىساللارنىڭ ئىجادىيەت
جەريانىدىكى ئىنكاسلارنىڭ ھەقىقىي دەلىلى بولۇپ، بۇ قېتىمقى باھالاش
ئۇلارنى تېخىمۇ مەركەزلىك ئەكس ئەتتۈردى. بۇ خىل بىردەكلىك مېنىڭ
ئىجادىيىتىمدە قىممەت ياراتتى. مەيلى ماڭا ئادەتتە مەدەت بېرىپ كېلىۋات-
قان كىشىلەر بولسۇن ياكى بۇ قېتىمقى باھالاشتا مېنى مۇئەييەنلەشتۈرگەن
كىشىلەر بولسۇن، ئۇلار ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنى يۈكسەلدۈرۈش يولىدا ئەجىر
قىلىۋاتقان ئۆز شائىرلىرىغا سەگەكلىك بىلەن دىققەت قىلىپ كېلىۋاتقانلىق-
قىنى جاكارلىدى، ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن قانداق
يۈزلىنىش، كىمنى يېزىش ۋە قانداق سەۋىيە يارىتىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى
چۈشەندۈردى. بۇ جاكار ۋە چۈشەندۈرۈشلەردىن شېئىرىيىتىمىز ئۈچۈن زۆرۈر
بولغان بىرنەچچىلىگەن ئەڭ ياخشى ئۈلگىلەرنىمۇ ھېس قىلغىلى بولىدۇ.
بۇ جەھەتتە مېنىڭ تەسىراتلىرىم ناھايىتى چوڭقۇر.

مەن كىتابخانلارنىڭ رايىنى سىناش پائالىيىتىنى ئۇيۇشتۇرغان «تەڭرىتاغ»
ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ خىزمىتىگە مۇشۇ باھالاش ئۈچۈن جەدۋەللەر
تارقىتىلغانىدىلا ئاپىرىن ئوقۇغانىدىم، بۇ ئاپتورلار بىلەن كىتابخانلار
ئوتتۇرىسىدىكى چۈشىنىشنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشتا ناھايىتى زۆرۈر خىزمەت،
ئىلگىرى مەن «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى شېئىرىيەتتە چوڭلارنىڭ سورۇنى ئەمەس،
ياشلارنىڭ مەشىق مەيدانى، شۇڭا پۈتكۈل ئىجادىيەت قوشۇنى ئۈچۈن ئۇنىڭ
ئارتۇقچە پائالىيەتچانلىقى يوق دەپ قاراپ كەلگەنىدىم. بۇ قېتىم خۇسۇسەن
كېيىنكى ھۆكۈمۈمنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئويلاپ قالدىم. ئەمەلىيەتتە،
ژۇرنال رەھبەرلىكىنىڭ بۇ جەھەتتە ئاتتىق باش قاتۇرۇپ كېلىۋاتقان، ئۇيغۇر
ئەدەبىياتىدا ھەر بىر قەلەمكەشلەرنىڭ ئەھۋالىنى كۆزىتىش ئۈچۈن كەڭ
كىتابخانلارنىڭ رايىنى بىردىنبىر مىزان قىلىدىغان ئادالەتلىك يولدا
كېتىۋاتقان تەدبىرلىك كوللېكتىپ ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى. مەن تەھرىر
بۆلۈمىدىكى يولداشلارغا ئاپىرىن ئوقۇيمەن، رەھمەتلەر ئېيتىمەن. بۇ، ھەر-
گىز ئۆزۈمنىڭ باھالانغانلىقىمدىن ئەمەس، ئەكسىچە، ئىشنى مۇشۇنداق
دېموكراتىك ئۇسۇل بىلەن ئاقىلانە ئىشلەيدىغان كىشىلەرگە خۇشتار
ئىكەنلىكىمدىن ئېيتىلغان.

(داۋامى 108 - بەتتە)

نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچىلەر ئەسەرلىرىدىن

ۋالكوت شېئىرلىرىدىن

ئەركىن نۇر تەرجىمىسى

مۇھەررىردىن: دېرېك ۋالكوت (Derek walcott 1930 -) كارىبىي دېڭىزىدا جايلاشقان غەربىي ھىندى ئاقىم ئاراللىرىدىكى سېنتلۇسىيە ئارىلىدا دۇنياغا كەلگەن كارىبىيلىق داڭلىق شائىر، رەسسام ۋە دراماتورگ.

«ئۇنىڭ شېئىرلىرى زور تۈرتكىلىك رولغا ئىگە بولغانلىقى، ئۇنىڭ تومۇرلىرىدا ئافرىقا بىلەن ياۋروپانىڭ ئىككى خىل قېنى ئۇيغۇرۇپ تۇرغانلىقى ئۈچۈن» ئۇ 1992 - يىللىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا سازاۋەر بولدى. ئۇ ھازىر ئامېرىكا بوستون داشۆ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ پروفېسسورى.

ۋالكوت كۆپ قىرلىق ھەم كۆپ مەھسۇلاتلىق شائىر. ئۇ 1962 - يىلىدىكى ئۆزىنىڭ كارىبىي شېئىرىيىتىنى يۈكسەك يېڭى بىر پەللىگە كۆتۈرگەن «زەڭگەر كېچە» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى ئېلان قىلغاندىن بۇيان «سەرگەردان» (1965) قاتارلىق 17 شېئىرلار توپلىمى، «مايمۇن تېغىدىكى چۈش» (1976) قاتارلىق بەش پارچە درامىلار توپلىمى ھەمدە بىر قىسىم ئەدەبىي ئوبزورلارنى ئېلان قىلدى.

ئۇ كۆپ تىللىق شائىر بولۇپ، ئۆز ئەسەرلىرىنى ئىنگلىز، فىرانسۇز ياكى ئىسپان تىلىغا ئوخشاش بىر قانچە ئاساسلىق تىللاردا يازىدۇ. ئۇنىڭ ئىنگلىز تىلى شېئىرىيىتىگە قوشقان تۆھپىسى «ئىلئادا»، «ئودىسسا» داستانلىرىنىڭ ئەپسانىۋى قۇرۇلمىسى ئاساسىدا ۋۇجۇتقا كەلتۈرگەن «ئومېروس» ۋە «ئۆزگىچە ھايات» ناملىق چوڭ ھەجىملىك ئېپوسلىرىدۇر.

كارىبىي ئامېرىكا، ياۋروپا، ئافرىقىدىن ئىبارەت ئۈچ چوڭ قۇرۇقلۇقنىڭ ئۇچرىشىش نۇقتىسىغا جايلاشقان بولغاچقا، بۇ يەردىكى خەلقلەرنىڭ قان سىستېمىلىرىدىن تارتىپ مەدەنىيىتىگىچە شالغۇتلىشىپ كەتكەنىدى.

ۋالكوت بۇ خىل مۇرەككەپ، سىرلىق، شالغۇت مەدەنىيەتتىن ئۆزلۈكسىز ئۆز مەدەنىيىتىنىڭ يىلتىزىنى، ئۆزىنى ئىزدىدى. لېكىن ئۇ بۇنىڭلىق بىلەن ھەرگىزمۇ بەزى ئوبزورچىلار ئېيتقاندەك، كارىبىينىڭ يەرلىك شائىرلار ئەمەس، ئۆزىنىڭ باي ئەپسانىۋى تەپەككۇرى بىلەن ھەرقانداق بىر مىللەت، ھەرقانداق بىر دۆلەت ياكى ھەرقانداق بىر ئەدەبىي ئېقىمدىن ھالقىپ كېتەلىگەن، كۈچلۈك خاسلىققا، ئۇسلۇبسىز ئۇسلۇبقا ئىگە دۇنياۋى شائىر بولالىدى.

ۋالكوت ئەسەرلىرىدە ئاساسەن ئادەم بىلەن تەڭرى، ئادەم بىلەن ئىجتىمائىي جەمئىيەت، ئىنسانىيەت بىلەن شەخس (كونكرېت شەخسنىڭ، جۈملىدىن سەنئەتكارنىڭ تەنھالىق تۇيغۇلىرى) ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەر ئىپادىلىنىدۇ.

بىز تۆۋەندە ئۇنىڭ ئەسىرىنىڭ ئەسلى ئۇسلۇبىنى ئىمكانقەدەر ساقلاپ قېلىش ئاساسىدا تەرجىمە قىلىنغان بىر قىسىم شېئىرلىرىنى ئۇيغۇر كىتابخانلىرىنىڭ ھوزۇرىغا سۇنىمىز.

ئاخىرلىشىش

تەنھا مەن، ياشىدىم سۇنىڭ ئىچىدە.
ئەزەلدىن بولمىغان خوتۇنۇم، پۇشتۇم.
مۇمكىنلىك ئالمىسى ئورىغان مېنى،
يېتىمەن ئاخىرقى نىشانغا چوقۇم:

كۆلرەڭلىك ساھىلىدا تۇرغان كەپىنىڭ —
كۆزنىكى ھاڭغىرقاي ئېچىلار ھامان
ئۆلگەن شۇ دېڭىزغا، بوپ قالغان ئۇدۇم
ياقمايدۇ بىزگە بۇ كۆرۈنۈش تامام،

ۋە لېكىن يوق بىزنىڭ ھېچبىر نېمىمىز،
ئۆزىمىز سالغان شۇ كەپىدىن بۆلەك.
ئازابقا مۇپتىلا بولغان ھەممىمىز،
يۆكلەرنى چۆرۈيمىز، بىزلەرگە كېرەك

روزىغار، بايلىقنى قالىمىز ساقلاپ.
مۇھەببەت شۇ قەدەر ئېغىر قورامتاش،
كۆلەڭلىك دېڭىزنىڭ ئاستىغا چۆككەن.
نەزمەمدىن كۈتمەيمەن تۆكۈپ كۆزدىن ياش

ئاتاق ۋە ئابروينى، ئېچىنىشنى ھەم،
كۈتمەيمەن يارامغا مەلھەمنىمۇ بەس —
چىن بولسا ھېس-تۇيغۇ كۇپايە ماڭا،
كەم سۆزلۈك كەمپىرىم ئولتۇرۇپ ئىشىكتىمىدا،
كۆرەيلى كۆلەڭ شۇ دېڭىزنى بىر پەس.

بىر خىللا ياشىدۇق، ئۆتتى ئۆمرىمىز،
ئەخلەتنىڭ تېگىدە كۆمۈلگەن ئوخشاش،
تۇتقۇن بوپ ياشىدۇق تۇرمۇش غېمىدە
ياشىغان ئۆمرىمىز تاشلارغا تەققاس.

ئۇنتۇلاي ئىقتىدار، تالانتىمنى ھەم،
مەن ئەمدى ئۇنتۇلاي سەزگۈمنى تۈگەل،
ئۇنتۇشتەك ئۇلۇغ ۋە مۇشكۈل ئەمەستۇر،
ياشىماق ئۈچۈنلا تۆلەنگەن بەدەل.

باش ياز، توباگو ①

قۇياش تاش قاپلىغان بىپايان ساھىل.
ئاپئاق ھارارەت
ياپيېشىل دەريا.

بىر گۈۋۈرۈك
ئاپتاپتا سارغايغان كوكۇس دەرىخى

يازلىق تونالغۇ ئۆيدە،
ئۇخلار پۈتكۈل ئاۋغۇست بەھۇزۇر.

ئىگە بولغان كۈنلىرىم،
قولدىن كەتكەن كۈنلىرىم،

ۋاقىت ئوخشار قىزلارغا، يېتىپ ۋايىغا
چىقىپ كېتەر مېنىڭ شۇ باغاشلىغان
قۇچاقلىرىمدىن.

تاقىم ئاراللار

بۇ مىسرانىڭ ئاخىرىدا قويۇلۇشقا باشلايدۇ يامغۇر.
يامغۇرنىڭ نېرىقى چېتىدە بىر يەلكەننىڭ سايىسى.

بارا-بارا يەلكەنگە كۆرۈنىدى تاقىم ئاراللار؛
پۈتكۈل ئىرق ئېتىقادى، قولتۇق سۆيگۈسى
چاپچىپ كىردى تۇمانلارنىڭ قېتىغا.

ئاخىرلاشتى ئون يىللىق ئۇرۇش.
گۈزەل زۇلفى ھېلىنىنىڭ بىر توپ قارا بۇلۇتتۇر،
ئاقۇش كۆللەر ئورنىدا ئايلانغاندۇر تىروويا،
سىم-سىم يامغۇر ياغقان دېڭىز بويىدا.

① توباگو — غەربىي ھىندى تاقىم ئاراللىرىدىكى بىر ئارالنىڭ نامى.

چىڭىتىلغان يامغۇر سىدەي تارسىدەك چىلتارنىڭ.
كۆزلىرى بولۇپتا قاماشقان بىراۋ
تەگشەپ يامغۇر سىمىنى چالماقتىدۇر «ئودېسسا»نىڭ تۇنجى مىسرالىرىغا.

يېڭى دۇنيا

كەتكىنىدە بېھىش قولىدىن ئۇنداقتا،
قالدى بىزگە قايسى بەخت ئاقىۋەت؟
قالغىنى: قورۇنۇش ئادەم ئاتىنىڭ
تۇنجى رەت تۆكۈلگەن تەردىن پەقەت.

شۇندىن سۇگرە پۈتكۈل ۋۇجۇت، تەنلەرنى
تۇزلارنىڭ ئۇۋۇتقى ئالغانتى بېسىپ،
تەگلەنگەن نۇت ئىنقىلىم بىسلىرى تەنگە،
تەشۋىشلەر قاپلىغان قويۇشتىن كېسىپ،
كۆتكىنىۋ ئۆزىگە تەۋە شادلىقنى
ۋە لېكىن قىلاچىمۇ بولمىغان نېسىپ.

يىلاننىڭ ئۇمۇ ھەم خالىماس ئەسلا
يۇمشاق بوپ قېلىشىنى شاختا لاتىدىن.
كۆيلەيدۇ مېھنەتنى، خالىماس يىلان
جۇدا بولۇشىنى ئادەم ئاتىدىن.

ئىككىسى بېقىشار سۇۋادان تېرەك
كۆمۈشتىن ھەل ئالغان يوپۇرماقلارغا،
ئۆكتەبىر ھەل بەرگەن كاۋچۇك ياپرىقى،
ئۆزگىرىپ تۇردۇ پولغا، تىللاغا.

ئادەم ئاتا سۈرگۈن بولۇپ جەننەتتىن،
كېلەردە بىزنىڭ يېڭى جەننەتكە،
قولۋاقتا تەك چىقىپ تىللا يىلانمۇ
ھەمراھ بولغانمىش ئاگا ئەبەدكە.

چاردىلىرى كۆپتۇر ئادەم ئاتىنىڭ.
يىلاننىڭ ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇشى
زور يوقىتىشلارنى قايتۇردى تولۇق،
ياراتتى ئۇلار بۇ يېڭى دۇنيانى،
شۇ قەدەر مەنىلىك، جەننەتتىن ئۇلۇغ.

يولتۇز

مۇندا يوقتۇرۇپ قويساك نۇرۇڭنى
شەيئىلەرنىڭ نۇرلىرى ئارا، زە ئېپكىنە
ئۆزۈڭنى
ئېنىق ھەم مۇۋاپىق يىراقلىقىمىزغا
يوشۇرساڭ، بولۇت توسقان ئاي كەبى
تۇرۇپ قالساڭ ياپراقلارنىڭ ئاراچ-
لىرىدا، خالىساڭ
بۇ ئۆيدىن قۇچارسەن شادلىق شەكلىمىز؛
ئاھ يولتۇز، ھېسداشلىقىم ئاشار
ھەسسىلەپ،
گۈگۈملەر چۈشمەستىن بولغاچ سەن ئايان
تاڭنۇرى يالقىماستىن بولغاچ سەن غايىب،
خالىساڭ تاتارغان يالقۇنلار شەكلىن
يارقىن قۇياش ھاياجاننى قىلارنام... ن
لانقىلار كېچىپ
يېتەكلەپ باردۇ ئالغا
ئەڭ رەزىل كىشىمىزنى تالاپ ئۇھامان.

مۇشتۇم

يۈرىكىمنى سىققان شۇ مۇشتۇم،
بوشىغاندا ئالارمەن نەپەس —
نۇردىن، بىراق سىقار ئۇ يەنە.
مەن سۆيمەي قانداقمۇ
ئازابىنى سۆيگۈنىڭ؟
بۇ سۆيگۈ بارغان بىراق مەجنۇن
دەرىجىسىگە ئېشىپ سۆيگۈدىن.

سىقىشلىرى مەجنۇننىڭ جانسىز،
چۈشۈپ كېتىش ئالدىدا ھۇۋلاپ —
چوڭقۇر ھاڭغا، غەيرىي ئىدراكلىق
قىيا تاشنى تۇتقان: سىقىمداپ.
يۈرىكىمنى چىڭ-چىڭ سىق،
شۇندا چوقۇم قالارمەن ياشاپ.

تولۇنئاي

ئايلىنار بىر پارچە شېئىرغا، شېئىرغا قارشى ئېزىقىشلىرىم.
چۈشۈپ كەتكەن ئورفېئوسنىڭ بېشى ئۆمچىگە①، ھۆۋلاپ زۇۋانسىز،
باشلىرىمنى سوزىمەن مەڭگۈ ئۆركەشلىگەن بۇلۇت-تۇمان قېتىدىن.

سەزدۇرمەستىن ئايلىنىدۇ تاق سادىغا مېنىڭ بۇ جىسمىم،
ئاستا-ئاستا ئايلىنىمەن كۈمۈش قوڭغۇراقتا ھەم
بىر سوزۇق تاۋۇشقا ئېللىپسىمان يورگەن لەلەگلەپ،
ئايلىنىمەن ھەمدە مۈشۈك ياپىلاق،
نۇر بۈرجىگە، ھارارەتلىك ئاپئاق يالقۇنغا.

نىگاھىمنى تاشلايمەن تولۇنئاي چايقىغان سايىلەرنىڭ كۆيۈشلىرىگە،
ئۇلار ئوخشار گويا كى ئۆز نۇرىدىن مەست بوپ كەتكەن شامىلارغا
تەرك ئېتىپ ئۇيقۇنى.

نەزەرىمنى يۆتكەيمەن ئاندىن، غەلىتە تاشلار چوخچىيىپ تۇرغان
سۇغا چۆكۈپ ئۆلگەن ناخشىچىنىڭ تاغ تىزمىلىرىدىكى بارىيولىغا.

قېتىپ قالغان ئۇ نىگاھلار، ئاپتاپلاردا قارىداپ
تون قوينىدا بولغان ئۆزۈك سەن ئاشكار
قەدىمي تاشلارغا كەتكەن ئايلىنىپ، يازالامسەن ئوتلۇق ئەشئار،
يازالامسەن تولۇنئاينى قىلىپ جەلپكار؟

نېچۈك شۇنچە كېچىكىپ بويسۇندى ساڭا شەيتان؟
ئۇ كىمنىڭ سۆكۈتى بۇنچە، بالدۇر سازا قىلمىغان؟

سۆيۈپ بولغان ئۆزۈڭنى سەن سۆيەرسەن قايتىلاپ

سەن بىر كۈنلەر ئېھتىمال
كۈتۈۋالارسەن ئۆزۈڭنى
بوسۇغاڭغا كەلگەندە خۇشال،
كۆرۈنگەندە كېلىپ ئەينەك ئالدىغا

① ئورفېئوس، يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى مۇزىكانت ۋە شائىر. ئۇ شاراب ئىلاھىنىڭ چوقۇنغۇچىلىرى تەرىپىدىن پارچە-پارچە قىلىنىپ بېشى بىر دەرياغا تاشلىۋېتىلىدۇ، سۇ ئۇنىڭ بېشىنى دېڭىزغا، دېڭىزدىن ئۆتۈپ يۇنانىنىڭ لېسبوس ئارىلىغا ئېقىتىپ بارىدۇ.

بىر - بىر ئىگىلارغا قىلىپ تەبەسسۇم، دەرسلەر
مەرھەمەت، ئولتۇرۇپ بېقىڭچۇ مەزەگە دەرھال.
ئەسلىدىكى كېچىڭنى يوچۇن، سەن سۆيەرسەن قايتىلاپ.
شاراب، بولكا تۇتارسەن ئاڭا ھەمدە قەلبىڭنى
قايتقان قەلبىڭ ئۆزىگە، سۆيگۈنىڭنىڭ قېشىغا قايتقان،
كەمستەرسەن سەن جەزمەن ئۇ ناتونۇش كىشىنى،
سېنى مەخپىي سېغىنغان بىر كىشىنى قالغاچقا سەن ياقتۇرۇپ.
ئۇ ئالدى كىتابىڭنىڭ جاۋىنىدىن سۇغۇرۇپ.
مەكتۇب، سۈرەت، چۈشكەن خاتىرە،
سۆيۈپ تاشلار ئەينەكتىكى سېنىڭ تاشقى شەكلىڭنى.
سۈرگىن قۇتلۇق پەيزىنى ھاياتىڭنىڭ بىر پەس ئولتۇرۇپ.

تولۇقلاش

ھەر ئىككى شەكىللەر قېنىدا روھى كېسەللىنى،
مەن ئېرىشكەن سۈرگۈن ھايات يالانما ئەدىب ئەسىرى گويا
ئوغا قىسمان ھىلال ئاي كۆككە يورۇق سەپكەن ساھىلدا
قەدىمى سۆرەيمەن، بارىمەن ئالغا،

سەيىر قىلىپ مەقسەتسىز،
تەشنالىقلار ئۇنتۇلغان
دېڭىزنىڭ سۆيگۈسى — ئۆزلۈك سۆيگۈسى.
ھاياتىڭنى ئۆزگەرتمەك كېرەك، ئۆزگەرتمەكچى بولساڭ تىلىڭنى.

ئۆزگەرتىشكە قادىر ئەمەسمەن ئۆتمۈشتىكى سەۋەنلىكىمنى.
ئۇيقۇنىڭ سىزىقىدىن دولقۇنلار قايتقان بېزىپ خېلى ئاۋاللا.
چىرقىراق ئاۋازدا سايرايدۇ چايكا
تەنھا قولۋاق ئۈستىدە چىرىپ، سېغىنغان،
شارلوتمۇبىل① ئاسمىنى ئۆزرە قارىما قىسمان زەھەرلىك بۇلۇتتۇر ئۇلار.

دەيتتىم ۋەتەن سۆيگۈسى ئېشىپ - تېشىپ تۇرىدۇ،
مەن خالايمەن شۇ دەمدە دېڭىزغا قىلىشنى پاتماي سۆيگۈمنىڭ.

كۆرگەنمەن، قەھرىمانلارنىڭ ئىستەشلىرىنى
ئىت كەبى زىيادە ئەلتىپات - كۈتۈش.
كىرىپ قالدىم ئوتتۇرا —

ياشقا، قارايغان تېرەم نېپىزدۇر پىياز پوستىدەك
قوللىرىمدىن قەغەز ئوخشاش چۈشەر سويۇلۇپ،
پىرچىنتنىڭ② تېپىشمىقىدەك.

① شارلوتمۇبىل — تو باكو ئارىلىدىكى بىر بازارنىڭ نامى.

② پىرچىنت — ئىبسىننىڭ «پىرچىنت» ناملىق درامىسىدىكى پېرسوناژ بولۇپ، ئۇ پىيازنىڭ ھەر بىر قەۋەت پوستىنى ئۆزىنىڭ خاراكتېرىدىكى مەلۇم بىر تەرەپكە ئوخشىتىپ، بىر قەۋەت - بىر قەۋەتتىن سويۇپ كۆرىدۇ. بىراق ئۇ ئاخىر پىيازنىڭ يۈرىكىدە ھېچنەرسىنىڭ يوقلۇقىنى بايقايدۇ.

قەلبىم قۇرۇق، يوقتۇر ھېچنەرسە، ھەتتا ئۆلۈم تەشۋىشى
ماڭا يورۇق ئۆلگۈچىلەر تالاي - تالاي ئېلىپ
ئۇلار شۇنچە تېزگىنسىز ھەمدە يېقىن ئۆزىگە،

ئوخشايدۇ ئۇلارنىڭ ئۆلۈش ئۇسۇلى، يېقىنلىغاندا ئوت
قورقمايدۇ كۆيۈشتىن، ئۇلارنىڭ تېنى
سەزمەيدۇ ئوت ئېغىرلىقىنى زېمىننىڭ پەقەت.

ئاشۇ قۇياش خۇمدېنىدىن ياكى كۆلۈكىدىن،
قورقمايدۇ ئورغاقتەك ھىلال ئايمۇ ھەم، بۇلۇتنى يېرىپ
ساھىلنى ئاق قەغەز بېتىدەك يورۇتار قەۋەت.

ئۆزگىچە غەزەپتەر ئۇنىڭ بارچە سوغۇققانلىقى.

(خەنزۇچە «ھازىرقى زامان چەتئەل ئەدەبىياتى»، «دۇنيا ئەدەبىياتى»، «چەتئەل ئەدەبىيات - سەنئىتى تەتقىقاتى» ژۇرناللىرىنىڭ 1993 - يىللىق 1 - سانلىرى ۋە «شىنجاڭ ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1992 - يىللىق 12 - سانىدىن ئېلىندى).

(بېشى 102 - بەتتە)

شۇنىمۇ ئېيتالىغاچ كېتەيكى، ماڭا ئوخشاش پەۋقۇلئاددە خۇشال بولۇپ كەتكەنلەرنىڭ ھاياجانلىرىدا ئۆزى كۈتمىگەن تاسادىپىيلىقتىن تۇغۇلغان تۇيغۇلارنىڭ غەۋغالىرى ناھايىتى قويۇق بولدى. باھالاشنىڭ بىر مۇنبىرى ماڭىمۇ تاسادىپىي تۇيۇلدى. چۈنكى، مېنىڭمۇ ناچار يېزىلغان خېلى شېئىرلىرىم بار، ياش مەزگىللىرىمدىكى زېھنىي كۈچۈم تامامەن دېگۈدەك بىھۇدە تېمىلارغا سەرپ بولۇپ كەتتى، بۇنى بىزنىڭ تەڭتۇش - زاماندىشلىرىمىز ناھايىتى ياخشى بىلىدۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇقمۇ كىتابخانلار مېنىڭ نامىمنى شەرەپ تاختىسىغا يازدى. بۇ ئېھتىمال، مېنىڭ ئىجادىيەتتە خەلقىمنىڭ ئىستېتىك تەلەپلىرىگە يېقىنلىشالىغانلىقىمنى مۇھىم بىلگەنلىكىدىن بولسا كېرەك. بۇنىڭ بىلەن كىتابخانلار ماڭا تېخىمۇ زور ئىلھام ۋە غەيرەت - شىجائەت بەخش ئەتتى. مېنىڭ چەكسىز مىننەتدارلىقلىرىم ئەمەلىي ئىجادىيەت جەريانىدا تېخىمۇ يارقىن شېئىرلار بىلەن بىلدۈرگۈسى. ئېيتالايمەنكى، بۇ ھەرگىز مېنىڭ ئاخىرقى مەنزىلىم ئەمەس. ئىجادىيەتتە يەنە نۇرغۇنلىغان يېتىشسىزلىكىم تۇرۇپتۇ. لېكىن، ئامما ئاتا قىلغان ئۇنۇۋانىنىڭ قىممىتى يۈكسەك، ھېكمىتى چەكسىز. شۇڭا، كەڭ كىتابخانلار كۆرسەتكەن ئىمكان مېنىڭ ئۆز - ئۆزۈمگە: ئەمدى شائىر بولۇپ قالغان ئوخشايمەن! دەپ پىچىرلىماسلىقىم مۇمكىن ئەمەس.

كىلاسسىكلىرىمىز

رۇبائىيلار

زەلىلى

× ×

ئەي، جۇملە جەھان ۋۇجۇدى سەندىن پەيدا،
ئاتەشكەدە (1) ئىشقىڭنى دۇدى سەندىن پەيدا،
ئاسارى (2) ئۇلۇغلۇقۇڭ پەلى زاھىر ئۇچۇن،
كۆك گۇمبەزىنىڭ كەبۇدى سەندىن پەيدا

ئەي، يارۇ-بەرادەران ھەمراز،
قەبرىمدە قىلىڭلار نەغمە ئاغاز (3)؛
يۈز پارە بولۇپ قىلۇرمەن نالە،
چىقاي كەفەنىمدىن تۇرلۇك ئاۋاز.

× ×

يەتمىشكە يېتىپدۇرمەن ئاغزىمدە تىشىم يوق،
ھەفتادۇ مىللەت ئېلىگەئەمدى ئىشىم يوق؛
يارا نۇسا ھىجران جەھانىدىن كەتتى،
غەمكىن مەنۇ مۇڭداشقالى بەھيات (4) كىشىم يوق.

× ×

ئىقلىمغە شاھ ئولسە ئەگەر مەردۇ مۇسافىر،
غۇربەت ئەلەمى كۆڭلىدە چۇن بولبۇلى دىلگىر؛
خان نەئىم (5) پادىشاھىدىنكى ھەمىشە،
بىر نۇقل نەباتىكى ئالۇر دانەئى زەنجىر

× ×

دۇنيا چۇ رەبات، كارۋان ئادەمدۇر،
ھەر ئادەمنىڭ ئىچىدە يۈز ئالەمدۇر؛
مىڭ يىل ياشاساڭ جاھاندا چۇن نوھى نەبى،
ئاخىر ئۆلەسەن غەنىمەت ئۇشبۇ دەمدۇر.

× ×

ئادەم تەنىگە گۆر ئىچىدە ھەر ۋەرەمى (6) داغ،
ئۆمرى ئۆتەردۇر بىھۇدە فىكرى ھەردەم باغ؛
دۇنيانى يىغىپ بىر كىشىگە بەرسە دىگەيكىم،
تا كۆزلەرىنىڭ كاسەسىگە تولماسا تۇفراغ

---

(1) ئاتەشكەدە — ئوتقا تىۋىنغۇچىلارنىڭ ئىبادەتخانىسى،
(2) ئاسار — ئەسەرلەر، نىشانىلەر، بەلگىلەر.
(3) ئاغاز — باشلانما، كىرىش، كىرىشمەك، باشلانغۇچ.
(4) بەھيات (بەھىيە، بەھىييات) — ياخشى، ئوبدان، ئوچۇق.
(5) خان خوان — ياساقلىق داستىخان؛ نەئىم — نېمەت پاراۋان ۋە راھەت تۇرمۇش ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەر
(6) ۋەرەم — ئىششىق، كېسەل، كۆپچۈش.

ئون ئالتىنچى مۇخەممەس

كى ئەرەبدىن فىتنەئى شوخى ئەجەم كەلتۈرمىشەم،
كى تەرەبدىن ① ساغەرى دەردۇ ئەلەم كەلتۈرمىشەم؛
سەر بەيازى مەتلەئى تۇغرايى غەم كەلتۈرمىشەم،
تامۇھىتى ئىشقىدىن بىر قەترەنەم كەلتۈرمىشەم؛
ھەۋزە كەۋسەر يادىنى كۆڭۈلگە كەم كەلتۈرمىشەم.

....

سۆرەتى جىسمانىيەتنى سومنات ئەيلەي بۇگۈن،
تىغى بەر فەرقى ② سەرى لاتۇ مانات ئەيلەي بۇگۈن؛
نەفس كافىر بۇت ئىرۇر، تاپسام غازات ئەيلەي بۇگۈن،
دەۋرىدۇر سەدرى بەدىر كايىنات ئەيلەي بۇگۈن؛
ئەژدەھا سەر ئوتلۇغ ئاھىمدىن ئەلەم كەلتۈرمىشەم.

ئەي كۆڭۈل ئۆمۈر ئۆتتى، بىر يارغە سەن يار ئولمادىڭ،
ھەلقەئى زەنجىرى زۇلفىغە گىرىفتار ئولمادىڭ؛
غۇنچە ئاچىلدىيۇ گۇل كۈلدى، بىدار ئولمادىڭ،
ئۆتتى بىر پەيۋەستە ئەبرويى خەبەردار ئولمادىڭ؛
مىسرەئى شوخىنى گوياكىم بەھەم كەلتۈرمىشەم.

بۇرقەئى نازىنى ياپقاندىن كېتەردە بارھا،
نالەئى بۇلبۇلغە ئۈن قوشتۇم سەھەردە بارھا؛
جىلۋەئى ھۆسن ئەيلەدى مەددى نەزەردە بارھا،
لەئلى لۇتفىنىڭ... يەزەردە بارھا؛
...شاخى بەرگىدىن قەلەم كەلتۈرمىشەم.

...ئالەمدە مەندىن... ئاۋازەدۇر،
... دەرۋازەدۇر؛
مەگرىفەت تارى كەتانى كۆڭلۈمە شىرازەدۇر،
كۆز يېتەردە...دىماغىم تازەدۇر؛
ئەنبەر ئەفشان نۇكتەھى زۇلفى سەنەم كەلتۈرمىشەم.

بارى ئىشقىدىن ئېگىلدى قامەتىمنى يا دېمە،
مەۋجى ئەشكىمنى كۆرۈبان جوشەشى دەريا دېمە؛
ياغسە گەر بەرقى بەلا باشىڭغە ھەرگىز ھا دېمە،
دىلبەر ئىشكىدە زەلىلى تەلبەنى تەنھا دېمە؛
تارپودى خىرقەدىن خەيلۇ ھەشەم كەلتۈرمىشەم.

① تەرەب — خۇشاللىق، شادلىق، (تەرەب ساغەرى — شادلىق پىيالىسى)؛
② فەرق — چوققا (باشنىڭ چوققىسى)؛

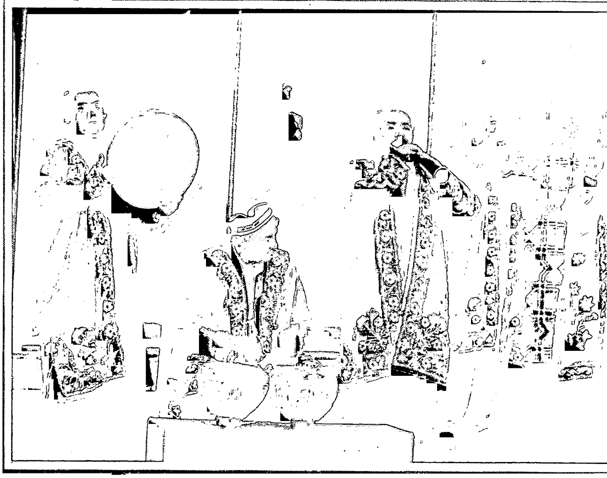

ئۆزبېكىستان ئۇيغۇر ناخشا ـ ئۇسسۇل ئانسامبلى ئېچىلىش مۇراسىمىدا تەنتەنە قىلماقتا

جۇڭگونىڭ ئۆزبېكىستاندىكى سودا ئىشلىرى ۋەكىلى چەن چىن كۆرگەزمىنى قىزغىن تەبرىكلىدى

خەتتات ھوشۇر ئىبلى بىلەن ئەخمەت ئابدۇللالار كۆرگەزمىنىڭ جىددىي تەييارلىقى ئۈستىدە

ئۆزبېكىستانلىق دوست ئەرباپلار كامىلجان ۋە مۇھەممەتجان ھەمرايىۋلار ۋەكىللەر ئۆمىكى بىللەن بىللە

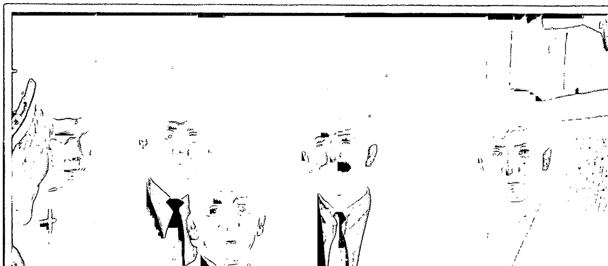

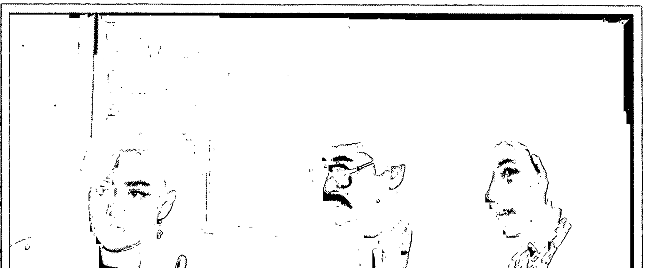

[library stamp, illegible]

《天尔塔格》文学双月刊 Tangritag Two Monthly Literature Journal In Uygur Language «تەڭرىتاغ»

1993年第3期

1993 ـ يىل 3 ـ سان

主办单位：乌鲁木齐市文学
艺术界联合会
编辑出版：《天尔塔格》编辑部
地　址：乌鲁木齐市新华南路16号
电　话：218897邮政编码：830002
印　刷：新疆科技卫生出版社印刷厂
国外总发行：中国出版对外贸易总公司
（782信箱）
国内统一刊号CN 65－1012／1
邮局代号58－83

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى
تەرىپىدىن چىقىرىلدى
«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى
ئادرېس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 ـ نومۇر
تېلېفون: 218897 پوچتا نومۇرى: 830002
شىنجاڭ پەن ـ تېخنىكا سەھىيە نەشرىياتى
باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
جۇڭگو خەلقئارا نەشرىيات سودا باش شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ
(782 ـ خەت ساندۇقى)
مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى CN 65 ـ 1012 / 1
پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 58 ـ 83

零 售 价：1.20元

پارچە سېتىلىشى: 1.20 يۈەن